

*Anatolii
Vinogradov*

**DEFĂIMAREA LUI
PAGANINI**

Anatolii Vinogradov

Defăimarea lui Paganini

1782 – 1840

Traducerea: Vasile Teodorescu și Ecaterina Brandabur

OPERA ROMÂNĂ ÎN COLABORARE CU EDITURA MUZICALĂ 1987

Cuprins

Capitolul 1	ORAȘUL ZEULUI CU DOUĂ FEȚE
Capitolul 2	LEGENDA NAȘTERII
Capitolul 3	MIZERIE
Capitolul 4	RĂZBOI
Capitolul 5	DRUMUL PE PĂMÂNT
Capitolul 6	CREMONA
Capitolul 7	CONTELE COSIO
Capitolul 8	DRUMUL PRINTRE STELE
Capitolul 9	ADOLESCENȚA
Capitolul 10	CĂRȚI DE JOC, ZARURI ȘI VIOARĂ
Capitolul 11	ȘOBOLANII
Capitolul 12	LABA LEULUI A ÎNTORS PAGINA
Capitolul 13	CARMEN SAECULARE
Capitolul 14	TREI FRANCI
Capitolul 15	LALELELE ȘI CHITARA
Capitolul 16	ÎN ȚARA STRĂMOȘILOR
Capitolul 17	DRUMUL SPRE CULME
Capitolul 18	DUBLA EXISTENȚĂ
Capitolul 19	PEREGRINĂRILE LUI ORFEU
Capitolul 20	ÎN CĂUTAREA EURIDICEI
Capitolul 21	PREFACEREA EURIDICEI
Capitolul 22	ÎN DRUM SPRE VIENA
Capitolul 23	FUNERALII PREMATURE
Capitolul 24	UN MEDIC ÎNCERCAT
Capitolul 25	SCRISORI ȘI CĂLĂTORII
Capitolul 26	PE MALURILE UNUI MARE FLUVIU
Capitolul 27	ELEVUL ȘI PROFESORUL
Capitolul 28	IMAGINILE CELOR DOUĂ OGLINZI
Capitolul 29	PÂINEA DURERII ȘI APA FRICII
Capitolul 30	CENUȘA DEȘERTĂCIUNILOR
Capitolul 31	COBORÂREA ÎN INVERN
Capitolul 32	SUFLUL MISTRALULUI
Capitolul 33	PEREGRINĂRI DUPĂ MOARTE

Capitolul 1

ORAȘUL ZEULUI CU DOUĂ FEȚE

Când timpul deschide o cale nouă, săpând noi brazde pe fața pământului, vechile drumuri – asemenea zbârciturilor de pe un obraz smochinit – își pierd urmele de altădată. Drumurile, pe care istoria le croiește între diferite țări, au parte de năstrușnice prefaceri. Unele te uimesc prin prospețimea, lărgimea și viața lor clocotitoare; altele, căutând să-și păstreze măreția de veacuri, se pustiesc, totuși, și se cufundă în tihna paraginilor. Iarba începe să răsară printre lespezile de piatră, iar rădăcinile copacilor – șuvoi vânos de viață nouă – urnesc pietrele din loc. Până și păsările și dihăniile uită că, pe aceste drumuri, s-au perindat odinioară care triumfale sau a umblat picior de om. Multe din drumurile croite să dureze veacuri de-a rândul își mai păstrează trăinicia de odinioară, dar rămân de izbeliște.

Orașele, așezate de-a lungul marilor drumuri ale istoriei, poartă și ele urmele acestor prefaceri. Unele cad în paragină, altele, dimpotrivă, se umplu de o larmă pe care nu o cunoscuseră mai înainte. Unele se lătesc, înghițindu-și periferiile și ajungând hăt departe cu străzile lor, în timp ce, pe caldarâmurile desfundate ale altora, încolțesc semințele aduse de vânturile pornite din crângurile și câmpiile învecinate... Bisericile părăsite de la marginile orașelor sunt tănuite de frunzișul sălbătic al copacilor; pe clopote se așterne colbul, iar pânza urzită de păianjeni, între limba și gura lor, licărește în bătaia soarelui.

Nici numele orașelor nu s-au dat la întâmplare. Astfel, nu întâmplător, și-a luat numele de Genova orașul în care s-a născut Paganini, omul condamnat din pricina genialității sale și blestemat pentru talentul pe care l-a avut.

În evul mediu, cetatea se numea *Janua*, cuvânt care, pe latinește,

înseamnă „ușă”. Dar nu chiar o ușă cu canaturi și balamale, ci poartă sau prag, care desparte lumea largă de locuința strâmtă a omului. *Janua* însemna, deopotrivă, întâmpinarea zilei ce va veni – prag între ziua de ieri și începutul zilei de mâine – ca și privirea ațintită înspre viitor, neuitând însă trecutul. Zeul roman Janus era păzitorul pragurilor de casă și al porților orașelor, întruchipare a unei himere geometrice, care statornicea hotarul dintre trecut și viitor, locul unde prezentul devine mai subțire ca umbra pânzei de păianjen.

De aceea, zeul roman era înfățișat printr-un cap cu două fețe. Cu o față privea înainte și cu alta îndărăt, deși amândouă fețele erau ale aceluiași cap.

Să nu uităm că prima lună a anului poartă numele de ianuarie, fiindcă, odată cu venirea ei, se încheie ultimele clipe ale anului care s-a scurs, iar prin ger și vifor străbat glasurile apropiatei primăveri din noul an.

Odinioară, Mediterana – această gigantică elipsă – era împodobită cu o cunună de orașe strălucitoare. În apusul îndepărtat, dincolo de Coloanele lui Hercule, se întindea Oceanul Atlantic. Vechile inscripții grecești pomenesc de călătoriile fenicienilor în partea cealaltă a Coloanelor lui Hercule și despre expediția lui Jason, care a purces să caute lâna de aur. Platon, în „*Timeu*” și „*Criton*”, povestește că, dincolo de Coloanele lui Hercule, era odinioară un drum care ducea înspre Atlantida. Aceasta a pierit în valurile oceanului, dar rămășițele vechilor ei popoare le mai întâlnim și astăzi pe fața pământului. Așa cum Arhimede vorbește de firicele de nisip, tot așa Platon povestește despre lumile vechi, despre dispariția lor și nașterea altora noi. Lumea veche n-a depășit Coloanele lui Hercule. Îndrăzneții marinari care au pornit spre soare-răsare, deschizând drumuri spre Orient, au avut mai mult noroc decât cei care au călătorit spre soare-apune. Spre Răsărit, se așteptau atât privirile celor ce râvneau la aurul Indiei, cât și gândurile celor mistuiți de dorința de a vedea focul nestins al candelor Ierusalimului. O paftă strălucitoare la cingătoarea de orașe din jurul Mediteranei, cheie a porților pământului – iată ce era Genova în veacurile acelea.

În Genova, a văzut lumina zilei omul care a năzuit să închidă ușa

spre lumea veche și să deschidă poarta spre lumea nouă. La Genova, s-a născut Columb.

Când aurul Americii a potopit Europa și când vechii Indii din Levant i-au luat locul Noile Indii, s-a stins viața drumurilor ce treceau pe la poarta genoveză, legând Europa cu străvechiul Orient.

În secolul XIV, Genova a pierdut Ciprul; peste patru veacuri, a pierdut și Corsica. Această insulă genoveză a fost cotropită de francezi. Iar mai apoi ofițerul corsican Bonaparte a pornit spre Italia, coborând din nord, împreună cu Masséna, și s-a îndreptat spre Genova. Orașul cucerit a încercat să-și păstreze neatârarea și, chiar sub ocupația lui Bonaparte, Republica genoveză continua să-și aleagă dogii. Pe timpul lui, au mai existat încă douăsprezece guvernăminte și opt prefecturi. Aristocrația din consiliul celor zece cârmuia orașul. Orășenii bogați și nobilimea – trei sute la număr – alcătuiau Consiliul cel mare al cetății.

Capitolul 2

LEGENDA NAȘTERII

Din gangul care se strecura printre case, dând într-altă uliță, trei trepte tocite și murdare te duceau la clădirea cenușie din *Passo di Gatta Mora*. Pe aceste trepte, spune legenda, alunecase o moașă... Poticnindu-se, ea pomeni numele dracului. În aceeași clipă ușa se deschise și se auzi scâncetul răgușit și pițigăiat al noului născut, care era Paganini.

Copilul a plâns toată noaptea, a plâns și dimineața. Plângea, tânguindu-se parcă împotriva cruzimii părinților, care-l chemaseră la viață într-o noapte atât de neagră și furtunoasă, când marea înfuriată se izbea de cele două diguri genoveze, bubuind ca o gură de tun.

Era în noaptea de 27 octombrie a anului 1782.

Capitolul 3

MIZERIE

În apropiere de *Passo di Gatta Mora*, se afla, în anii aceia, o clădire lunguiață, care atrăgea privirile trecătorilor prin cercevelele înnegrite ale ferestrelor, prin petele de igrasie, prin tencuiala scorjită și înverzită. Era un han pentru săraci – *Albergo dei poveri*.

În ceata de copii zdrențăroși, ce năvăleau în stradă tocmai din acea clădire, ca să se joace cu corăbioare de lemn sau de hârtie, făcându-le să plutească pe băltoacele din preajmă, sau care se încăierau în mijlocul uliței, umplând-o de țiپete și larmă, puteai zări un băiețاش cu frunte lată, cu un nas foarte lung, cu păr negru, încârlionțat, și cu falca atât de ieșită în afară, încât avea înfățișarea unei maimuțe. Doi ochi mari, negri, te izbeau în mod ciudat, dacă-i priveai chipul slut. Față de întreaga arătare a copilului – brațe lungi, picioare subțiri, cu labe enorme, degete prelungi la niște mâini deșirate – ochii aceștia, neobișnuit de frumoși, te surprindeau. Când ochii îi scânteiau de curiozitate, i se schimba întreaga față, pierzându-și, ca prin farmec, urâtenia. Dar impresia aceasta trecătoare se destrăma într-o clipă și mica făptură, rânjind, țiپând și înjurând sălbatic, se năpustea, laolaltă cu alți tovarăși de joacă, asupra celorlalți copii, șterpelindu-le corăbioarele și bărcușele purtate pe șuvoaiele repezi ale apei de pe marginea străzii.

În gangurile întunecoase și înguste ale „Hanului”, copiii se jucau de-a v-ați-ascunselea. Duminica după-amiază, se strâneau ca să caște gura la vreun olog bătrân, care, după ce se îmbăta bine, își bătea baba cu cârja. Copiii se cocoțau pe ultima treaptă a scării și, de acolo, priveau pe geamul de deasupra ușii și se desfătau în voie cu scenele acestea de familie. Adesea, apropiindu-se tiptil de ușa odăiței în care cerșetorii jucau zaruri, ei așteptau cu răbdare clipa când păgubașii se luau la bătaie cu câștigătorii.

Una dintre primele lovituri pe care viața i le-a hărăzit lui Niccolo a

fost o boală lungă și grea. A zăcut trei săptămâni cu fierbințeli mari, aiurind și sărind din pat, încât a trebuit să i se lege mâinile și picioarele și să i se pună pe cap, tot timpul, ștergere udate în apă rece. Boala îl vlăguise. Pentru multă vreme, rămase departe de joaca celor de aceeași vârstă. Ceasuri întregi cânta din lăută, în timp ce mamă-sa cârpea, spăla, călca și pregătea cina sărăcăcioasă. Începu să cânte și din chitara lui taică-său.

Niccolo creștea sub ochii grijulii ai mamei. Pe fratele mai mare, Francesco, mai că nu-l zărea pe acasă: el vorbea totdeauna în taină cu bătrânii care veneau la taclale pe la signor Antonio. Francesco era, pentru Niccolo, un străin, ba mai mult încă – un om nesuferit. La rândul-i, signor Antonio dădea tot mai rar pe acasă.

Trezindu-se într-o noapte, Niccolo văzu pe maică-sa îngenunchiată în fața crucifixului și rugându-se. Tată-său nu era acasă. Mama aruncă o privire feciorului și, apropiindu-se de pat, îi spuse:

— De ce nu dormi? O să vină și tata îndată, că nu-i departe. Joacă și pierde; speră să ne aducă fericire, dar ne cășunează numai necazuri!...

Abia a doua zi, pe la amiază, se întoarse acasă Antonio Paganini. Băiatul cânta din lăută. Era atât de absorbit, încât nu băgă de seamă când intră tatăl. Acesta rămase locului și îl ascultă zâmbind. În spatele lui, chiar în prag, se opri și mama. Când băiatul sfârși de cântat, tatăl începu să-l aplaude și apropiindu-se de dânsul, puse, poate pentru prima dată, palma lui mare pe capul negru și cârlionțat al copilului. Micul maimuțoi deschise larg gura cu dinții gălbejiți, ridicându-și privirea speriată și lingușitoare înspre chipul aspru al bătrânului.

— Vai, cât ești de slut! – rosti deodată signor Antonio. Duișia i se irosise de pe obraz. Apoi, întorcându-se către nevastă-sa, îi zise:

— Hai, Tereza, fugi și cumpără ceva de-ale mâncării! Mi-i o foame de lup. Azi ni se cuvine să ne veselim puțintel.

Luă chitara, se așeză în fața băiatului și-i făcu semn din cap.

— *Carmagnola!*

Tatăl cânta bine, băiatul încerca, sfios, să-i țină isonul. Apoi, Antonio Paganini lovi coardele, dădu la o parte chitara și, cu pași mari, hotărâți, trecu în camera de alături. Leși de acolo cu o vioară veche și spuse băiatului:

— Niccolo, am să te învăț să cânti la vioară! Am să fac din tine o minunăție! Ai să câștigi bani mulți! Știi tu ce-i asta? E vioara care a aparținut unui străbunic al nostru, înmormântat la Capua, chiar în biserica Sfânta Anna. Ceea ce am pierdut eu la bursă, va trebui să câștigi tu, cu vioara. Azi e o zi norocoasă. Vezi mașina aceea? – și arată cu mâna spre niște table de carton, ce se aflau pe masa de scris. Asta-i invenția mea! Am în mână secretul succesului. Discurile astea simple, de carton, se învârtesc și-mi arată taina câștigului...

În clipa aceea, signora Paganini intră cu un coș în mână:

— Pot să plec, Antonio?

— Da! Da! Du-te! Scoase din buzunarul vestei ura teanc de bancnote și, alegând-o pe cea de valoare mai mică, i-o întinse. După cum vezi, Terezo, zise el, treburile merg mai bine. Mașina mea de ghicit nu m-a înșelat. Acum știu precis ce numere de loterie trebuie să cumpăr, ca să câștig!...

— Nu te mai osteni degeaba! – îl întrerupse nevasta. Nu-i nevoie să mă minți: știu doar că joci cărți...

— Ba tu minți! – tună bătrânul. Hai, cară-te! Vezi-ți de treabă...

Și astfel începu prima lecție de vioară. Bucățița de om pricepea cu greu cele ce dorea taică-său. Acesta se înfuria și, la fiecare greșală, îl plesnea peste ceafă. Apoi luă de pe masă o linie lungă, colțuroasă, și se apucă s-o folosească la fiecare greșală a băiatului. Cu lovituri dibace și aparent ușoare, îi dădea peste mâini, umplându-i-le de vânătăi. Când Tereza Paganini reveni cu cele târguite, signor Antonio se afla în culmea mâniei. Zăvorâse copilul în cămară, poruncindu-i să execute acolo primul exercițiu de vioară.

Timp de un ceas răsunară din încăperea aceea strâmtă sunetele sălbatice și stridente, în timp ce Antonio Paganini ședea la masă cu nevastă-sa, cinstindu-se cu vinul adus. Se lăuda cu câștigurile sale și îl blestema pe signor Law, care ruinase băncile franceze și invadase toată Franța cu bancnote fără valoare, în locul monedei sunătoare de mai înainte, bună și trainică. Îi blestema pe acționarii italieni, care se înțeleseseră cu negustorii francezi. În zilele în care „nemernicii ăia” de francezi puseseră mâna pe fortăreața cea mare a Parisului și, lepădându-se de sfânta biserică și de Dumnezeu, vârstaseră pe rege la

închisoare – mărire erau bântuite de uragane, care nu mai semănau nici pe departe cu furtunile de altădată... Dar nicio furtună nu pricinuisese atâta pagubă comerțului maritim ca răscoala gloatei franceze. Englezii popriseră vasele comerciale ale Franței. Negustorii francezi încetaseră plățile către băncile italiene. Bursa își încetase activitatea. Ale cui păcate trebuia să le ispășească el, Antonio Paganini, vechi și cinstit misit? De ce tocmai el trebuia să îndure atâtea din cauza răscoalei norodului din Franța?

— Și gloata asta blestemată, defilând pe ulițe cu bonete roșii și cu hârci înfipte în vârful sulitelor, intonează cântecul nostru genovez *Carmagnola!* Cum de nu le e rușine să batjocorească frumoasele noastre cântece!...

Limba bătrânului Paganini se împleticea tot mai mult. Tot mai des folosea Antonio cuvinte grele. Îi înjura pe toți, vorbea de necinstea nobilimii, de falimentul negustorilor.

Din senin, se apucă să-și laude mașina de ghicit numerele câștigătoare. Nu-și dădea seama că soția sa tace, nici nu vedea suferința întipărită pe chipul ei. Tocmai când se lăuda mai tare, lovi cu pumnul în masă:

— Mii de draci! Auzi cum cântă băiatul? O să ajungă departe!...

Abia atunci îndrăzni Tereza să-i aducă aminte că băiatul fusese bolnav nu demult, că era primejdios să i se ceară eforturi atât de grele și de îndelungate și că era timpul să stea și el la masă. Signor Antonio îi tăie cu grosolanie șirul vorbelor.

— Nu va îmbuca nimic până ce nu va cânta primul exercițiu fără nicio greșeală!

Capitolul 4

RĂZBOI

La „Han“ se povesteau lucruri ciudate. Francezii așezaseră pe una din marile piețe ale Parisului un fel de estradă, iar pe estradă puseseră niște stâlpi, între care prinseseră un triunghi mare de oțel, care luneca de-a lungul scobiturilor și cădea cu vârful ascuțit în jos. Într-un cuvânt, francezii imitaseră mașina folosită de bătrânii măcelari din Milano pentru a ucide vitele la abator. Mașina lor, însă, era pentru capete de oameni. L-au scos pe rege din turnul în care-l ținuseră prizonier, l-au pus sub mașină și au lăsat să-i cadă pe ceafă triunghiul cel greu de oțel. Ridică apoi căpățâna despărțită de trup și, ținând-o de plete, o arătară poporului parizian strâns în preajmă, strigând: „Iată adevăratul rege al Franței!”

Niccolo asculta cu uimire toate aceste vorbe, ce umblau din gură în gură. Se spunea că regele fusese un ticălos și un trădător al poporului, așa încât uciderea lui era o pedeapsă meritată pentru crimele de care se făcuse vinovat în fața țării. Se mai spunea că chemase în ajutor oști străine, pentru a trece Franța prin foc și sabie; se vorbea despre satele franceze, cuprinse de flăcări, despre grozăviile foametei îndurate de cei mulți, despre coaliția împărățiilor vecine, unite pentru a salva pe Ludovic al XVI-lea și despre războiul ce l-au pornit împotriva poporului francez răsculat.

— ... Ai auzit? Francezii cântă *Carmagnola* noastră...

Micul Paganini cânta acum destul de bine. Învățase notele. Iar când lipsea de acasă bătrânul, încerca să compună singur mici cântece. În închipuirea lui, îi vedea pe francezii cu bonete roșii, avântându-se cu drapele ca să cucerească fortăreața Parisului! „Bastia, Bastillo”, parcă așa-i zice, se căznea să-și amintească micul Paganini, și sunetele ce îi veneau de la sine le reda în cântecul viorii lui vechi și prea mari pentru el. *Carmagnola* suna melodioasă, plină de viață. Părea alt cântec, altă *Carmagnolă*. Într-o zi, profitând de lipsa tatălui, micul Paganini plecă

pentru prima dată de acasă, cu gândul să împărtășească și altora cântecul lui. El păși prin gangul întunecos al „Hanului”, parcă dosind o pradă. Aici își făcu Niccolo debutul în fața lumii. Simți o mândrie deosebită când glasului viorii lui i se alăturară și vocile oamenilor care-l ascultau. Femeile și bărbații, strânși împrejur, cântau în cor o nouă *Carmagnolă*. O cântau acum cu toată bogăția de nuanțe pe care i-o dăruise arcușul lui Paganini.

Ca și înainte, soarele strălucea viu deasupra Genovei. Ca și înainte, valurile mării susurau blând, scăldând digul de la Darsena Reale. Ca și înainte, arborii înfloriți din grădina publică, se legănau ritmic, în timp ce monumentele de marmoră din cimitirul Genovei scilipeau albe în bătaia razelor, străjuind, neclintite în măreția lor, vechile morminte ale aristocraților genovezi.

Nimeni, în afară de consiliul cetății, nu știa că uraganul ce smulgea acoperișurile palatelor bate de la nord spre sud și din apus spre răsărit și că, poate, peste noapte, cerul senin al Genovei se va acoperi de nori. Umblau zvonuri nelămurite că, undeva, în Alpii apuseni, prin trecătorile munților, apăruseră uniforme roș-albastre și că armata de cavaleriști, ce se îndreaptă spre Castel-Franco și cetatea Bard, poartă în frunte niște flamuri tricolore. Dar acestea nu erau decât zvonuri. Se rostea un nume italianesc, un nume vestitor de viață fericită și norocoasă pentru cel care-l purta. Buonaparte – soartă bună – era numele omului care venea dinspre nord, îndreptându-se către sud, în fruntea unei întregi oștiri de răsculați.

— Cine-i omul acesta? – spunea bătrânul Paganini, șezând la masă. E feciorul unui simplu sindic¹ corsican. Cum dracu își îngăduie canalia asta să poarte uniformă de general, când nu-i nici măcar nobil francez? Cum o să fie în stare să se împotrivească armatelor regulate ale împăratului austriac? Se apropie sfârșitul lumii, adăugă el, sfârșind de băut a patra sticlă de vin. În curând n-o să mai avem unde fugi!

Bursa genoveză se redeschisese de două ori și, de fiecare dată, signor Paganini câștigase bănet, nu glumă. Avea noroc și la cărți, ca și în năstrușnicele sale afaceri cu loteria. Vecinii șușoteau că n-ar fi

¹ Reprezentantul unei instituții, obști sau corporații (n. tr.).

tocmai lucru curat cu numerele acelea de loterie, că roțile mașinii ar fi unse cu ulei de aur... Bătrânului îi mergea ca-n povești.

Când, pe ulițele Genovei, se porniră vânturile reci ale iernii, lumea începu să fie tare îngrijorată: se vorbea pe față despre înaintarea trupelor franceze dinspre apus, dinspre Nisa. Bătrânul Paganini, însă, părea că nu vede și nu aude nimic. Era cu totul absorbit în operațiunile nespuse de complicate ale unei noi... loterii. Acum, nu mai avea ochi să vadă mașina – cu discurile ei de carton, cu planșetele de lemn, cu acele, săgețile și indicatorul ei de oțel. Biata mașină zăcea într-un ungher plin de praf, și nici motanul n-o mai băga în seamă. Acum nu mai avea nevoie să facă, noaptea, calculele acelea nebunești. Hârșăitul acelor de oțel pe discuri de carton, asemănător ronțăitului unui șoarece, încetase. Limbile ceasornicului alergau, de data aceasta, singure pentru signor Paganini – timpul lucra pentru el.

Paganini se lăsa în voia soartei. Curentul vremii îi mâna pașii. Apele erau tulburi și, tocmai în aceste ape tulburi, fostul misit genovez avea să prindă un pește gras.

În nord, lucrurile mergeau prost. Puternicele și solidele întreprinderii financiare din orașe începeau să se clatine. Corăbiile nu mai plecau pe mare. „Pirații militari” ai Angliei ajunseră stăpânii Mediteranei. Romanelli și Spiro, proprietarii unei bănci din Genova, chemară la ei, dis-de-diminează, pe misitul Antonio Paganini. Citiră împreună proclamația generalului Bonaparte:

„Soldați! Ați fost prost hrăniți, sunteți aproape goi! Guvernul republican vă datorează totul, dar nu poate face nimic pentru voi. Răbdarea și curajul eroic, de care dați dovadă, vă fac cinste, dar din aceste virtuți nu vă puteți făuri nici glorie și nici nu puteți dobândi câștiguri. De aceea, am luat hotărârea de a vă scoate din munți, spre a vă duce într-una din văile cele mai roditoare din lume. În fața voastră se deschid drumuri largi, cu orașe mari; o să vedeți o provincie înfloritoare, o țară nouă. Acolo vă așteaptă onoarea, gloria, bogăția!”

— Așadar! — exclamă bancherul Spiro, fluturând sub nasul lui Paganini fițuica de hârtie albastră. Așadar, soldățoiul ăsta necioplit a și trecut la îndeplinirea celor promise armatei lui de tâlhari cu care vine dinspre Nisa?

— Da! — își răspundea tot el singur. Secătuiește orașele cu jafurile și supune populația unui tribut mai greu decât moartea!

— Ne-am hotărât să închidem banca! — rosti mai departe asociatul său, adresându-se lui Antonio Paganini. Iar tie, care ne-ai fost un ajutor credincios, îți facem o propunere, care nu poate decât să te onoreze: vei pleca în nord, luând cu tine și oarecare bagaj, anume niște saci cu actele băncii: ipoteci, polițe, chitanțe, acțiuni și rente. Numerarul îl lăsam deocamdată aici. Închidem banca și plecăm pentru câțva timp din Genova, undeva mai departe, iar tu vei duce la Cremona sufletul și inima băncii noastre.

Antonio rămase multă vreme pe gânduri. Chipul i se posomorî din ce în ce mai mult. Cu pleoapele neclintite, urmărea prin oglindă expresia de pe fața celorlalți. În sfârșit, își ridică privirea plină de o spaimă prefăcută. Pe chipul bancherilor se ivi nedumerirea.

— Noi ți-am încredințat tranzacții însemnate, ai fost mijlocitorul nostru în toate afacerile maritime ale băncii. Spune-ne: cum am putea să te răsplătim dinainte pentru cele ce vei face?

Romanelli vorbise mai mult decât se cuvenea. Spiro se încruntă și rosti răspicat:

— Știi? La nevoie, mă pot învoi cu frate-meu care tocmai e gata să plece în nord, dacă treaba aceasta e prea grea pentru dumneata, signor Paganini!

Atunci bătrânul misit se hotărî să dea lovitura. El cunoștea relațiile dintre cei doi frați. Știa că se despărțiseră, în urma unei afaceri necurate. Știa că nu din sentimente familiale renunțase signor Spiro să mai amestece poliția austriacă în relațiile dintre el și propriul său frate, căutând să facă uitată cât mai degrabă toată povestea.

Paganini îi măsură cu privirea și, luând o înfățișare și mai jalnică, zise:

— Prea stimații mei domni, nu uitați că am nevastă și copii! Nu-i pot lăsa în voia soartei! Dacă părăsesc orașul în care m-am născut, trebuie să-i iau cu mine. Trebuie să-mi cumpăr o trăsură bună. Caii mă vor costa mai mult decât pe alți călători, căci trebuie să-i obțin fără complicații. În același timp, trebuie să trec numaidecât drept un călător sărac. Recunoașteți, ca să fim dreți, că ceea ce-mi cereți este tot una

cu a mă azvârli chiar în gura leului

Se făcu tăcere.

Scena aceasta se repetă încă de trei ori, după care, signor Spiro, cu inima strânsă ca într-un clește, fixă suma de cinci mii de lire.

Paganini se ridică și, ținându-și pălăria în mână, le spuse:

— Domnilor, mă așteaptă familia, dați-mi voie să plec! Vă rog să mă credeți că... eu... din toată inima...

Dar Romanelli îl opri cu un gest brusc:

— Ia mai las-o și tu, ce naiba! Hai, spune suma care să-ți acopere nevoile familiei! Dar ce zor-nevoie să cari cu tine nevasta și copiii?

— Nu, domnilor, vă rog să mă iertați, dar...

Paganini se îndreaptă către ușă, signor Spiro îi tăie repede drumul, apropiindu-se de raftul pe care erau rânduite catastifele băncii. Luând un registru gros, se propti în ușă cu picioarele depărtate și-i spuse:

— Gândește-te și tu, încăpățânatule, ce putem face, când suntem aproape ruinați!

— Tocmai de aceea nu vreau să vă mai sporesc pierderile, domnii mei... — zise Paganini. Voi trăi și eu, sărmanul de mine, din cei câțiva gologani agonisiți cu sudoarea frunții, în vremea din urmă.

— Hai, spune, odată, ce pretenții ai, ce aștepti de la noi?

Atunci Paganini, aplecându-și privirile în pământ, zise:

— Procente din toate afacerile maritime ale băncii, de îndată ce domniile voastre vă veți relua operațiunile. Printre actele pe care le voi duce la Cremona, stimații domni vor fi într-atât de buni ca să adauge și angajamentul prin care mă fac părtaș la veniturile băncii și îmi plătesc douăzeci de mii de lire peșin, în ziua plecării.

Capitolul 5

DRUMUL PE PĂMÂNT

În nordul Italiei, la Cremona, locuia signor Paolo Stradivarius. În zilele în care se petrec cele povestite de noi, el își făcea aproape zilnic însemnări, scriind în carnetul său:

„Savoia, Nisa, fortărețele Alexandria, Coni, orașe întărite ca Suza, Bunetti, Exillo au fost cotate și distruse. Un general francez necunoscut, un aventurier și un nemernic, a împresurat Mantua, una din fortărețele cele mai puternice... Milano e ocupat de armatele franceze. La porțile orașului, îți sare în ochi inscripția: «Glorie vitezei armate franceze!» Femei, în rochii viu colorate, și bărbați, în veste de sărbătoare, îi întâmpină pe francezi cu cântece și urale. Ofițerii sunt acoperiți cu flori, iar tunurile sunt împodobite cu ghirlande și frunze de viță. Jandarmii împărăției austriece au fugit către nord, clerul îngrozit părăsește orașele, și toate acestea din pricina presiunii brutale a unui bandit corsican, care nesocotește religia catolică și închide mănăstirile. Pentru a obține măcar un armistițiu, ducele de Parma a plătit, peșin, două milioane și a fost nevoit să dea douăzeci din cele mai bune tablouri din galeria sa și caii cei mai buni din grajdurile sale, lăsând totodată orașul fără provizii. Ducele de Modena a dat zece milioane, precum și toate tablourile și statuile din palat, înspăimintat, regele Neapolelui și-a rechemat trupele. Însuși marele pontif al Romei a plătit acestui tâlhar douăzeci și unu de milioane, oferindu-i, pe deasupra, și o sută din cele mai minunate tablouri ale Vaticanului. Apoi, a plecat de la Bologna spre Ferrara, iar din Ferrara mai departe, dând, din lașitate, binecuvântarea sa orașului Ancona ca să primească garnizoana franceză. Până și Lombardia noastră a fost nevoită să plătească un plocon de douăzeci de milioane. Ce va fi mai departe? Și cine-l însoțește, mă rog, pe acest groaznic răufăcător? Un oarecare Murat, fiu de cârciumar, un oarecare Masséna, om fără nicio faimă, și un oarecare Augereau, tot atât de puțin cunoscut. Niciunul n-are blazon

de nobil, niciun aristocrat printre ei. Ba, de fapt, se află printre ei și un tâlhar cu stemă de baron: colonelul Marbeau“.

La 27 decembrie 1797, generalul francez Dufeu, intervenind în ciocnirea de stradă ce se petrecuse între locuitorii Romei și soldații francezi, a fost rănit mortal. La 10 februarie 1798, sub zidurile Romei, a apărut Berthier, cu o oaste de 18.000 de oameni. Cinci zile mai târziu, cetatea eternă, capitala lumii, unde își avea reședința locțiitorul lui Christos, s-a proclamat din senin Republica Romană, și armata franceză și-a făcut intrarea în Roma cu muzică și drapele. Corpul neînsuflețit al generalului Dufeu a lost îngropat în Capitoliu, unde odihneau cei mai de seamă bărbați din istoria lumii, iar marele pontif, papa Pius al VIII-lea, a fost luat prizonier și dus la Valencia, într-o trăsură simplă, escortat de către ofițerii francezi Miollis și Radet.

Genova era înfometată. Generalul Masséna și credinciosul său ajutor Marbeau hrăneau soldații cu un fel de aluat cleios de ovăz. Bobul și scrobeala treceau drept mâncare aleasă și se împărțeau doar duminica. Ciorba avea în loc de fidea fâșii de piele de la ranițele vechi. Așa trăiau ei zi de zi și așa se scurgeau lunile. Francezii sufereau de foame. Dinspre nord, aprovizionarea se făcea anevoie. Transporturile franceze pornite din Marsilia erau capturate pe drum. În zarea mării, se iveau noi și noi puncte albe. Pânzele umflate ale unor uriașe corăbii străluceau în bătaia razelor de asfințit. Apoi corăbiile își aruncau ancorele și un zid lung cuprindea tot orizontul, tivind marginile îndepărtate ale mării. Pe mal, răsăreau patrule de soldați francezi cu chivere și căști sclipitoare. Ștrengarii își băteau joc de ei, văzând cum le atârnă pe trupurile uscățive și prăpădite echipamentul jerpelit și hainele de tot felul, în care rasele călugărești, prefăcute în mantale de campanie, se îmbinau cu uniformele gărzii naționale, ale miliției pariziene sau cu uniformele Convenției.

Santinelele franceze nu lăsau pe locuitori să se apropie de țărm. La capătul digului se aflau posturi de veghe. Vasele comerciale genoveze fuseseră rechiziționate și acum erau folosite pentru nevoile armatei franceze. Comandamentul francez scruta cu îngrijorare orizontul. Pădurea de catarge, vasele ușoare și cele de pază dispăruseră, iar în locul lor se vedeau enormele vase de linie. Acolo se concentrase o

forță impunătoare, escadra, amiralului englez Keith. Pe cheiurile de marmoră erau instalate bateriile franceze. Tunurile, cu țevi lungi de aramă, fuseseră scoase de pe roți și așezate în preajma cheiurilor lângă afetele răsturnate, iar pe chei se înșiruiau, printre ghiulele claie peste grămadă și lăzile cu pulbere, balimezurile și mortierele.

Generalul Masséna ar fi trebuit să plece demult în nord, dar teama unei debarcări engleze îl ținuse în acest oraș, unde populația înfometată mîncase cei din urmă porumbei și cele din urmă ciori, unde era primejdios pentru un câine sau o pisică să iasă pe uliță, unde soldații francezi, luând cu sila năvoadele locuitorilor din împrejurimi, erau nevoiți să se prefacă în pescari și s-o pornească, în amurg, cu bărcile, dincolo de ultimele întărituri ale digului.

În acele zile, când bubuitul tunurilor se auzea până în depărtări, când pe mare, în fața țărmului liguric, ardeau punțile, se sfîșiau pânzele și se prăbușeau în țandări catargele, când undeva, prin munții înzăpeziți, se aprindeau focuri, iar pe povârnișuri treceau în goană, strigând, pâlcuri de oameni cu arma în mână – în acele zile, prin Como, Bergamo, Peschiero, trecea o caleașca veche și uzată, cu ușile jupuite și geamurile sparte.

Înfofoliți, ca să se apere de vînt, ședeau înăuntru un bărbat, o femeie și un copil. Pe acoperiș erau legate niște baloturi enorme. Vorreiterul și surugiii, fluierind, pocneau din bice ca să îndemne mărtoagele. Caleașca se oprea mereu în fața drumeților pe care-i întâlnea. De la aceștia aflară că detașamentele franceze ocupaseră șoseaua spre Pavia și Piacenza. Așadar, erau obligați a face cale întoarsă către sud. Drumul spre Cremona era foarte anevoios. Trebuiră s-o ia pe căi ocolite. Tunurile armatei franceze desfundaseră drumurile. Peste tot, pe unde trecuseră, bateriile franceze lăsaseră urme adânci.

Călătorii noștri nu-și dădeau numele lor adevărat, acela de Paganini. Spuneau că-s familia unui simplu și sărman frizer, care, înspăimîntat de război, se muta de pe țărmul mării în nordul Italiei, chiar în orașul natal. Dormeau prin hanuri mici și murdare. Se culcau îmbrăcați și bătrînul Paganini bodegănea tot timpul, dojenindu-și nevasta pentru dorința ei neînduplecată de a părăsi Liguria. La început, făcea treaba asta ca un actor, căutând a tăinui astfel adevăratul scop al călătoriei.

Mai târziu, îi deveni un obicei și își luă rolul în serios. Drumul urca mereu, păduricile pline de umbră, cu desișuri de-un verde închis, povârnișurile împânzite cu viță de vie, cu frunza bătând în auriu, livezile de portocali și lămâi, inundate de soare, se iveau tot mai des, alternând cu câmpiile acoperite cu lalele sau cu golașele crânguri de măsline, de-un verde cenușiu. Frunzișurile scăldate de razele soarelui își prefirau pe largi întinderi lumina lor verzuie și diafană. Dar, tocmai la intrarea într-un oraș, se rupse osia. Călătorii au fost nevoiți să întârzie trei zile, așteptând repararea caleștii. Era primul lor popas mai lung. Trudit de greul drumului și doborât de damigeana de vin băută, signor Paganini dormi buștean timp de douăzeci și opt de ore.

...Cățărandu-se într-un hambar, micul Paganini scoase vioara din cutie. Fără să deschidă caietul de note, apucă arcușul. Mama veghea catrafusele; tatăl, beat, sforăia. Jos, la poalele muntelui, un fierar ațâța focul din vatră. Cu o clipă mai înainte – strâmbându-se în fel și chip în fața oglinzii și scoțând limba – Niccolo nici nu se gândise să cânte la vioară. Din senin însă îi veni pofta să tălmăcească, prin sunete, impresiile călătoriei, să dea glas simțămintelor sale copilărești față de verdeța care năpădea întreaga priveliște.

Pescarii care se întorceau de pe lac se opriră să asculte cântecul viorii. Timp de o oră, băiatul cântă nestingherit, până când, în sfârșit, zări pe fereastră mulțimea care-l asculta. Afară de pescari cu năvoade, erau acolo niște orașeni și un vânător cu pușca la spate. Atunci se opri, lăsă vioara și coborî încetișor scara...

...Drumul urca mai sus, tot mai sus. Caii de schimb pe care-i primeau erau din ce în ce mai prăpădiți. Mârtoagele abia puteau trage caleașca mare și largă. Adesea, trebuia să facă popasuri în primul sat ce le ieșea în cale, nu ca să schimbe caii, ci ca să-i lase să se odihnească. Popasurile acestea erau o adevărată nenorocire pentru Niccolo. Bătrânul Paganini, cuprins, pe neașteptate, parcă de-o nebulă, îl silea să cânte la fiecare popas. Îl trezea noaptea și-l puneă să tragă cu arcușul ceasuri de-a rândul. Când bietul violonist, obosit și vlăguit, scăpa arcușul din mână, tatăl, cu o lovitură de picior, îl trezea la realitate.

Astfel trecură patru săptămâni de călătorie. Băiatul abia se mai

ținea pe picioare. Stând sub ploaie, în bătaia vântului, Niccolo răci și începu să scuipe sânge. Și totuși, tată-său nu-l slăbea cu bătaia... O stângăcie, un tact greșit, o execuție lipsită de viață, toate atrăgeau o pedeapsă. Strugurii cu orez fiert erau puși deoparte, în colțul cel mai îndepărtat al mesei. Băiatul nu putea decât să privească de departe la mâncarea ce-i făcea cu ochiul. Mănuia arcușul pe coardele viorii până simțea o sfârșeală. Atunci, farfuria cu orez se prefăcea într-un munte înalt, acoperit cu omăt. Genunchii i se îndoiu, bărbia îi cădea tot mai grea pe instrument, începe să-l treacă fiori, degetele alergau tot mai agitate pe gâtul viorii. Ce puțin semănau meleagurile acestea cu valea însoțită, călduroasă și plină de viață a Lombardiei! Acolo reușise să dea glas impresiilor sale, evocând, prin sunete profunde și calde, vegetația falnică, plină de sevă. Aici, însă, nu erau decât poieni troienite și un munte înalt, acoperit cu zăpezi veșnice, ale cărui păduri apar ca niște pete palide. Dar iată că el poate reda neaua nesfârșită și scânteierile reci și albastrii ale ghețarilor, prin sunetele subțiri și înaripate ale gamei lui *mi*, răsunând ca niște clinchete argintii. Acum, lăuta lui îngâna cu glas curat și înalt melodia culmilor albe...

Când tată-său pleca, micul Paganini desfăcea cu băgare de seamă cureaua cu care era prins coșul cu merinde, apoi, tiptil, o zbughea de acasă. Zburda pe povâmișuri, cerșind bătrânelor miloase câte un boț de brânză de oi sau o cană cu lapte de capră. Obosit și zgâriat de pietrele ascuțite, el se ascundea în ungherele cele mai neumblate, unde bătrânul nu-l putea găsi. Adormea sub frunzișul pădurii, încălzit de razele soarelui, blestemând vioara, ce începea să se transforme pentru dânsul într-un instrument de tortură.

La Genova, într-o veche cameră de supliciu, băiatul avusese prilejul să vadă niște carâmbi de lemn și niște butuci, care, prin forma lor, aminteau cutia viorii. Erau părți din așa-zisa „cizmă spaniolă”, în care se strângea piciorul criminalului, în timpul caznelor. Vioara ajunsese și ea un instrument de tortură pentru manile, inima și mintea copilului. Umerii și coatele îl dureau, degetele nu mai aveau putere să țină arcușul. Mâna stângă scăpa uneori gâtul viorii, lăsând să alunece instrumentul jos, pe rogojină. Umbla săptămâni întregi cu semnele și vânătăile pricinuite de ciupiturile făcute de mâna aprigă a lui signor

Antonio. Brațele, picioarele, fața și gâtul îi erau numai vântăți. De câte ori nu se aruncase maică-sa la picioarele tatălui, implorându-l să-i fie milă de copil? Rugămințile ei însă îl întărau și mai mult. Nimic nu era în stare să înfrângă îndărătnicia bătrânului Paganini.

— Am să fac din tine o minune, maimuță afurisită!... Oricum ești vândut diavolului, așa că ori vei pieri, ori îmi vei asigura bătrânețele. După plecarea blestemăților de vagabonzi francezi, când lumea va reveni la matcă, am să te scot, băiete, în fața unei mulțimi de domni nobili și avuți. Ai să minunezi și să înduioșezi bogătașii, ai să-i miști în așa fel, încât să-și uite zgârcenia...

Veniră apoi zile de bejenie. Fugarii din vicariatele din sud se zoreau acum să părăsească Lombardia. Se zvonea că întreg nordul Italiei căzuse în mâinile Franței. Bătrânul hotărî să se refugieze în Elveția. Începură cutreierările de-a lungul râului Ticino. De la Prato, prin Dazzio Grande și Chito și luând-o pe drumuri ocolite spre Bruniasco, Altanna și Ronno, ajunseră în regiunea lacului Ritom și abia acolo poposiră.

De aici drumul o lua iarăși peste coaste înzăpezite, acoperite cu brazi și pini, ce se tânguiau în bătaia vântului năpraznic, care îți îngheța mâinile și picioarele și te tăia la față. Caleașca se hurduca, sărind din hârtop în hârtop, apoi omătul nu se mai lipi de roți și se ivi pământul pietros. Țăcăneala celor douăzeci și patru de potcoave îl trezi deodată pe bătrânul Paganini, care, ca o pasăre umflată în pene, ședea în fundul caleștii. Omul își șterse cu mâneca picătura ce-i atârna pe vârful nasului roșu.

Capitolul 6

CREMONA

După cumplita săptămână petrecută în munți – din nou verdeată, din nou un drum, unde coastele și văile se schimbau cu nemărginitele întinderi ale lacurilor înghețate, după care urmau pajiști fără sfârșit. Văzduhul răsună de cornurile păstorilor și se auză dangătul clopotelor. Puzderie de sunete se prefiră acum în sânul naturii.

În sfârșit, se ivă în zare și bătrânele ziduri ale cetății Cremona. Două râulețe și un fluviu: Adda și Oglio și uriașul Po își duceau la vale apele năvalnice. Cetatea și castelul sunt de o frumusețe nemaivăzută. Iată și bariera. Aplecându-se și dezmoștindu-și picioarele, bătrânul trebuie să coboare din caleașcă pentru a se duce la căsuța de piatră cenușie ca să prezinte arțagosului șef de post actele din care reieșea că signor Antonio Paganini călătorea în regulă. Acum nu mai era un frizer necunoscut, care se întorcea în orașul natal, ci un domn respectabil și demn, cu o profesiune onorabilă: fostul agent comercial Antonio Paganini, care călătorea împreună cu soția sa, Tereza, și cu fiul lor, Niccolo.

Un nou pocnet de bici și caii o iau singuri la dreapta, spre ulicioara unde se zărește stația de poștă, locul obișnuit pentru popas; abia după citeva zdrene smucituri de hățuri, după sudalmele și pocnetele de bici ale surugilor, mârtoagele frânte de oboseală și târându-și cu greu picioarele izbutesc, în sfârșit, să întoarcă și s-o ia în partea cealaltă.

Iată și piața orașului. Vechi clădiri gotico-lombarde din secolul XII, marmoră roșie-trandafirie, vârful înalt al catedralei. Ceva mai încolo, o casă cu acoperișul țuguat din țigle roșii. Ușile joase, dar largi, se deschid, primitoare, în fața oaspeților. Fratele mai mare al tatălui, Vittorio Paganini, e în prag. O perucă albă, făcută chiar din propriul său păr, un nas roșu, ochi plumburii, o bărbie uscătivă și aspră, brăzdată de cute fine, cu o gropiță negricioasă la mijloc, găurită parcă de un cui, urechi mici, cenușii, probabil nespălate demult.

Ochii aceștia îi fac copilului o impresie neplăcută. După salutările cuvenite, unchiul, dându-și la o parte poala hainei, scoate din buzunar o tabacheră, trage tabac pe nas și strănută. Ochii încep să-i lăcrimeze. Și-i șterge cu o batistă verde, pe care sunt brodate niște chei mari, așezate în cruce. Batiste de soiul acesta au doar preoții și cei care fac danii însemnate sfintelor lăcașuri.

Dimineața trecu repede. Niccolo împreună cu maică-sa se duseră la biserică. Mama se rugă fierbinte la icoana pe care era zugrăvit un înger cântând din vioară...

Peste noapte, începură s-o scuture frigurile. Pe drum se ținuse tare. Grija neîntreruptă pentru Niccolo, teama că bătaile soțului o să-i vâre copilul în mormânt, dorința continuă de a păstra o îmbucătură mai mult pentru băiat o făcuseră să lupte împotriva bolii și să-și tăinuiască suferința. Aici la Cremona, chiar din prima zi, se duse la biserică pentru a se spovedi. Puterile însă o părăsiră deodată și leșină.

Spre dimineață, zvârcolindu-se din pricina marilor fierbințeli, chemă la ea pe băiat. Îl privi lung, în tăcere, apoi, cu o voce stinsă, îi zise:

— Dragul meu, astă-noapte, îngerul acela, a cărui sfântă icoană am văzut-o amândoi la catedrală, m-a vestit că tu vei fi cel mai mare violonist din lume. Nu degeaba am venit în orașul acesta. Aici au trăit cei mai vestiți făuritori de viori: meșterii Amati, Guarneri și Stradivarius. Presimt că aici o să-ți îngropi mama. Făgăduiește-mi că niciodată n-ai să te lași de vioară.

Băiatul se sperie. Se aruncă în genunchi și îl podidi plânsul. Când lacrimile începură să i se prelingă pe pomeții ieșiți mult în afară și pe bărbia ascuțită, chipul i se urâți și mai tare. Niccolo îi făgădui mamei că o va asculta. I-ar fi făgăduit și mai multe – câte în lună și stele – numai să nu-i audă tânguiri și să-și alunge groaza ce-l cuprindea la gândul că maică-sa l-ar putea părăsi pentru totdeauna.

Trecură câteva zile. Nici vorbă însă de o înmormântare. Mama se însănătoși.

Stând adeseori de vorbă cu el, unchiul devenea zi de zi tot mai vesel și mai blând cu Niccolo. Atenția aceasta trezi o ușoară bănuială în inima băiatului, care dobândise o oarecare experiență a vieții, cât trăise la „Han”. Micul Paganini ciuli bine urechile. El simțise, de parcă

ar fi fost om în toată firea, că în convorbirile dintre frați taică-său ascundea ceva unchiului și acesta își pusese în gând să afle printr-însul taina ascunsă cu atâta grijă. Dar Niccolo n-avea habar de nimic. Pentru prima dată, îi păru rău că știe atât de puțin despre afacerile bătrânului. Pentru orice eventualitate însă, își luă aerul că ar ști ceva, dar că este dator să tacă. Șiretlicul prinse. Din acea zi, putu să facă aproape ce voia din unchiul său.

— Îmi zgârii urechile cu scârțâitul ăsta al tău! Ai o vioară îngrozitoare! — îi zise într-o zi unchiul.

Micul Paganini își dădu seama că observația aceasta era doar un pretext pentru o discuție mai serioasă și se pregăti să-i facă față. Își luă din nou mutra unui om care deține un secret important și trecu la contraatac. Îl întrebă dacă-i adevăr în tot ce se povestește despre viorile din Cremona, despre meșterii de viori, care au adus faima orașului în lumea întreagă și, în fine, despre Paolo Stradivarius, care locuiește în apropiere de piața catedralei. Unchiul îl privi cu luare aminte, prefăcându-se că n-ar fi prierput unde bătea nepotul. În cele din urmă răspunse:

— Prostuțule, orașul nostru e vestit în lumea întreagă pentru fabricile lui de mătase, nu pentru ce spui tu! Ce-i drept, anul trecut a venit pe aici un țicnit, un lord englez, care se tot interesa și-și făcea însemnări despre familia Stradivarius — o familie de nobili respectabili din orașul nostru. Ei au fost senatori și nu s-au ocupat niciodată cu vreun meșteșug. Nu-i mai puțin adevărat că un străbunic al lor, îndepărtat — dar și acesta tot nobil — făcea viori, dar le făcea doar ca să-și treacă vremea, fără să se ocupe de vânzarea lor.

Băiatul îl urmărea cu neîncredere.

— Ascultă-mă! — încercă bătrânul să-l readucă la subiectul ce-l interesa. Voi, înainte de a pleca din Genova, trăiați parcă în lipsuri, nu-i așa?

— Nu, unchiule! — îi răspunse scurt copilul.

— Aha! Va să zică, o duceați tare greu?

— Nu unchiule! — îi răspunse nepotul pe același ton.

— Vrei să spui că trăiați ca niște cerșetori?

— Nicidecum, unchiule!

Atunci, unchiul se hotărî să pună capăt întrebărilor.

— Știi? — îi zise el, signor Paolo Stradivarius e în viață. Chiar el mi-a povestit cum smintitul acela de lord englez a tăbărit asupra lui cu tot felul de întrebări privitoare la moșii care făcuseră odinioară viori. Și iată ce vreau să-ți spun: dacă starea tatălui tău s-a schimbat în bine și acum are bani, atunci roagă-l să-ți cumpere mai bine o vioară de la contele Cosio. Maniacul ăsta are o colecție de șase sute de viori. La el îi îndreaptă signor Paolo pe toți cei care vin să-l plictisească întrebându-l de viori, ca lordul acela nebun. Personal, signor Paolo urăște viorile.

Informațiile nu-l mulțumiră pe băiat.

Iată de ce, într-o bună zi, signor Paolo Stradivarius se sperie grozav, văzând cum îi răsare la geam, sărind din pom, un drăcușor cu păr negru, care aducea a maimuță.

— Signore, pentru Dumnezeu, vă cer iertare! — strigă copilul. Bat de aproape trei ceasuri la poarta dumneavoastră și nimeni nu-mi deschide!

Șchiopătând, signor Paolo sări la fereastră, apucând în drum și o nuia, cu care avea de gând să-l plesnească pe băiatul socotit drept hoț. Dar micul Paganini îi căzu în genunchi:

— Vă implor, signore, nu mă loviți! Mă bate destul tata. Vă rog, nu mă bateți! Doream numai să aflu de la dumneavoastră cum făceau viorile domnii Stradivarius...

Signor Paolo se încruntă:

— De unde ai picat, maimuță afurisită? Cine ți-a îndrugat basmele astea despre viori? Strămoșii mei au fost senatori, au purtat togi purpurii și berete roșii. Pe mine nu mă interesează poveștile astea, scornite pe seama falnicului meu neam... la stai!... — Signor Paolo se repezi și-l înșfăcă de guler. — Ești un hoț sadea! Pentru a suta oară repeți aceeași poveste, care i-a scos din minți și pe englezi. Când eram tânăr, niciun neghiob nu se interesa de vechiturile și rablele astea de viori. Acum însă, nu pot face un pas din pricina smintiților de englezi. Spune-mi! — îl întrebă el cu asprime — cine te-a trimis la mine?

— Nimeni, signore! Nu m-a trimis nimeni. Eu singur am venit, mânat de propria-mi dorință. Eu cânt dintr-o vioară, care...

— În orașul ăsta nu se mai poate respira! — exclamă signor Paolo. E

o adevărată nebulie! În tot orașul umblă fel de fel de zvonuri despre viorile Stradivarius. Cum adică? Eu sunt urmașul unor meseriași și numai atât? pe urmă, se înmuie. – Și tu, mă rog, cine-mi ești? Câți ani ai? Sigur că minți, când îmi spui că, la o vârstă așa de fragedă, cânti la vioară!

— Sunt din Genova! răspunde băiatul. Sunt fiul lui signor Antonio Paganini. Tata m-a învățat să cânt din vioară; mi-e dragă viora, deși tata face totul ca s-o urască.

— Și eu care credeam că am de-a face cu un hoțoman! – îi zise signor Paolo. Eu trăiesc aici în Cremona și scriu cronică evenimentelor ce se petrec sub ochii noștri. Ce năpastă se abate asupra Italiei noastre... – bătrânul vorbea câteodată ca pentru sine. – Într-un singur an s-au petrecut atâtea în lume, câte nu se petreceau altădată nici într-un veac! Va să zică, ai socotit că nu-i nimeni acasă, — se adresă el din nou băiatului, — și te-ai gândit să șterpelești ceva de pe aici, hai?

Iar ridică nuiua și iar o lăasă în jos. Abia acum observă băiatul că signor Paolo era tare bătrân. Uneori falca îi cădea în jos. La pieptu-i uscățiv, abia prinse de gheroc, se bălăbăneau niște decorații ciudate...

— Parcă întreaga Europă a înnebunit! Ba detronează capete încoronate, ba, așa din senin, începe să prețuiască niște vechituri de viori, socotindu-le mai de valoare decât pe cele bune care se fac în zilele noastre. În primul rând ar trebui să-mi dovediți că viorile vechi sunt mai bune decât cele noi... Tot așa cum trebuie să-mi dovediți că politica asta nouă e mai bună decât cea veche, adăugă el. O strâmbătură plină de furie îi schimonosi deodată fața smochinită. Și ar mai trebui să-mi dovediți, strigă el, că Republica Franceză este mai presus decât monarhiile care durează de veacuri!

Bătrânului îi căzură ploapele, apoi deodată, silindu-se parcă să se trezească, se adresă lui Niccolo:

— Așadar, băiețașule, du-te la contele Cosio! Este un nerod, care-i nebun după viori. El a scornit bârfelile astea pe seama familiei Stradivarius, anume că noi am fi fost niște meșteșugari. Să nu crezi nimic din ceea ce o să-ți spună despre familia noastră; e un bătrân maniac și născocoște tot felul de basme; dar viori are multe și, în fond, nu e un om rău.

Signor Paolo luă clopoțelul de pe masă și sună. Apăru o femeie cam de vreo patruzeci de ani, voinică și rumenă. Se uită nemulțumită la bătrânul signor, îl măsură pe micul Paganini cu o privire muștrătoare și, adresându-se lui signor Paolo, îl întrebă aspru:

— De ce faceți atâta gălăgie?

— Catarino — zise Stradivarius, condu-l pe băiat și pregătește masa!

— Nu mai avem vin! — îi răspunse Catarina. Dar cum de-a nimerit aici netrebnicul ăsta mic?

Vorbea tăios, cu un aer care ar fi vrut să arate că ea este stăpână în casă și că signor Stradivarius nu-i iese din cuvânt.

— Cheile sunt la tine, Catarino! — ripostă înciudat Stradivarius.

— Iar gologanii la dumneavoastră! — i-o tăie, necuviincioasă, Catarina.

— Ba sunt la tine! — încercă să i se împotrivească bătrânul.

— Ce-am avut am cheltuit.

Signor Stradivarius mișcă buzele, ca și cum ar fi dorit să răspundă ceva, făcu un gest neprecis și începu să-și pipăie buzunarul de la haină, căutând cheile. Zăbovi mult, scotocind într-un dulap zidit în perete. În cele din urmă, Catarina îi smulse din mâini săculețul cu monede de argint și, întorcându-se repede spre micul Paganini, îi strigă:

— Hai!

— În piața sfântului Dominic! — îi strigă din urmă Stradivarius.

— Cine te-a vârat în casă, diavole? — îl întrebă amenințător Catarina, deschizând ușa lui Niccolo.

Ca să nu mai încurce lucrurile, băiatul se strecură pe ușa deschisă și o zbughi în stradă...

...Ajunsesese aproape de palatul cu două caturi al contelui Cosio, când, deodată, mai-mai să fie trântit la pământ de o palmă trasă drept peste ureche. Cineva îl înșfăcase de spate și-l zgâlțâia fără milă. Zvârlind o privire peste umăr, văzu chipul înfuriat al lui signor Antonio.

— Aici mi-erai, diavole! Tu strici liniștea familiei! Cine dracu te mână pe uliți, când eu, de două zile, nu fac decât să alerg pentru tine la contele Cosio, ca să capăt o audiență? Și, ca un făcut, tocmai astăzi, când a primit să te asculte cum cânti la vioară, îmi hoinărești, naiba știe pe unde! Dacă te mai prind vânturând pe străzi, fără voia mea...

— Dă-mi drumul, te rog! — strigă băiatul. Și eu mă duceam tot la contele Cosio! Am aflat totul!

Signor Antonio îi dădu drumul, privi buimăcit mâna cu care-l înhățase de guler și zise:

— Cum? Ce? Ce-ai spus?

— Da, tată! — începu repede Niccolo, căutând să născocească în grabă o frază iscusită... Mă îndreptam spre contele Cosio, fiindcă... Fiindcă... mi s-a spus... că...

— Minți! — zbiră bătrânul. Nu vezi că ți se împleticește limba?

— Asta-i fiindcă m-ai strâns de gât — se găsi să răspundă băiatul.

— Da de unde, asta-i fiindcă minți!

Dar în felul acesta câștigase timp. Acum se aflau în fața grilajului de fier al palatului. Signor Antonio bătu. Portarul deschise. În pas săltăreț, parcă dansând, bătrânul Paganini îl salută pe portar cu atâta respect, ca și cum de dânsul ar fi depins multe și îl rugă să anunțe pe domnul conte că umilul său servitor, Paganini, sosise împreună cu fiu-său, un violonist-minune.

Niccolo Paganini tresări, și ochii cu care-și privea pe sub sprâncene părintele îi scăpărară ca ai unei dihănii mici. Violonist-minune! Pentru o clipă i se păru că uitase de bățiile mâncate și de toate jignirile; ar fi vrut să-i sară de gât și să-i spună că nu-i nevoie să-l mai bată, că va face singur tot ce trebuie, că el și așa îndrăgește muzica și vioara și că, dimpotrivă, după o bătaie, aproape că nu mai e în stare să cânte... Văzând însă zâmbetul slugarnic și vrednic de milă al bătrânului, băiatul înțelese că pentru taică-său suferințele sale nu înseamnă nimic, el socotindu-l doar un obiect oarecare, un mijloc de îmbogățire, o mașină ce trebuia negreșit să-i asigure un câștig. Inima micului Paganini se strinse de durere. Niciodată până atunci nu văzuse pe fața tatălui său un asemenea zâmbet viclean și josnic.

Tatăl nici nu se sinchisea de băiat și nu luă în seamă privirea sfredelitoare a omulețului care-l însoțea. Pentru el, Niccolo însemna mai puțin decât papagalul pentru flașnetar sau decât maimuța pentru un savoryard². În curând, acest papagal trebuia să-i scoată

² Savoyard cu maimuța — obicei specific locuitorilor din Savoia de a purta o maimuță pe umeri (n. tr.).

flanșnetarului lozul cel mai norocos.

După o clipă, tatăl și fiul fură introduși într-o sală mare și goală, unde, în fața unei măsuțe, ședea un bătrân cu nas coroiat și cu ochi vioi și bulbucați ca de pasăre răpitoare.

Pe cap avea o perucă cu bucle albe. Purta o haină zmeurie, cu un guler de dantelă foarte soios. Manșetele îngălbenite, care-i înconjurau mâinile subțiri și uscățive, semănau cu niște cârpe vechi. O privire mai atentă putea desluși însă că erau dantele din nord dintre cele mai fine și mai trainice. Nu se uzaseră, cu toate că fuseseră purtate ani de zile la mânecile hainei. Boțite și ofilite, ele își păstrau încă frumusețea desenului. Se potriveau de minune cu stăpânul lor, căruia timpul îi încrețise fața. Sub povara anilor, defectele din naștere ale chipului i se adânciseră. Bărbia și nasul i se ascuțiseră, dar pielița obrazului, ca o trainică piele de căprioară, nu se veștejise... Totul în ființa lui părea ros și spălăcit, dar fără să-și fi pierdut cătuși de puțin din trăinicie. Văzându-l, erai îndreptățit să te întrebi: oare de câte veacuri dăinuiește omul acesta pe lume, sub ploaia și arșița soarelui italian?

Contele Cosio își cercetă vizitatorii, măsurându-i încet din creștet până în tălpi, când pe unul, când pe celălalt, apoi începu să râdă zgomotos. Ecoul hohotului său răgușit umplu în lung și în lat sala uriașă:

— Așadar, despre țâncul acesta mi-a vorbit bunul meu prieten Meneghetti? Dar e mai mic decât cea mai mică dintre viorile lui Amati! Dând nedumerit din mâini, adăugă: Nu mai departe decât săptămâna trecută am vândut un „Ponson” pentru copiii englezului acela smintit. După cât știu eu, era singura vioară Stradivarius făcută anume pentru copii. Pe ce-o să cânte fiul dumneavoastră, signor Paganini?

— Pe ce va porunci domnul conte! – răspunse băiatul fără să se uite la tată-său.

Cosio se apropie de un perete și trase de un șnur. Perdeaua imensă, și ea de culoarea zmeurei, se dădu în lături și, în dulapurile de sticlă, sub razele soarelui, începură să scânteieze zeci de viori galbene, verzui, aurii, cafenii, vișinii închise, toate cu arcușurile lor. Unele erau simple și fără podoabe; altele, elegante și împodobite cu incrustații de sidef și mărgăritar. Mai atârnavu acolo violoncele groase și pântecoase, viole

solide, viori cu arcușuri lungi și scurte, al căror gât meșterii constructori de lăute îl sculptaseră cu profiluri umane, grupuri ciudate sau capete de lei. În sfârșit, Paganini zări o vioară urâtă și ciudată, scurtă și groasă, având gâtul în forma unui cap de bulldog.

Micul violonist nu-și putea lua ochii de la dulapurile care se înșiruiau de-a lungul peretelui enorm al sălii, ca un panou o dată și jumătate mai înalt decât statura unui om. Prin torentul auriu al razelor de soare, în care jucau firicelele fine, când fumarii, când sclipitoare, ale prafului din casă, bătrânul Cosio privea cu ochii unui fanatic, ai unui îndrăgostit, colecția aceasta fantastică de viori, scumpa lui colecție.

Cosio se apropie de micul Paganini și îi ridică părul de pe frunte. Îi privi atent sprâncenele, fruntea, ochii și zise:

— Am împlinit nouăzeci și șapte de ani! Optzeci din ei mi i-am irosit strângând aceste comori. După socoteala mea și după calculele astrologului meu, mai am de trăit doi ani. Casa în care te afli adăpostește cea mai de seamă colecție de instrumente muzicale din lumea întreagă. Pentru ele a fost creat pământul. De dragul lor creatorul universului a sădit în om dragostea și năzuința nemărginită de a preface viața cea plină de necazuri în minunății de sunete.

După ce rosti cuvintele acestea înduioșătoare, bătrânul se apropie de unul din dulapuri. Scoase o legătură de chei mititele și începu să descuie un rând de lacăte, de diferite forme. Când descuie ultimul lacăt, canatul prinse să cânte, în surdină, o melodie și se deschise singur. Rama de frasin cu balamale lunecă în lături și bătrânul luă din cui o străveche vioară aurie. Ținând, plin de grijă, gâtul viorii cu mâna stângă, fără a șterge praful ce o acoperise, i-o întinse băiatului, apoi cu aceeași grijă, aproape solemn, îi întinse și arcușul. Îndată, micul violonist începu să cânte.

Capitolul 7

CONTELE COSIO

Signor Paganini zise Terezei:

- Am primit, de la contele Cosio, un ajutor de zece ludovici de aur.
- Dar ce, am rămas fără bani? – întrebă îngrijorată signora Tereza.
- Ah, iar te repezi cu ciudăţeniile tale! – răspunse bătrânul mânios.

Ştii bine că nu pot cheltui cu ţâncul ăsta banii ce mi-au fost încredinţaţi de stăpînii mei! O să treacă încă mult timp pînă ce vom putea scoate dintr-însul măcar o centimă. Trebuie să înveţe şi iar să înveţe! Contele Cosio spune că nu va ieşi nimic din băiat, dacă nu va începe numaidecât să ia lecţii cu signor Rolla. Ştii însă cât de scump costă lecţiile la signor Rolla. După mine, cel mai nimerit lucru ar fi să nu mai cheltuiesc banii cu învăţătura lui, ci să pornesc cu el într-o călătorie prin Lombardia, de îndată ce vor pleca blestemaţii de francezi. Şi or să plece, te rog să mă crezi, or să plece! Ieri s-au adunat aici preoţii; a venit şi un jandarm de la Viena, îmbrăcat în haine de canonic, care a adus veşti bune. Francezii sunt bătuţi pretutindeni; în curând, le va pieri şi urma de pe meleagurile astea.

Vorbind aşa, bătrânul scoase un portofel verde, voluminos, şi luă din el un teanc de hârtii.

— Iată – rosti dânsul. Din anul una mie şapte sute optzeci şi nouă, hârtiile astea nu mai au nicăieri putere de circulaţie. După moartea regelui francez, s-au găsit regi care au început să distrugă cu sacii acţiunile franceze, emise pe timpul regelui. Iată, eu le-am cumpărat pe toate câte le-am găsit în Cremona. N-o să treacă nicio lună şi voi fi cel mai bogat om din Lombardia.

- Dar dacă francezii nu vor pleca?

— Vor pleca! Un astrolog de pe aici a prezis deplina lor înfrângere. În stele şi planete scrie că vor fi nimiciţi cu totul. Marte a intrat în constelaţia Astreei, iar Astreea înseamnă Austria, adică monarhia Habsburgilor. Ştii că eu, după ce am câştigat la loterie, am făcut o

danie la biserică. Abatele Saganelli mi-a spus atunci: „Cumpără acțiuni din astea, cumpără cât mai multe!” Și am cumpărat acțiuni de la el în valoare de două mii de lire.

...Bătrânul Cosio îi spunea micului Paganini povestea viorii:

— Mă auzi, copile? — îi spunea moșneagul, plimbându-se prin sala vastă și pustie a palatului său. Aici e patria celei mai minunate viori din lume. Și lucrul acesta s-a putut întâmpla fiindcă aici crește azarolul – un soi de arbore, cunoscut numai de noi – și fiindcă aici firea l-a dăruit pe om cu o deosebită dragoste pentru sunete, făcându-l să năzuiască la cea mai înaltă măiestrie. Acum trei secole, trăia în orașul nostru un oarecare Giovanni Marco del Bussetto, care a primit în casă pe un oarecare Andrea Amati. Bussetto era un meseriaș cinstit, iar Andrea Amati un nobil signor. Întâmplarea a făcut ca amândoi să îndrăgească același lucru. Bătrânul și tânărul se înțelegeau tot atât de bine, cum ne înțelegem noi doi astăzi. Andrea Amati nu s-a mai întors în sânul nobilei sale familii, care socotea că el și-a necinstit blazonul de nobil, devenind simplu meseriaș. Chiar și în zilele noastre, există mulți care nu înțeleg că nobila meserie de făuritor de viori nu poate fi socotită o îndeletnicire de rând. Du-te, de pildă, la signor Paolo Stradivarius! El va căuta să-ți ascundă că se trage dintr-o familie de meșteri de viori, deși titlul său aristocratic, cumpărat cu bani, prețuiește mai puțin decât talentul înnăscut al unui meșter de viori. Dar să-l lăsăm în pace pe signor Paolo! E un om bun, scrie cronici pentru urmașii de mai târziu, dar, în fond, nu trăiește viața din zilele noastre... De ce a plecat Amati de acasă? Îți vine să râzi când te gândești bine de ce... Micul Andrea Amati se juca laolaltă cu copiii lui Bussetto. Copiilor ăstora le era îngăduit să se joace în grădina lui Amati, care, la rândul lui, mergea în atelierul lui Bussetto. Andrea Amati începu prin a ciopli jucării. Făcea mici viori, iar Bussetto îl ajuta. Într-o bună zi, în lipsa tatălui său, micul Amati tăie toți perii din grădina părintească și îi dăruie lui Bussetto. Știi că viorile Amati sunt făcute din lemn de păr? Când bătrânul Amati se reîntoarce acasă și văzu cele întâmplate, nu găsi ceva mai bun decât să-și arunce odrasla în închisoare. Și asta în ciuda sfaturilor și rugămintelor din partea celor bătrâni. De aici a pornit totul! Când a ieșit din închisoare, băiatul a rămas în familia Bussetto și s-a arătat

neînduplecat la toate stăruințele tatălui său de a se întoarce acasă.

Bătrânul se apropie de dulap și îi arată niște plăci subțiri de lemn auriu:

— Iată, acesta e lemnul de păr ale cărui roade au fost atât de amare pentru micul Amati și atât de dulci pentru noi... Uncheșii mor, de obicei, înaintea celor tineri. Aproape întotdeauna, tatăl moare înaintea fiului. Andrea Amati ajunsese moștenitorul unei mari averi. Dar, să vezi pildă de nobilă pasiune; el nu mai putu să-și părăsească meșteșugul și deveni meșter de viori. Poate că aveau dreptate cei care spuneau că se cam scrântise la închisoare! Lucra ca un apucat. Mereu se grăbea, muncea din răputeri și nu cunoștea odihna nici ziua, nici noaptea. Nu făcea nimic altceva decât viori, iar dacă nevastă-sa neglija să-i aducă mâncarea în atelier, el uita că trebuie să mănânce și era în stare să robotească două-trei zile, fără răgaz, până ce-și termina treaba. I se prezisese nemurirea, dacă va ajunge să facă a patra suta vioară. Și se zorea, deși știa prea bine că nu era vorba de nicio nemurire trupească. Fiecare nouă vioară era mai bună decât cea dinainte, de aceea știa bine ce fel de nemurire îl aștepta. Mâinile lui Amati erau zdrelite, două degete nu mai aveau unghii, dar aceste mâini sluțite – numai tăieturi, bătăături și vânătăi – erau tot atât de sprintene cum sunt degetele tale de copil.

Bătrânul Cosio luă mâna lui Paganini, o ridică, apropiind-o de ochii săi, care nu mai vedeau bine:

— La tine fiecare deget e ca un plisc de rață. Arată urât, dar nici tu nu ești mai frumos. Să știi însă că degete ca ale tale sunt cele mai potrivite pentru vioară.

Curând, micul Paganini învăță să deosebească diferitele soiuri de viori. Le admira bolțile înalte, efurile grațioase și zvelte, aplecate unul spre altul ca îngerii din tablourile călugărului de la Fiesole.

— Asta nu-i o vioară prea puternică. Conții și ducii preferau să asculte pe violoniști în odăi mici; le plăceau sunetele dulci, line și duioase. De aceea, niciodată să nu cânți cu o vioară Amati într-o sală mare. Dacă ai cânta în această încăpere, uite, în colțul acela, unde se află masa mea de scris, mi-ar fi greu să te aud în mijlocul sălii. Nuanțele calde și plăcute nu-s ceva rău. Dar când republica noastră a pornit

lupta împotriva asupritorilor, și când haita habsburgică s-a năpustit asupra Italiei de nord, oamenii de atunci au simțit nevoia altor sunete. Eram la Milano când s-a dat un concert în cinstea a numeroși ofițeri. După expresia chipurilor se vedea că noii *condottieri*³ căutau în muzică răsunetele avântului lor războinic. Cavaleri ai noilor războaie, ei nu au înțeles nimic din muzica gingașă și domoală a viorii lui Amati; dar când Servetto, un violonist din Genova voastră, apăru pe scenă cu o enormă vioară Stradivarius și începu să spintece aerul cu sunetele sale, care ar fi putut doborî stoluri de păsări călătoare, atunci, dintr-o dată, trupurile oamenilor acestora se încordară, umerii se îndreptară, piepturile se umflară, ochii începură să le scapere... Cosio se opri, apoi continuă, îngândurat: La Versailles, aproape de Paris, exista cea mai bună colecție din lume de viori Amati. Din anul 1790 însă, colecția a dispărut fără urmă. Erau șase viole, două violoncele și optsprezece viori. Întreaga colecție fusese comandată pentru orchestra de coarde a regelui Carol al IX-lea al Franței. Se spune că unele piese ale acestei colecții au fost cumpărate de englezi, la prețuri fabuloase, prin diferite orașe din Europa.

Paganini asculta pe povestitor, temându-se să-l întrerupă. Cosio sărea de la una la alta:

— Andrea Amati a avut doi feciori, Geronimo și Antonio, care i-au continuat o bucată de vreme opera. Dar într-o zi, amândoi feciorii s-au îndrăgostit de aceeași fată. Până la această nenorocire, lucraseră împreună, în bună înțelegere, împărțind totul între ei. Fata se căsătorii cu Geronimo, familiile se despărțiră, iar frații începură să lucreze separat. Antonio venea la familia fratelui, dar, treptat-treptat, vizitele se rariră și, într-o zi, Antonio fu găsit spânzurat la intrarea în atelier. Munca fu dusă mai departe de către Geronimo și, pe urmele lui, păși și fiu-său, Niccolo, cel mai înzestrat dintre toți Amati. Niccolo primea în atelierul său și ucenici din afară. În felul acesta, se aciuiră pe lângă el Andrea Guameri și Antonio Stradivarius. Amândoi deveniră vestiți meșteri de viori. Tu ai fost la signor Paolo. Minte când spune că Stradivarius sunt de viță nobilă: toate câte le înșiră sunt mofturi și

³ Căpetenii de ostași mercenari în Italia evului mediu (n. tr.).

născociri. Noblețea lor e vioara.

Cosio îi arată micului Paganini un tablou vechi, înfățișând pe Stradivarius cu cei trei fii și cu fiica lui. Stradivarius era arătat în atelier. Purta un șorț alb de antilopă, o tichie roșie de marochin, iar în mână ținea uneltele și o bucată de lemn.

— Eu am colorat această gravură, spuse Cosio, și mi se pare că am nimerit bine culorile. Ți-am arătat-o ca să vezi că Stradivarius era un meseriaș obișnuit și nicidecum senator sau patrician. Dar să știi, băiete, că sunt gata oricând să schimb vechiul meu titlu de conte cu darul de a face măcar o singură vioară din acelea pe care le făcea Stradivarius, când împlinise o sută șase ani!

Bătrânul conte duse pe băiat în fața altui dulap:

— Ia privește: lacul auriu nu ascunde nicio striație, nimic din apele lemnului, care seamănă cu blana tărcată a unui leopard. Privește partea de sus a cutiei de rezonanță! E acoperită cu linii subțiri, ca firul de păr, fără niciun nod sau pată. Lemnul ăsta are o vechime de cel puțin trei sute cincizeci de ani. Se povestește că, în timpul războiului Veneției cu turcii, Stradivarius a cumpărat o mare cantitate de lemn, din acela folosit la construcția corăbiilor turcești și care fusese ținut la uscat zeci de ani. Mai tirziu, când nu se mai putea ajunge la țărmul răsăritean al Adriaticei, nimeni nu mai reuși să cumpere un astfel de lemn. Avem și noi, prin munții noștri, brad dintr-acesta, dar lemnul trebuie păstrat multă vreme ca să fie potrivit pentru un lucru atât de complicat și fin. Peste graniță însă, dincolo de malurile Adriaticei, pe înălțimi greu de atins, crește bradul balcanic, parcă într-adins făurit de creator pentru meșterii de viori.

Cosio îi arată băiatului vioară după vioară:

— Vezi? Același meșter n-a făcut niciodată două viori care să aibă aceeași formă. Privește! Fiecare este altfel. Dacă ai avea un compas și ai măsura distanța dintre efuri, ai băga de seamă că, la fiecare vioară, efurile sunt așezate astfel că înclinarea lor față de axa viorii este de asemeni diferită. Ce va să zică asta? Anume că meșterii de viori cunoșteau tainele lemnului. Ei știau că diferitele soiuri de lemn dau sunete diferite și după felul cum au fost tăiate efurile. Vezi și tu cât de adânc pătrunseseră tainele meseriei lor. În fiecare caz, efurile dau un

timbru deosebit sunetului. – cu multă băgare de seamă, scoase încă o vioară. – Uite! Pe asta o scot foarte rar. E *Cântecul lebedei*. Poartă numele acesta, fiindcă e ultima vioară lucrată de Stradivarius înainte de a muri. Deși trecuse de o sută șase ani, bătrânul lucra mai dihai ca în tinerețe.

Contele numea vioara Stradivarius vioara de argint; sunetele violoncelor le asemuia cu aurul; violoncelul, după părerea lui, scotea un sunet de bronz, iar contrabasul răsuna ca arama.

La un moment dat, Cosio își deschise sufletul și mărturisi băiatului că a spart patru viori Stradivarius. Pășind în vârful picioarelor și vorbind în șoaptă, de parcă s-ar fi temut să nu fie auzit de cineva străin, contele conduse pe băiat spre o ușă scundă. Aprinse lumânarea în odaia slab luminată și, cu chipul unui om care săvârșea o nelegiuire de neînălțurat, îi arătă patru plăci de lemn, fixate pe masă.

Scuturând praful de pe un diapazon vechi, Cosio îl lovi de perete.

— Auzi? – întrebă în șoaptă bătrânul.

Băiatul îi răspunse.

— Da.

— Dar asta nu sună la fel?

— Ba da.

— Pricepi? Diapazonul răsună la fel ca și placa de lemn pe care am tăiat-o dintr-o vioară Stradivarius. Sunetul ei are cinci sute douăsprezece vibrații... Dar asta? – întrebă bătrânul, atingând cu mâna o altă placă.

Băiatul încuviință din cap.

Încercară toate plăcile și, de fiecare dată, micul Paganini dădea din cap:

— Și asta, la fel! Și asta, la fel!

Sunetele aveau aceeași înălțime și frecvență.

— Vezi? – spuse bătrânul. Toate au câte cinci sute douăsprezece vibrații pe secundă. Tu, băiatule, ai o ureche bună! Ia uite aici: asta este o placă dintr-o vioară lucrată de Stradivarius în anul 1708, iar alături, o bucată de lemn dintr-o vioară făcută de același meșter în 1717. Sunt dintr-un anumit soi de arțar. Acum iată o placă de brad. Vioara a fost făcută în anul 1690. Uite-te acum la ultima placă: e tot din

brad. Vioara a fost făcută în anul 1730. Acum să trecem la experiențe!

Ochii bătrânului se aprinseră de o flacăra tinerească. Sub loviturile ușoare, abia perceptibile, placa începu să vibreze. Băiatul spune:

— La diez.

— Bine! – zise Cosio.

Placa a doua scoase același sunet. A treia și a patra, la fel. Sub loviturile mâinii lui dibace, toate cele patru plăci începură să cânte la fel.

Băiatul ascultă tăcut și cu ochii larg deschiși, fără să-și poată lua privirea de la bucățelele de lemn. Chipul profesorului său încremenise într-un zâmbet de maniac. În sfârșit, bătrânul zise mai departe:

— Pentru a căpăta un sunet limpede ca argintul, trebuie să știi să îmbini însușirile naturale ale bradului și ale arțarului. În natură există întotdeauna o sumedenie de sunete, dar ele trebuie prinse, trebuie domesticite, ca pasărea care zboară deasupra acestor copaci, fără să scoată un sunet. Pasărea trebuie domesticită într-atât, încât să înceapă să cânte. Bagă bine de seamă, băiatule, că placa de sus a cutiei de rezonanță se face totdeauna din brad, iar cea de jos din arțar. Am mai socotit apoi că bradul are darul de a produce un sunet cu o frecvență de șaisprezece ori mai mare decât aerul. Sunetul născut în vioară prin îmbinarea vitezei reduse a vibrațiilor arțarului și a sensibilității extraordinare a bradului ne va da raportul de doisprezece pe șaisprezece. Mulți cred însă că sunetul se naște cu aceeași înălțime și în placa de sus și în cea de jos. De fapt sunt două sunete diferite. Armonia naturii face ca aceste două sunete să se contopească într-unul singur, desăvârșit și unic. O dată am comandat o vioară numai din lemn de arțar, cu plăcile cutiei de aceeași grosime. Nu puteai s-o asculți: suna îngrozitor și avea un ton surd. Natura nu suportă monotonia, băiete! Placa de sus și cea de jos trebuie să sune diferit, iar diferența să fie egală cu un ton întreg. Sunetul unic și curat, ce se naște din această contopire, seamănă cu aliajul a două metale nobile, care, luate fiecare în parte, sunt slabe și moi, dar care, îmbinate, capătă tărie și rezistență. Din două elemente slabe se naște puterea! Să ții minte că dimensiunea viorii nu se poate nici mări, nici micșora. De îndată ce cantitatea de aer din cutia viorii se va mări, nota *mi* de sus va schelălăi

ca un cățeluș călcat pe coadă, iar sunetul notelor de bas va ajunge slab, surd și răgușit, ca bolboroseala unui om băut. Dacă, dimpotrivă, micșorezi cutia viorii, se petrece fenomenul contrariu. Coarda a patra va amuți, iar basul va începe să urle răgușit. Să nu crezi însă că totul rămâne neschimbat în lume. Și natura se schimbă, așa cum se schimbă și oamenii. Fiecare generație își are urechile ei: diapazonul veacului acesta sună altfel decât diapazonul secolelor trecute. Când ai să cânti față de lume multă, să-ți acordezi altfel vioara decât atunci când cânti în fața unei familii de cinci persoane. Bunicul și străbunicul tău simțeau altfel sunetele naturii. Lor le plăcea să audă numai anumite lucruri, iar față de altele erau surzi. Și aceasta o făceau fără să-și dea seama, fără nici o prefăcătorie din partea lor. În asemenea lucruri, omul nu se poate înșela pe sine însuși. Nu poți convinge generația de astăzi să-și acordeze instrumentele muzicale după diapazonul veacului trecut. Iată, acum șaiszeci de ani, bătrânul Tartini a calculat presiunea coardelor întinse pe cutia viorii. A căpătat cifra de șaiszeci și trei de funturi. Să știi însă că atunci coardele erau mai subțiri, iar călușul era mult mai jos. Coardele erau mai apropiate de placa de sus a viorii. Generația de azi are alte cerințe; ea nu mai aude sunetele viorii de altădată, și iată de ce s-a simțit nevoia să se ridice tonalitatea diapazonului. Vibrația coardelor s-a mărit și ea. Călușul a devenit mai înalt, iar coardele întinse formează o cocoașă pe placa de sus. Călușul lasă o distanță atât de mare între placa de sus a cutiei și coarda *mi*, încât printre ele poate trece un șoarece. Să știi dragul meu că diapazonul de acum e mai înalt față de cel din secolul trecut cu o jumătate de ton, iar presiunea coardelor cutiei de rezonanță nu mai este de șaiszeci, ci de optzeci de funturi. Omul a început să întindă mai tare coardele. De asemeni, nervii oamenilor sunt mai încordați acum. Timpul zboară în goană, zilele se fugăresc una după alta și oamenii se prefac necontenti. Ce-o să fie mai departe? Unde se va opri prefacerea omului? Chiar de pe acum bag de seamă că lumea își schimbă culorile, urechile noastre prind alte sunete și mi se pare că lumina soarelui se întunecă...

Cosio se așează pe o canapeluță. Își scoate din buzunar o batistă și își șterse brusc lacrimile. Se ridică apoi și, luându-l de mână pe Paganini, îl scoase din odaie.

— Să mergem băiatule! – rosti dânsul. Să nu povestești nimănui cele ce ai auzit de la mine! Naturii nu-i place să-i fie dezvăluite tainele și pedepsește pe cei prea curioși.

Capitolul 8

DRUMUL PRINTRE STELE

Familia reveni la Genova într-o alcătuire cu totul nouă.

La Cremona, bătrânul Paganini se împăcase, pe neașteptate, cu fiicele sale, Lucreția și Margareta, despre a căror existență Niccolo nu știuse nimic, deoarece, până atunci, nu se pomenise despre ele. Astfel, dintr-o dată, familia Paganini se dublă, fiindcă fiicele lui signor Antonio erau căsătorite.

Bărbatul Lucreției, sora mai mare, se dovedi a fi foarte aprig. Chiar din primele zile ale cunoștinței lor, acesta se sfădi atât de tare cu signor Antonio, încât mai că nu se luară la bătaie; iar după ce sosi la Genova, își petrecu zile întregi jucând cărți cu niște necunoscuți. Pierdea sume mari, iar când avea „noroc”, tăbărau acasă cetățenii pe care-i înșelase la joc și se isca un tărbăoi nemaipomenit, de se trezea toată mahalaua.

La aceasta se mai adăuga faptul că afacerile lui signor Antonio mergeau foarte prost. Ca un astrolog medieval, el privea cerul înstelat cu stăruința unui maniac, observa mersul planetelor și mormăia pe nas formule astrologice foarte încâlcite. Vorbea despre influența stelelor asupra circulației sângelui și despre înrăurirea planetelor asupra soartei familiei sale. În spusele lui se îmbinau, în mod năstrușnic, cititul în horoscop cu cititul câștigurilor viitoare. Mașina de calculat a lui Leibniz și a lui Pascal devenea, în mâinile acestui misit, un instrument pentru socoteli contabilicești, după cum mecanismul logicii lui Raimond Lulle, care căutase adevărul filozofic, se transforma într-o roată de loterie, menită să-i asigure cumpărarea numerelor câștigătoare. Cercetările astrologice și alchimiste, privitoare la elixirul vieții sau la piatra filozofală – pe care smintiții evului mediu le legau de visul fericirii omenești și de năzuința către o altă organizare a societății – se reduceau, pentru bătrânul Paganini, la căutarea unor noi mijloace de a înșela natura, întocmai ca la jocul de bursă sau la încheierea unor

tranzacții de misitie cu puterile întunericului.

Totul se dovedi însă de prisos. Obligațiile ce și le luase față de bancherii genovezi nu fuseseră îndeplinite. Zadarnic încercă bătrânul Paganini să susțină că fusese prădat pe drum și, apoi, la Cremona; zadarnic aruncă vina asupra greutăților create de război și invocă multe altele. Signorii directori ai băncii, vechi financiari, care văzuseră și pățiseră multe în viață, îi intentează un proces, care dură multă vreme.

Prietenii de altădată ai lui signor Antonio începură să-l ocolească. Dacă înainte șezuse, plin de ifose, la masa lui de misit, acum el era acela care alerga de la un marinar la altul ca să afle ce mărfuri au mai sosit în port, iar când venea să încheie vreo afacere, nu găsea nicio bunăvoință la negustorii care, văzându-l doar, curmau orice convorbire. Afacerea se făcea fără el. Fiecare zi de nereușită la bursă cădea ca o greutate îndoită asupra familiei.

După o lipsă îndelungată apărură și fratele mai mare al lui Niccolo. Văzându-l pe micul violonist, se înspăimântă.

— Ce înseamnă asta? Cum de se mai ține sufletul în mânăzul ăsta? — întrebă el cu voce aspră și răgușită pe tată-său. Într-adevăr, numai piele și oase și scuipând sânge, Niccolo abia se mai ținea pe picioare.

După o ceartă îngrozitoare între signor Antonio și Francesco, cu care prilej acesta era cât pe ce să-l lovească pe tată-său, signora Tereza plânse toată noaptea, stând în genunchi în fața pătucului lui Niccolo. Ea spunea că toate nădejtile familiei sunt legate de strădaniile lui și că el trebuie neapărat să reușească în viață.

Tatăl nu-i dăduse niciun ban pentru a plăti lecțiile cu Giovanni Servetto, cu care studia, după sfatul contelui Cosio, de când revenise la Genova.

— Signor Servetto i-a dat cele mai prețioase îndrumări pe care le poate căpăta cineva în lumea aceasta plină de durere și tristețe — afirma signor Antonio.

Servetto se supăra și lecțiile încetară. E adevărat că în momentul acela, principalele greutăți în mânuirea instrumentului fuseseră depășite, băiatul cântând cu mult. Mai bine la *prima vista*⁴ decât

⁴ A descifra de la prima vedere o compoziție muzicală (n. tr.).

Servetto însuși – dar îl aștepta încă atâta muncă!

Cumetrele vecine încăpură, destul de des, să se şușotească cu signora Tereza, iar aceasta, nu se știe cum și de unde, făcu rost de bani. În ziua în care signor Antonio urma să fie reținut mai mult timp la proces, ea își duse băiatul la signor Giacomo Costa. Acesta era profesor la capela genoveză și cânta la vioara primă în toate orchestrele bisericești din Genova.

Signor Costa îl ascultă pe micul Paganini.

A doua zi Paganini cânta la catedrală. După terminarea serviciului divin, signor Costa îl chemă pe băiat și îi ceru să vină la el acasă de cinci ori pe lună.

Chiar după primele lecții, signor Costa se arătă cu desăvârșire uimit de limpezimea sunetului, de repeziciunea cu care noul său elev prindea și executa totul. După o jumătate de an, signora Tereza îi duse – fără știrea bărbatului ei – plata celor treizeci de lecții, iar signor Costa, cu un zâmbet de mulțumire, socotea în gând cât de neînsemnată era această sumă față de aceea pe care o încasa din concertele religioase la care cânta și micul Paganini.

Signora Tereza câștigă bunăvoința înaltului cler genovez, iar schimbarea ivită în situația familiei ea o puse pe seama proniei cerești.

Signor Antonio încetă să mai bea. Privindu-și feciorul, îi surâdea adesea cu duioșie. Se bucură nespus de mult când – întâlnindu-se cu signor Costa – află că acesta refuză să ia bani pentru lecții. Amândoi rămaseră mulțumiți. Signor Costa, de elev și de veniturile pe care acesta i le aducea, iar signor Paganini, de mărinimia lui signor Costa, mărinimie de care se resimțea foarte tare bugetul familiei Paganini.

În scurtă vreme însă, lăcomia de bani a lui signor Costa ieși pe neașteptate la iveală și signor Antonio se simți jignit și înșelat. După ce bău cantitatea necesară de vin pentru a-și face curaj, se duse să discute cu signor Costa. Cearta se auzi dincolo de zidurile modestei locuințe a maestrului capelei. Ruptura fu definitivă. Lecțiile la signor Costa luară sfârșit. Signor Costa nu se învoi să plătească concertele date de elevul său și nu dădu niciun ban furiosului Antonio. Lucrurile luară o întorsătură nefericită.

Signor Costa începu să strângă tot felul de informații despre botezul

și copilăria elevului său și ajunse la concluzia că talentul de violonist al băiatului, muzicalitatea lui excepțională și tehnica artistică, neobișnuită la o vârstă atât de fragedă, nu puteau fi explicate prin amestecul cerului. Fără îndoială că aici își vârâse coada necuratului; desigur, nu putea fi vorba decât de amestecul diavolului. Blestemul moașei era pricina neobișnuitelor succese ale micului Paganini.

În ziua în care se produsese ruptura, Niccolo Paganini nu știa încă nimic despre cearta ce se petrecuse între tatăl său și signor Costa. Fără să bănuiască ceva, el își luă vioara și plecă la lecție. Bătu sfios la ușă. O palmă zdravănă îl făcu să se rostogolească pe trepte.

În cădere, mai să răstoarne un om înalt și oacheș, care tocmai urca la signor Costa.

Cu un șuvoi de blesteme, necunoscutul îl opri pe băiat:

— De unde vii, drăcușorule? Ce-i cu tine? Încotro zbori?

Paganini dădu din mâini, încercă să vorbească, dar lacrimile îl înăbușiră.

— Ce-i cu tine? Ce s-a întâmplat? — insistă necunoscutul. Așteaptă-mă aici, îi zise el, după ce Paganini îi povesti necazul.

Paganini rămase să aștepte jos, în timp ce, în capul scării, signor Costa vorbea cu musafirul. Auzi cum îi spunea necunoscutului „dragă Niecco”. Întelese că necunoscutul era renumitul compozitor Niecco, ale cărui opere se cântau în toate teatrele din Italia de nord, din Neapole, Veneția, Milano, Padua și Livorno. Paganini ascultase câteva fragmente din operele lui Niecco la Genova și știa că ele erau cântate și pe scenele Cetății Eterne.

Când își dădu seama că discuția se terminase și că signor Niecco coboară, avu o dulce și tulburătoare presimțire.

Signor Niecco trecu pe lângă băiat, fără să-i spună nimic. Paganini îl urmă tăcut. Lângă poarta unei case vechi de pe strada Arhimede, signor Niecco începu vorba:

— Diavol mic, te-am auzit cântând la vioară. Firește, nu cred toate prostiile care se vorbesc despre amestecul necuratului în ursita ta; ar fi prea mare cinstea pentru tine. Într-adevăr, ești o mică minune! Și, ca din senin, îl întrebă: Dar, ia spune, te mai bate taică-tu?

— Și încă cum! — răspunse Paganini, și vorbele îi răsunară pline de

înțeleș.

— Și, după cum se vede, cu folos! zise Niecco, clipind șiret din ochi și deschizând în fața băiatului ușa unei camere mari, frumos mobilate.

Notele scrise cu cerneală aurie pe linii trase cu roșu îl minunară pe micul Paganini. Toate lucrurile din odaie purtau pecetea eleganței și a rafinamentului. Un clavecin, o harpă, trompete frumoase de argint, un flaut, un fagot, un oboi, un rând de clopoței din metal colorat – roșii, albi, albăstrui și galbeni – pupitre, măsuțe, o baghetă din fildeș cu capătul îmbrăcat în aur, fotolii de piele de Cordoba, o etajeră cu cărți și partituri legate în piele, o vitrină din sticlă venețiană de un roșu aprins, un pahar de argint cu vin rubiniu și un vas mare oriental, din nu știu ce metal alb, așezat pe o masă lucrată în mozaic florentin – toate astea i se părură lui Niccolo un vis.

Signor Niecco deschise cutia și cercetă cu multă atenție vioara băiatului; o puse de o parte, se apropie de un dulap sculptat, cu ferestre de cristal, scoase de acolo o vioară mare, de culoare vișinie, cu arcușul ei, și le întinse lui Paganini. Apropie de el apoi pupitrul și deschise un caiet mic, cu note scrise mărunt...

— Uite ce-i – rosti Niecco, după ce Paganini sfârși de cântat. Luna aceasta am să rămân aici. Nu plec nicăieri. Poți să vii în fiecare zi. Dacă nu mă găsești, așteaptă-mă. Poți să cânți și singur. De altfel, la ora asta, sunt totdeauna acasă.

Trecură doar patru zile. Signor Francesco Niecco fu prezent la fiecare lecție. Și de fiecare dată când se apropia plin de emoție de strada Arhimede, băiatul se simțea adânc recunoscător față de soarta care-i îndrumase pașii spre casa unde locuia signor Niecco.

Penițe de gâscă, cerneală aurie, linii roșii trase pe o hârtie gălbuie, groasă, ochi ce-l priveau ironic printre gene, o voce blândă...

— Trebuie să te felicit! – îi spuse într-o zi Niecco. N-am mai întâlnit la nimeni o asemenea ureche. Și, voind parcă să sublinieze însemnătatea celor spuse, signor Niecco dădu din cap. Trebuie să-ți spun însă că te-am ascultat cu mai multă plăcere data trecută, când ai cântat după imaginația ta, decât când mi-ai executat lucrările. Tu schimbi lucrările, nu le execuți așa cum le-aș executa eu. În viață vei transforma mereu totul. N-ai să fii mulțumit decât schimbând lucrurile

după pofta inimii tale. Tocmai de aceea, când vei apărea în public, te sfătuiesc să nu cânți operele compozitorilor în viață: îi vei jigni prin interpretarea ta, chiar dacă ceea ce vei adăuga creației lor va fi, poate, mai bogat decât în însăși intenția lor. Ai noroc că ai dat peste un compozitor ca mine. Altul ți-ar fi tras vreo două perechi de palme pentru fanteziile tale, pentru pasiunea, ciudată la vârsta ta, pe care o reverși în sunetele muzicii altora... Și acum la lucru! Să nu-ți fie frică, nu mă sperie fanteziile tale: nu trebuie să te mulțumești numai cu ceea ce au scris alții, ci trebuie tu însuși să compui.

Posomorându-se, Niecco se întrerupse:

— Și, mă rog, de ce roșești, maimuțoiule? Nu ți-am spus nimic deosebit! Să nu cumva să-ți iei nasul la purtare!

Atunci Paganini, sfios și șovăind, îi mărturisi lui Niecco că niciodată nu se împăcase cu ceea ce-i ceruse signor Costa.

— N-aveam nicio tragere de inimă! – spunea băiatul, frământându-și mâinile pe piept. Nu-mi plăcea să mânuiesc arcușul așa cum îmi arăta signor Costa. Simțeam că, dându-mi lecții, el mă silea să fac ceea ce nu voiam. Cântam ceea ce-mi cerea, dar împotriva voinței mele. Sunt foarte bucuros că acum îmi dai dumneata lecții...

— Bine, bine! – răspunse signor Francesco. Mie nu-mi plac lingușirile. Când, peste vreo lună, vei trece la alt profesor, fără îndoială vei spune același lucru și despre mine.

— Niciodată, cât voi trăi! – exclamă Paganini, aprinzându-se la față.

— Ce mai face taică-tu? – întreabă signor Francesco.

— Mă silește să cânt la biserică.

Signor Niecco tuși:

— Italienii cei evlavioși au fost cuprinși acum de o adevărată nebunie pentru vioară. „Băiatul cu vioara”, cum ți se spune, atrage multă lume în biserică și asta sporește veniturile sfinților părinți. Ia seama, să nu faci din tine un bigot!

— Nu! – răspunse Paganini. Mie nu-mi place muzica domoală.

— După părerea mea – zise răspicat Niecco, cântatul în capelă nu poate decât să strice unui adevărat muzicant.

...O stranie prietenie se legă între compozitorul de operă și „drăcușorul cu vioara”, cum îl poreclise signor Niecco pe Niccolo.

Într-o zi, venind vorba despre călătoria lui la Cremona, micul Paganini încercă să-i povestească cunoștințele dobândite cu privire la istoria viorii. Niecco ascultă cu un deosebit interes spusele băiatului referitoare la trupele franceze și, trecând deodată de la muzică la politică, îi povesti micului Paganini istoria subjugării Lombardiei de către austrieci. Lămurindu-i însemnătatea invaziei franceze în Italia, Niecco vorbea grăbit, de parcă s-ar fi întrerupt singur. Povesti băiatului că se născuse la Milano, vechiul oraș liber al Lombardiei, în care nemulțumirea față de jugul austriac se simțea mai viu decât oriunde. Oricare ar fi mijloacele menite să elibereze Italia de sub stăpânirea barbară, toate – așa cum spusese Petrarca – sunt bune. Armatele franceze alungă pe jandarmii austrieci, gonesc pe popii nemți, veniți de la Viena, iar proclamațiile lui Bonaparte aduc cu ele dezrobirea politică și religioasă – deci „trăiască armata franceză!“...

De la această convorbire, Paganini simți o deosebită afecțiune pentru signor Francesco, răsplătind astfel încrederea pe care profesorul o arătase micului său elev.

Signor Niecco simțea acest devotament și nu o dată îi atrase lui Niccolo atenția asupra unor oameni mânjiți de funingine, în căruțe trase de măgăruși și încărcate cu saci de cărbuni. Arătându-i, pe când treceau prin mijlocul ulițelor însorite, el îi spunea, înclinându-și ușor capul:

— Așteaptă, dihanie mică! Va veni și vremea când îți voi povesti despre alți cărbunari, care duc o povară mult mai grea.

Cuvântul acesta italianesc „carbonari” – „cărbunari” – îl auzise Paganini de multe ori și la „Han”. Odată copiii îi spusese – cu un aer tainic – că doi din carbonarii care locuiau la „Han” fuseseră arestați. Paganini îi cunoscuse. Erau niște oameni cu chipuri palide, cu mâini lungi și subțiri, dar hainele lor nu purtau nicio urmă de praf de cărbune. Iar când micul Paganini întrebase de ce totuși li se zicea cărbunari, copiii îi răspuseseră: „Nu știm!“

Pregătindu-l pentru dezvăluirea tainei, Niecco îi vorbi băiatului despre „frații din pădure”, care fac cărbuni, arzând copaci bătrâni. Frații din pădure pornesc apoi cu cărbunii la târg. Povestindu-i toate

acestea, cuvintele *foresta, baracca, venta*⁵ i se întipăriră în minte lui Paganini și, treptat, îi deveniră familiare. De îndată însă ce-i cerea să-i lămurească înțelesul vreunui cuvânt, signor Niecco ducea degetul la buze.

Micul Paganini compuse o nouă variantă a *Carmagnolei* italiene, adăugându-i ca temă proprie cântecul francez revoluționar, pe care, întâmplător, îl auzise pe țărmul mării de la mateloții francezi, într-o zi când tinerii și frumoșii marsiliezi urcau malul abrupt, intonând marșul acesta. Cântecul lor chema la răscoală pe toți fiii patriei, amintea despre steagul ce se înălța, înroșit de sângele vărsat de popor, și vestea că zilele gloriei sosiseră. Fiecare strofă se sfârșea cu cuvintele: „La arme, cetățeni!”

Când Paganini execută imediat după *Carmagnola* cântecul marinarilor din Marsilia – cum îl botezase el – Niecco sări din fotoliu și, agitat, începu să măsoare camera cu pași mari. Pentru prima oară îl vedea Niccolo într-o asemenea stare. Signor Niecco scoase din dulăpiorul vârat în perete niște hârtii de culoare cenușie, cuprinzând proclamațiile generalului Bonaparte, care fuseseră răspândite în Italia de nord și le arătă băiatului. Taina fraților din pădure se limpezi. Povara grea de cărbune, care ascundea flăcările, își căpătă tâlcul și pentru micul Paganini.

Imaginația băiatului era stăpânită de activitatea frăției carbonarilor, iar atmosfera tainică a convorbirilor cu profesorul său dobândi un farmec deosebit. În Paganini înmugurea o viață a lui, care-i depășea vârsta și îl ajuta să îndure mai ușor bătăile și muștrările tatălui. Acum asculta liniștit certurile îndelungate dintre surorile, fratele mai mare, tatăl și mama sa. Începu să aibă o viață a lui, cu propriile ei planuri de viitor.

Batista lui Paganini, pătată de sânge, îi dădu îngrijorări lui signor Niecco în privința sănătății băiatului. Cu ajutorul prietenilor, luă informații despre familia lui Niccolo. Foarte prevăzător, temându-se să nu-l jignească, îl poftea adesea pe băiat să ia masa cu dânsul, reținându-l după aceea câte un ceas-două. Curând însă, micul Paganini

⁵ Pădure, cabană, frăție — la carbonari (n. tr.).

nu mai primi să mai rămână în afara lecțiilor. Văzându-i vânătăile de pe obraji, Niecco se convinsese că băiatul are dreptate: tată-său nu-i îngăduia să prelungească lecțiile.

Presimțind apropiata plecare a omului pe care-l prețuia mai presus de orice, Niccolo ar fi dorit să găsească mijlocul de a-și prelungi vizitele la signor Niecco. Pentru aceasta însă ar fi trebuit să-și înșele tatăl, care-l urmărea îndeaproape cu un ochi neadormit.

Activând în asociația conspirativă a carbonarilor, Niecco devenise un observator atent și neobosit. Pe atunci el era singurul care-și dădea pe deplin seama de însemnătatea misterului care cotropea existența micului violonist. Pe când signor Antonio Paganini, cu gloata lui de prieteni și dușmani din lumea neguțătorilor, cât și signora Tereza, soția sa, cu întreaga ei ceată înrăită de rubedenii apropiate și depărtate din familia Bociciardi, se pierdeau în diferite păreri despre originea talentului precoce al lui Niccolo, presupunând amestecul forțelor supranaturale și văzând ba o teribilă putere diabolică, ba o binefăcătoare forță divină – signor Niecco era serios îngrijorat de soarta băiatului, a cărui șubredă sănătate îi inspira tot soiul de temeri. Niecco se temea că puterea covârșitoare a acestui talent se va prefăce într-o vâlvătaie, care va mistui și vatra și casa.

Câteodată însă, i se părea că băiatul acesta, cu toată înfățișarea lui firavă, are o sănătate de fier, de vreme ce ducea uriașa povară pe care signor Antonio i-o arunca pe umeri.

Mucalitudinii și batjocoritorului Niecco i se umpleau ochii de lacrimi ori de câte ori Paganini, încruntându-și sprâncenele, îi povestea, fără nicio exagerare, îndelungatele exerciții ce le făcuse la vârsta de șapte ani, când, fiind prea mic pentru a ține vioara în poziție normală, o prindea, ca pe un violoncel, între genunchii lui mici și colțuroși de copil. Ascultându-l, Niecco nu-l putea privi în ochi. I se părea că în față i se deschide hăul durerii omenești.

Signor Niecco tresări recitind paginile unei cronici milaneze, în care un bătrân povestitor amintea de țărani din Lombardia care își schilodeau copiii, pentru a-i vinde ca măscări la curtea ducelui Sforza. „Păsări noi, cântece noi”, gândea Niecco. „Ființa aceasta minunată se află în mâinile unui monstru, care este în stare să-i pocească talentul în

așa fel, încât să facă din el un biet măscărici de iarmaroc...”

Preocupat de soarta lui Niccolo, signor Niecco băgase de seamă și altceva. Se convinsese cu încetul că muzica religioasă era străină de firea micului său elev. Acoperind coralurile catedralelor cu sunetele puternice ale viorii sale, micul Paganini rămânea, ca și înainte, nepăsător față de religie și toate înrăuirile iscoditoare și supărătoare ale clicii catolice nu încălzeau sufletul acestui copil, care aparținea unui veac nou. În schimb, când signor Niecco îi vorbea despre libertatea Italiei, despre activitatea însuflețită și înflăcărată a carbonarilor, băiatul se îmbujora la față, vădindu-și emoția.

Această nepăsare față de muzica religioasă îi era firească: micul Paganini nu simțea nici dușmănie, nici dezgust față de biserică. Uneori signor Niecco se gândea, totuși, la foloasele pe care le trage acum de pe urma spovedaniei, ce se făcea la o vârstă destul de târzie. Într-adevăr, în zilele acelea, spovedania lui Niccolo i-ar fi putut pricinui mari necazuri lui signor Niecco. Cardinalul, legatul papal al orașului, cerea cu îndărătnicie tuturor preoților să iscodească înadins și să afle la spovedanie cele ce gândese fiii și fiicele bisercii. Cardinalul făcea rapoarte săptămânale reprezentantului curiei apostolice romane din Genova, iar informațiile acestea luau apoi drumul Romei, uneori ajungând și la Viena, unde ministrul poliției măriei sale apostolice, regele și împăratul, trăgea concluziile convenite, stabilind pe hartă focarele posibile ale unor noi răscoale.

Firea ascunsă și tăcerea băiatului, mai ales liniștea care o dovedea în ultima vreme, treziră bănuielile lui signor Antonio. El discută acest lucru cu soția, care vorbi cu duhovnicul. Parohul bisericii se arătă însă foarte binevoitor față de micul Paganini. El o liniști pe signora Tereza și îi spuse că băiatul e pe calea cea bună. Nu lua el parte, de trei, ori pe săptămână, la concertele religioase, atrăgând mulțimea de credincioși, care își dădeau bucuroși obolul la chetă? De aceea, micul Paganini, cu vioara lui, putea fi socotit drept un fenomen plăcut lui Dumnezeu.

Auzind acestea, signor Paganini se liniști. Nu se împotrivi nici atunci când, la cererea lui signor Niecco, micul violonist fu poftit să-și dea concursul la un spectacol de muzică laică.

Italia din acele timpuri avea o mare pasiune pentru concertele de

soprani. Dând un concert în beneficiul său, renumitul Marchezzi-castratul uimi și entuziasmă pentru a mia oară naivul public genovez, cu glasul său argintiu și împede de sopran.

Pe furiș, cu o curiozitate de dihanie mică, Paganini se uită la Marchezzi care scotea din gâtlej trilurile acelea de sopran, care încântau sala. Iscusița bărbatului acesta, care cânta cu glas de femeie, nu trezi însă în micul Paganini nici entuziasm nici mirare.

Paganini apără pe scenă după Marchezzi și după renumita cântăreață Albertinetti. O parte din lumea care umpluse rândurile de sus ale teatrului auzise de micul violonist, care cântase la concertele religioase, dar majoritatea publicului, aflat în acea zi în uriașul teatru, nu știa încă nimic despre copilul minune.

Când băiatul apără pe scenă cu vioara, publicul, alcătuit din burghezi sadea, ofițeri, fețe bisericești, neveste de agenți de bursă, negustori, notari, misiți, marinari din străvechi familii cu titluri ieșite din uz, nobili scăpătați, conți decăzuți, începu să se agite, dând cu toții din cap. Cu pași sfioși, de parcă ar fi mers în saboți de lemn, copilul acesta plâpând, cu pieptul scofâlcit, cu umeri colțuroși, cu mâinile atât de lungi, încât îi ajungeau aproape de genunchii proeminenți, se apropie de rampă. Un ușor freamăt de nemulțumire trecu printre rânduri. Ici-colo, încolțiră câteva zâmbete. Niccolo cânta pentru prima oară în fața unui public atât de numeros. Dacă până atunci faima micului violonist nu trecuse dincolo de ulița în care se născuse, acum ea își întinse aripile și zbură pe deasupra orașului, pe deasupra mării și a întregului golf azuriu al Liguriei.

Curiozitatea se prefăcu repede în uimire. Dintr-o vioară enormă pentru statura lui, băiatul scotea niște sunete de o forță și frumusețe uluitoare. Iată – începe orchestra și valurile corului sunt acoperite de sunetele sutelor de instrumente, dar deasupra tuturor acestor sunete răsună puternic un clinchet de clopoței, de parcă ar cânta nu o vioară, ci zeci de viori. Unda largă a cantilenei potopește și orchestra și corul. Încheind ultimele acorduri, o notă viguroasă, nesfârșit de lungă, rămâne suspendată în aer. Plutește fără să se frângă, un minut, două... Publicul se ridică. Prin sală trece un freamăt. Capetele unduiesc ca spicele în bătaia vântului. Auditorii nu-și pot lua ochii de la băiat.

Uimirea se preface în entuziasm. Pe fețele multora se ivește un fel de spaimă superstițioasă.

Cu ochii arzători și plini de ură, tânărul și palidul seminarist Novi șoptește ceva vecinului din rândul al doilea. Sâsăitul acesta de șarpe îl aude signor Niecco. Novi afirmă că aici necuratul și-a băgat coada, căci este cu neputință ca un om, și mai ales un copil să dobândească, fără ajutorul diavolului, o asemenea stăpânire asupra unei bucăți de lemn neînsuflețite.

Ropotul de aplauze nu reușește să acopere glasurile răzlețe.

— Chiar eu – zicea un preot – care îmi îndrept mereu ghâdul spre cer, chiar eu, ascultând sunetele smulse viorii de arcușul acestui copil posedat, am simțit în sânge o adâncă tulburare, am fost prins de toată vraja acestei păcătoase vieți pământești.

Iezuitul aruncă o căutătură plină de tâlc reprezentantului sfintei inchiziții, îmbrăcat în haine civile. Acesta îi răspunse însă cu o privire nepăsătoare. Cu ochi spălăciți, cercetă scena, clătină din cap și, apropiindu-se de preot, îi șopti:

— Tatăl și mama copilului sunt dreptcredincioși; băiatul cântă și în capelă. Muzica aceasta vine de la Dumnezeu.

Peste noapte, micul Paganini fu apucat de friguri. Dimineața nu-și putu aminti dacă visase sau într-adevăr se petrecuse între tatăl și mama lui o ceartă. Crâmpielele de vorbe, pe care le prinsese la întâmplare, îl chinuiau. Tatăl zicea că e necesar „să fie bine hrănit, înainte de a porni într-o călătorie lungă”. Mamă-sa repetase mereu: „E prea devreme!” Iar tată-său înjura și spunea: „Ba acum e timpul!” Îmbinând aceste crâmpie de fraze, Niccolo înțelese că era vorba de un turneu, pe care bătrânul îl proiecta prin orașele de pe țărmul liguric, unde micul violonist urma să dea o seamă de concerte.

De îndată ce signor Antonio plecă la bursă, băiatul sări din pat, se îmbracă iute și o șterse la signor Niecco. Tocmai când era gata să apese pe clanță, signor Niecco deschise ușa și, din prag, zări, scăldată de razele soarelui ce năvăleau pe ferestrele scării, o fată tânără, care râdea cristalin... Zâmbetul i se irosi și fața îi deveni serioasă, îndată ce dete cu ochii de micul Paganini.

— Iată-l pe micul dumitale violonist! – spuse fata adresându-se lui

signor Niecco. Așadar, vă aștept!

Bocănind cu tocurile, ea coborî repede scara, legându-și din mers vâlul în jurul gâtului. Fără să știe de ce anume, Paganini simți cum îi pătrunde în inimă, ca un ac ascuțit, un fior de gheață. Acul se frânse, lăsându-și vârful rece acolo.

Signor Niecco îl apucă și îl ridică în sus pe micul Paganini, rotindu-l prin casă, îl sărută pe frunte și apoi, dintr-o dată, îl lăasă jos.

— Felicitările mele! — îi zise el. Ce păcat că nu te pot lua cu mine! Mâine plec!

Paganini se aruncă într-un fotoliu și lacrimile începură să-i, curgă șiroaie. Toată bucuria succesului din ajun, tot triumful ambiției sale copilărești, totul se topi în fața acestei mari și neașteptate dureri.

Capitolul 9

ADOLESCENȚA

Zarva care se stârni în jurul concertului dat de micul violonist îl cam neliniști pe Antonio Paganini.

Într-o dimineață, Tereza Paganini dormea liniștită. Razele soarelui abia începuseră a polei creștetul monumentelor din cimitirul genovez, iar nisipul de pe malul mării era încă acoperit de o pânză subțire de ceață, ce se destrăma repede la adierea vântului. Pe străzile pustii ale Genovei se auzea doar ciripitul zgomotos al păsărilor, în timp ce micul Paganini, cu un băț pe umăr și cu o legăturică în spate, mergea cu pași mărunți și grăbiți, încercând să se țină de pasul mare al tatălui său. Cu gesturi pripite, bătrânul muta dintr-un buzunar într-altul portofelul, punga și biletele „Mesagerului italian”. Peste o oră erau la Foce, după aceea, la Nervi. Pe urmă, de pe țărmul neted al mării, zăriră Recco. Apoi, drumul îi duse spre munte. Când soarele era sus, intrară în pădure, pe un drum zbicit de ploaie. Așa ajunseră la Chiavari. Acolo se opriră la o cârciumă de mâna a doua. Abia aici află micul violonist că maică-si i se lăsase o scrisoare, ca să nu fie îngrijorată. Acum, signor Antonio se purta neobișnuit de blând cu Niccolo. Îl mângâie chiar pe obraz și spuse:

— Știi, sunt complet ruinat! Salvarea familiei este acum în mâinile tale! Trebuie să cânți, să cânți peste tot! Numai așa o să strângem bani și o să putem trăi bine.

De la Chiavari, unde Niccolo cântă pentru prima oară într-o cârciumă, o luară spre sud. La Spezia, băiatul cântă de două ori. Urmară apoi concerte, unul după altul – prin biserici, prin cârciumi, prin hoteluri. Setea de câștig îl mâna pe bătrân dintr-un oraș într-altul. Antonio Paganini simțea în el atâta forță și imbold, de parcă întinerise. Nu-i lăsa băiatului nicio clipă de odihnă, dar nici el nu se cruța. Dovedea – nu se știe de unde – o pricepere de adevărat impresar. Dacă nu avusese succese ca misit, acum le avea ca impresar.

Ca să fie mai ieftine, comandară afișele într-o mică tipografie din Massa. Dându-se drept o rudă îndepărtată a băiatului, Antonio Paganini se căznea din răspuțeri să facă reclamă fiului său. Își punea cele mai mari nădejdi în orașele Lucca, Pisa, Florența; de aici, dorea să plece la Bologna, Modena, Reggio, Parma, Piacența, Pavia și Alexandria, apoi din nou spre sud, pentru câteva concerte la Novi, iar de acolo, pe drum de munte, să se întoarcă la Genova, în felul acesta, întregul țărm al Rivierii di Levante devenea câmpul de acțiune al bătrânului pirat.

Între concertele date în marile orașe, bătrânul nu se dădea în lături de la nimic: îl silea pe copil să cânte până și în hanurile din drum, cerșind câte un ban de la cărăuși, de la artiștii ambulanți sau de la seminariștii care, în fața unei căni cu vin, devorau *frutti di mare*.

Așa au ajuns la Livorno. Înainte de primul concert dat în acest oraș, bătrânul desfăcu balotul cel mare, în care avea o jachetă cenușie, pantaloni, pantofi și ciorapi noi și o mare pălărie cenușie, cu pene. Deși făcute dintr-un material scump, toate erau prost croite și prea mari pentru Niccolo. Numai gulerul alb de dantelă de la jachetă costase câteva lire. Micul violonist înțelese încă o dată că, pentru signor Antonio, existența lui căpătase o altă însemnătate decât aceea de până atunci.

Publicul pestriț din Livorno nu influența cu nimic succesul concertului. Tatăl controla personal încasările și își lua toate măsurile ca să nu fie înșelat, nici măcar cu un ban. Seara, după o cină îmbelșugată, bătrânul își îngădui luxul să joace un ludovic de aur și câștigă o mie de franci. Norocul acesta neașteptat îl ameți. Se duse la tejghea, bău pe nerăsuflăte un pahar de rachiu tare și se întoarse din nou la joc; nu îngădui băiatului să se îndepărteze măcar o clipă de lângă dânsul. Se temea că, rămas singur, Niccolo ar putea divulga cine știe ce secrete și poate că, în mod inconștient, simțea cât de tare îi era dor băiatului de casă, lucru despre care acesta îi și pomenise după succesul de la concert.

Trei ore mai târziu, tot ce încasase la concert plus câștigul de o mie de franci fu irosit, iar ultima hârtie de douăzeci și cinci de franci fu pierdută de bătrân într-un tripou din port.

Spre dimineață, se întoarseră la hotel. Bătrânul Paganini bombănea și înjura într-una. Pregătindu-se de culcare, el îi spuse băiatului că a doua zi va repeta concertul.

Sculându-se din somn, micul violonist descoperi că mâneca jachetei celei noi era ruptă. Nu-și amintea cum se întâmplase, știa însă că va mânca o mamă de bătaie și că pe deasupra, nu va avea nici cu ce să se îmbrace seara, la concert.

Tatăl încă dormea. Băiatul își privea jacheta ruptă, de parcă avea o rană ce-i sfâșia trupul. Tiptil, ținându-și haina în mână, ieși din odaie. Lângă ușă văzu o servitoare și un lacheu. Fata îmbrâncea pe lacheul mustăcios, care se legase de ea. Acesta, observând că se deschide o ușă, sări în lături. Fata voi să fugă, dar băiatul o opri, rugând-o să-i dea un ac cu ață. Plângând amarnic și ascultând sfatul fetei, el se urcă în pod, ca să-și coase mâneca. Acolo era frig și vântul rece învolbura praful înecăcios de pe grinzi, împrăștiindu-l în aer. Micul Paganini se căi că n-avusese curajul de a o ruga pe fată să-i cearpească jacheta. Dar gândul că pentru un asemenea serviciu ar fi trebuit s-o plătească îl potoli.

În acel moment, micul Paganini auzi cântecul răsunător al unui zarzavagiu. Glasul limpede și pătrunzător străbatea strada. Băiatul se aplecă și, sprijinindu-se de pervazul ferestrei, scoase capul afară. Vântul, ce sufla cu furie, îi smulse jacheta și, până să coboare scările, cineva izbuti să i-o șterpelească. Ieșind în stradă, întâlni doar niște priviri mirate.

Se opri lângă ușă, plângând. Puse de câteva ori mâna pe ivărul clanței și, de fiecare dată, o trase îndărăt, ca ars de jărat. În sfârșit, ștergându-și lacrimile, intră. Tată-său dormea încă. Ușurel, Paganini, ferindu-se de a face zgomot, trase zăvorul și se sui în pat. Voia tocmai să-și scoată și pantofii, ca să pară că nici nu se sculase, când, pe neașteptate, văzu cum de sub plapumă, taică-său, cu un ochi întredeschis, îl măsura din cap până în picioare. „M-a văzut sau nu?” se întrebă băiatul și deodată rosti cu hotărâre:

— Tată, dă-mi voie să-ți spun că mi s-a furat jacheta!

Bătrânul sări ca ars, tot somnul pierindu-i dintr-o dată:

— Mă ruinezi! urlă el, alergând prin toată odaia și cotrobăind

zadarnic.

„Slavă domnului” gândi băiatul. „Nu m-a văzut”. Și, cu un zel prefăcut, începu să-i ajute la căutat. Nici nu era greu să scotocești într-o odaie, unde, în afară de mobilierul sărăcăcios, erau doar bietele lor lucruri, așa că haina n-avea unde să fie ascunsă. Peste câteva clipe, bătrânul Paganini amenința pe coridor, că nu va plăti niciun ban, de nu apare jacheta și că va înștiința imediat autoritățile că, în hotelul acela, lumea e jefuită și omorâtă. Micul Paganini rămăsese ascuns în odaie. Cineva, crezând că e vorba de hainele bătrânului, încerca să-l îmbuneze pe signor Antonio.

Ca scos din minți, el nu voia să mai ia aminte la nimic și striga:

— Băiatul meu, băiatul meu cel vestit, dă azi un concert și uite că i-au șterpelit straietele!

— Cum arată băiatul dumitale? – întrebă o voce de femeie.

Signor Antonio deschise ușa odăii, și Niccolo văzu pe fata care-i dăduse ața și acul. Minciuna fu descoperită pe loc.

— Dumneata zici că-i un violonist vestit? Nu prea cred că un mincinos ca dânsul să fie un așa mare violonist!

Tatăl tăbărî cu pumnii pe băiat:

— Ești un fluieră-vânt, asta-mi ești! Nesocotești porunca Domnului de a-ți cinsti părinții! Uite, ca să fac om din tine îmi trudes ciolanele bătrâne și cutreier coclaurile astea... Spune-mi unde-i haina?

În genunchi, cu brațele rugător întinse spre tată-său, micul Paganini îi povesti, cu întreruperi și fără șir, pățania.

— Minți! – tună bătrânul. Ai vândut-o! Doamne, doamne, un concert ca ăsta și n-am nicio lețcaie! Ai vândut-o! Zbieră el din nou, îndreptându-se spre băiat. Să faci ce știi, dar diseară să ai jacheta!

Niccolo își luă haina cea ponosită, pe care i-o dăruise maică-sa și ieși în stradă. La început mergea alene, crzând că tată-său o să-l cheme înapoi. Pesemne însă că bătrânul își ieșise cu totul din fire, de nu-și chemă înapoi feciorul.

Trecând dincolo de bariera orașului. Niccolo se așeză pe un bolovan de pe drum, apoi, obosit, își scoase haina, o puse căpătâi și se întinse în iarbă. Dar nu putu să adoarmă; în obraz, îl glodea ceva tare și rotund. De bucurie, Paganini sări în sus. Era o piesă de cinci franci.

Superstițioasă de felul ei, Tereza Paganini cosea câte o monedă în fiecare haină nouă a copiilor.

Primul lui gând fu să se întoarcă; imediat luă însă altă hotărâre. Colindă până seara prin mahalalele orașului Livorno și, când începu să se întunece, intră, flămând cum era, într-o tavernă de marinari, chiar lângă port. Era taverna în care tatăl său pierduse în ajun totul. Mergând pe urmele bătrânului Antonio Paganini, băiatul pătrunse pentru a doua oară în tripou.

După ce coborî într-un coridor întunecos, numărând în minte opt trepte, Paganini nimeri ușa pe care o știa din ajun, o deschise și, fără să se sinchisească de mateloții și femeile de stradă care-i tăiau calea, se strecură încetșor pe lângă perete în odaia vecină.

Aici se aflau căpitani fără de noroc, subofițeri de marină peste măsură de isteți, câțiva necunoscuți în haine ponosite sau în redingote lungi, un bătrânel cu o privire blândă și neliniștită, iar mai încolo, într-o odaie pe jumătate cufundată în întuneric, dormeau de-a valma pe bănci marinari și hamali din port, doborâți de tăria rachiului. Tot acolo, un negru beat se certa furios, înjurând pe agentul care tocmea mateloți pentru călătorii îndepărtate. Izbea cu cana de tinichea în tejgheaua de lemn și, de fiecare dată, stropi galbeni săreau din ea, împrôșcând mâinile agentului. Negrul scuipa, țipa și blestema în toate limbile pe care le cunoștea. La o masă se juca pe bani puțini. Apropiindu-se, micul Paganini puse pe o carte piesa lui de cinci franci – bani binecuvântați, dăruți de maică-sa.

Zeci de ochi se ațintiră asupra lui. Unul voi să spună ceva, dar se opri. Jocul mergea mai departe. Se auzi o voce:

— Nimic nu mai cade?

Bătrânelul se apropie de băiat.

— Ce e? – îl întrebă Niccolo răstit.

Un matelot îl prinse pe Paganini de gulerul hainei. Băiatul mârâi ca un cățeluș prins de zgardă, care zadarnic încearcă să muște mâna celui care l-a prins.

— Ce vrei? Dă-mi drumul! – strigă el.

— Am să te învăț eu cum să joci! – spuse un subofițer pârlit de soare. De la cine ai furat banii?

— Sunt banii mei! — răspunse băiatul. Trebuie să-mi cumpăr haine!
Fără haine nu mă pot întoarce la tata!

El își arată cămașa ruptă, văitându-se că e îmbrăcat așa de prost.

— la seama, diavole, nu cumva să fii nevoit să-ți cumperi chiar azi o haină de scânduri!

Crupierul se vede însă că privea altfel lucrurile. Aruncă o privire băiatului și continuă jocul.

Târziu în noapte, ieșind din cârciumă cu Paganini, subofițerul îi spuse:

— Maimuță mică ai noroc, nu glumă! Dar, la drept vorbind, și mie mi-a mers azi ca niciodată. Te-ai născut într-o zodie bună. Iată, însă, ce vreau să-ți spun. Am auzit că ai câștigat optzeci de ludovici de aur. Ești bogat! Ai atâtia bani, câți n-am avut într-un an întreg. Dă-mi cinci ludovici și te întovărășesc până acasă. Altfel, îți face careva de petrecanie prin locurile astea dosnice.

Într-adevăr, doi necunoscuți se țineau după el. Subofițerul își strânse centura, scoase de la sân un pistol greu, pe al cărui mâner era gravată o corabie, apoi își potrivi cureaua de care atârna în teacă un pumnal. Făcu toate acestea cu un aer atât de grav, de parcă s-ar fi pregătit să respingă atacul unei cete de bandiți. Dar nimeni nu se gândea să-l jefuiască. După ce băiatul ajunsese cu bine acasă, subofițerul își primi cei cinci ludovici de aur.

Tată-său dormea. O damigeană mare, spartă, zăcea lângă pat, iar pe podea se întindea o băltoacă de vin roșu. Papucii bătrânului înotau în vin.

Micul Paganini nu închise ochii toată noaptea. Dinții îi clănțăneau, inima îi zvicnea cu putere. Bătrânul nu se trezi. Spre dimineață, tiptil, ca să nu-l deștepte, și nevăzut de nimeni, băiatul părăsi hotelul. Ducea la subsuoară vioara, iar în mână ținea o legăturică, în care era toată avuția lui: cartea de rugăciuni, dată de maică-sa, și o fundă din trei panglici – roșie, verde și neagră – pe care i-o dăruise cândva signor Niecco.

Pentru prima oară în copilăria lui, Niccolo Paganini se simți liniștit și ușurat. Îi era foame. Nu mâncase de două zile. O luă de-a lungul țărmlui pe lângă un zid înalt, dincolo de care se zărea frunzișul

copacilor și se auzea ciripitul păsărelelor. Pe mal, o fată care tocmai se scăldase, se îmbrăca, cântând voios. Orașul se trezea alene. Cafeneaua portului – iată primul loc în care intră violonistul cel zdrențăros. Omul de lângă ușă, care ștergea geamurile îi privi bănuitor.

— Ai cu ce plăti? – îl întrebă el, când Paganini porunci un prânz prea bogat pentru unul ca dânsul.

Uitând de orice prevedere, Paganini zornăi în palmă o grămadă de piese de cinci franci, privind pieziș spre ciorapii în care avea ascuns restul. Sorbind cafeaua fierbinte și groasă și înfulecând cu lăcomie ouăle fierte, băiatul își aminti deodată de jocul de noaptea trecută. Până la urmă, ispita biruise groaza ce-i insuflase taverna. Amețit de un soi de dulce sfârșeală, se gândea la clipele acelea de nebănuit noroc, când aurul începuse să curgă șuvoi înspre dinsul.

Pe neașteptate, îl cuprinse o nelămurită frică de hoți. Zorit, plecă din cafenea și o porni pe străzile orașului, stăpânit de liniștea dimineții. Ajunse în piață tocmai când magazinul cu o firmă ademenitoare: „Haine vieneze“ își deschidea porțile și un bărbat înalt căra înăuntru, dintr-o trăsură, pachete și baloturi.

Băiatul își cumpără două costume deodată. Abia de se putu recunoaște în imaginea flăcăului fercheș pe care-l văzu în oglindă. Teama ce-l stăpânise câtă vreme hoinărise singur prin prăvăliile orașului acesta străin și necunoscut îl părăsi. Ieși din magazin, se opri la un colț de stradă și, parcă neștiind pe ce lume se află, scoase vioara din cutie. După câteva acorduri, sunetele începură să se reverse de la sine. Simțămintele ce-l frământau, amintirea a tot ce pătimise un an întreg izbucniră dintr-o dată într-o vijelie de sunete, care parcă răsturnau și acopereau totul în calea lor, rupând firele ce-l mai legau de familie și de casă. Se clătina pe picioare. Îl lua când un val de frig, când unul de căldură, dar el cânta mai departe, ca un apucat, ca un bezmetic, fără să-și dea seama unde și de cât timp îi zicea din vioară. El nu vedea mulțimea ce se strânsese în jurul său și nici cum un trecător îi luă pălăria de pe cap și i-o puse la picioare și cum, în ea, se rostogolea bănet din toate părțile. Nu-și dădea seama că lacrimile îi împăienjeniseră ochii și, numai atunci când se clătină de-a binelea, lăsă jos arcușul. Genunchii îi tremurau, pe umeri simțea parcă o povară de

plumb. Abia atunci zări lumea dimprejur și auzi cum toată piața îl aplaudă. Un birjar, ridicindu-se de pe capră, strigă ceva, făcând niște semne ca pălăria. Băieții de prăvălie își părăsiseră tejghelele ca să-l asculte; cumpărătorii înlemniseră în pragul magazinelor. Mulți îl recunoscuseră. Cu toții vorbeau despre el.

Mirat, Paganini privi banii, își luă pălăria și, stângaci, își înfundă buzunarele cu monezi și bancnote. Puse vioara în cutie și o porni singur, fără să știe încotro. Abia îl mai țineau picioarele. Puzderia de trecători curioși, care îl însoțea, se risipea încetul cu încetul. Văzându-l tras la față, cu ochii plânși și cu marile lui gene umede, nimeni nu cutezase să-i pună vreo întrebare. Băiatul era frământat tot mereu de gândul că trebuie să facă ceva, dar pentru moment, nu-și dădea seama ce anume. În sfârșit se dumiri. Avea bani, putea deci să ia o trăsură. Când se urcă în ea, simți că nu mai e în stare să lupte cu somnul. Ținând vioara subsuoară, el se ciupea de ureche cu mâna dreaptă. Ajunseră la o stație de diligențe. Acolo află că peste o oră pornește o diligență de noapte și luă un bilet pentru Milano. Noaptea târziu, în sunete de corn, părăsi Livorno, pe un drum vechi și larg, ce ducea spre nord. Pe același drum trecuseră cândva legiunile romane. Caldarâmul șoselei era alcătuit din străvechile lespezi roase de carele romane, alături de altele așezate mai de curând.

Se isprăvise cu viața de până atunci. Primul său joc de cărți în tavernă se vădise mult mai interesant decât cântatul la vioară. „Dar de ce să-mi bat capul?” se gândea Paganini, clipocind și clătinându-și capul la fiecare hurducătură a diligenței. „Am să mai cânt o dată în piață și iar voi fi bogat! De ce să mă mai întorc la taică-meu, care-mi stoarce toată vlaga?”

leșiră prin străvechea Poartă Pisană, pe drumul de nord.

„Nu-i rău să mergi cu diligența, când e timp frumos!” – ziceau călătorii mai umblați și adăugau: „Ce bine-i să te cuibărești în fundul diligenței când cade ploaia măruntă de decembrie, dacă diligența n-are crăpături în podea și pe la ferestre și dacă ai un schimb de haine cu tine, dacă stomacul ți-e plin și dacă, pe deasupra, mai ai la îndemână, în boccea, o ploscă de argint cu o băutură groasă și aurie, îndeajuns de tare!” Cât de anevoioasă era însă călătoria cu diligența pe drumurile

din nordul Italiei pentru un copil stingher!

Abia ajunseră la Lucca și intrară în curtea poștei, că doi jandarmi îl arestară pe micul Paganini. Bătrânul Antonio făcuse rost de bani și, neeconomisind nicio lețcaie și nici făgăduințele, pusese în mișcare toată poliția din Livorno, care, printr-o heliogramă, vestise poliția din Lucca de sosirea băiatului.

Paganini petrecu două zile la prefectură, fără să fie trimis la închisoare sau în celula cu gratii. Se bucura de o libertate aproape deplină, doar neavând voie să părăsească localul prefecturii. Funcționarii de la poliție își cam băteau joc de el, dar socotind, se vede, că e feciorul vreunui bogătaș, că totul se va lămuri de la sine, că nu trebuie să se zorească și să forțeze situația, aproape că nici nu-l interogară. Și cum cei de la poliție nu știau cum să se poarte cu băiatul acesta, care nu era un răufăcător și care putea să facă parte chiar dintr-o familie nobilă, șederea la prefectură se dovedi a nu fi chiar atât de neplăcută. Micul Paganini se sătură de somn și de mâncare.

De mai multe ori întrebase când sosește diligența din sud și, de fiecare dată, uitase ora care-i fusese spusă. În cele din urmă, tocmai când deschisese iar ușa ca să mai întrebe pe gardianul de serviciu despre diligență, auzi glasul tatălui:

— Sunt aici! Am sosit!

Pe drumul spre casă nu mănăcă bătaie, nici n-auzi vreo vorbă aspră. Dimpotrivă, tată-său se arată neobișnuit de duios. Când, în diligență, îl fura somnul, băiatul căta la el pe furiș. Niccolo era tot timpul cu atenția încordată. Dar, lucru de necrezut, bătrânul Antonio rămânea mai departe liniștit, se arăta potolit, vorbea puțin și părea cufundat în gânduri. Cu cât înainta mai spre nord și se apropiau de Riviera Levantină, cu atât mintea micului Paganini era frământată de gânduri neliniștitoare. Deodată, își dădu seama de însemnătatea deosebită pe care această fugă neașteptată o avea în viața sa de copil. Se simțea rupt de familie. Chiar și durerea sfredelitoare a despărțirii de mamă-sa se risipea, pe măsură ce diligența se apropia de orașul natal. Dacă Paganini ar fi fost mai în vârstă, el și-ar fi putut asemăna atitudinea față de tată-său cu aceea a unui pedagog norocos, care îndreptase cu iscusință purtarea elevului său. Acum rolurile se inversaseră. Paganini

simțea că-l are pe tată-său în mână. Cu toate astea, încă se mai temea de el.

Ca și cum s-ar fi înțeles, pe tăcute, tatăl și fiul se întoarseră acasă ca niște călători avuți și fericiți. Nici nu pomeniră de neplăcuta întâmplare.

La Genova domnea voioșia.

Cineva răspândise vestea succeselor micului Paganini și marchizul di Negro îi trimise o scrisoare, poftindu-l să dea un concert, împreună cu cea mai renumită cântăreață a Italiei de nord, Tereza Bertinotti. La acest concert lua parte – cântând la clavecin din operele sale – și Kreutzer-senior.

Paganini cântă la di Negro cu liniștea și încrederea în sine pe care i le dăruise prima încercare grea din viață și se bucură de un deosebit succes.

Se obișnuie repede cu noua situație. Cu toate poreclele de ocară scornite de surorile sale, cu toate căutăturile pizmașe, aproape dușmănoase, pe care i le arunca frate-său, Paganini se simțea sufletul familiei.

Bătrânul Paganini începu să-și dea ifose și mai mari: Niccolo era copilul-minune, crescut de un tată iubitor și de o mamă gata de orice jertfă, și care au făcut totul pentru a dezvolta talentul fiului – iată noua poziție aleasă de bătrânul Paganini.

Mama lui Niccolo se bucura de prefacerea aceasta – socotind-o sinceră – și-și diviniza feciorul pentru binefăcătoarea înrâurire ce o avuse asupra tatălui lui.

Într-o bună zi, domnul Kreutzer își opri caleașca în fața ușii întunecoase a casei din Passo di Gatta Mora. Muzicant bogat, artist cu maniere alese și cu înfățișare de marchiz francez, Kreutzer fu nevoit să-și țină batista la nas cât urcă scara. Vorbind în numele marchizului di Negro, domnul Kreutzer caută să-l înduplece pe signor Antonio să-și trimită neapărat băiatul la Parma, unde trăia singurul violonist în stare să-i desăvârșască pregătirea muzicală. Băiatul îl știa din auzite. Di Negro și Kreutzer voiau să-l convingă pe bătrân să se ducă la Alessandro Rolla.

Trecu o săptămână. Miresmele gingașe ale florilor de munte

pătrundeau din nou prin geamurile deschise ale poștalionului. Bătrânul și băiatul cu vioara călătoreau spre Parma.

Sosiră pe la prânz.

Fură introduși într-o cameră ce purta pecetea măreției și a paraginii – odaia unui om ce uitase de sine și de lume, a unui om ros de o boală grea și fără leac.

Lângă geam, sub razele arzătoare ale soarelui de amiază, se zărea un caiet alb, mare, cu note, pe care cele patruzeci și opt de portative ale noii piese muzicale erau scrise cu un creion de plumb.

Rolla era bolnav. Bătrânul Paganini rugă stăruitor pe soția acestuia să-l arate pe Niccolo marelui Rolla „măcar pentru o clipă”.

Și în timp ce într-o odaie din fund signora Rolla își întreba bărbatul dacă-l poate primi pe micul violonist, băiatul își scoase vioara și, stăpân pe sine încă de la primele acorduri, execută la *prima vista* noua compoziție a lui Rolla. Era un concert pentru vioară, necântat până atunci, nici chiar de autor. Fără să bănuiască nimic, Paganini se lăsă cucerit de primele fraze ale concertului.

Iată! A terminat cele dintâi douăzeci și șapte de portative și trece la *adagio*. În momentul acela, ușa se deschise larg și în prag se ivi un om cu chipul istovit, ca de ceară, îmbrăcat într-un halat albastru, descheiat la piept. Părul din cap și de pe piept îi era cărunț, fața brăzdată de cute adinci, ochii aprinși de boală. Fără un cuvânt, ci doar arătând cu degetul lung și galben, Rolla ceru băiatului să cânte mai departe și abia târându-și picioarele, se apropie de un fotoliu și se prăvăli în el. Își îngropă apoi obrazul în palme și, proptindu-și coatele de genunchi, ascultă cu ochii închiși propriul său concert.

Cantilena se sfârși. Urmă un *pizzicato* fulgerător, pe urmă finalul... și băiatul lăsă vioara din mână. Fără să-și desprindă palmele de pe obraz, Rolla își rezemă capul de speteaza fotoliului. Umerii bătrânului se cutremurară și cum nu-i vedea lacrimile, băiatul nu pricepu dacă e vorba de un hohot de plâns înăbușit sau de un acces de tuse, pe care bătrânul compozitor încerca să și-l stăpânească printr-o sforțare a voinței!

Stingherit, violonistul își plimbă ochii de la tată-său la bătrânul Rolla și de la acesta la soția compozitorului. Cu palmele ridicate, gata parcă

să aplaude, femeia stătea încremenită, cu o expresie de groază – sau, poate, de încântare – pe obraz. Buimăcit, bătrânul Paganini își frământa pălăria în mâini. Pentru a pune capăt tăcerii nespus de apăsătoare, Niccolo se apropie de signor Rolla și îi zise:

— Maestro!

Dar Rolla îl întrerupse:

— Dragul meu n-am să-ți pot fi profesor... Cât de zorit e pasul vieții, dacă acum copiii izbutesc să facă lucruri pe care noi le-am atins după ce ne-am măcinat puterile! Ce-a ajuns lumea! Cât de fulgerător zboară viața!

Bătrânul violonist îl măsură pe micul Paganini din cap până în picioare. Fața lui mărturisea o mulțumire din ce în ce mai mare, care-i netezea zbârciturile. Emoția îi trecuse.

— Sunt bătrân! – rosti el, cu glas hotărât. De la mine nu mai ai ce învăța. În Parma este însă un om tânăr și plin de putere, care îți poate fi de folos. Când o să ieși de aici, ia-o pe Viale Mentana. Acolo ai să vezi o poartă de piatră cenușie. Intră înăuntru! În marea curte interioară, cu flori și coloane, vei găsi Școala de muzică. Directorul ei e signor Paer. Lui să i te adresezi și... Dumnezeu să te binecuvânteze.

Bătrânul își strinse poalele halatului, se ridică grăbit, umerii tresărindu-i ca prinși de un fior rece și, fără să-și ia rămas bun, părăsi odaia.

Capitolul 10

CĂRȚI DE JOC, ZARURI ȘI VIOARĂ

Cele șase luni trăite la Parma trecură ca o singură zi. Paer se ocupa personal de pregătirea muzicală a tânărului signor Niccolo Paganini, care-și însușea nespus de ușor teoria muzicii.

Înfățișarea lui Paer îl făcea pe băiat să se gândească la mercur. Mersul lui signor Paer era atât de greoi, de parcă într-adevăr ar fi avut mercur în vine. Dar înfățișarea aceasta greoaie se îmbina cu o neașteptată vioiciune a gesturilor, cu mobilitatea și strălucirea făpturii sale. Și totuși, Paganini simțea neconținut răceala de gheață a sângelui acestuia. Mercurul seamănă cu un metal topit, dar e rece. Băiatul era uimit de omul acesta ciudat, de privirea grea a ochilor lui reci și lipsiți de viață – bătând în violet – și care parcă nu vedeau; culoarea aceasta violetă, ca și nuanțele viorii, liliachii ale hainelor lui, ale cravatei și ale mănușilor, aveau asupra băiatului o înrâurire ciudată. Se minuna el singur că-l visa atât de des! Domnul director al Conservatorului, impunătorul domn Paer, îi apărea întotdeauna în aceste visuri, în rolul unui geniu minunat, învăluit într-o mantie violacee. Signor Paer dirija o orchestră alcătuită tot din oameni liliachii – genii îmbrăcate în violet – iar din fiecare deget îi picurau broboane argintii sau stropi de mercur, care, sfărâmându-se, izbeau în geamurile ferestrelor cu un zgomot ce se prefăcea apoi în clinchetul a milioane de clopoței. Țândările sfărâmate se împrăștiau apoi și se transformau în mici cristale, în scânteii și stelute, în mărgele de gheață și fulgi de nea, care înveșmântau copacii. Deodată, se făcea frig: iarna puneă stăpânire pe lume, ca în munții cei înalți, dincolo de Cremona, unde copiii se dau pe gheață – în iulie – pe lacurile alpine, în timp ce jos, la poalele munților, turmele pasc în voie, iar glasul de aur al cornului ciobănesc adună oile, pentru a le mânia pe potecile înguste dintre înaltele garduri cu ostrețe

ale viilor înverzite, scăldate de lumina soarelui. Alteori, broboanele de argint viu cădeau pe copaci și se aprindeau dintr-o dată – ca mii de luminițe albe – pe cărările de neguri ale parcului. Pe urmă, ziua lua locul nopții și câmpiile smălțuite cu violete de Parma scânteiau și mai tare sub puterea vrăjită a culorilor viorii și liliachii, purtate de domnul director al Conservatorului din orașul Parma.

Zilele trceau. Hardi și Novi, doi elevi ai Conservatorului, erau rivalii lui Paganini. Aceștia nu izbutiră să-l întreacă nici la cântatul la vioară, nici la teoria muzicii; la compoziție însă, ei se luară la luptă cu Paganini, pentru a câștiga inima profesorului. Hardi și Novi se urau între dâșii. La început, fiecare din ei încercară să-l câștige pe Paganini de partea sa. El nu primi însă prietenia unuia pentru a face rău celuiilalt. Și atunci, în ura lor comună împotriva lui Paganini, vrăjmașii deveniră aliați.

Novi era fratele canonicului unei vechi biserici genoveze. Frații Novi își scriau epistole mieroase, în care își lăudau unui altuia devotamentul lor față de biserică. Fratele cel mare făcea să ajungă celuiilalt tot ce afla despre familia lui Paganini și despre copilăria lui, iar cel mai mic îi dase în grijă să răspândească tot soiul de bârfeli pe socoteala tânărului violonist. Și, în timp ce, pasionat de muncă și fără să-și cruțe puterile și sănătatea, Paganini făcea exerciții câte paisprezece ore pe zi, în celălalt oraș i se pregătea o încercare grea și mârșavă.

Paganini locuia într-o încăpere mică, la signora Augustina. Ușa cămăruței se închidea atât de prost, încât nici nu se mai mira când, întorcându-se de la Conservator, găsea urmele unor vizite străine. Toate lucrurile îi erau răvășite, chiar și rufăria și pașaportul; găsea fața de pernă descusută și prinsă neglijent la loc, iar scrisorile primite de la mama și surorile sale le găsea legate în neorânduială. Adeseori, deschizând ușa ca să intre, mai descoperea și câte un șobolan mare, obișnuit vizitator al odăii sale, care, cocoțat pe masa lui de lucru ronțăia o coajă de pâine, uitată de cine știe cine. Paganini tresărea și se oprea în prag. Și, de fiecare dată, șobolanul – privind cu dispreț pe muzicant – sărea fără grabă de pe masă și dispărea sub dușumea.

Ziarele catolice vorbeau despre evenimente de importanță deosebită. Dar aceste știri nu tulburau cu nimic văzduhul Parmei, unde clopotele răsunau mai departe, domol, iar popii burduhănoși, cu fețele

înecate în grăsime, își fârnâiau⁶ missa. Tinerii violoniști erau obligați să meargă la biserică. Hardi, fiind major, se spovedea și se împărtășea. De obicei, după spovedanie, el se închidea cu Novi, discutând multă vreme lucruri foarte importante. Amândoi se fuduleau în fața colegilor că fuseseră însărcinați să supravegheze ce gândesc studenții Conservatorului.

Paganini se chinuia ceasuri în șir cu descifrarea unor pasaje muzicale foarte grele. Apoi, deși istovit de o muncă tot mai anevoioasă și de cumplita lui oboseală fizică, el trebuia să meargă tocmai în celălalt capăt al orașului, unde locuia Giretti, un bătrân dirzor napolitan și fost profesor al lui Paer. Tocmai lui îi încredințase signor Paer lecțiile teoretice pe care le urma Paganini. Giretti era foarte sever cu elevii și Paganini știa că orice greșală, cât de mică, chiar o ușoară neatenție, va avea drept urmare schimbarea purtării lui Giretti și a lui Paer față de dânsul. Giretti era doar un simplu profesor al Conservatorului, în timp ce elevul său era director. Signor Paer era elevul lui Giretti și, în același timp, superiorul lui. Dar cum se întâmplă adesea în lumea adevăratei arte, starea de fapt era următoarea: signor Paer nu ieșea din cuvântul lui signor Giretti, în toate problemele teoriei muzicale. În schimb, în chestiunile de administrație, signor Paer era stăpân absolut. Signor Giretti ignora, pur și simplu, existența problemelor administrative ca și activitatea gospodărească a lui signor Paer. Pasămite, pentru Giretti nici nu exista o viață practică. Spre deosebire de signor Niecco, unchiașul acesta înalt, uscățiv, al cărui chip frumos era încadrat de o cunună de păr argintiu, părea că nu este legat de viața de toate zilele. Nu se sinchisea de loc de înfățișarea odăilor sale. Neorânduiala domnea peste tot, prin rafturi ca și pe canapeaua care-i slujea lui signor Giretti și drept pat. Acești doi dirijori, atât de deosebiți unul de altul, erau legați numai prin devotamentul lor față de o emblemă, pe care amândoi o respectau în aceeași măsură. Printre lucrurile răvășite pe masa de scris din odaia în care puteau intra doar Niccolo și signor Paer, Paganini văzuse o funduliță tricoloră – roșu, negru, verde – întocmai ca aceea pe care o primise în dar de la signor Niecco. Era

⁶ A fârnâi - A rosti neclar unele sunete nazale; a vorbi pe nas(dexonline.ro).

simbolul fraților din pădure. În mintea adolescentului Niccolo, cele trei culori reprezentau pădurile în care oamenii aceștia ațâtau – printre copacii înverziți – flacăra roșie a focurilor subterane, arzând movile întregi de cărbune negru. Iată de unde venea îmbinarea culorilor roșu, negru și verde. Înțelesul politic al cuvintelor *foresta*, *baracca* și *venta* fusese aproape uitat de Paganini, deoarece aceste simboluri erau cu desăvârșire interzise.

Dacă învățătura teoretică a lui Paganini se desfășura sub îndrumarea lui Giretti, în schimb toate celelalte exerciții practice și compoziția erau călăuzite de Paer însuși. Restul profesorilor îl socoteau pe tânărul Paganini mai degrabă ca pe un coleg de-al lor mai tânăr. Paganini își dădea seama de purtarea plină de prețuire a profesorilor de la Conservator, fapt ce-l umplea de o copilărească mândrie. Lucrul acesta, însă, nu-l făcu mai prevăzător în relațiile cu ceilalți studenți. Absorbit cu totul de muncă, el rămânea mai departe un singuratic. Întorcându-se de la Giretti, în loc să-și petreacă serile cu fetele din Parma, așa cum făceau colegii de Conservator, el se închidea în odăiță și se punea din nou pe lucru. Se istovise într-atât, încât, nu o dată, vioara îi cădea din mână. Ajunsese la un astfel de grad de încordare încât nu-și mai dădea seama că forțele i se iroiesc. Nu simțea decât că înaintase mult pe drumul ce-l ducea la ținta urmărită. Doar groaznicele accese de tuse îi mai întrerupeau lucrul pentru câteva ore. Însă și în aceste răgazuri, Paganini, lăsând vioara, se așeza la masă și, cu scrisul său mărunț, umplea pagini întregi cu portative, dezlegând problemele date de Paer. Spre sfârșitul celor șase luni de ședere la Parma, erau gata douăzeci și patru de fugi pentru patru mâini, scrise fără să fi avut pian. Paer le interpreta împreună cu Paganini, el fiind singurul student căruia i se îngăduise să cânte împreună cu directorul Conservatorului. Forma muzicală, neînchipuit de grea, a operelor tânărului compozitor, făcea cu neputință executarea lor de către cei șase elevi, admiși să ia lecții cu Paer.

După patru luni de muncă cot la cot cu Paer, Paganini primi însărcinarea de a compune un duet pentru vioară, îndeletnicire care îl absorbi cu totul.

În timp ce zămislea această compoziție – nespus de grea și

complicată – Paganini cânta lucrările celorlalți elevi. O făcea cu cele mai bune intenții, dar urmările se dovediră a fi neplăcute. Fără să vrea, el își înrăia rivalii, fiindcă, din zbor, printr-o mânuire de arcuș, el le îndrepta greșelile în timpul execuției. El transforma compozițiile lor, scrise fără talent, în așa fel, încât nu-l mai iritau pe Paer. Dar acest mic ajutor dat rivalilor, în loc să le stârnească recunoștința, îi făcea să turbeze de furie. Față de Paer, colegii tăceau chitic, știind bine că Paganini, corectându-le lucrările, îi scăpase din încurcătură, dar, de îndată ce profesorul pleca, se năpusteau asupra lui. Furios, Hardi îl învinuia că-i transformase, în mod abuziv, compoziția; alți doi îl amenințau cu o bătaie strașnică sub cuvânt că Paganini le furase fraze întregi din lucrările lor și le trnsnpusese apoi în fugile sale.

Paganini își dădea însă limpede seama despre ce era vorba. Interpretând lucrările colegilor, el le înveșmânta în forme care, în mare parte, erau fructul propriei lui inspirații. Era dar firesc ca unele trăsături să se repete și în compozițiile sale. De aceea, când execută, în sala Conservatorului, prima sa fugă, cei șase studenți tăbărâră asupra-i, strigându-i: „Hoțule!”

Într-o seară, când, simțind nevoia de odihnă, Paganini ieșise din casă și ajunsese în apropierea castelului din Parma, ochii îi fură izbiți deodată de o pagină cu note, zvâriită pe potecă. El o ridică. Erau notele unui text franțuzesc, cu un titlu lung și pretențios și împodobit pe la colțuri cu viniete. Era cântecul de luptă al armatelor de la Rin, cântat pe scenele diferitelor teatre și scris de inginerul Rouget de Lisle, ofițer în armata franceză.

Paganini se întoarse acasă, aprinse o lumânare și reciti notele. Pe urmă, în liniștea amurgului care se lăsa, ascultă cum răsună *Angélus*-ul de la o clopotniță îndepărtată și, când ultimele dangăte ale clopotului se stinseră, el ridică arcușul. Vioara porni să cânte primele trei măsuri ale *Marsiliezei*. În același ton cu dangățul clopotelor, dar într-un tempo încetinit, cântecul acesta sună foarte straniu.

Suvoiul larg, liniștit al glasurilor din cor, se preschimbă într-o mare de sunete de orgă, pe care numai Paganini era în stare să le redea la vioară. Apoi se auzi un susur, ca și cum pârlăiașe de apă s-ar fi pornit să curgă, săltând peste pietre. La început domoale, apoi tot mai puternice

și mai năpraznice, ele se contopeau, în sfârșit, cu vuietul unui suvoi vijelios – larma miilor de glasuri ale mulțimii de pe ulițe, care se apropia și se revărsa în piață. Răsunau tropote de cai și zăngănit de arme... Și numai în clipa aceea Paganini dădu drumul *Marsiliezei*, care zbură slobodă ca o pasăre. Acest cântec de război francez, chemarea lui clocotitoare la luptă, îl cuprinsese într-atât, încât violonistul nici nu băgă de seamă cum mulțimea se strânsese în jurul casei; nu pricepu nici ropotul de aplauze, nici aclamațiile, și abia după ce termină și puse vioara pe masă văzu prin gemuleț că strada gemea de lume.

În zori, Paganini se trezi sub mormanul de haine cu care se acoperise noaptea, pentru a se încălzi. Îl scuturau frigurile.

Timp de zece zile, el nu putu părăsi patul. Nu coborî din mansardă. Portăreasa Conservatorului, o femeie bătrână, veni să-l vadă și îi aduse din partea lui signor Paer salutări și un bilețel cu următoarele rânduri:

„Lumea e înfuriată pe tine; oare nu-ți dai seama, smintitule, cât de primejdios e să împletești imnurile religioase cu cântecele fără Dumnezeu ale francezilor? Am aflat întâmplător despre boala ta. A venit Novi să-mi raporteze că îngerul răzbunării a trecut pe la tine și că – semn al mâniei cerești – zaci acum cu mâna fracturată. Nu cred nimic din toate poveștile acestea; îți cer însă să fii cu băgare de seamă. Arde, te rog, bilețelul, prostuțul meu drag! Barbara te va îngriji, ca să te faci cât mai degrabă sănătos și, de asemeni, îți va aduce mâncare bună. N-am nicio putință să te văd. Când ai să vii aici am să-ți povestesc despre invitația pe care am primit-o din partea venețienilor, deoarece opera mea se va juca la Veneția și nu la Parma. Nu uita să închizi bine ferestrele de cu seară! Noptile sunt răcoroase și multă lume suferă de friguri”.

Scrisoarea nu era iscălită. Bătrâna slujnică așteptă tăcută până ce Paganini o citi. Aprinse apoi o lumânare și, la flacăra ei, arse bilețelul lui Paer. Căutătura aspră a bătrânei ca și întregu-i chip mărturiseau că știe destul de multe despre tânărul violonist, mult mai multe decât el însuși.

A doua zi Paganini se duse la Conservator ca să predea profesorului duetul pe care-l sfârșise. Ieșind de acasă, văzu cu ciudă că ușa era deschisă; pasămite rămăsese așa toată noaptea, după plecarea

bătrânei servitoare.

Executând prima măsură, simți deodată o durere îngrozitoare în ochiul stâng și la tâmplă, care aproape îl făcu să-și piardă cunoștința. Plesnise coarda gravă și îl lovise în pleoapa stângă. Puterea de stăpânire pe care o dobândise îi îngădui să nu-și arate suferința față de profesor. Făcându-și curaj, Paganini se hotărî să cânte mai departe numai pe trei coarde. Mâinile îi tremurau, capul îi vâjâia, umerii și brațele îi erau apăsate parcă de o povară.

„Iar m-au prins frigurile!” își zise Paganini, temându-se să ridice privirea spre Paer. Sângele îi năvălise în obraz, ochii îl usturau, de parcă îl împrôscase cineva cu nisip. Și, deodată, profesorul îi puse brațul pe umăr.

— De unde ai luat rabla asta? — întrebă Paer aspru. Că doar nu-i vioara ta, Paganini!

Într-adevăr, era o diblă ordinară din lemn, dintr-acelea nelipsite la nunțile țărănești și la jocuri. Și, colac peste pupăză, înăuntrul viorii fuseseră agățate bucățele de plumb. Paer aprinse un candelabru și prinse să cerceteze amănunțit vioara aceasta grosolană, ieșită din mâinile unui cârpaci. Trăgându-l pe Paganini de mânecă, îi arătă tăcut, cu un mic cleștișor, că toate coardele fuseseră tăiate și abia se mai țineau. Aruncă vioara pe masă și coardele, câte mai erau, plesniră jalnic. Paer se porni să măsoare camera cu pași mari.

Paganini începu să râdă încetitor, apoi râsul i se preschimbă într-un hohot. Căzu pe divan, tăvălindu-se de râs. Simțământul apăsător al neîncrederii în sine, teama că boala îi nimicise talentul, fură gonite de conștiința înflăcărată și neînfrântă a nevinovăției sale față de arta măreață, de certitudinea că de vină de insuccesul de acum sunt alții și nu el. Boala îi pierise fără urmă. Pe loc se risipi și sfiiciunea aceea ce-l cuprinsese pe neașteptate în fața lui Paer.

— Dar unde e vioara ta? — îl întrebă maestrul.

Paganini tăcu.

— Știi cine ți-a făcut-o! — spuse îngândurat Paer, ca pentru sine.

Apoi, întorcând cu un gest inconștient paginile caietului adus de Paganini, se minună:

— A! Duetul e gata! Bravo!

Își luă vioara și apoi scoase din dulap o alta, pentru Paganini.

După ce sfârși duetul, Paer îi spuse reținut, cu un zâmbet de adâncă mulțumire:

— Îndeplinești întocmai cerințele unui stil sobru și pur. Socotesc că ți-ai trecut examenul. A sosit momentul, când putem vorbi de despărțirea noastră.

Capitolul 11

ȘOBOLANII

Poliția din Parma refuză să facă cercetări spre a găsi vioara dispărută.

După două concerte cu bilete de intrare – la care cântase pe una din viorile lui Paer – Paganini izbuti să-și cumpere un alt instrument. Prisosul banilor câștigați îl trimise tatălui său.

Viața lui Paganini se desfășura destul de curios. Și nu puține ceasuri își petrecea el la fereastra odăiței, de unde cuprindea toată partea de sud-vest a orașului, gândindu-se la viața lui.

Într-o zi, meditația îi fu întreruptă de ivirea în uliță a doi oameni ciudați. Iată-i, oprindu-se sub geamurile mansardei din colț, așezată peste drum de o clădire înaltă. Ori de câte ori trecea cineva, ei tăceau, apoi începeau iar să vorbească, iscodind cu teamă în urma trecătorului. Apoi, unul din ei o luă cu pași repezi pe uliță. Paganini îi privea de sus – de la mansarda așezată deasupra etajului al doilea al vechii clădiri din Parma – și totuși auzea toată convorbirea, până la ultimul cuvânt.

Așa i se întâmpla mereu. Adeseori, în tăcerea nopții, Paganini prindea sunetele cele mai nedeslușite: ba clopotele din îndepărtatele sate de la nord de Parma, cu dangătul lor care se revărsa prin valea dintre coline; ba scârțâitul roților de care și chiotele surugiilor, ce treceau pe străvechiul drum roman, dincolo de zidul orașului; ba glasul trecătorilor ce străbateau piața, aflată la două colțuri de stradă de casa lui; ba scâncetul și țipetele copiilor bolnavi, răzbind din subsolurile străzilor învecinate. Uneori auzea chiar și sporovăiala cumetrelor, care se adunau, serile, la fântâna de pe o uliță depărtată, aflată tocmai lângă zidul orașului. Această nemaipomenită ascuțime a auzului i se părea lui Paganini un lucru foarte firesc.

Omul care rămăsese în uliță se îndepărtă grăbit spre intrarea casei. Trecură câteva clipe, apoi pașii răsunară pe trepte și se auzi o bătaie la ușă. Intră profesorul.

— Iată — zise Paer — am venit să-mi iau rămas bun de la tine; ești singurul elev de la care îmi iau rămas bun!

Paganini îi aduse un scaun, privind îngrijorat și mișcat pe signor Paer. Tristețea și neliniștea de pe chipul profesorului se topiseră. Acum Paer zâmbea.

— Vreau să te previn — începui el, fără să se așeze — să nu te mai duci la Conservator! Pleacă, din Parma, cât poți mai degrabă! Îmi pare rău că și eu trebuie să părăsesc orașul în care am viețuit atâția ani, dar venețienii stăruiesc mereu și condițiile cu care mă îmbie sunt cu mult mai prielnice decât acelea primite din alte orașe.

Deodată Paer se opri, își trecu mâna prin păr, se uită la Paganini și-l întrebă:

— Spune-mi, îți pare rău? Pari tulburat!

Apucându-l de umeri, îl întoarse cu fața spre fereastră.

Paganini își feri ochii, iar obrazii lui, ca de ceară, se acopiră cu două pete roșii. Apoi, privindu-l pe Paer drept în ochi, îi zise:

— Mă simt foarte vinovat față de dumneavoastră! Am auzit tot ce ați vorbit adineauri. Știu că sunteți carbonar și că cel ce v-a însoțit e Ugo Foscolo.

Paer tresări și se dădu în lături.

— Iată ceva care mă face să nu te pot iubi! — zise el pe nerăsuflăte și își întoarse capul.

— Eu nu împărtășesc însă același sentiment! — răspunse Paganini. Ce sunt eu de vină dacă lumea nu mă iubește! Eu mă port prietenos cu toți. Nu-i scot nimănui pe nas nici măcar defectele, pe când toată lumea mă ocărăște pentru meritele mele.

— Și ce-ai auzit, mă rog, din convorbirea noastră? — întrebă Paer.

— Despărțindu-vă, se vede, de signor Foscolo, l-ați întrebat despre viața de la Veneția. Signor Foscolo v-a povestit despre montarea tragediei *Thyeste*, scrisă de el. V-a povestit și cearta lui Bonaparte și v-a mai spus că, după căderea Republicii Cisalpine, nu va mai vedea niciodată Veneția, orașul în care s-a născut. Iar dumneavoastră i-ați făgăduit că veți încerca să-i stabiliți din nou legături la Veneția, că acolo veți locui pe insula Murano și veți pune în scenă opera compusă de dumneavoastră și că poetul Buratti va fi omul de legătură dintre

dumneavoastră și Foscolo. Maestre, maestre, de ce vorbiți atât de tare pe stradă? Dacă toate acestea...

Paganini se opri. Un râs amestecat cu mânie îl înăbușea pe Paer:

— Să te ia dracul cu urechea ta cu tot! Aș putea crede că erai chiar după colț, dar nu mă îndoiesc de inima ta cinstită. Rămâi cu bine! Nu mai am nicio clipă de pierdut! Caută să pleci chiar azi din Parma! La Genova, vei fi în mai multă siguranță.

Paer plecă. Părăsi orașul noaptea, pe drumul ce ducea spre Guastalla, Mantua, Legnano și Padova. Sosind la Veneția peste o săptămână, Paer – credincios doar lui însuși – își și uitase elevul. Într-adevăr, răceala – care îi era o trăsătură esențială de caracter – îi îngăduia maestrului Paer, de îndată ce datoria față de semeni i se părea împlinită până la capăt, să uite cu desăvârșire pe omul căruia îi purtase de grijă.

În ultimele trei zile dinaintea plecării la Veneția, Paer trimisese, în diferite orașe și centre muzicale ale Italiei, o serie de recomandări temeinice, în care, prin cuvinte pline de entuziasm și, în același timp, pe un ton foarte serios, vestea ivirea lui Paganini ca pe o minune în istoria măiestriei muzicale. Paer susținea, rece și liniștit, că, în lumea miracolelor muzicale, Paganini deschisese o pagină nouă și că omenirea nu cunoscuse încă în toată istoria ei un talent la fel de amplu și de viguros.

Alte forțe însă urzeau în umbră. Calomnia, întocmai ca un izvor subpământean ce șerpuiește prin canale ascunse, își croia drum în toate părțile și, în primul rând, spre orașul de naștere al lui Paganini, în care se întorcea acum tânărul muzician. Paganini nu aflase încă nimic despre toate acestea, iar Paer apucase să le și uite. Odată ajuns la Veneția, își alungase din minte și din inimă orice gânduri și amintiri despre elevul său.

...Obosit de drumul anevoios de munte, Paganini ședea lângă masă, într-o cămăruță. În clipa revederii nu i se spusese nimic neplăcut. Totuși, se simțea de parcă ar fi nimerit între străini. Toată ziua – după sosire – familia nu-l slăbise din ochi, iscodindu-l pe furiș și așteptând parcă o izbucniredin partea lui. Dar nu se întâmplă nimic.

În sufletul tânărului violonist domnea o liniște deplină, însoțită doar

de oboseală. Trei zile nu puse mâna pe vioară. Rătăci fără țintă pe malul mării, călcând pe pietrele umede ale străvechiului dig. Luă o barcă și porni spre Molo Duca să asculte de acolo cântecul valurilor. Ore întregi, când șezând pe o piatră, când în picioare, cu brațele încrucișate pe piept, privea cum vântul smulge spuma talazurilor albastre, spulberând-o în stropi.

Nici noaptea nu-și găsea odihnă. Nu vorbea cu nimeni din casă, doar simple întrebări și răspunsuri fără însemnătate. Zilele se scurgeau plictisitoare.

Dar iată că, într-o seară, întorcându-se mai târziu ca de obicei, întâlnește privirea tristă a mamei, ochii ei plânși și îi citi pe față semnele unei dureri atât de amare, încât se înspăimântă. O întrebă de ce-i sunt scăldați ochii în lacrimi. Mama clătină cu mâhnire din cap și dădu să plece. O prinse încetitor de mână. Ea se așează și-i făcu loc lângă dânsa.

— De ce te-ai nenorocit? Tu crezi că nu știm ce viață ai dus la Parma? Taică-tău știe cine e nemernicul care te-a îndepărtat de familie, de sfânta biserică, de Dumnezeu...

Niccolo ar fi vrut s-o întrerupă, dar ea, oprindu-l cu mâna, îi spuse mai departe:

— Prietenii tăi care te iubesc mai mult decât viața, îndurerați, ne-au scris despre tine fel de fel de scrisori. Mai că n-am murit citindu-le. Ți-am scris tatăl tău. Ți-am scris și eu, ca să te înduplecăm, dar tu te-ai purtat atât de fără inimă, încât nici n-ai răspuns la vreuna din scrisorile noastre. Te-ai întors acasă ca unul ce crede că are dreptul a călca în picioare pragul casei părintești și, venind, nu numai că nu te-ai căit, dar nici măcar nu te-ai gândit să ceri iertare că ți-ai nesocotit îndatoririle.

Niccolo sări ca ars.

— Iată, prin urmare, cum se explică primirea voastră ciudată! — exclamă el.

Din odaia vecină se auzi un zgomot. Tatăl se trezise. Târindu-și papucii de noapte, el apărură în prag. Clipea des, în lumina sfeșnicului ce-i tremura în mână. Un zâmbet posomorât îi schimonosea fața, și așa destul de slută. Buzele veștede îi tremurau într-una, de parcă ar fi mestecat ceva.

— Degeaba stai de vorbă cu un ticălos! — se adresă el nevestei. În

inima asta împietrită n-ai să găsești nicio urmă de simțire curată și nobilă. Să-l lăsăm să crape așa, ca un câine părăsit de toți!

Bătrânul respira greu. Niccolo amuțise, ca lovit de trăsnet. Tatăl, luându-i tăcerea drept o provocare, urlă, plin de furie:

— Știm totul! Știm cum ți-ai pierdut în mod rușinos, sănătatea în chefuri! Știm cum ai căzut la examene! Știm cum îți cădea vioara din mâini și îți plesneau coardele! Ia aminte! Toate astea sunt pedeapsa lui Dumnezeu, fiindcă ai nesocotit poruncile sfinte. Noi am primit cu smerenie pedeapsa asta grea. Nu căuta însă s-o dobori pe maică-ta cu încăpățânarea ta, nemernic nepocăit ce ești! Poți să te cari de aici! Iar dacă vrei să rămii, atunci caută să te schimbi și vom porni într-un turneu prin Lombardia.

Niccolo clătină din cap:

— Până n-o să-mi spuneți numele calomniatorului care a reușit să mă ponegrească în ochii voștri, răspândind învinuirile astea monstruoase, până atunci am să tac! Muțenia va fi singurul meu răspuns la învinuirile ce mi le aruncați. O să vedom noi cine minte! Spuneți că n-ați primit, nicio scrisoare de la mine? Dar nici eu n-am primit nici una de la dumneavoastră!

Începu să depeze în minte toate câte se întâmplaseră în ultima lună. De fiecare dată încredința scrisorile portarului de la Conservator, cele de acasă sosindu-i tot pe adresa Conservatorului. Cu toată cenzura îngrozitoare, exercitată de jandarmeria austriacă asupra corespondenței cetățenilor italieni, încă nu se întâmplase să dispară chiar toate scrisorile și din amândouă părțile. Se vedea cât de colo că, în afară de cercetările și cenzura poliției, cineva își luase rolul de cenzor voluntar.

Paganini îngenunchie în fața mamei sale și, sărutându-i manile, o rugă:

— Mamă! Spune-mi te rog cine-i acela care ți-a scris despre mine! Jur pe viața mea că n-am primit nicio scrisoare de la dumneavoastră! În schimb, eu v-am scris cu regularitate, în fiecare duminică. Tot restul săptămânii munceam cu încordare, cheltuindu-mi toate puterile, pe care nădăjduiesc să le recâștig și să vă asigur bătrânețile.

Signor Antonio fu apucat de tuse, scuipe pe jos și, cu nepăsare,

șterse urma cu papucul; apoi trânti ușa și dispăru în odaia vecină. Atunci signora Tereza aduse un teanc de scrisori și le puse pe masă, în fața feciorului. Paganini începu să citească. Scrisul îi era cu totul necunoscut. Scrise pe hârtie trandafirie, epistolele începeau cu declarații de dragoste față de el, Niccolo Paganini, mărturisind un nemărginit entuziasm pentru geniul său de violonist, nemaîntâlnit până atunci în lume. Scrisorile care, la început, vorbeau cu adâncă și respectuoasă dragoste își schimbau treptat tonul, devenind plângărețe și pline de regrete amare, fiindcă violonistul acesta minunat se afundă în mocirla desfrâului, petrecându-și nopțile prin spelunci cu jocuri de noroc – îmbătându-se în cârdășia femeilor de stradă și a tinerilor desfrânați. Mai arătau că, uitând de sfânta biserică mamă, el nu se mai ducea la liturghie și, cu toate că-i venise sorocul, nu se spovedise și gura lui nu primise niciodată sfânta împărtășanie; că în trupul acesta, nepurificat de duhul sacru al împărtășaniei, flacăra poftelor diavolești și a dorințelor josnice mistuia nu numai harul măreț și divin al talentului muzical, dar și ultimele rămășițe de simțăminte omenești, firești și simple. Și prietenul necunoscut adăuga:

„Niccolo, omul cel mai iubit de mine, prietenul meu cel mai bun, stă zile întregi închis în odaia lui, întreținând legături cu o bandă de răufăcători și carbonari, care încearcă vădit să otrăvească izvoarele adevărului cel neprihănit, lucrând mână în mână cu francmasonii și cu iacobinii cei fără de cinste, veniți de la miazănoapte”.

La sfârșit, toate scrisorile implorau iertarea Domnului, nădăjduind că va pogori pe capul acestui mare păcătos. Iată și ultima scrisoare, în care era zugrăvit în culori vii tristul tablou al totalei decăderi a lui Niccolo Paganini. Din cauză că-și măcinase puterile în desfrâu, nu mai era în stare nici să țină vioara în mână. Brațele îi tremurau, arcușul îi tremura de asemenea și, silindu-se să redea prin sunete nefireasca încordare a sentimentelor ce-l stăpâneau, violonistul acesta nenorocit rupea cu arcușul coardă după coardă.

„Scumpă și prea cinstită signora! Tot Conservatorul a plâns cu lacrimi amare! Signor Paer însuși, prea stimatul nostru director, nu și-a putut ascunde lacrimile, văzând cum fiul dumneavoastră încearcă să scoată – printr-o sălbatică mânuire a arcușului – niște sunete răgușite

și surde din vioara lui lăsată în părăsire, stropită cu vin și umedă de stat prin subsoluri și cârciumi. Plecând la Veneția, singurul oraș în care n-a pătruns încă ateismul spurcat al bonapartismului, signor director a declarat celorlalți pedagogi, seminariști și studenți, la masa de adio de la Conservator, că, punându-și mari nădejdi în domnul Niccolo Paganini, e acum cu totul dezamăgit și nu-i rămâne decât să arunce asupra-i blestemul lui de profesor”.

Paganini era buimăcit. Citea și răscitea scrisorile, răsfoidu-le și oprindu-se la anumite fraze. Își aminti că, exersând câte douăsprezece ore în șir, își săpunea arcușul, așa încât cea de a doua vioară a lui – sortită unei munci atât de grele – să nu scoată niciun fel de sunet; în felul acesta, el încerca să învingă greutatea ce-i păreau de neînvins. Arcușul dat cu săpun îi susținea încordarea pe care o cereau exercițiile pretinse de Paer. Din pricina acestei încordări, picioarele i se făceau ca de plumb, iar umerii și coatele îi amorțeau cu totul.

Ar fi dorit să le spună toate acestea și tatălui său. Deschise ușa, dar bătrânul urlă:

— Taci! Nimic nu te poate dezvinovăți! Unde sunt banii pe care i-ai câștigat la cele cincizeci de concerte? Unde-s izbânzile cu care trebuia să te lauzi, după ce, o jumătate de an, mi-ai tocat banii la Parma? Zămislindu-te, puteam eu oare să-mi închipui că, în familia mea cinstită, atât de încercată și dreptcredincioasă, se va naște un om fără frica lui Dumnezeu, un stricat, un carbonar, care va nesocoti legile orânduite de Domnul Dumnezeu și de loțiitorul lui Christos de la Roma? Ești un om necinstit, un netrebnic, care nu merită decât dispreț! Soarta ți-a hărăzit un prieten care, purtându-ți de grijă, a încercat, clipă de clipă, să-ți păzească sufletul mârșav... dar totul a fost în zadar! Chiar cu un asemenea prieten și ocrotitor, tu n-ai rămas decât o fiară mârșavă!

Bătrânul trânti ușa. Niccolo abia avu timp să-și tragă capul. Și totuși, el începu din nou să-i explice maică-sii felul de viață din Parma și munca lui încordată de la Conservator. Dar ori de câte ori aducea vorba despre autorul scrisorilor, căutând a-i dovedi că este o canalie, un defăimător, care a folosit într-adins tonul prietenos pentru a-i dobândi încrederea, ea clătina din cap, spunându-i:

— Îți înțeleg pe deplin supărarea. Oricine ar spune despre tine adevărul, îți va părea un nemernic.

Au vorbit toată noaptea, până a mijit de ziuă. Tulburat, Niccolo măsura odaia. Signora Tereza îl urmărea neîncetat, voind parcă să-și reverse prin priviri toată puterea, tot focul dragostei și duioșiei ei de mamă asupra nevrednicului ei fiu...

Sforăitul zgomotos din odaia alăturată încetă. Signor Antonio se trezise. Mama stinse numaidecât lumânarea și ridică storurile. O dimineată senină și frumoasă îi privea din fereastră.

Cineva bătu la ușă:

— Aici locuiește violonistul Niccolo Paganini?

— Eu sunt, signor.

— Se vede că nu degeaba ai stat sub aripa unui vultur ca signor Paer!

În cameră păși un bărbat necunoscut. De îndată, apăru și obrazul ras proaspăt al lui signor Antonio.

— Luați loc, signor, luați loc! – îl pofti el slugarnic și dispăru din nou după ușă.

Noul sosit nu era altul decât impresarul unui renumit teatru genovez. Venise să-l poftească pe Niccolo la serata lui signor Braschi și să-i propună să dea un concert de vioară la Genova. Când signor Antonio reapăru, de astă dată dichisit, în fața; musafirului, Niccolo, pe un ton dinadins apăsător, întrebă:

— Așadar, signor Fernando Paer v-a scris despre mine?

— Ba bine că nu! – răspunse impresarul. Mi-a scris de două ori. Vă socotește cel mai bun elev al lui.

— Cum? Cum ați spus? – făcu signor Antonio.

Niccolo triumfă.

Capitolul 12

LABA LEULUI A ÎNTORS

PAGINA

Cele dintâi proclamații ale lui Bonaparte, date în Italia, trâmbițau egalitatea claselor sociale, unirea tuturor oamenilor care vorbesc aceeași limbă, eliberarea de sub jugul austriac și sfârșitul silniciei jandarmilor și moșierilor. Tineretul italian răspunse cu entuziasm înflăcărat acestor chemări, și zeci de mii de tineri, cetățeni italieni, se înrolară sub stindardele legiunilor napoleoniene.

An de an, voința lui Napoleon, voință căreia cei ce îi jertfeau viețile nu-i priceuseră sensul de la bun început, scotea din Italia tot mai mulți tineri.

În primele zile apărură tunurile franceze, pe urmă ofițerii și soldații, apoi negustorii cu convoaiele lor de care, doldora de mărfuri, după aceea împuterniciții consiliului de stat, comisarul și intendentul, care supuseră populația la un bir apăsător și jefuiră mai toate muzeele. Spre Franța fură cărate tablourile de mare preț, cărți și manuscrise care îmbogățiră Parisul.

Și toate acestea încă ar fi putut fi îndurate. Lumii îi era însă cu neputință să se împace cu gândul că, după ce fusese prădată, Italia avea să încapă din nou pe mâna vechilor tirani.

Printre cei mai revoltați împotriva lui Bonaparte erau fruntașii mișcării carbonarilor italieni. În organizația lombardo-venețiană, rolul de frunte îl juca tocmai Ugo Foscolo. Era un bărbat uriaș, roșcovan, cu un cap de leu, autorul unor minunate și melodioase versuri italiene. Venețian de obârșie, ofițer în armata lui Bonaparte, admirator înflăcărat al Revoluției franceze, el urmase orbește pe conducătorul oștilor franceze. El mersese alături de Bonaparte împotriva orașului său de naștere, fiind întru totul de acord cu năzuința lui Napoleon „de a reînvia vitejia de altădată a venețienilor”. Văzând însă Veneția

trădată și vândută, el începu să-și urască din tot sufletul idolul.

În piață, în vecinătatea unei clopotnițe înalte, de unde se văd aproape amândouă țărmurile Mării Adriatice, se ridică o coloană de marmură trandafirie, în vârful căreia un sculptor ciudat așezase, pe un soclu, un simbol privitor (sculptorul așezase acolo, în vârful coloanei, un leu înaripat), la evanghelistul Marcu, ocrotitorul Republicii Venețiene, ținând cu laba-i păroasă și cu ghearele o filă dintr-o carte de bronz.

La Modena, în 18 aprilie 1797, Bonaparte declarase:

„Bătrânul leu al lui San Marco nu trebuie să aștepte cruce din partea ostașilor mei revoluționari. Voi nimici peste tot infamia inchiziției, chiar de ar fi să ajung un Atila pentru Veneția! N-am nevoie de tainele voastre, păstrate în sânul senatului, și dacă am liberat pe prietenii poporului, voi ști să sfărâm și lanțurile pe care senatul venețian le-a făurit poporului său și pe care acum, în unire cu alte guverne, le pregătește în taină și poporului francez!”

Marele consiliu al Veneției se adună ultima oară la 12 mai, pentru a discuta propunerea de capitulare a orașului. Pe țărm în depărtare, se zăreau patrulând cavaleriștii francezi. Micul general cu fața bronzată, cu plete lungi și purtând pe cap un tricorn, se pregătea să forțeze intrarea. Senatorii se abținură de la vot și se despărțiră în tăcere. Venind acasă și intrând în încăperile sale, dogele străvechii Veneții își scoase tichia de doge și, dând-o lacheului, îi zise: „la-o! N-o să mai am nevoie de ea”.

Patru zile mai târziu, francezii pătrundeau în Veneția. Spărgând vechile lespezi de piatră de pe insule și chiar din piață, fierarii, croitorii, frizerii și pescarii venețieni sădiră puieți firavi de migdal și lămâi. Arborii aceștia întruchipau libertatea. În fața unui astfel de arbore au ars ei cartea de bronz pe care se sprijinea laba leului, simbol al lui San Marco, și au săpat în locul inscripției: „Pace ție, Marco, binevestitorul meu!”, noile cuvinte cu care începea „Declarația drepturilor omului și cetățeanului”. Primul paragraf, atât de minunat și de răsunător al „Declarației drepturilor”, dădea glas celor mai frumoase năzuințe de veacuri. Citindu-le, simțea adierea proaspătă de pe culmile munților Ferney și a grădinilor din Montmorency și Ermenonville. Înțelepciunea

lui Voltaire și Rousseau făurise această minunată primă pagină din noua istorie a Franței.

Îmbătat de visurile fericirii umane și ale libertății Republicii Venețiene, carbonarul Ugo Foscolo exclamase atunci: „În sfârșit, leul a întors pagina cărții de bronz!” Nu trecu mult și Ugo Foscolo înțelese marea farsă a lui Bonaparte. Pagina fusese într-adevăr întoarsă, dar nu înainte, ci înapoi. La 18 ianuarie 1798, Napoleon vându austriecilor libertatea Veneției. Uniformele albe ale acestora se iviră în piața San Marco. Turnătorii și lăcătușii fură din nou cocoțați cu ajutorul funiilor pe coloana San Marco și, din nou, vechea inscripție bisericească apărură în cartea de bronz, sub laba înaripatului leu evanghelic.

Foscolo fugi la Parma. În scurt timp apărură în presă orațiunile lui – o culegere îndrăzneată de proclamații și cuvântări împotriva lui Napoleon. Foscolo ridică împotriva lui întreaga Italie carbonară.

Fernando Paer, odată sosit la Veneția, nu mai putu părăsi orașul în timpul acestor câteva luni de zbucium. În schimb, prietenul său Ugo Foscolo își începu viața de bejenie și-și închină toate zilele luptei împotriva lui Bonaparte.

Întâmpinând răsăritul soarelui în sunetele viorii, Niccolo lăsă jos arcușul abia seara târziu.

Tatăl îi cerea bani, din ce în ce mai stăruitor și mai brutal. Tot rugăminți de bani avea și maică-sa, ori de câte ori bărbatul Lucreției pierdea prea mult la cărți.

Ca să-și răscumpere libertatea, Paganini le dădea, de cu seară, toți bani ce-i avea. Dimineața se închidea în odaia pe care izbutise să și-o păstreze și nu lăsa pe nimeni să intre înăuntru. Dar cu cât câștiga mai mulți bani la concerte, cu atât mai iute se topeau ei în mâinile familiei.

La început se stăpâni și nu se sfădi cu nimeni dintre ai lui, nu fiindcă avea o fire blândă și potolită, ci pentru că niciodată nu fusese mai pasionat de lucru ca acum, niciodată nu fusese mai absorbit de arzătoarea năzuință de a descoperi căi noi în tehnica interpretării la vioară. Ceea ce înainte dibuia, ceea ce bănuia doar că ar fi posibil, acum era înfăptuit cu un nesaț și o înflăcărare pe care nu le cunoscuse încă. Se apropiase de acea stare de amețitoare îndrăzneală a căutărilor, de acel fior lăuntric, care, pentru savanți, pentru pictori,

pentru artiști, prevestește întotdeauna momentul plămuirii unor noi creații. În zilele când un veac nou bătea poruncitor la porțile bătrânei Europe, Paganini simțea suflul înviorător al vânturilor năvalnice și se lăsa cuprins cu totul de setea de a găsi un nou univers muzical.

Își dădea seama că, în fața lui, era cu puțință să se dezvăluie o lume nemaivăzută și nemaiauzită. Răscolea cu înfrigurare librăriile, citind vrafuri întregi de cărți, noi și vechi. Studia cu sânguință măiestria cântatului la vioară și legile sunetului. Totodată își însușea, aproape cu înfrigurare, tâcul vechii muzici italiene, chemând la viață, pentru el, elegiile lui Corelli, variațiunile lui Vivaldi, lirica gingașă a lui Pugnani și Viotti și, în sfârșit, muzica fermecătoare și fantastică a aventurierului Tartini, călugăr rătăcitor și nebun. Toate aceste lucrări reînviau sub arcușul lui. Dobândeau o altă noimă, un alt înțeles, ca și cum ar fi ținut să arate că arta mare și nemuritoare dezvăluie pentru fiecare generație noi taine, vrednice doar de ea.

Într-o zi, întinzând prea tare o coardă, Paganini o rupse zorit, o înlocui din neatenție cu o coardă de violă și apoi cu una de violoncel. Observându-și greșeala, în loc s-o îndrepte, el surâse ca din senin, cu zâmbetul acela misterios și neînțeles al nebunilor, alchimistilor și savanților, care, după îndelungi cercetări, descoperă o nouă îmbinare de însușiri în substanțe vechi și demult cunoscute. Se hotărî să încerce noile coarde; vioara răsuna cu totul altfel, mult mai felurit, mai bogat.

Din acea zi, Paganini făcu nenumărate experiențe cu vioara.

Pe negindite, fu nevoit totuși să-și curme studiile. Bizuindu-se pe câștigurile feciorului, părinții începură să trăiască larg. Paganini, însă, nu năzuise să pregătească mereu concerte mari. La un moment dat i se păru atât de înjositor și de primejdios să tot plătească pierderile la cărți ale cumnatului, ca și speculațiilor de bursă ale tatălui, cu banii câștigați din concerte, încât tânărul violonist căută o pricină ca s-o rupă cu familia. Și pricina se ivi.

Tocmai se răspândise vestea că orașul Lucca pregătește mari serbări pentru a întâmpina noul veac. Ele aveau să înceapă în ziua sfântului Martin și să țină până la 1 ianuarie.

Iată un motiv minunat! Din ziua aceea, în familie, începură discuții cu privire la orașul Lucca. Prietenii lui Paganini povesteau ca din

întâmplare că, la Lucca, se vor aduna muzicanți din lumea întreagă, că va fi și un iarmaroc, că se vor deschide prăvălii mari și că, tocmai acolo, Niccolo va putea câștiga mult cu concertele lui.

Și cum Niccolo nu vorbea decât de plecarea lui și tot mai stăruitor, taică-său asculta cu teamă toate aceste discuții.

— O să fii mulțumit de mine! — îi spunea Niccolo.

Ca răspuns, acesta se scula de la masă, trântind pe jos farfuriile și paharele de vin.

Băiatul era însă încăpățânat, iar zilele treceau, fără să aducă nimic nou pentru bătrân. Luna noiembrie se apropia văzând cu ochii. Niccolo vedea ziua sfântului Martin până și în vis. Violonistul se hotărî să cadă la o învoială cu frate-său mai mare. Și planul merse de minune. Bătrânul se învoi să-l lase pe Niccolo să plece la Lucca, pentru a lua parte la serbările date în cinstea noului veac, cu condiția ca toți banii să fie dați pe mâna fratelui, care avea să facă pe impresarul.

Capitolul 13

CARMEN SAECULARE

Șoseaua de piatră albicioasă gemea de calești și drumeți. Pelerini din Lombardia, turiști ce hoinăreau din loc în loc fără nicio țintă, oameni dornici de petreceri și numeroși reprezentanți ai diferitelor meșteșuguri ce aveau căutare la iarmaroace – unele din ele tainice și neîngăduite – se îndreptau spre Lucca, unii pe jos, alții călări pe măgăruși sau cuibăriți în trăsuri confortabile.

Dacă pentru unii călătoria aceasta nu însemna decât un bilci de ziua sfântului Martin, iar pentru alții sărbătoarea nașterii unui veac nou, pentru Paganini, la aceste două rosturi se mai adăuga și serbarea propriei sale libertăți, sărbătoarea deplinei eliberări de sub jugul părintesc. Era amețit; inima îi bătea să se spargă. Și dacă nu mărturisise nimic tatălui, apoi sieși își jurase să nu se mai întoarcă acasă, orice s-ar întâmpla. Fuga era hotărâtă, iar ruptura definitivă cu familia o și simțise în sinea lui.

Uneori avea momente de mare neliniște, firească unui suflet încă neformat, suflet de copilandru, de tânăr, în care ardea dorul de a cunoaște viața. Pe de altă parte, însă, era cuprins de năzuințele caracteristice unui mare artist, îndeajuns de copt pentru a se descătușa de compromisurile artistice la care-l mâna firea hulpavă a tatălui său. Paganini înțelegea, din ce în ce mai limpede, că nu va putea să-și lărgească orizontul muzical atâta vreme cât va rămâne sub acoperișul casei părintești. Mai înainte, micul Paganini suferise din pricina bătailor și a muncii istovitoare; acum suferința lui ajunsese și mai cruntă, fiindcă se simțea jignit în atitudinea lui față de muzică, în simțămintele lui de artist.

De multă vreme simțise că se înăbușă și, dacă n-ar fi fost călătoria aceasta la Lucca, fără îndoială că ar fi fugit, ca mus pe vreun vas, sau s-ar fi făcut ajutor de bucătar în vreun restaurant englezesc, fiind hotărât să schimbe, cu orice preț, traiul de acasă. De cele mai multe ori, în

momentele de luptă cu sine însuși sau de ciocniri cu tată-său, în clipele de șovăială, când trebuia să-și aleagă dramul în viață, Paganini lăsa vioara, ocupându-se de chitară. Atinsese o mare măiestrie în mânuirea acestui instrument. În tehnica lui ajunsese la o nouă și minunată virtuozitate. Dacă el înălța tehnica viorii și o făcea să-i servească drept mijloc pentru a dezvălui, în toată plinătatea, sentimentele unui mare artist, chitara avea pentru dânsul un alt rost: prin ea își revărsa noile nemulțumiri, care-l cuprindeau uneori. Iată de ce un dans – oricât de lipsit de originalitate – cântat de Paganini la chitară, se preschimba într-o parodie satirică înadins vulgarizată în execuția lui. Și cu cât mai puțin pricepeau oamenii stilul de parodie al tânărului chitarist, cu atât mai mult se simțea cuprins de o răutăcioasă bucurie. Tot mai des chitara îi slujea drept mijloc de zeflemisire a stărilor sufletești pe care le trăia și din care nu găsea nicio ieșire, drept mijloc de a lua lumea peste picior, lumea contra căreia se răzvrătea, mai ales din pricina simțământului de neîncredere în arta lui, care nu o dată îl copleșea.

Vioara și un sac mic de drum. Vânt, soare și praf. Ce poate fi mai presus de simțământul libertății depline când ai în față întreaga viață!

Serbările din orașele italiene sunt uneori cele mai pitorești priveliști din lume. Tot poporul ia parte la ele. Duminica, ulițele italienești vuiesc de voioșia tuturor. Alaiuri răsar ca din pământ și mulțimi de oameni cutreieră orașul, în frunte cu orchestre înmănușate la întâmplare, din vecinii care știu să cânte la diferite instrumente. Pretutindeni bărbați, femei, copii, gătiți cu flori și panglici, unii intonind cântece cuviincioase, alții pocnind din plesnitori și aruncând artificii. Și hărmălaia e cu atât mai vie, cu cât cobori spre sud. La Neapole, plesnitorile – cu sutele – sunt prinse într-o uriașă ramă de metal. Călătorul trudit, care a plecat peste zi în oraș și doarme la hotel, sare la geam, trezit de trosnetele și pocnetele acestea și dă, nedumerit, obloanele în lături, crezând că a izbucnit răscoala în oraș și că bubuiturile sunt semnul răsturnării vechiului, regim. La Veneția – serenade pe canale, bărci cu felinare multicolore, cântăreți și cântărețe, dansuri pe țărm și plimbări în larg. Și toate astea însoțite de muzică, nelipsitul tovarăș de drum al veseliei italiene.

Prevenit de scrisoarea lui Paer, directorul capelei din Lucca îi pregăti

lui Paganini o primire caldă. Primul concert fusese stabilit să se țină odată cu un alai sărbătoresc de noapte, iar cel de-al doilea, în seara zilei următoare. Izbânda tânărului violonist a fost deplină. După concert, primăria orașului a dat o masă la care au participat cei mai de seamă oameni din oraș. Paganini a băut atâta vin împreună cu invitații și cu necunoscuții lui prieteni, încât nu-și mai amintea cum nimerise la hotel. Drept e că nu era hotelul la care trăsese, dar fleacul ăsta nu-l tulbură câtuși de puțin; îi era tot una.

Seara, un alt concert. Pentru prima dată Paganini nu se mai pregăti. Apăru pe scenă cu un simțămint de siguranță biruitoare, asemuitor înflăcăării ce-l cuprinde pe recrutul care, după primele șovăieli, se avântă hotărât la atac.

Sub focul sutelor de ochi, Paganini ridică arcușul. Melodiile veacului ce abia apusese, melodiile lui Lully și Rameau, încântătoare tacturi ale menuetelor și gavotelor alternau cu sunetele cornului de vânătoare. Dangătul sărbătoresc al clopotelor din sfintele lăcașuri, cântecele de prohod și glasurile pline de mânie ale psalmilor făceau treptat loc clinchetului cristalin al clopoțelilor ce se putea auzi câteodată foarte deslușit. Răsună apoi din plin muzica aceluși bizar deceniu când în coralurile religioase se revărsau sunetele unor dansuri vesele și care nu mai aveau nimic sfânt în ele. Apoi, glasul de binecuvântare al clopotelor prinse a da alarma, iar clopotului de alarmă îi urmară niște simple cântece țărănești și ostășești din Franța. Apoi, din nou *Dies irae* și, ca dintr-un fund de prăpastie, răzbiră o seamă de lovituri surde, tropotul călăreților și urletul furtunii, potopind sala plină de mulțimea aceea voioasă, în veșminte de sărbătoare. Grăbind mereu ritmul, Paganini evocă, într-un vârtej de sunete, uriașa imagine a evenimentelor ce zguduiau întreaga Europă. În acordurile finale răsunară melodiile *Carmagnolei* italiene și ale *Marsiliezei*. Paganini executase *Cântecul jubiliar*.

Când sfârși săptămâna sfântului Martin, când trecură sărbătorile și se măturară florile strivite, mormanele de confeti, serpentine și resturi de panglici, după această primă săptămână de beție a libertății, veni și dezmeticirea. Paganini simțea nevoia de a privi în urmă și de a medita; supra drumului străbătut. Dar gândurile acestea nu-i aduseră

mulțumirea. El își dădea seama că armonia, tonalitățile, ritmul – și în muzică și în viață – totul era parcă supus unei anumite legi însemnate și raționale, care cârmuia fenomenele lumii. Paganini se apropia de cunoașterea acestei legi cu nevinovăția și teama începătorului, cu sfiala gânditorului încă necălit de viață. El își dădea limpede seama de rostul existenței lui, simțea că făptura lui întruchipează muzica și că era contemporanul veacului celui nou.

De aceea el vedea în muzica religioasă ceva potrivit năzuințelor ce răsunau pentru ființa lui în *Carmagnola* și în *Marsilieza*. Vâlvățiile noii epoci, focurile răzcoalelor, flacăra lor mistuitoare, care se năpustea ca un uragan peste icoanele lumii vechi – toate acestea se dușmăneau de moarte cu potolitele litanii religioase, cu imnurile bisericii catolice, cu acele canoane muzicale ce însemnau smerenie și supunere, semănând leit în încercarea de a îmblânzi circul fiarelor umane cu ajutorul melodiilor lui Orfeu.

Câteodată, lui Paganini îi făcea plăcere să azvârle câteva linguri de sare, pline ochi, într-un pahar cu apă fierbinte, și să privească apoi cum un cristal mic și uscat de sare, aruncat în soluția suprasaturată, provoca pe dată o cristalizare clocotitoare a masei aceleia greoaie și fără formă.

În procesul acesta de transformare a materiei neînsuflăte, Paganini vedea aceleași fenomene pe care le observase și în sălile de concert. Sub vraja muzicii sale, particulele risipite și neînchegate ale conștiinței și voinței oamenilor se cristalizau deodată și căpătau o unitate necunoscută până atunci. Lui Paganini nu-i scăpa nici tulburarea pe care o pricinuia în sufletele auditorilor îmbinarea aceea cutezătoare de sunete și acorduri nemaiauzite. Cotropiți pe neașteptate de puternice sentimente, oamenii care îl ascultau căutau să se smulgă de sub povara lor, dar nu reușeau, tocmai din pricină că această îmbinare îndrăznească de sunete și sentimente era exprimată într-o formă atât de armonioasă, care le stăpânea conștiințele până la obsesie. Acela care a gustat o dată dintr-o astfel de muzică rămâne ca vrăjit, deși își dă bine seama că în această îmbinare este ceva neîngăduit.

Când, după concertele date, se ducea la culcare și adormea, nu trecea multă vreme și se trezea fără veste, cuprins parcă de friguri sau

aiurind. Era stăpânit de gândul că muzica trebuie să prefacă întreaga lume, ca și relațiile dintre oameni, orânduindu-le altfel. Dar ce fel de muzică putea răspunde unor asemenea cerințe? Iată ce-l frământa pe Paganini și, căutând răspunsul, el se simțea și mai obosit. Încercările și înțelegerile căpătate la Lucca îi sporeau și mai mult truda.

În ciuda acestor frământări, o patimă îl cuprinse din nou în mrejele ei pe Paganini. Mesele verzi, cretele, fisele de fildeș, plaivazul de plumb, lopățica crupierului și mormanele de galbeni – toate acestea îl făcură să uite pentru mult timp vioara, schimbându-i zilele și nopțile, orele și minutele, gândurile și simțămintele.

În zori de zi, cu fața palidă ca ceara, cu pleoapele umflate și cu cearcăne mari și vinete sub ochi, tânărul părăsea tripoul. Lacheul ostenit și somnoros îi întindea pălăria, și bastonul. O ceață umedă îl învăluia pe străzile pustii din Lucca. Neguțătorii de zarzavat îl priveau cu dispreț, iar femeile de stradă îl luau în zeflema și îl îmbiau să participe împreună la școala plăcerilor. Paganini era sleit de pierderile la joc, dar și de numeroasele vizite făcute la această școală. Viața îl umplea de o scârbă necunoscută mai înainte, când copilându-l, trudit de o muncă grea, își irosea nevinovat puterile.

Cum a ajuns în această stare? Iată ceea ce Paganini nu-și putea aminti. Își jură, însă, că nu va uita niciodată urmările și că niciodată n-o să i se mai întâmple ceea ce i s-a întâmplat! Zăcea la spitalul din Livorno. De când era la Livorno? Cum de ajunsese acolo?

Se vedea înconjurat de oameni în halate albe; vedea un medic cu tichie roșie, cu un ciocănaș și un stetoscop în mână.

Paganini auzi: „A fost în delir”.

„Poate că totul nu-i decât un coșmar? Își zise Niccolo chinuit de gânduri. E mai cuminte să nu pomenesc nimănui despre aceasta”.

Ce-și mai amintea? A, da! Țipătul unei femei și al unui copil înjunghiat!... O bolboroseală nătângă de oameni băuți, aflați în fața unui foc. O văgăună în negură și undeva, sus, niște copaci uriași. Parcar fi în fundul unui puț. Dar... iar vede ceva. Dincolo de tufișuri, lângă un foc, niște oameni cu mutre groaznice, schimonosite de rânjetele beției. Iată și un individ cu barba de un cot, cu nasul vânat, cu pleoapele umflate, ținându-i vioara în mâini și spintecând-o parcă în

două cu arcușul. Răbufnesc niște sunete urâcioase, jalnice, înfiorătoare, apoi iar nu mai vede nimic, căzând într-o stare de inconștiență.

— ... Aha! mi-am adus aminte! – rosti deodată Paganini cu glas tare. Dădu plapoma la o parte și se așază pe marginea patului.

Ultimul concert îl dăduse la Livorno și, ghicindu-i parcă gândurile, doctorul îi spuse:

— Da! Am fost la concertul dumneavoastră. A doua zi ați fost găsit nu departe de poarta de sud a orașului. Se vede că ați fost jefuit groaznic. Vi s-a furat până și vioara! Aveați călduri mari; acum, ca să vă faceți bine, vă trebuie liniște deplină.

— De când sunt la Livorno? – întrebă Paganini, îngrijorat.

— Nu știu. În îngrijirea mea sunteți doar de trei zile. În acest timp v-a căutat de două ori domnul Livron.

— Nu-l cunosc – făcu Paganini.

— Așa? Este un onorabil cetățean al orașului nostru, membru în consiliul orașenesc.

— De ce m-o fi căutat?

— O să aflați probabil chiar de la dânsul – zise medicul, privindu-l cu oarecare neîncredere.

Către seară veni într-adevăr un bărbat înalt, cu chip plăcut și ceru voie a vorbi cu signor Paganini. Prudent, cu vorbe alese, Livron îl rugă pe signor Paganini „să-i facă înalta cinste” de a încerca vioara Guarneri pe care o avea și să-i vadă calitățile. În prima clipă Paganini nu știu ce să răspundă, dar numaidecât găsi și, mulțumindu-i, îl spuse că nădăjduiește să încerce vioara la primul concert ce-l va da, îndată după însănătoșire.

După ce-l cunoscă mai îndeaproape, Paganini se mută la Livron. Consilierul orașului Livorno se dovedi, o gazdă foarte mărinimoasă. Puse la dispoziția muzicianului odăile liniștitei sale locuințe, atât de prielnice studiului. Își stingherea atât de puțin musafirul, încât acesta simți o nemărginită recunoștință pentru el. În pofida acestor înlesniri, Paganini era mereu cuprins de neliniști, era chinuit de conflictul cu celălalt aspect al vieții, cu aspectul acela cumplit, care există împreună cu aspectul luminos, împreună cu traiul obișnuit și senin al omenirii.

Cântând la vioară, Paganini căuta fără preget să smulgă de pe cerul amenințător de catran, vâlul albastru ce-l pogora asupra lumii. Coșmarul ce-l trăise dincolo de zidurile orașului – își măturisea el sieși – îl făcuse să înțeleagă ce înseamnă groaza, groaza necunoscută lui până atunci.

Simțământul acesta țâșnea ca un șuvoi de melodii drăcești, care, nelegate între ele, se mistuiau una pe alta. Paganini își dădea seama cum un fior străbătea șirurile sălii de concert, atunci când sunetele tânguitoare, triste și răscolitoare răzbeau în cantilenă; vedea suferința întipărită pe chipul auditorilor; vedea ruga lor mută de a pune capăt chinului. Lui Paganini nu-i scăpa nici acel nedeslușit instinct de conservare, ce îndeamnă brusc făptura omenească să zvârle repede un vâl de nepătruns peste misterul morții și al nenorocirilor, peste taina nimicirii și a durerii. Paganini simțea că urca la o înălțime amețitoare atunci când izbutea să atingă acest vâl, această fermecată închipuire a fericirii și să-i dea și înțelesul mântuitor al realității, cu mult mai bogată decât realitatea suferințelor și caznelor omenești. Viața doboră la pământ lumea aceea de groază atât de apropiată oamenilor și pe care el o dezvăluia în treacăt.

Vioara Guarneri se vădi un instrument plin de muzicalitate și atât de docil, încât o înlocui cu prisosință pe cea veche. Paganini își amintea de această vioară după o litografie văzută la contele Cosio. Era menționată la numărul 300 sub numele *Guarneri del Gesu*.

După concert, copleșind vioara cu laude, o întinse lui Livron, care venise în culise. Livron clătină din cap.

— Nu mai cutez să ating instrumentul cu care a cântat divinul Paganini! – rosti el aceste vorbe pare-se dinainte pregătite.

Visul lui Paganini devenise o realitate. *Del Gesu* era al său.

Mare, cu efurile puțin roase de vreme, cu lacul cam scorjit, cu o tăietură pătrată pe placa de deasupra efului stâng, vioara purta urmele nenumăraților ei stăpâni. Sunetele ei îl uimeau pe Paganini.

— Natura însăși vorbește prin ea – se minună el – sunetele ei sunt parcă niște glasuri vii!

Trei zile după primul concert, Paganini făcu o încercare. Puse la vioară niște coarde de violoncel și comandă la atelierul Rocchegiani un

arcuș neobișnuit de lung, alcătuit din două arcușuri Tourte⁷.

— Cosio — spunea Paganini — se gândea cu groază la vremea care vine; eu însă o salut. Mai degrabă mă uit cu groază la trecutul ce caută să se strecoare în prezent. Socot că am dreptate când pun coarde noi la o vioară veche sau lungesc arcușul renumitului meșter Tourte. În Franța, oameni noi descoperă legi noi de organizare a societății. Cine ar putea interzice unui om să descopere noi calități în lumea sunetelor? Iată, de pildă, cum coardele de violoncel, puse la vioară, dezvăluie posibilități nenumărate și sporesc diapazonul, iar lungimea arcușului — un lucru atât de simplu — e mijlocul cel mai nimerit pentru a da sunetului durata dorită.

Nu se știe cum, dar nimeni nu băgă de seamă schimbările pe care Paganini le aduse instrumentului. Toate cele patru concerte izbutiră într-un mod strălucit. Era un succes la care violonistul nu se așteptase, acest entuziasm înflăcărat al unei mari mulțimi de oameni.

Și totuși el presimțea o nenorocire. Succesul concertelor însemna o înfrângere a vrăjmășiei pe care tânărul violonist o simțea tot mai des în preajma sa. Zvonuri și bârfeli de tot soiul mișunau prin oraș, ajungându-i și lui la ureche.

„Paganini și-a pierdut vioara la cărți și de aceea nu mai dă concerte. Paganini s-a molipsit de o boală rușinoasă și de aceea zace în spital”. Un abate burduhănos de la catedrala orașului spunea negustorilor adunați cu prilejul unui botez în casa unui misit din portul Livorno:

— Îl cunosc pe violonist. Vioara lui e unealta diavolului, sunetele ei sunt blestemate de Dumnezeu, muzica lui e muzica necuratului și nu trebuie să fie ascultată de fiii dreptcredincioși ai bisericii.

La al șaptelea concert veniră muzicanți din toate colțurile Italiei de nord. Unii îl ascultau cu pizmă și vrăjmășie, alții cu însuflețire și venerație religioasă. Contopite, glasurile îi prevesteau o glorie nemaivăzută.

În acest timp i-a fost sortit lui Paganini să afle puterea scrisorilor anonime.

Într-un pamflet, primit prin poștă, era numit făptura diavolului și era

⁷ Celebru meșter francez de arcușuri. A trăit în a doua jumătate a sec. XVIII (n. tr.).

amenințat cu chinuri veșnice și batjocorit, pretinzându-se că a pus vine de bou la vioara furată de la comerciantul Livron și că era rușinos lucru ca un violonist italian să-și bată joc și să înșele publicul, cântând în respectabila sală de concerte a unui oraș de cinste cu un arcuș a cărui lungime făcea concurență podului de peste Arno.

Într-o scrisoare anonimă, cineva își lăuda cu insistență vitele cornute, spunându-i că are vitele cele mai mari și-i propunea să cumpere o întregă cireadă de boi pentru fabricatul coardelor. Scrisoarea se termina cu încredințarea că cea mai mare vită, cea mai cornută, este însuși violonistul Paganini.

Într-o altă scrisoare, din care se vedea că autorul ei anonim era înțeles cu cel ce-o scrisese pe cealaltă, i se ofereau cei mai înalți arbori din parcul orașului Livorno pentru confecționarea arcușurilor. Textul era întovărașit și de o caricatură, înfățișând atelierul violonistului; Paganini apăsa din greu, cu mâinile și cu picioarele, pe coarde, în timp ce câte zece flăcăi zdraveni, la fiecare capăt al arcușului, mânuiau instrumentul acesta uriaș ca pe un joagăr.

Primele înțepături și mușcături nu l-au impresionat pe Paganini.

— Încep să ajung celebru – spuse el lui Livron – și dacă-i așa, trebuie să las câinii să mă latre în spate și să-mi muște măcar călcâiele.

Livron, căruia Paganini îi arătase scrisorile, clătină din cap, nedumerit și necăjit.

Veneția fu cedată Austriei, iar în 1798 papa de la Roma se pomeni dintr-o dată lipsit de puterea pământească. Din vechea provincie Romagna, se înjgheabă Republica Romană. La 15 decembrie 1798, Roma fu ocupată de francezi. Biserica romană, fără să ia o poziție fățișă împotriva Franței, porni totuși o acțiune secretă, cu ajutorul a sute de mii de preoți, dând acestei acțiuni înfățișarea unei mișcări largi populare. Îndată ce popii văzură că armata franceză are de gând să pună mâna pe bunurile bisericii, în toate locașurile sfinte, statuile și icoanele sfinților, ale Maicii Domnului și ale lui Christos prinseră să verse lacrimi. La Roma, Christos zugrăvit pe „sfântul aer” deschisese ochii peste noapte și, cu pupilele mărite, privise fărădelegile armatei franceze. Pe străzile orașului șerpuiau alaiuri de oameni desculți, îmbrăcați înadins în zdrențe. Ca niște scânteii, zvonurile străbăteau

mulțimea: se spunea că nu știu care statuie clipise de două ori din ochi și chipul ei se strâmbase de mânie; că în piața Polarola începuse să „curgă lapte” din icoana *Madonei del Saponaro*, lapte cu care fură umplute două sute de candelă ce „se aprinseseră singure”. Popii, îmbrăcați în odăjdii, înmuiau – pe un preț de nimic – mățaniile aduse de oameni simpli în lichidul acela albastru și gras.

Printre tineri se găseau totuși unii care se înrolau în garda națională franceză. De ziua sărbătorii federației, au fost destui oameni care, înveșmântați în straie antice și gătiți cu cununi pe cap, au luat parte la alaiul republican și apoi s-au îmbulzit la marele ospăț din piața sfântului Petru, unde norodul Romei se înfrăți cu garda franceză. Se răspândise vestea că „serbarea aceasta chemase mii de duhuri necurate, care se vor răzbuna împotriva nevrednicei Rome, fiindcă luase parte la praznicul federației”.

Și iată că tocmai când curia romană⁸ se temea ca veacul cel nou va abate asupra bisericii romane nesfârșite necazuri, totul se schimbă ca prin farmec.

Bonaparte pricepuse nevoia împăcării cu papa. Dar Pius al VI-lea se stinsese chiar atunci. Roma era ocupată și el n-avea cu cine să încheie pactul. Străbătând pe furiș și în straie de împrumut drumurile din nord, cardinalii curiei apostolice romane se adunară la Santo-Giorgio, lângă Veneția, sub oblăduirea jandarmeriei austriece, iar la treisprezece ale lunii a treia din noul veac, conclavul, întrunit în taină, alese un nou papă. Așa se ivi Pius al VII-lea, la început vrăjmaș de moarte al Franței.

Pius al VII-lea era însă hotărât să facă orice pentru a păstra puterea bisericii romane. Pierderea Franței îi zdruncinase puternic veniturile. El trebui să recunoască secularizarea averilor mănăstirești, care l-a costat patru sute milioane de franci. Se învoi și cu noua organizare a clerului francez, odată cu condiția ca guvernul să aibă dreptul să numească în slujbele clericale și să plătească lefurile. Izbuti însă să obțină o singură concesie: papa de la Roma își păstra dreptul de confirmare canonică.

Socoteala papii n-a fost rea, fiindcă, în mare parte, pricinile erau rezolvate de subordonații săi – ostașii marii armate a bisericii catolice.

⁸ Guvernul papal (n. tr.).

Biserica romană putea să triumfe: în Franța ea rămăsese biserică de stat. Într-una din nopțile anului 1802, un cardinal plecă la Paris, fără niciun alai, aducând cu dânsul – iscălit de papa Pius al VII-lea – concordatul, înțelegerea dintre generalul republican francez și marele pontif, în baza căreia educația uriașei mase a populației franceze încăpea din nou pe mâna bisericii catolice. Astfel, biserica romană se prefăcea dintr-un dușman ce aruncase blestemul asupra capetelor comandamentului francez într-un prieten și aliat.

După ce începuse cu proclamațiile care vesteau desființarea religiei, egalitatea și fraternitatea în întreaga Italie, Napoleon sfârșea acum prin a pune Franța la cheremul bisericii catolice. Acești prieteni de nevoie, Pius al VII-lea și generalul Bonaparte, nu se prea simțeau în largul lor.

Auzind dangățul jalnic al catedralei Notre Dame din Paris, camarazii de arme ai lui Bonaparte se întrebau pentru ce spânzuraseră atâția popi de felinarele Parisului, dacă țăpul e lăsat din nou slobod în grădina cu legume? Fostul revoluționar, generalul care acum visa la ziua când șeful suprem al bisericii catolice îi va pune coroana pe cap, răspundea ironic la toate acestea, spunând că reinstalarea popilor catolici la Paris, ca și în satele și cătunele franceze, nu-l obligă pe el – Bonaparte – și nici pe generalii săi să respecte cultul bisericii catolice.

Pasul următor făcut de către Bonaparte a fost de a propune papei să-și aleagă Parisul ori Avignonul drept capitală a lumii catolice.

Papa Pius al VII-lea îi răspunse însă la Palermo se și află o bulă⁹ de renunțare la scaunul pontifical, bulă care anulează în același timp toate tratatele încheiate cu Franța, în care cazul în care el, Papa Pius al VII-lea, ar fi împiedicat de către francezi să se întoarcă la Roma. În aceeași seară, papa primi pe amiralul unei escadre engleze, care-i făgădui tot sprijinul, în cazul în care ar fi nevoit să fugă.

Astfel, biserica romană ajunsese o armă în mâna celor care până nu demult fuseseră vrăjmași. Englezii, urându-l pe Bonaparte, căutau să folosească neînțelegerile dintre Franța și papa de la Roma, încercând cu orice preț să paralizeze toate inițiativele lui Bonaparte în cuprinsul

⁹ Scrisoare pe pergament a papii, pecetluită cu plumb, întrebuințată pentru comunicarea actelor mai de seamă ale papalității (n. tr.).

peninsulei italice. Așa se face că biserica romano-catolică se simțea iarăși o forță dominantă în Italia.

Livron, la care locuia Paganini, era de origine franceză, iar simpatia pe care Paganini o nutrea francezilor îi apropiase. Paganini făcu însă un pas nechibzuit. Fără a se sfătui cu prietenul său, primi invitația consulului englez din Livorno și petrecu la el o seară întreagă. Cântă cu vioara pe care i-o dăruise Livron, acceptând propunerea consulului și a comandantului escadrei engleze de a da un concert la Livorno, alcătuind împreună programul destul de bogat. Din această pricină, Paganini și Livron ajunseră la o ceartă care nu se mai putea trece. Livron îl lăsa să înțeleagă că prezența lui în casă îl stingherește. În aceeași zi, violonistul se mută la hotelul „Calul negru”.

Veni și ziua concertului. Un public uriaș inundă sala și coridoarele teatrului din Livorno. Garda de onoare, formată din marinari englezi, stătea la intrare, încercând să țină piept mulțimii care dădea năvală.

Dar cu tot publicul numeros, care aștepta nerăbdător începerea concertului, singur Paganini se lăsa așteptat.

Cu puțin înainte de ora fixată, Paganini descoperi că-i lipsesc ghetetele, lăsate în fața ușii pentru a-i fi curățate. La zbârnăitul soneriei nu răspunse nimeni. Nu răspunse nimeni nici când strigă. Lacheii, beți morți, dormeau, ca și portarii, pe băncile din vestibulul hotelului. În papuci de casă, Paganini străbătu strada, îndreptându-se către o prăvălie cu încălțăminte. Simți că este urmărit. Doi inși nu-l slăbeau din ochi.

Copiii care alergau pe uliță îl strigau pe nume. În jurul lui se strânse în grabă o mulțime de lume. Mulți îl recunoșteau și-l priveau cu mirare. Se uitau la papucii lui, la jartiere, la ciorapi. Unii începură să fluiera. Cineva aruncă o piatră. Din fericire, Paganini intrase în prăvălie.

Vânzătorul îl îmbie să încerce niște ghetete care îi erau strâmte. Până la ora concertului mai rămăseseră doar zece minute. Paganini ceru altă pereche. Vânzătorul clătină din cap. Perechea aceasta era singura ce i se putea oferi lui signor Paganini. Vânzătorul îi rosti numele cu un aer, parcă, de batjocură sau de slugărnice stângaci exprimată.

Aruncând banii pe tejghea, Paganini ieși din magazin cu ghetetele în mână. Începu din nou calvarul urmăririi. Mulțimea îl aștepta la ușa

magazinului. Tot felul de gură-cască îl priveau obraznic, iar o ceată de copii se ținea după el, trăgându-i ghetetele din mână. Așa a mers până la hotel.

Între timp, în sala de concert, publicul își arăta zgomotos nerăbdarea. Niciodată Paganini nu zăbovise așa de mult.

Când, în sfârșit, trăsura se opri în fața teatrului și el, sărind din ea, urcă grăbit scara, răsunară în același timp și fluierături și aplauze. Când ajunse pe ultima treaptă, simți în gheata stângă un cui ascuțit. Oare zâmbetul vânzătorului să-i fi dat a înțelege că încălțăminte fusese înradins „aranjată”?

Cu ciorapul plin de sânge, Paganini păși pe scena puternic luminată. Apropiindu-se de rampă, Paganini se cutremură: călcă pe cuie și cioburi de sticlă, care i se înfipseră în picioare.

Începu să cânte. Primul număr erau variațiuni pe tema *Carmagnola*.

Apoi urma să execute o lucrare acompaniat de orchestră. Stând în cabină, auzea cum sala vuieste. Orchestra nu se vedea nicăieri. Apăru însă un om înalt cu toba și un tânăr palid cu fagotul.

Priveau în jur buimăciți și, văzându-l pe Paganini, se apropiară de el.

— *Maestro insuperato*¹⁰, cum se face că dintre toți instrumentiștii nu suntem decât noi aici?

Paganini simți cum sângele îi năvălește în obraz; întradevăr, pe coridoare, în cabina artiștilor și acolo unde se adunau de obicei instrumentiștii, nu era nimeni. Prin urmare, era adevărat: nu veniseră decât toba și fagotul. Între timp, publicul aștepta și se frământa. De după draperie se ivi mutra șireată și batjocoritoare a unei femei care dispăru; pe coridor se auziră râsete înăbușite. Paganini strigă răstit:

— *Impresario!*

Nu-i răspunse nimeni. Strigă a doua oară, mai politicoș:

— *Signor impresario!*

Nici de data aceasta nu primi vreun răspuns.

Paganini o luă la fugă pe coridor, intrând din cabină în cabină. Auzea bine cum oameni nevăzuți se furișau în vârful picioarelor și cum se topeau de îndată ce apărea el. Și peste tot... tăcere și pustiu.

¹⁰ Neîntrecute maestre, în limba italiană (n. tr.).

Paganini își duse mâna la tample. Nu, nu era vis.

În culise, apăru consulul englez, cu soția, și amiralul Keith. S-au salutat, schimbând câteva cuvinte. Consulul ieși din cabină. Nevasta lui, lovindu-și nervos palma cu evantaiul, încercă să-l înduplece pe Paganini de a continua neapărat concertul și fără orchestră, schimbând numai programul. Punând în grabă mâna pe un creion, ea îl rugă să-i dicteze bucățile ce le-ar putea executa fără orchestră și, ridicând degetul arătător în sus, îi spuse:

— Îmi dau perfect de bine seama de ceea ce se petrece. Înțeleg cine a pus totul la cale. Au făcut-o amatorii de muzică din localitate.

Ea rosti vorbele acestea cu o ușoară nuanță de dispreț, care nu umbri însă zâmbetul adresat lui Paganini.

Și deodată, dând la o parte draperia cabinei, se ivi un om. Mișcându-se cu pași greoi și umili, zâmbind și privind pe sub sprâncene, îl salută pe Paganini și-i întinse amândouă mâinile. Era canonicul Novi. Îl îmbrățișă și se pierdu într-un torent de cuvinte blânde și binevoitoare.

— Da, astăzi n-ai succes, dar Dumnezeu e bun și milostiv. Cum de ai putut să-ți părăsești familia? Nu știi că tată-tău e suferind? Vezi, Dumnezeu pedepsește pe fiii neascultători! Cum de n-ai aflat că familia ta e în mizerie? Ești un violonist slăvit, dar fratele meu îmi spune că...

— Ei, iată că programul e gata – zise englezoaica. Am să stau tot timpul aici, ca să vă fiu de ajutor.

— Dar ce s-a întâmplat? N-a venit orchestra? – începu din nou Novi. Da, da, ai jignit, ai jignit foarte multă lume. Lucrurile nu puteau merge așa. Nu uita că ei își au cercul lor de muzică în Livorno. Sunt violoniști buni. N-ai poftit pe niciunul dintre ei. Acum, n-ai decât să te căiești. De ce te-ai arătat fără de inimă față de aproapele tău? Christos și biserica...

— Stai – îl întrerupse Paganini. Care va să zică mârșăvia asta a fost pusă la cale? Orchestra a fost momită dinadins spre a zădărnici concertul?

Fără să mai asculte ce-i spune Novi, el salută pe englezoaică și, încercând să-și biruie durerea cumplită din călcâi, alergă pe scenă.

Sala se potoli ca prin farmec. Apoi, izbucni în aplauze. Acesta era răspunsul zgomotos și amenințător al publicului față de gestul

orchestranților. Paganini se simți învingător. Dar după primele acorduri ale sonatei lui Tartini, îi plesni o coardă; în timp ce violonistul umblase după impresar cineva crestase coardele viorii. Paganini trecu atunci la variațiuni pe teme de Tartini. Disperat, se hotărâse la saltul acesta. Îi plesni încă o coardă! Fără să încetinească ritmul și fără să tresară, Paganini reuși să ducă la capăt numai pe două coarde, bucata neobișnuit de grea pe care o scrisese de curând.

Noaptea târziu, cupeul consulului englez se opri în fața hotelului „Calul negru”. A doua zi veni Harris, avocatul consulatului englez. Consulul, patronul său, îl pusese la dispoziția lui signor Paganini. Harris avea îndatorirea să-l ajute la organizarea concertelor, nu numai la Livorno, ci și în toată Italia. Era un om mărunțel, îmbrăcat elegant. Avea o barbă ascuțită, o față smochinită și pudrată și părul în două culori: şuvițele de păr alb și negru se înșirau, într-o ciudată ordine, unele lângă altele, ca dungile unei zebre. Surâsul său, care se adresa mai degrabă gândurilor sale decât vorbelor interlocutorului, îi plăcu lui Paganini.

În aceeași zi Paganini primi și vizita a opt violoniști din Livorno. Încurcându-se în explicații ce se băteau cap în cap ei încercară să-l convingă că fuseseră induși în eroare datorită unor scrisori în care „orchestranții teatrului din Livorno le cereau sfatul”. Vorbeau repede, se întrerupeau unul pe altul, fără totuși a izbuti să aducă vreo dovadă palpabilă că n-au avut niciun amestec în cele întâmplate. Doar unul dintre ei mărturisi abătut că, fiind deprinși să respecte vechile datini muzicale ale artei viorii, se temuseră ca nu cumva un violonist atât de tânăr ca Paganini să compromită și să strice gustul publicului din localitate.

Paganini își dete seama că niciodată nu va fi în stare să înfrângă ostilitatea surdă și tainică a „prietenilor săi din Livorno”.

La sfârșit îi fu prezentată o declarație colectivă a orchestrei, prin care i se aducea la cunoștință că numai în schimbul unui anumit onorariu – pe care Paganini își dădu imediat seama că nu-l poate plăti – orchestra se învoia să participe la concertele proiectate. I se mai punea în vedere că orchestra – care cuprindea de obicei o sută douăzeci de persoane – trebuie să fie sporită cu încă patruzeci și șapte.

Dar Paganini îi întrerupse, spunându-le că trebuie să se mai gândească înainte de a le da răspunsul și că, în orice caz, el este singurul în măsură să hotărască alcătuirea orchestrei la viitoarele concerte.

Cu vorbe curtenitoare și zâmbete mieroase, violoniștii își luară rămas bun.

Paganini nu le întoarse vizita, căci nu înțelegea să facă niciun compromis cu viața. Niecco, Paer, Giretti îl învățaseră să se încline în fața înaltei autorități a artei depărtată de orice calcule comerciale. La aceasta îi era sfetnic bun și tinerețea lui.

Așa se face că niște oameni care până atunci nu se prea sinchisiseră de treburile bisericești se preschimbară dintr-o dată în oameni deosebit de evlavioși.

Paganini nu știa nimic despre toate astea. El nu auzea zgomotul făcut de șobolanii cu două picioare în odăile vecine de la hotelul „Calul negru”. El nu bănuia că aerul este otrăvit de pizmă și ponegrire. El nu observă cum zeci de ochi urmăreau de după draperii, de după perdele și prin geamuri fiecare pas care-l făcea.

Harris făcu un raport patronului său asupra „situației” lui Paganini. Afișele anunțau trei concerte consecutive.

Primul concert fu însă amânat, deoarece tocmai în ziua aceea avea loc înmormântarea soției prefectului din Livorno.

A doua zi, când Paganini și Harris opriră trăsura în fața teatrului, găsiră ușa ferecată. Un afiș mare anunța publicul că și celelalte două concerte fuseseră amânate.

— Cine a putut face una ca asta? – exclamă Paganini.

Harris dădu din umeri.

Fără să fi putut lămuri ceva, Paganini se întoarse la hotel. Peste o oră reveni și Harris. Era peste măsură de uimit. Dând enervat din mâini, urcă scara în fugă și, tăcut, îi întinse lui Paganini o scrisoare. Era scrisă în numele lui Paganini însuși, care anunța că din motive de boală nu va mai concerta și se pregătește să părăsească orașul Livorno. Scrisoarea era adresată lui signor Baldi, capelmaistrul teatrului din Livorno și iscălită dedesubtul unor termeni de cea mai mare politețe de însuși signor Paganini.

— Nu mai știu ce să cred – spuse în cele din urmă Harris. Te-ai

certat cu cineva?

— Dar domnul consul n-ar putea...? — Începu Paganini și se opri văzând că Harris clătina din cap.

— Domnul consul a hotărît să nu se mai amestece în această chestiune, mai ales că acum e ocupat cu cercetarea urmărilor legate de masacrele din Roma.

— Despre ce-i vorba? — întrebă Paganini.

— Să vedeți – o luă Harris mai departe. Anul trecut, în timpul șederii generalului Masséna la Roma, francezii s-au purtat ca niște bandiți; în afară de jefuirea papii de către un aghiotant care i-a smuls inelul din deget, în afară de faptul că numai din această regiune s-au strâns, datorită birurilor, cincisprezece milioane de franci aur, soldații și ofițerii francezi au evacuat cartiere întregi, izgonind din case femei dezbrăcate, jefuind și omorând. Cunoașteți cauzele morții papii Pius al VI-lea.

Paganini încuviință din cap.

— Știți desigur că bravul nostru amiral Nelson a distrus flota franceză! Știți, de asemeni, că monseniorul cardinal Fabrizio Ruffo, cu toată armata lui de credincioși, a făcut ca populația să uite cruzimile francezilor! Știți că în momentul de față inchiziția Romei lucrează în plin: Aflați acum că în Livorno au sosit ieri câțiva supuși englezi, pe care inchiziția i-a luat drept cetățeni francezi, așa că domnul consul e ocupat până peste cap. Va trebui să mai așteptăm câteva zile.

În scurtă vreme Harris avu prilejul să amintească din nou consulului de cele întâmplate lui Paganini. Îi povesti totul, până și ultima întâmplare cu scrisoarea. Îi zugrăvi de-a fir-a-păr starea în care se afla Paganini. În odaia lui domnește neorânduiala. Viorile și chiar prețioasa vioară Guarneri rămân în camera hotelului, care nu se încuie nici când Paganini e plecat. Ceasornice, inele, lanțuri de aur, – toate sunt lăsate fără nicio pază. Tânărul trăiește într-o înfrigurată exaltare, acoperind cu note niște pagini uriașe. Se vede bine că nu-și dă seama de atmosfera ce-l înconjoară; se vede bine că nu observă norii ce se îngrămădesc deasupra capului său. Esquire¹¹ Sidney, ascultând cele ce i

¹¹ Titlul de onoare dat unor oameni de vază sau deținând unele funcțiuni publice în Anglia (n. tr.).

se povesteau, căscă, apoi se ridică din fotoliu, își luă mănușile de pe masă și, îndreptându-se spre ușă, înmână lui Harris, fără nicio vorbă, un scurt raport al unuia dintre agenții săi.

Cabinetul secret al regelui Angliei se interesa de absolut tot ceea ce se petrecea în orașele italiene, iar consulii, în afară de îndatorirea lor directă de a ocroti interesele supușilor englezi, mai îndeplineau o mie de alte sarcini foarte complicate, ale căror rezultate erau apoi discutate la masa mare a cabinetului din Saint-James. Din toate aceste crâmpoie se întocmea o adevărată hartă politică a Italiei pe care erau notate în mod deosebit „focarele molipsite de ideile iacobine franceze și de otrava influenței bonapartistă”.

Harris citi o scurtă comunicare referitoare la faptul că nicio sală de spectacol din Livorno nu va primi lumânări, în săptămâna care urmează, dacă acolo ar concerta violonistul Paganini.

Harris tresări. Era limpede că Paganini zgândărise un dușman de temut.

Zilele se scurgeau monoton. La hotelul „Calul negru”, nenumărate caiete fuseseră acoperite cu note muzicale. Paganini scrisese trei bucăți noi. Erau primele lui *Capriccio*. În răstimp, fusese nevoit să-și vândă ceasul, lanțurile de aur și inelele. Nota la hotel era acum achitată. O anumită sumă fusese trimisă la Genova, signorei Tereza Paganini, prin mijlocirea băncii din Livorno. Fără să-și bată capul cu ele, Paganini socotea că următoarele concerte îi vor îndrepta starea bănească. Dar timpul trecea și Harris nu a putut organiza nimic concret. Lui Paganini îi rămaseră doar treizeci de franci.

Capitolul 14

TREI FRANCI

În ziua când descoperi că atinsese și fondul de rezervă – cei treizeci de franci – Paganini simți, pentru prima oară, că se află într-un impas. Nu putea pleca din Livorno fără să dea un concert. Numai diligența până la cel mai apropiat oraș costa douăzeci și șapte de lire. Nu putea nici s-o ia pe jos, pe drumurile acelea de munte, cu instrumentele, cu caietele cu note și bagajele după el. Banii rămași i-ar fi ajuns pentru cel mult două zile. Și apoi, cine-i va plăti hotelul, restaurantul, spălătoreasă? Numai gândul că ar trebui să-i vorbească lui Harris în privința aceasta îi era atât de neplăcut, încât i se tăia orice poftă de a mai cere ajutorul consulului. De altfel Harris se făcuse nevăzut. El însuși simțea bine că nu e în stare să meargă nici la consul, nici la Livron ca să împrumute vreo două sute de franci. Așezând în grămezi mărunțișul, Paganini socoti cu precizie cât trebuie să cheltuiască pentru masă, cafea și cină.

În cele din urmă, nu-i mai rămaseră decât trei franci.

În culmea gloriei, Paganini era peste măsură de nenorocit. Invidia pe nenorociții de cerșetori, cave puteau cere de pomană. El însă, învingătorul muzicanților din Livorno, nu putea cere nici măcar o piesă de cinci franci fără a risca un zâmbet de dispreț din partea vreunuia dintre aceia care poate îl aplaudaseră, plini de entuziasm, la concert.

Și, ca un făcut, tocmai într-una din aceste clipe – când Paganini, copleșit de gânduri triste, măsura de la un capăt la celălalt odaia lui atât de neorânduită, apără un om trimis de principele Borghese. Nepotul cardinalului dorea să-i cumpere vestita vioară *del Gesu*.

Tânărul zâmbi cu amărăciune.

— Spune, te rog, principelui că nu sunt negustor de viori!

— Vai! Cum se poate, signor Paganini! – zise secretarul ridicând brațele spre cer. Apoi, zâmbind viclean îl atacă din nou cu și mai multă stăruință:

— Gândiți-vă bine signor! În felul acesta vă asigurați pentru mai mulți ani existența, fără să mai aveți nevoie de a câștiga bani...

— Așadar, crezi — îl întrerupse aspru Paganini — că principele dumitale îmi va da o jumătate milion de franci?

— Jumătate de milion? — repetă uimit secretarul. Aproape în șoaptă. Excelența sa vă oferă două mii de franci.

A doua zi dimineața, consulul, cu o grimasă de nemulțumire, îi întinse lui Harris un ziar din Livorno. Pe prima pagină, într-un chenar îndoliat, apăruse informația că signor Paganini își vinde vioara și că cel care se înfățișase, în urma anunțului, fusese uluit de lăcomia lui Paganini: probabil că afacerile lui signor Paganini merg foarte prost!

Fără să piardă vremea, chiar a doua zi, Harris — voios și bine dispus, zâmbind din toate încrețiturile obrazului lui îmbătrânit înainte de vreme — îl invită pe Paganini să-i fie tovarăș de drum până la Lucca. Făcând un gest caraghios cu mâinile, Paganini îi răspunse:

— Dar, scumpul meu Harris, am datorii aici, la Livorno.

— O, nicio grijă! — zise Harris. Vă rog însă din inimă să nu mă refuzați. Plecăm la Lucca și peste două zile ne întoarcem.

— Nu, în niciun caz nu mă mai întorc aici! — strigă Paganini. Ce vreți să mai fac la Livorno?

— Să triumfați pe scenă! — zise Harris, cu o hotărâre atât de calmă în glas, încât Paganini îi întinse prietenește amândouă mâinile.

La Lucca lucrurile se îndreptară ca prin farmec.

Concertele lui Paganini urmau unul după altul, din trei în trei zile.

La unul din ele veni, în culise, Niecco, cu tânăra sa soție în care Paganini recunoscuse imediat pe fata întâlnită cândva la signor Niecco. Era tocmai sărbătoarea sfintei cruci și, folosind prilejul, Niecco și prietenul său, Pasini, împreună cu orchestra orașului și a capelei din Lucca, îi făcură lui Paganini o primire triumfală. Mai târziu violonistul a mărturisit că aceasta a fost pentru dânsul și un examen și un triumf. Totodată, signor Niecco a rostit o scurtă cuvântare, lămurind publicul că Paganini deține o taină a muzicii, de care se folosește cu virtuozitatea unui artist adevărat, și pe care ei, muzicienii, o aprobă. (Într-adevăr, muzicanții din Lucca hotărâseră să încuviințeze îndrăznețele schimbări aduse viorii de către signor Paganini. Și

coardele noi de violoncel, și arcușul cel lung – totul fusese aprobat).

O viață aparent tihnită și senină începu la Lucca. Întâlnirile zilnice cu Niecco și cu soția acestuia îi umpleau în mod fericit orele libere de care avea atâta nevoie după încordarea creației.

Niecco îi povesti lui Paganini evenimentele de la Veneția și întâlnirile lui cu Paer. Îi vorbi și despre uriașa zguduire resimțită de întreaga țară. Zi de zi el îl iniția în preocupările mișcării carbonarilor.

Paganini primi bucuros propunerea de a intra în rândurile organizației din Italia de nord, de a deveni un luptător de rând, în activitatea ilegală a *ventei* din Lucca.

De la Niecco, Paganini află, printre altele, că Paer scrisese o operă, *Camilla*, și că acum se pregătea s-o pornească spre nord împreună cu soția sa, cântăreața Riccardi, că Rolla se mutase la Milano și că, mâine-poimâine, va ajunge dirijorul teatrului Scala din Milano.

Harris se întoarce la Lucca. Paganini pricepea cu greu îndeletnicirile prietenului său. Harris însă înțelegea perfect de bine tot ceea ce făcea Paganini. De la Harris, Niecco află traiul pe care-l dusesese Paganini la Livorno. El îi povesti și despre încercarea de a i se smulge neprețuita vioară Guarneri. Și tot el îi vorbi despre o altă urzeală, care nu ajunsese încă la urechile lui Paganini, fiindcă fusese oprită la timp de mână prietenului său. În ultimele zile petrecute de Paganini la Livorno, mister Harris avusese prilejul de a se convinge că o persoană destul de puternică avea tot interesul ca signor Paganini să dispară cât mai grabnic din Livorno, chiar și din Italia și, după cât i se părea lui Harris, chiar din viață.

— Principele Borchese – spunea Harris – a încercat la început să-l ispitească pe signor Paganini cu propunerea de a-i cumpăra vioara, după aceea avea de gând să-i propună un angajament surâzător la Petersburg, iar acolo, la curtea țarului rus, un oarecare conte Joseph de Maistre, urma să-i poarte de grijă.

Niecco știa foarte bine despre care dintre Borghese era vorba. Principele acesta, care se arăta plin de bunăvoință, era un înverșunat vrăjmaș al francezilor și al politicii lor. Niecco știa multe despre dânsul. Cioburile unui uriaș vas plin de felurite otrăvuri, numit „organizația lui Isus”, erau împrăștiate prin toată Italia; un astfel de ciob, foarte

puternic, al ordinului iezuiților, desființat de către papa Clement al XIV-lea, era și principele Borghese, un om gras, cu picioarele strâmbe, deosebit de voios și blajin. Niecco îl știa pe bătrânul acesta subjugător, cunoscut pentru purtarea lui blândă, îngăduitoare și iertătoare față de păcatele omenești, pentru patima lui față de tot soiul de licori – verzi, violete și roșii, și în cantități nemaipomenite – pentru predicile lui pline de înțelegere față de slăbiciunile omenești. Principelui Borghese îi plăcea să vorbească îndeosebi tinerilor teologi, spunându-le că cei care se închină lui Bachus și Venerei pot oricând să se pocăiască și astfel să capete iertarea Domnului, pe când ceilalți oameni, stăpâniți de trufia cumpătărilor, a cinstei și a corectitudinii, sunt foarte primejdioși pentru biserică, aceștia năzuind spre libertatea gândirii și fiind astfel supuși tuturor primejdioaselor ispite ale rațiunii. Tocmai de la asemenea oameni au pornit toate nenorocirile veacului în care trăiau ei.

Niecco mai știa că sub masca blândeței și a smereniei, principele Borghese, care nu purtase niciodată sutană, era un iezuit de temut, un inchișitor feroce, una dintre acele iscoade ale sfintei curii apostolice, care pătrund oriunde și află orice.

Acest grăsun amabil și blând la înfățișare – părând un bătrân păcătos și îngăduitor – era, în fundul sufletului său, un vrednic reprezentant al groaznicului ordin al dominicanilor, numiți astfel după sfântul Dominic, și care-și scriau numele cu două cuvinte latinești: *Domini Canes*; câinii Domnului. Acești copoi ai Domnului adulmecau urmele carbonarilor – fiii cei noi ai libertății italiene. Și datorită lor, mulți dintre carbonari își sfirșeau zilele în tainițele subpământene ale Mantuei, sub acoperișul de plumb al palatului dogilor din Veneția, în subteranele umede și mucegăite ale temnițelor venețiene, construite dedesubtul lagunelor și al canalelor și având hrube rotunde ca niște cazane, în care abia putea încăpea și ședea un om, sau în groaznicele morminte de piatră, care pot fi văzute încă și astăzi în Castelul sfântului înger. Și tocmai acest principe Borghese se interesa îndeaproape de signor Paganini.

Într-o zi Paganini veni foarte alarmat la signor Niecco, spunându-i că un comisar de la poliția locală se informase la hotel când are de gând signor Paganini să se întoarcă la Genova, ca urmare a cererii tatălui

său.

— Abia i-am trimis bătrânului bani. Cred că nici n-a trecut o lună de când i-a primit familia. Și cu banii trimiși de mine se pune acum la cale urmărirea mea de către poliție. Ce mă fac?

Niecco căzu pe gânduri.

— Nu vrei să te întorci la Genova?

— Pentru nimic în lume!

Paganini îi arătă scrisoarea primită de poliția din Lucca și lăsată pentru el la hotel.

Signor Antonio Paganini îi ordona categoric să pornească imediat la Genova și să revină în casa părintească, sub amenințarea blestemului părintesc și a judecății sfintei inchiziții.

— Trebuie să fug de aici – zise Paganini – dar încotro?

Signor Niecco, cu aerul unui om trecut prin multe, îi spuse:

— Trebuie să te ascunzi de poliție tocmai acolo unde ea nu se va gândi să te caute.

Spre seară, signor Paganini se afla într-o mică mănăstire de la munte. Actele ce le avea adevereau că e student la teologie și profesor de limba latină în orașul Torino și că se numește Giuseppe Paziello. Își dădu însă repede seama de greșeala săvârșită. Neștiind nicio boabă latinește, putea fi lesne descoperit dintr-o clipă într-alta. Dar frații călugări, fiind ei înșiși destul de neștiutori, nu dădură prea multă atenție teologului acesta ciufulit, care primise poruncă să stea câtva timp în sihăstrie, pentru a-si ușura cugetul de niște păcate mărunte, nu prea străine de cinstirea lui Bachus și a Venerei. Mai grav era faptul că Paganini uitase aproape cu totul rânduielile pocăinței. Dar ceva și mai rău i se întâmplă a doua zi dimineața, când, ieșind în grădina de măslini și așezându-se pe o bancă, zări cum se deschide ușor portița și apare capul zbârlit al unui om cu nasul vânat și pleoapele roșii. Lui Paganini începu să-i clănțâne dinții. Aducându-și aminte de împrejurările în care i-a fost dat să vadă pentru prima oară chipul acesta, simți cum îi îngheață sângele în vine. Era chiar vagabondul care cântase la vioara lui, în văgăuna de dincolo de zidurile orașului Livorno. Omul împinse portița și intră în grădina mănăstirii. Portarul îi făcu semn cu mâna și amândoi o tuliră în pivniță.

Paganini nu închise ochii toată noaptea. Din chilia lui, cu o singură ferăstruică la nivelul pământului, Paganini privea poteca din grădină. Se perpelea când pe o parte, când pe alta, fără să-l prindă somnul. Spre dimineață, însă, tinerețea birui. Un somn greu îi apăsa pleoapele. Deodată, se trezi scăldat de o sudoare rece și cu dinții clănțănind. Pe coridor se auziră niște pași ușori și șovăielnici, care se opriră la ușa lui.

Gâtuit de spaimă, Paganini smuci gulerul cămășii; ar fi vrut să cheme într-ajutor; se simțea însă ținut de-o amorteală cumplită. În starea aceasta se trezi. Fusesse doar un vis. Soarele strălucitor se furișă în chilie. Primul gând ce-i veni în minte fu să ia vioara și să tălmăcească prin sunete toată grozăvia visului; dar își aminti că vioara nu-i la el și că tot avutul îi rămăsese în căsuța lui Niecco, la intrarea dinspre miazăzi a orașului Lucca.

Era dis-de-dimineață. Roua nu dispăruse încă de pe copaci și de pe iarba moale din grădină, pașii lui Paganini, care se îndrepta spre fântână ca să se spele, lăsau dăre mari, de un verde aprins. În fundul grădinii, printre pomii fructiferi, zări portița scundă pe care intrase, în ajun, omul acela înspăimântător. Portița era și acum deschisă. Deodată îl cuprinse dorința nebună de a fugi de la mănăstire. Riscând să-l întilnească pe portar sau, și mai rău, pe omul aceia înfiorător, Paganini se apropie tiptil de ieșire. Șovăi doar o clipă. Fără îndoială Niecco își vestise oamenii din mănăstire, așa că șederea lui Paganini acolo era ferită de orice primejdie. Dar ce știa el despre portarul mănăstirii?

Pășind dincolo și privind speriat în dreapta și în stânga, Paganini se văzu, bucuros, pe poteca singuratică ce ducea în munți. Chibzui s-o apuce pe această potecă și apoi s-o taie de-a dreptul spre răsărit, pentru a da în șoseaua mare ce ducea la Lucca. Peste puțin timp zări de sus drumul alb și pietros. Măgărușii se perindau domol, încărcăți cu poveri. Diligență poștei, stârnind un nor de praf, se topi după o cotitură, umplând văzduhul de vuietul cornului.

Flămând și obosit, abia târându-și picioarele, Paganini ajunse în cele din urmă la Lucca. Nimeni nu-l luă în seamă. Straiele prăfuite, părul îmbâcsit de colb, pleoapele înroșite – toate acestea îl făceau să semene cu un călugăr răătăcitor, cu un cerșetor, cu nimic deosebit de cele două sute de mii de pribegi din nordul Italiei. Paganini se minună

cu adevărat de măiestria lui signor Niecco de ai travesti pe cei ce trebuiau să se ascundă de poliție.

Violonistul bătu la o poartă. O bătrână deschise și, bodogănind și blestemând, îl alungă. Dar Paganini o rugă din nou stăruitor să-l cheme pe signor Niecco, potolind-o cu încredințarea că nu cere de pomană. Răsunară pașii cunoscuți. Surâzând la ceea ce-i trecea prin minte, Niecco privi cu mirare pe cerșetor. Fața i se adumbri. Îl luă de mână și-l duse înăuntru. Când ajunse într-o odăiță – pasămite a slugilor – îl întrebă:

— Ce s-a întâmplat?

Obosit, Paganini se lăsă pe o bancă. O cană cu lapte de capră îi fură ochii și, fără să răspundă, o sorbi cu nesaț.

— Doamne, Dumnezeule, ce s-a întâmplat?

— Absolut nimic. Unde mi-e, vioara? – întrebă Paganini.

— Una din două – grăi Niecco. Sau te ascunzi ca lumea sau pleci la Genova! Dar ia stai, să vedem... și Niecco își netezi fruntea cu mâna. Mai, am un plan. Rămâi la mine. Trebuie însă să-ți schimbi numaidecât hainele.

Capitolul 15

LALELELE ȘI CHITARA

Niecco nu se putuse hotărî să dea tânărului său prieten scrisoarea ce-i fusese adusă chiar în ziua când poliția îi pusese în vedere să se întoarcă la tatăl său, scrisoare prin care violonistul era poftit să petreacă o seară dincolo de zidurile orașului Lucca. Cu mintea lui vie și pătrunzătoare, signor Niecco își dăduse imediat seama că era vorba de o poveste de dragoste nu tocmai obișnuită. Scrisul de pe plic îi părea cunoscut lui signor Francesco. Niecco socotea necesar să-i afle conținutul. Despre scrisoarea aceasta își aminti el în clipa în care îl văzu pe Paganini și înțelese că violonistul nu putuse răbda să stea la mănăstire nici măcar o zi.

Curierul fu găsit la locul stabilit. Niecco îi spuse că trăsura poate fi trimisă tânărului său prieten la orice oră. A doua zi spre seară, o caleașcă trasă de doi cai negri, arătoși, opri în fața casei lui signor Niecco. Gătit și voios, Paganini își salută prietenul, fluturând mâna.

Caii focoși, trăsura neagră, lăcuită, drumul pitoresc în serpentină, urcând pe coasta muntelui, apoi pădure, iarăși povârnișuri muntoase și după o cotitură un castel vechi și minunat așezat. Doi servitori atenți și îndatoritori, candelabre și o masă gata așezată pentru trei persoane. Uimirea lui Paganini fu nemărginită când, în locul preacinstului și bătrânului castelan pe care se aștepta să-l găsească, văzu pășind drept spre dânsul o fetișcană de vreo optsprezece ani, cu niște ochi de tăciune. Peste o clipă apărură și o doamnă de vreo patruzeci și cinci de ani, care nu aducea nici pe departe a mamă sau a rudă. Tânăra gazdă salută pe Paganini cu o îndrăzneală caracteristică ființelor independente – trăsătură obișnuită odraslelor de viță nobilă din Italia de atunci, și care, lăsate prea devreme de capul lor, începuseră, mai ales în anii aceia tulburi, să guste farmecul unei libertăți prea timpurii.

Tânăra fată cu ochi negri se apropie de Paganini cu pași ușori, îl privi cu curaj, dar nu cu neobrăzare, și îi întinse ironic mâna pentru a-i fi

sărutată.

— V-am ascultat de trei ori — zise ea — și am vrut să vă mulțumesc.

Apoi fără a-l prezenta însoțitoarei, îl pofti la masă.

Fu o cină cu bucate simple, cu un vin ușor, scânteietor și spumos; domni o atmosferă viaie, plăcută, acel mod de purtare liberă, dar care nu întrece măsura și pe care vechii italieni îl numeau „dezinvoltură”. Paganini se simțea însă stingherit. Îl stânjeneau rău de tot mâinile, neștiind ce să facă cu ele. Zâmbea fâstâcit și tulburat.

Tânăra gazdă, rămasă orfană de timpuriu, ducea o viață de lume, pare-se foarte liberă. După ce se strânse masa, ea se așeză pe o canapea confortabilă și luă chitara. Cânta bine. Glasul, nu prea amplu, era cald. Deși mânua instrumentul cu pricepere, Paganini simți totuși că ea nu are prea mult gust și nici nu se pricepe la muzică.

Ceea ce i s-a părut însă foarte ciudat lui Paganini în seara aceea a fost faptul că fata — sau tânăra femeie — nu a adus de loc vorba despre dânsul. În schimb a vorbit mult despre ea, despre moșia ei întinsă. Când îl privea, ochii îi scăpărau. Bujorii, ce-i năpădeau dintr-o dată obrajii mărturiseau hotărârea neclintită a fetei de a se lăsa cu totul în voia sentimentului care o copleșise. Ușurința cu care ea robi gândurile lui Paganini — atât de tulburat — simplitatea cu care dispunea de timpul lui, socotind că e firesc să o facă, purtarea aceasta pe care el o credea cu puțință numai după o îndelungată cunoștință — toate stârniră la început într-însul o uimire nemaipomenită, dar nu neplăcută. Dimpotrivă, el răspunse bucuros și cu entuziasm dorințelor gazdei, încercând să-și dea aerul că nu e de loc stânenit de atitudinea ei nereținută, și cu care el nu era deprins.

Și mai înainte Paganini fusese poftit să dea concerte în cercurile restrânse ale unor familii bogate și de neam. Acum însă era cu totul altceva. Nici vorbă de vreo invitație cu plată sau de vreo „tocmire” a renumitului violonist de către un bogătaș pentru a cânta o seară întreagă. Zadarnic se căznea Paganini să ghicească de ce natură era pornirea femeii, fiindcă această aristocrată din Lucca nu-i făcea de loc impresia unei făpturi care umblă după o legătură trecătoare.

Însoțitoarea frumoasei tinere dispăru pe nesimțite. Gazda se ridică, luă de pe o etajeră o casetă învelită în piele de marochin roșu, scoase

din ea un bilețel, pe care-l citi cu luare aminte, punându-l apoi la loc. Întrerupând convorbirea, ea se adresează lui Paganini, vorbind parcă în neștire:

— E târziu. Signor Niecco îmi scrie că e primejdios pentru dumneavoastră să rămâneți la Lucca. Nu v-am întrebat nimic, pentru că nu sunt o fire curioasă. Și apoi, la ce bun: soarta dumneavoastră e pecetluită.

Sprâncenele fetei se încrunțară; chipul îi arăta necazul. Parc-ar fi vrut – rostind vorbele astea – să-și biruie slăbiciunea ce o cuprindea. Paganini o privea și o asculta cu o uimire crescândă. Și expresia feței, și întorsătura cuvintelor – toate dovedeau că gazda nu-și pierduse nicio clipă judecata. Liniștea cu care pronunța cele mai neliniștitoare lucruri, ca și siguranța purtării ei față de Paganini erau pentru dânsul pline de un mister, ce-i vorbea parcă de soarta ciudată și de neînălțurat hărăzită acestei femei. O clipă, crezuse și el că într-adevăr totul e hotărât de când lumea, că făptura aceasta nu e decât unealta unei voințe străine, de care ea însăși nu are habar. I se părea că starea aceea de vrajă, de autosugestionare somnambulică a unui simțământ, trebuia să se curme, și tocmai de clipa aceea îi era teamă.

Cu fiecare zimbet, cu fiecare vorbă nouă, farmecul femeii acesteia devenea tot mai subjugător.

— Am crezut că veți sta la mine vreo trei zile, dar din moment ce nu vă puteți întoarce la Lucca... Se opri, deși nu se vedea deloc că ar căuta să-și sfârșească fraza și n-ar găsi cuvintele potrivite. Gândul rămase neterminat. Îmi ador grădinile, șopti ea, privind undeva în depărtare, și mai ales straturile cu lalele. Cred că vei proceda cu înțelepciune, dacă, iubindu-mă, ai să iubești tot ce mi-e drag.

Râse apoi zgomotos, întrerupându-se și, căutând parcă să-l dezmeticească din vis, adăugă:

— Ce bine că ți-ai uitat vioara! Aici vei găsi odihna și liniștea. Să știi că n-aș fi fost bucuroasă văzându-te cu vioara.

Timp de un an, nimeni n-o întreabă pe signora contesă despre grădinarul cu ochi negri, cu plete lungi și cu fața arsă de soare, care, îmbrăcat într-o haină cafenie, cu ciorapi și pantofi negri, stropea lalelele din grădina castelului. Dimineața, după ce-și lua cafeaua cu

pesmeți, signor Paganini, grădinar și florar, înarmat cu un foarfece, cu un mic fierăstrău sau cu cuțitul de grădinărie, se lupta cu ciaturile uscate, cu vătămurile pomilor fructiferi, cu ciupercile ce le năpădeau scoarța și cu omizile care ciuruiau frunzele lalelelor.

Vioara fusese de mult uitată. Nimeni n-ar fi recunoscut în omul acesta înalt și înzdrăvenit pe renumitul violonist, care reușise încă din adolescență să înnebunească pretențioasele mulțimi ale orașelor Italiei de nord. Paganini adormea în brațele iubitei, îi cânta din chitară, compunând mici lucrări muzicale în cinstea ei. Încerca să-și uite trecutul, să nu se mai atingă de el. Și cine era de vină că sufletul îi era cuprins parcă de o toropeală din ce în ce mai grea? Primele lovituri ale vieții? Sau poate copilăria lui chinuită, pe care nu o putea uita? Pe măsură ce sănătatea-i prindea noi rădăcini, gesturile îi deveneau din ce în ce mai măsurate, mai potolite, iar zilele începeau să se scurgă la fel.

De patru ori pe an tăia florile și de două ori, vara și toamna, culegea fructe pârguite din grădină.

În vremea aceasta Paganini era căutat în tot cuprinsul Lombardiei. După ce orașul Lucca a fost ocupat de către francezi, se răspândi vestea că Paganini ar fi plecat în America. Alții spuneau că s-a făcut contrabandist și că e în fruntea unei bande de răufăcători din Calabria.

Și iată că un neînsemnat jurnal italian publică vestea mult așteptată. Ziarul lămurea totodată că tatăl, zdrobit de durere, recunoaște adevărul acestei vești. Frizerii din Genova, vânzătorii din prăvălii, contabilii, socotitorii, slujbașii și copiștii, vânzătorii pe parfumuri, proprietarii de mici tripouri și hoteluri cu camere de închiriat pe două ceasuri, toți comentau veseli și gălăgioși, prin cafenele, ultima noutate, luându-și unul altuia vorba din gură și bătând cu lingurile în farfurii.

Jurnalul se mărginea să scrie că signor Niccolo Paganini fusese arestat la o stație de poștă din Ferrara, sub învinuirea că-și ucisese iubita; cu acel prilej el se împotrivise, făcându-și țândări vioara de casca unui jandarm, după care, viu-nevătămat, fusese vârat în temniță, unde se găsea și acum. Paznicul, fiind un om milostiv, îi făcuse rost de o vioară, la care Paganini cânta zile de-a rândul. Cum însă vioara își avea coardele din vine de bou, Paganini le găsise, de rândul acesta, o nouă întrebuințare: împletindu-le, voise să se spânzure, fiindcă sufletul

lui păcătos fusese lăsat de bunul Dumnezeu în plata răutății satanei. După isprava aceasta, temnicierul cel milostiv nu-i mai dăde o vioară cu patru coarde, ci doar cu o singură coardă de sopran, pe care însă Paganini izbutea să cânte tot așa de frumos, ca alți violoniști pe câteși patru.

Gazeta fusese adusă de un ofițer francez și lăsată grădinarului ce-l întâmpinase la intrarea în parc. Stăpâna casei îngădui ofițerilor francezi să petreacă o zi la castel. Paganini culese flori, iar tânăra lui prietenă se dovedi o amfitrioană desăvârșită. Paganini simțea ațintită asupra-și privirea ei neliniștită și recunoscătoare. Râdea la snoavele pline de duh ale generalului francez, iar tinerii ofițeri urmăreau cu uimire chipul acestei femei pe care fiecare zâmbet era luminat de o nespusă fericire.

Paganini tocmai citea în ziua aceea *Ierusalismul liberat* al lui Torquato Tasso. Și auzind pe reprezentanții gărzii franceze, pe acești „cruciați ai libertății”, cum vorbeau serios și cu totul altfel decât cei pe care-i ascultase până atunci, se gândi la el însuși, la un cruciat, care, în drum spre Ierusalimul împresurat, adormise în pavilionul fermecătoarei Armida. Era ciudat, dar în seara aceea, ciocnind paharul cu ofițerii francezi, sub privirile prietenei sale, nu încerca nicio mustrare de cuget la gândul că trădase arta. Trăia parcă într-un vis, în care încordarea era totuși plăcută, gândind că totul e doar un vis adânc. Dar chiar gândul acesta vestea prin el însuși trezirea.

Pentru prima dată de când fugise, Paganini vizită, împreună cu Armida lui, Lucca – acum împodobită sărbătorește în cinstea francezilor. Conversația veselă și zgomotoasă de la masă, ironiile aruncate împotriva religiei, discuția filozofică cu bătrânul și vlăguitul general francez îi descoperiră deodată existența unei alte lumi, străine pentru el, lumea gândirii libere, a firilor voioase, neîncătușate nici de biserică și nici de jandarmii austrieci. Legăturile prietenești și sincere dintre tinerii ofițeri, veselia lor, atât de opusă reținerii bătrânilor bigoți, care dețineau funcțiuni de vază în orașele italiene, îl cuceriră pe Paganini. Usturătoarele observații cu privire la istoria dogmelor, glumele despre papa și despre asprimea femeilor italiene, povestirile despre stropitul grădinilor cu agheasmă, despre prefacerea fântânilor sfinte în adăpători de vite – toate acestea îl încântară pe Paganini. Iar

istorisirile lor despre Parisul revoluționar îi ațâțară și mai mult imaginația.

A doua zi Paganini primi în dar volumul de pamflete antireligioase al lui d'Holbach, legat în piele. Citi câteva pagini prietenei sale chiar după plecarea francezilor. Discuția despre ateism, începută noaptea în pat, o necăji pe signora.

— Păcatele și pedeapsa trebuie să existe în lume – îl spuse ea, încruntându-și puțin sprâncenele. Și, pe un ton mai firesc, îi șopti la ureche: Religia e necesară. Apoi, scăpărând din ochi și îngropându-și fața în pieptul lui adăugă: dacă ceea ce facem noi n-ar fi un păcat, atunci mi s-ar spulbera tot farmecul vieții.

Paganini începu să râdă, luându-i cuvintele în glumă. Văzu însă imediat că în vorbele ei nu era nici umbră de șagă. Tânăra femele îi mărturisi fățiș că îl iubește pentru nepotolita lui sete de dragoste și dacă el, tovarășul ei de plăceri nocturne, ar fi fost puțin mai frumos, ea n-ar mai fi simțit toată dulceața îmbătătoare a dragostei.

— Ești urât, signor Niccolo – îi spunea ea – dar tocmai asta mă face să te doresc ca pe o cupă mare de înghețată într-o seară caldă de vară sau ca pe un pahar cu vin fiert, în luna decembrie, când mă întorc de la vânătoarea din munți.

Viețuind în castelul de lângă Lucca, Paganini făcea noi descoperiri, una după alta. Începuse să-l atragă muzica religioasă. Gândurile și simțirile îi erau robite de imaginile raiului, ale iadului și purgatoriului. Fridolin cântând la vioară, cu ochii pe jumătate închiși, cu capul aplecat într-o parte – icoana îngerului cu vioara pe care o văzuse la Cremona într-o frescă din secolul XIII – îi apărea tot mai des în visuri, ca o obsesie. Dar de imaginea aceasta se lega mereu un gând cutezător, îmboldindu-l stăruitor pe Paganini să-și împlinească neînfrânta dorință de a strecura magice sunete drăcești în evlavia ce se destrăma și în rigiditatea melodiilor bisericești, fermecând sufletul semenilor cu îndoita ispită a fericirii însăși – cea de neatins și totodată neîngăduită – și a râsului batjocoritor cu care omul liberat răstoarnă puterea religiei.

Vioara melancolică și duioasă a lui Corelli și diavolestile pasaje ale lui Tartini se împreunau într-un chip straniu în sufletul lui Paganini, după lupta ce se dădea între ele. Îmbinarea lor se săvârșea undeva sus,

pe culmile artei, căpătând un tâlc de completări al întregii plămadă sufletești a violonistului și semănând cu situația a doua oștiri vrăjmașe, care ocupă un același sat sau o aceeași vale, pentru a da acolo bătălia hotărâtoare, întovărășită de râuri de sânge, de urlete, de nimicire reciprocă, de asurzitoare bubuituri de tun și de şuieratul gloanțelor.

Sufletul lui Paganini era tot mai puțin încălzit de razele potolite ale acelui asfințit de soare ce-l întâmpinase în prima lui săptămână de dragoste fericită, în castelul de la Lucca.

Era atras îndeosebi, de povestea vieții lui Tartini. Multe legende umblau din gură în gură despre violonistul acesta – spadasin, călugăr și jurist, care spunea despre sine că este un Iosif căzut în ispită și asemuia muzica cu ademenitoarea soție a lui Putifar. Paganini privea întotdeauna, cu o nemărginită curiozitate, viorile ce-i aparținuseră. Instrumentele pe care cântase Tartini erau acoperite cu versuri din Petrarca sau cu zicători populare, unele foarte vulgare. Blestemele mulțimii alternau, în aceste inscripții, cu versurile divine din *Viața nouă* a lui Dante.

Tartini răpise pe nepoata cardinalului Cornaro. Poliția din Roma îl prinsese pe drum. Ca să-și salveze soția, Tartini fu nevoit s-o părăsească. Și totuși, primejduindu-și viața, nefericitul soț o întâlnea în taină, o dată sau de două ori pe an. El trăia la mănăstirea din Assisi, sub un nume de împrumut, cântând tot timpul la vioară sub oblăduirea unui călugăr simplu și naiv. Când împlinise douăzeci și patru de ani, el – vrednicul spadasin, norocosul amant și soț – ajunsese primul violonist al Italiei din secolul XVIII. Se întoarse – tot sub un nume de împrumut – în orașul natal și cuceri gloria prin care-și dobândi soția. Atunci își dete numele pe față, primi iertarea și începu o viață lungă și glorioasă de violonist înconjurat de admiratori și elevi recrutați din cele mai nevoiașе familii. Viața de rătăcitor în mijlocul poporului italian îl influențase pe Tartini în mod ciudat, făcând dintr-însul un adevărat propovăduitor al înaltei măiestrii a viorii în masele populare din Livorno. Săptămâni întregi le petrecea în cartierele hamalilor din port. Cânta pe la șantierelor navale, vizita bucuros închisorile, unde și concerta, întovărășit peste tot locul de iubitul său elev Nardini, în brațele căruia a și murit, la adânci bătrâneți.

În fața ochilor tânărului violonist din noul veac se afla un manuscris al lui Tartini, care glăsuia astfel:

„Visele îndreaptă realitatea. Într-o noapte, prin 1713, am visat că am încheiat o învoială neguțătorească și că mi-am vândut sufletul unui înger negru, cu zâmbet fermecător, semănând cu zâmbetul unei egiptene. L-am întrebat pe înger: Cum de ai putut pătrunde în mănăstirea sfântului Francisc? Îngerul egiptean îmi răspunse: «Liniștește-te, prietene, eu nu sunt decât un duh rău! Bea cupa asta cu mine, așa cum se bea vinul, și vei putea să te desfeți cu înfățișarea înșelătoare a lucrurilor: vei învăța să prefaci în sunete toată firea, toate culorile lumii acesteia ce se vede!» Bine, primii eu, dar trebuie să-mi rămâi slujitor. Învoiala noastră n-am scris-o, dar țin bine minte că a fost încheiată.

Duhul acela îmi împărtăși taina cunoașterii lucrurilor și mă trezi la viață. Iar eu, pentru toată această putere și pierzanie, îl iubeam tot mai mult și mai mult, știind că acum nu se mai putea schimba nimic. Nu puteam și nici nu doream să trăiesc altfel, tocmai pentru că în această pierzanie era mai multă viață decât în viața fără de pierzanie. Și iată că sosi clipa celui mai dulce somn din câte se pot afla: am poruncit slujitorului meu egiptean să ia vioara și să cânte. Și el cântă atât de bine, atât de minunat și cu un farmec atât de adânc, încât m-am simțit legat pentru totdeauna de fericirea lumii acesteia pămîntești, legat de toate minunile și ispitele ei, uitând de căutarea raiului ceresc și de mântuirea sufletului. Eram atât de răpit și rob, încât închipuirea îmi scânteia ca mii de diamante în bătaia soarelui, oglindind în ele toată strălucirea și desfătarea trecutului, toată vraja prezentului și toată puterea de ademenire a viitorului. Sufletul meu triumfă de atâta bucurie și mă trezii. Am luat îndată vioara și arcușul. L-am trezit și pe călugărul care se odihnea cu mine în chilie. Și el a fost încântat de sunetele pe care le scoteam din vioară și, împreună cu mine, s-a grăbit să aștearnă pe hârtie încântătoarele sunete pe care le auzisem în vis. Într-adevăr, tot ce am scris mai bun în viața mea este sonata din noaptea aceea, cu toate că îmi dau bine seama că ea nu-i decât oglindirea în lună a soarelui adevărat care-mi scăldase sufletul. Dacă aș ști că trebuie să mă lipsesc pe dulceața sunetelor acestora, mi-aș

sfărâma pe loc vioara. Mi-a rămas însă limpede și pentru totdeauna simțământul deosebirii dintre ceea ce am auzit cântat de demon și ceea ce eu am știut să transcriu pe hârtie”.

Capitolul 16

ÎN ȚARA STRĂMOȘILOR

Cum s-a întâmplat? Ce fir subțire – mai subțire decât firul de păianjen – a despărțit visul de realitate? Îndată ce vioara Guarneri a fost scoasă din cutie, îndată ce coardele i-au fost mângâiate de arcuș, atât Paganini cât și prietena lui pricepură că se sfârșise cu zilele de robie. Fiecare zi ce trecea aducea noi semne de trezire. Și nu numai pentru Paganini. Armida, cea care-l vrăjise pe Tancred, se dezmeticea ea însăși la sunetele noi ale viorii. Paganini începuse să-i devină străin – un violonist vrednic de admirație, un geniu, dar atâta tot. Ea simțea că pierde un amant slut, cu sângele atât de clocotitor, și nu mai lupta ca să-l păstreze. Se întâmplă ca Paganini să petreacă o zi întreagă la Lucca, iar apoi rămase și noaptea în oraș, într-o căsuță unde Niecco își lăsase cărțile.

După o lună de strălucite concerte date la Lucca, Paganini o porni spre Nord. Dorul vieții rătăcitoare i se trezi din nou și, cum nimic nu-l mai ținea acolo, se îndreptă spre Pistoia, Bologna, Modena, Parma, Piacenza, Pavia și de acolo mai departe. Concertele lui aveau pretutindeni un succes neobișnuit. Ajunse, în cele din urmă, la Milano.

Află din ziare că omul arestat la Ferrara – care se dăduse drept Paganini și murise apoi în închisoare – era violonistul polonez Duranowski. Vestea morții lui Paganini străbătuse toată Italia de nord. El știa că familia îl socotește plecat demult dintre cei vii. Amintindu-și de timpul în care fusese izgonit din lume, Paganini încerc-a un simțământ ciudat, născut din îmbinarea unei alte înțelegeri, mai neobișnuite, mai mature, a vieții, cu caldul simțământ de recunoștință, purtat vrăjitoarei care-l ținuse înlănțuit la Lucca.

Paganini gusta din plin sentimentul independenței, al libertății. Istoria cu orchestranții din Livorno nu se mai putea repeta. Acum nu mai avea nevoie de ocrotirea consulului englez.

La Milano întâlni din întâmplare o cântăreață din Livorno. Pe

neașteptate se trezi într-însul dorința unei vesele și ușoare aventuri de dragoste. Îi află adresa – comunicată bucuros – și, către asfințit, o porni într-acolo. Încurcă însă numele gazdei. Bâjbâind urcă o scară largă și întunecoasă, nimeri o ușă și o împinse. Un vestibul mare, o oglindă uriașă și o masă rotundă. Nimeni. Deschise ușa următoare. Pe un pat imens, o tânără femeie sub o plapumă trandafirie privea cu spaimă spre ușa care se deschisese. Apoi, întinzându-i miinile, îi spuse zâmbind:

— A, dumneata ești doctore! Credeam că o să vii mai târziu.

Ce l-a îndemnat pe Paganini, n-ar fi putut-o spune nici el, dar se așeză lângă patul bolnavei, cu aerul unui medic adevărat. Drept e că-i și plăcea. Gânduri năstrușnice începură să-i treacă prin minte cu o repeziciune uluitoare. Veselia și vioiciunea firii sale, care lănceziseră până atunci, se revărsară acum cu o putere pe care nici el n-o bănuise. Luă mâna bolnavei și o privi atent în ochi, zicându-i apoi:

— Vă simțiți, desigur, mai bine astăzi decât ieri?

— Da – răspunse tânăra femeie.

Îi pipăi pulsul cu grijă, dar îi strânse mâna cu o duioșie nesocotită.

Deși căuta să și-l înfrâneze, râsul însă îl birui. Niciodată nu fusese într-o situație mai caraghioasă. Toate încercările de a-și lua o mutră serioasă dădură greș. Femeia îl privea buimăcită, căutând parcă să-și aducă aminte de ceva. Și deodată, smucindu-și mâna din palma lui Paganini, îi spuse supărată foc:

— Dumneata ești signor Paganini, violonist și nu medic!

Atunci Paganini izbucni în hohote de râs, pe care se străduia să și le stăpânească. Dar cu cât râdea mai tare, încercând să se potolească, cu atât bolnava se înfuria mai mult. Dincolo de ușă se auziră niște pași. Intră un bătrân. Bolnava își schimbă imediat expresia feței și, adresându-i-se cu vioiciune, îi zise:

— Iată, tată, doctorul găsește că starea mea...

— Da, da – confirmă Paganini cu gravitate – câteva zile încă și bolnava poate să păărăsească patul.

Bătrânul îl învălui pe Paganini cu o privire recunoscătoare și începu cu dânsul o lungă convorbire științifică de ordin medical. Vorbea despre neștiința doctorilor din ziua de azi, despre epoca nouă care se

vestește, despre signor Volta, care face experiențe cu ajutorul unor noi forțe ale naturii, despre energia descoperită de către signor Galvani și care probabil, peste câțiva ani, va fi capabilă să învie morții, din moment ce e de ajuns să atingi cu o sârmuliță metalică – înmuiată în acid sulfuric și zinc – piciorul despărțit de trup al unei broaște, pentru ca acesta să miște ca viu.

Paganini încuviința din cap, cu aerul unui savant. Discuția se prelungi. Paganini nu mai știa ce să facă. În cele din urmă, tânăra femeie îl salvă, întrerupând discuția în clipa cea mai primejdioasă.

— Ai să-mi scrii o rețetă, nu, doctore? întrebă ea.

O pană de gâscă, o călimară de bronz și foi de hârtie cu marginea aurită îi fură puse la îndemână. Muind pana cu un aer grav, Paganini căzu pe gânduri.

— La drept vorbind – spuse el – boala e de așa fel, încât nu mai e cazul să folosim bucătăria latinească. O scoatem la capăt și fără leacuri. Natura a fost atât de darnică și de bogată, încât signora, fiica dumneavoastră, se poate bizui pe ea. Vom vedea pe urmă ce va mai fi.

— Da, da, doctore! – se amestecă brusc tânăra femeie, căutând să-și ascundă zâmbetul vesel, printr-un ton amabil. – Sper că veți veni și mâine și veți vedea că-mi este mult mai bine.

— Cum, vreți să vin și mâine? – zise Paganini uluit și cât pe-acți să se trădeze prin această întrebare nelalocul ei.

— Da, doctore, neapărat! Altfel o să-mi fie mai rău!

— Ia te uită! – exclamă bătrânul.

Într-un plic albastru, cu stema nobilului milanez Romaniezi, Paganini primi o bancnotă de zece lire. Fu primul său onorar de medic.

Respirând adânc aerul proaspăt de afară, Paganini chibzuia la cele petrecute. Întâmplarea aceasta, neașteptată, îl cam sperie. Era mirat că lumea din Milano îl recunoaște după portrete, lucru ce-i adeverea faima și îi îngăduia să nădăjduiasă în reușita concertelor. Pe de altă parte, îi era teamă ca la vreun concert să nu apară cumva signor Romaniezi.

Concertul pe care urma să-l dea fu amânat. A doua zi, signor Paganini își luă iarăși masca de Esculap. Vorbi două ore în șir cu prietenosul bătrân, aruncând fetei niște priviri focoase. Bolnava își juca

greu rolul, dar îl juca bine. Când Paganini se ridică să-și ia rămas bun, ea stăruia să fie din nou vizitată, a doua zi. Tatăl făcu un gest deznădăjduit și zise:

— Tereza, să deschizi tu mâine doctorului, fiindcă eu va trebui să iau parte la ședința consiliului municipal.

Nimic nu putea fi mai potrivit pentru Paganini decât această prezență a bătrânului la consiliul municipal.

Vizitele durau acum destul de mult, brodindu-se de obicei în lipsa de acasă a respectabilului signor Romaniezi. Iar în ziua când se ținu concertul în sala cea mare a Conservatorului din Milano, Paganini trecu pe la signora Romaniezi, tot în lipsa tatălui ei, pentru a o conduce la concert.

Pasiunea nu merse însă prea departe. Într-o bună zi, Paganini simți nevoia să revină acasă. Nici el singur nu deslușea pricina acestei porniri atât de puternice, încât pleacă din Milano chiar în aceeași seară cu diligența ce se îndrepta spre sud.

În buzunar avea carnetul de cecuri al băncii genoveze. Depusese pe numele lui taică-său douăzeci de mii de franci. Gândul că dobândise îndemânarea la vioară datorită necruțătoarei stăruințe a bătrânului, care transformase vioara într-un instrument legat în mod firesc de propria sa ființă, îl umplea acum de încântare. Își iertă tatăl; îi iertă și mamei evlavie-i de catolică îndârjită, lipsa ei de stăpânire față de iscodirile preoților... Asprele imagini ale copilăriei se șterseseră toate și acum îi apăreau într-o altă lumină, mai trandafirie. „Iată, își zicea Paganini, semnul că am atins, înainte de vreme, pragul maturității”.

Gândurile ce i se vânturau tocmai atunci prin minte îl făcură să izbucnească în râs. Un tânăr cu păr negru și ochi albaștri, pe care Paganini nu-l cunoștea, îl privea stăruitor. Paganini îi răspunse printr-o căutătură tot atât de stăruitoare.

— De ce râdeți? – îl întreabă tânărul.

— Nu vi se pare că sunteți prea curios? Râd de propriile-mi gânduri. Mi-ar fi greu să vi le redau.

— Dacă ați ști ce s-a întâmplat acum o oră, v-ar pieri pofta de râs! Tonul era sinistru.

— Dar ce s-a întâmplat? – întreabă Paganini destul de nepolitic.

— Generalul Bonaparte s-a proclamat împărat al Franței.

— Cum, și într-o oră vestea a și ajuns la dumneavoastră? Dar cine sunteți?

— Sunt contele Federigo Confalonieri din Milano. Nu-i nevoie să-mi spuneți numele, fiindcă v-am recunoscut imediat, sunteți vestitul violonist. Vă mărturisesc că am socotit că schimbarea politicii franceze v-a înspăimântat și asta v-a făcut să părăsiți Milano.

— Nicidecum! — spuse Paganini. Politica și vioara sunt atât de departe una de alta!

Confalonieri zâmbi compătimator.

— Așa credeți? — întrebă el cu îndoială în glas.

Brusc, Paganini se învioră. Gândurile de odinioară începură să-i umble prin minte.

— De fapt, uneori cuget altfel. Dar în zilele noastre... Când tunurile vorbesc, muzica trebuie să tacă!

Confalonieri clătină din cap.

— Dumneavoastră știți bine ce uriașă însemnătate are muzica în călirea spiritului.

— Adevărat — răspunse Paganini — dar n-am auzit niciodată că flămânzii ar umple sălile de concert.

Curând discuția luă sfârșit.

La o stație mică și prăpădită a fost deșteptat de către *vetturino*¹², care striga cât îl ținea gura: *Si cambia*, adică: se schimbă diligența. Trezindu-se, Paganini își aminti îndată de groaznica vedenie pe care-o avusese. Visase o scară albă și uriașă, ridicându-se dintr-o prăpastie neagră. Cineva îi spunea că trebuie să urce scara până în vârf și că în timpul urcușului va da peste trei trepte din fâșii de pânză — nu de piatră, cum păreau celelalte — pe care, călcând, se va prăbuși în prăpastie și, izbindu-se de pietrele ascuțite din fund, se va preface într-un maldăr de carne sfârtecătă și ciolane sfărâmate. Se făcea că n-avea cum da înapoi și spaima îl sugruma. În jur, o tăcere înfricoșătoare și pustiu. Munții parcă îl apăsau. Dar iată că voința îl îmboldește ca un arc de oțel; s-o pornească iute și, în timp ce, pradă unui îndemn de

¹² Surugiul diligenței (n. tr.).

neînvins, se repezea în sus. Sărind câte trei trepte deodată, un gând era cât pe-aci să-l pironească locului... Dacă, sărind trei trepte o dată, va osteni și se va prăbuși de pe scara fără parmalâc? Dacă, avântându-se să sară câte trei trepte deodată, va greși numărătoarea și, neștiind unde-i capcana, va pune piciorul tocmai pe treapta de pânză? Atunci pieirea va fi de neînlăturat. Și așa, fără să știe dacă treptele cele înșelătoare sunt la începutul sau la sfârșitul scării, atinse a doua sută treaptă, a treia sută treaptă, simțindu-se sortit, fără nădejde de scăpare, unei morți cumplite, unor chinuri îngrozitoare... Și așa pe neașteptate, tocmai aproape de capăt, simți cum piciorul pășește în gol și el rămâne suspendat în aer; apoi se agață cu amândouă mâinile de o treaptă de piatră, de o treaptă adevărată, tare și izbăvitoare. Da, e salvat! Un genunchi îi este pe treapta de piatră, umerii și capul pe o alta. O clipă se mai simte încă atârând deasupra prăpastiei, apoi iată-l urcând din nou, cu pași siguri, treptele știind bine că primejdia s-a dus. Deasupra capului zărește acum cerul unei zile senine; soarele suie pe bolta de un albastru închis. Răsuflă ușurat. Viața îi zâmbește. Valuri de aer azuriu și fierbinte îi cotropesc obraji... și ca un cucurigu răsună: *Si cambia!* Era surugiul care-i striga la ureche.

În timp ce călătorii prânzeau, odihnindu-se de zdruncinături și hopuri, pe când un ostaș din garda franceză controla pașapoartele, iar cârciumarul turna vinul roșu și acru în pahare, Paganini număra orele și minutele care-l despărteau de Genova.

— În sfârșit, iată și Genova!

Paganini era surprins de emoția ce-l cuprindea și se gândea că acum, în sfârșit, se apropia de împăcarea definitivă cu familia. N-avea nicio îndoială că mamă-sa îi ducea dorul. Știa că lui taică-său îi va trece necazul pricinuit de faptul că-l căutase zadarnic și că, atunci când va auzi foșnind hârtia ce adeverea, simplu și limpede, că e stăpânul sumei de douăzeci de mii de franci, bătrânul s-ar putea să încerce chiar muștrări de cuget, la gândul că a cerut ajutorul poliției pentru a-l readuce acasă.

Își pregătea cuvintele pe care ar fi dorit să le rostească acasă. Va trebui să le arate că tocmai în interesul familiei și pentru izbânda carierei sale muzicale în viitor a fost nevoit să plece în lumea largă,

folosind poate un mijloc neîngăduit ca să se rupă de familie. Dar ceea ce nu-i trecuse prin minte, în timpul călătoriei spre casă, și ceea ce i se păruse simplu și firesc, când va ajunge în fața porții părintești, se schimba acum, chiar când ajunsese acasă, într-un simțământ care-l pune pe gânduri. Deodată, Paganini, marele violonist – al cărui nume era vestit în toate orașele din nordul Italiei – își dădu seama că pentru cei de acasă el ar putea să nu fie mai mult decât un biet școlar prins cu șoalda, nimic mai mult decât feciorul Terezei Paganini, băiețelul de la Han, de odinioară, cu mâinile mângjite și nădragii peticiți. De aceea, de la bun început, el căută vorbele cu care să cucerească inimile părinților.

Ciocănind la ușă, nu primi răspuns. Cuvintele pregătite se risipiră toate, ca prin farmec. O neliniște nelămurită puse stăpânire pe ființa lui și, nemaiputându-și stăpâni emoția, începu să bată cu pumnii în ușă, cuprins parcă de minia unui deznădăjduit.

Răspunse un glas furios și răstit. Recunoscă glasul mamei. Dar cât de puțin semăna cu glasul de altădată! De ce e atât de furioasă? De ce nu-și dă seama că ciocănește la ușă chiar copilul ei drag, micul Nicco – așa cum îi zicea, dezmiardându-l în copilărie?

— Cine-i nemernicul care vrea să-mi dărâme ușa? – tună cineva, aproape de urechea lui Paganini.

În coridorul întunecos zări chipul surorii mai mari. Cât de mult îi semăna glasul cu acela al mamei. În fundul odăii, lângă ușa sufrageriei, zări o femeie bătrână, ținând în mână cartea de rugăciuni și mătăniile.

Sora îl recunoscă pe dată, iar mama, văzându-l, scăpă cartea din mâini, se ridică și, făcând un pas înapoi, răsturnă scaunul. Sora amuțise. Paganini se repezi spre maică-sa, care se dădu însă în lături, ca în fața unei arătări. Zgomotul îi făcu și pe ceilalți din casă să vină în odaie. Apăru și frate-său, împreună cu o femeie necunoscută. Spărgând tăcerea aceasta apăsătoare, fratele îl salută zgomotos. Femeia care intrase odată cu frate-său îl sfredelea cu niște ochi răi și aspri. Mama îl cerceta în tăcere cu ochii ei albaștri și posomorîți. Paganini abia mai putea prididi să asculte nenumăratele întrebări ale fratelui, care curgeau ca niște șuvoaie. În cele din urmă Paganini îi tăie vorba spunând – mai degrabă pentru a o face pe maică-sa să vorbească:

— Mamă, aş putea, măcar pentru câţava vreme, rămâne la dumneavoastră?

De la început, cuvintele ei îl lovira ca un trăsnet:

— Vezi că toate alimentele s-au scumpit. Unde să te mai aciuieşti şi tu la noi? Caetana s-a instalat aici cu copilul. Celestina are şi ea un copil, iar Fabrizio vrea să se însoare şi el mâine-poimâine. Unde să mai încapi şi tu? Nu-i mai bine să stai la hotel? Hrana e tare scumpă... Trebuie să precupeţim fiecare bănuţ. De altfel...

Se opri, podidind-o lacrimile.

În momentul acela intră, şontâc-şontâc, bătrânul Antonio, strănutând şi scuipând într-o batistă mare. Îşi privi fiul fără nicio mirare, neîncercând măcar să-şi ascundă dispreţul cu care-l măsura.

— Urâte lucruri am mai auzit despre tine! Mai bine ţi-ai căuta o gazdă, tocmai ca să nu ne mai căşunezi necazuri. Familia e cel mai bun prieten al omului, dar tu ai uitat-o. Ce-ai făcut, mă rog, pentru familia ta?

Lui Paganini îi fulgeră un gând: în evanghelia, pe care ei o iubesc atâta, scrie: „Vrăjmaşii omului sunt cei din casa lui!” Dacă-i așa, trebuie să adaug: „Nu există mai mare fericire pe lume decât să-ţi pierzi prietenul cel mai bun”.

Stăpânindu-şi totuşi indignarea se ridică şi, foarte supus, se apropie de tată-său, îşi descheie haina, scoase grăbit din buzunar portofelul, se aplecă peste masă şi puse în faţa bătrânului cecul în valoare de douăzeci de mii de franci. Ca prin farmec, faţa bătrânului Paganini se însenină.

— Bine! — zise el. Văd că trebuie să-ţi sărbătorim întoarcerea. Ei, Terezo, ce stai? Ei Celestine, Fabrizio! De ce nu vă mişcaţi? Nu vedeţi că s-a întors Niccolo! S-a întors Niccolo! Poţi să rămâi la noi!

Zidul de gheaţă se topise parcă, pe neaşteptate. Toţi se năpustiră să-l îmbrăţişeze şi, deodată, inima lui nu mai putu răbda. Omul acesta, pe care ei erau aproape să nu-l mai recunoască de voinic ce era, înzdrăvenit şi maturizat, s-aruncă de gâtul maică-si şi începu să plângă amar, cu hohote, ca odinioară, în copilărie, când era crunt bătut. Plânse mult, de părea că nu se va mai potoli niciodată. Nici el singur nu desluşea rostul acestei porniri. Fiecare dintre membrii familiei tălmăci,

însă, în felul său dovada aceasta de neobișnuită slăbiciune.

Și, în timp ce Paganini plângea, văzând cu durere cât de lipsită de dragostea de mamă este femeia aceasta îmbătrânită înainte de vreme și care parcă își pierduse din limpezimea minții – mama, cercetându-și feciorul, simțea cu totul altceva. Ea credea în momentele acelea că Niccolo se căiește pentru numeroasele lui păcate, socotindu-l cel mai nereușit dintre copiii ei. În timp ce Paganini bocea pe umărul ei copilăria lui și singurătatea de acum, dându-și bine seama că de fapt n-avea nici în clin și nici în mână cu oamenii din fața lui, bătrânul, la rândul lui, socotea că flăcăul acesta întors acasă, asemeni fiului rătăcitor din Vechiul Testament, zadarnic nădăjduiește că va scăpa plătind doar prețul vițelului poruncit, de tatăl său, să fie servit la masă. „N-avea nicio grijă, dragul meu, își zicea bătrânul misit, privindu-și feciorul cum varsă lacrimi, vițelul pe care ți-l ofer face mai mult decât douăzeci de mii de franci! Dacă am primit în casa mea pe fiul rătăcitor, voi ști eu cum să-l fac să-și caște bine băierile pungii”.

Fiul rătăcitor însă nu-și mai potolea amarul, făcând să încolțească în sufletul bătrânului o bănuială apăsătoare. „Să-l ia dracu! Să știi că i s-o fi întâmplat vreo mare nenorocire! Și-o fi scrântit mâna și nu mai poate cânta la vioară? Sau s-o fi pus rău cu poliția și acum vine la noi, bocind și oftând ca unul care nu mai are încotro s-o apuce?”.

Fratele mai mare se bucură cu adevărat de întoarcere, trăgând nădejdea că de acum încolo afacerile bănești îi vor merge mai bine, dacă se va purta de la început prietenos cu Niccolo. Și Lucreția chibzuia cum s-o brodească mai bine, ca să capete ceva parale pentru a plăti datoriile făcute la cărți de bărbatul ei.

Paganini se căina pe sine, cum își căina și naiva lui părere despre lume. Încet-încet, însă, simțămintele și gândurile caracteristice sufletelor alese izgoniră din inima sa mila aceasta egoistă, pe care o încerca față de el însuși.

Nu se mai gândi la singurătatea sa. Dar nici oamenii aceștia din preajma lui nu-i puteau inspira decât compătimire, văzându-le urâcioasele simțăminte și sufletul pocit. Anii de zbucium trăiți de întreaga populație a Italiei de nord, rezultatele schimbătoare ale jocului de bursă, de care atârna atât starea familiei, cât și buna

dispoziție a tatălui, se pare că-i zdruncinaseră pe bătrâni. Și în viața lor; se întâmplaseră mari prefaceri, la fel de mari ca și acelea care se petrecuseră într-însul. Niccolo se simțea însă stăpân pe soarta lui. Pentru el era limpede ca lumina zilei că înalta desăvârșire pe care o dobândise în tehnica viorii era acum parte din ființa lui și chiar de-ar fi vrut să uite acest fapt, nu i-ar fi mai fi fost cu putință. Știa că nu-și putea pierde talentul decât odată cu mâna. Era într-adevăr întruchiparea geniului viorii. Dar iată acum în fața lui, tatăl și mama, surorile și frații, niște oameni mărunți, fără nimic vrednic într-înșii. Paganini simțea că nepotrivirea dintre lumea lui lăuntrică și lumea acestei familii obișnuite de italieni din nord va isca sentimente și stări sufletești care vor otrăvi cu pizmă și chiar cu ură pe acești oameni din preajma sa. Și totuși, datorită unui puternic instinct, el nu se putea scutura de simțământul unei dureri profunde, de mila și dragostea lui curată față de dânsii.

Bancherul la care Antonio Paganini își încasă cecul a fost foarte mirat de numeroasele întrebări ce-i fură puse. Bătrânul, când palid, când stacojiu, încerca să afle câți bani are fiu-său și unde sunt depuși. Pentru prima dată, preaîncercatului mijlocitor de bursă i se părură o piedică supărătoare și de prisos vechile secrete ale băncilor italiene.

În convorbirile ce le avea cu Niccolo, el îi amintea mereu de nopțile albe ale maică-si, de viața de mizerie pe care un om bătrân ca dânsul a fost nevoit s-o ducă, pentru a-i asigura pregătirea muzicală necesară carierei lui. Acum, căuta cu tot dinadinsul să-i dezvăluie toată măreția planurilor ce le făcuse odinioară pentru dânsul, ca un tată bun ce era, și încerca să-l facă să simtă povara grijilor prin care trecuse și care n-avuseseră altă țintă decât să scoată, chiar și prin bătaie, dintr-un băiat neascultător, un om sânguitor și să-i prefacă dramul de talent într-un mare și adevărat talent de violonist. Printr-un ciudat joc al întâmplării, Paganini însă nu vedea toate aceste meșteșugării ale lui taică-său. Dimpotrivă, el încuviința tot ce i se spunea, făcea pe voia măică-si și punea bucurios la îndemâna familiei primii săi bani din greu agonisiți și depuși la o bancă din Genova. Supunerea aceasta îl făcea și mai hapsân pe bătrân.

Relațiile din sânul familiei ajunseseră ca un joc între două tabere

vrășmașe. Când Paganini lipsea de acasă – mama, tatăl, fratele și surorile țineau nesfârșite consfătuiri. Erau unele zile când Niccolo se simțea favoritul și ocrotitorul familiei, dar erau și altele când tatăl se năpustea asupra lui cu urlete și blesteme, iar mamă-sa, suspinând adânc îndurerată, îi cerșea două-trei sute de franci, pentru a acoperi unele cheltuieli neprevăzute, făcute împotriva voinței bătrânului.

Cu toate că n-avusese de gând să cânte la Genova, Paganini a fost silit totuși să apară pe scenă. Își pusese în gând să stea acasă o lună și apoi să plece spre nord, ca să dea concerte. Se simțea iarăși atras de Milano, Torino și Veneția. Își închipuia cum va apare din nou la Livorno și la Lucca. La Genova, însă, nu dorea să fie decât băiatul mamei, fratele surorilor; să fie doar Niccolo Paganini cel de odinioară.

Dându-le însă până la urmă și ultimul ban, violonistul se pomeni, ca pe vremuri, la cheremul bătrânului. Acesta catadicsi să-i dea doar câte douăzeci de franci pe zi – și aceasta pentru toate cheltuielile. Abia atunci își dete seama Paganini de cumplita lui zgârcenie, vecină cu nebunia.

Primele încercări de a se înțelege cu autoritățile în vederea unui concert n-au reușit. Biserica romano-catolică din Genova se împotriva ca să apară pe scenă un fiu răzvrătit al biserici, așa cum îl pârase însuși tatăl său. Nu era o interdicție fățișă, ci mai mult o neîncuviințare, ceea ce era de ajuns pentru autoritățile genoveze.

După multă alergătură, Paganini primi o înștiințare foarte ciudată: prin abatere de la rânduiri și ca răsplată pentru concursul dat la un concert religios de binefacere, episcopul genovez îi îngăduia să dea în biserică un concert de muzică laică. Dar când veni sorocul să se treacă la fapte, iată că se ivi o altă piedică neașteptată.

Spre deosebire de alte orașe italiene, la Genova ființa un consiliu muzical superior, al cărui președinte era signor Novi, acel Novi cu care Paganini studiase împreună, la Paer. Acum, el deținea titlul de prim violonist al orașului. Trebuia să meargă numaidecât la el, fiindcă toate concertele date în oraș aveau nevoie – pentru „frumusețea artei și puritatea moravurilor” – de prealabila încuviințare a acestui consiliu. La început, totul merse ca pe roate. Novi îl primi pe Paganini ca pe o rudă apropiată. Ținându-l de mână, îl așeză prietenos într-un fotoliu și-l

întrebă despre bucuriile și necazurile lui. Surâzând, Novi îi vesti moartea unui coleg de conservator, înecat într-o lagună din Veneția. Sfânta biserică însă nu îngăduise a se înălța rugi pentru mântuirea sufletului său, fiindcă omul se sfârșise fără să se spovedească, iar în viață avusese legături cu corsicanul acela ateu.

Oarecum înciudat, Paganini încercă să stăvilească potopul de cuvinte, aducând vorba despre concertul pe care voia să-l dea. Chipul lui Novi deveni deodată aspru și rece.

— Mi se pare că nu știi, dragul meu – răspunse el – că rânduielile noastre cer să dai mai întâi o probă în fața consiliului. Cunosc măiestria ta, dar nu tocmai tu, cetățean al orașului Genova, vei fi acela care să-i nesocotești vechile reguli și legi, adică datinele lui. Te-ai depărtat de noi. De aceea, mai stai printre noi, fără să dai concerte, apropie-te de preocupările noastre și pe urmă vom discuta propunerea ta.

Paganini se ridică.

— Să mă examinați pe mine ca pe un începător? Și, mă rog, cât trebuie să aștept?

Novi îi mângâie împăciuitoare mână.

— Nu te necăji degeaba! Nu va trebui să aștepti prea mult. În ceea ce privește examenul, e o simplă formalitate. Rămâi cu noi... un an, doi.

— Ce-ai spus? – strigă Paganini. Îți bați joc de mine?

— Potolește-te! – zise Novi. Sfânta biserică nu interzice muzica. Dimpotrivă, ea n-a atins nicăieri o atât de înaltă desăvârșire ca în operele religioase ale lui Palestrina, cu care, în adevăr, se poate mândri biserica romano-catolică. Trebuie să știi că cei mai de seamă muzicieni ai tuturor timpurilor au scris compoziții religioase. Un violonist care n-a scris nimic pentru biserică dovedește, tocmai prin aceasta, că se leapădă de harul ei. Vei executa opere proprii, compuse în spiritul muzicii religioase, nu-i așa?

Glăsuind așa, Novi luă un aer grav și neînduplecat și se apropie de o etajeră de mahon. Luă de acolo o servietă de marochin roșu și, după ce scotoci prin ea, scoase un ziar austriac, tipărit în Lombardia. Fițuica aceasta scria că Paganini își pierduse toată averea la jocuri de noroc și fusese silit să-și vândă până și vioara, pentru a-și plăti o datorie la cărți.

Sfârșind de citit, Novi adăugă, cu amărăciune și compătimire:

— După toate aceste zguduiri, înțeleg prea bine că-ți este greu să te refaci. De aceea ai și venit la Genova. Bunică-ta a murit de foame, deoarece nu trimiteai nimic familiei. Bătrânul tău tată a îndurat adesea lipsuri groaznice, iar bătrâna ta mamă a vărsat lacrimi fierbinți, rugându-se Domnului să te readucă în sânul sfintei biserici. Vrei să-ți crezi o glorie de mare violonist și în acest scop folosești tot felul de mijloace necinstite; dar ține minte, spuse Novi amenințător, ridicând pe neașteptate glasul, eu te cunosc până în fundul sufletului. Până la urmă, adevărul tot va triumfa. Mi-aduc aminte de eșecul tău, când, după chefurile acelea, noapte de noapte, nu mai erai în stare să ții în mână nici vioara și când ți-au plesnit coardele... Îți amintești când Paer a spus că ai căzut la examen? Sunt gata să recunosc că n-a fost decât o simplă întâmplare. Mie îmi ești drag și te poți bizui pe prietenia mea. N-am să destăinuiesc nimănui lucrurile acestea...

Paganini simțea cum pumnii i se încheștează fără voie. Nemernicul acesta se oferea să-l ocrotească, urmărind fără doar și poate să încheie un târg cu el. La Genova, într-adevăr, soarta lui atârna de Novi, care, îmbiindu-l cu prietenia lui mârșavă, avea nerușinarea să-și vâre nasul până și în chestiunile lui familiale, ba să-l și judece. Dar n-avea altă ieșire. Trebuia să bea paharul amărăciunii până la fund!

— Așadar – zise Novi – eu nu sunt de acord cu asprimea camarazilor mei față de tine. Ei l-au sfătuit pe bătrânul tău tată să se jeluiască tribunalului sfintei inchiziții. Voi face însă tot ce-mi va sta în putință pentru a le domoli îndârjirea, căci ei sunt aceia care nu vor să te vadă apărând pe scenă. Dar asupra-ți, iartă-mă că ți-o spun, apasă o învinuire pe care trebuie să o spulberi mai înainte ca eu să ridic chestiunea ta.

Paganini bănuia că Novi îi pregătește acum o lovitură nimicitoare și că-și bate joc de el, amânând înadins clipa în care să-i dea această lovitură. Dar se înșelă. Novi era cu adevărat tulburat și-i era teamă să-și rostească gândul, căruia îi dote drumul pe nerăsuflăte.

— Trebuie să te dezvinovățești, aducând instrumentul cu care cânti, pentru a fi mai întâi cercetat de către consiliul muzical.

Spunându-și gândul, răsuflă ușurat și începu să râdă cu poftă.

Lui Paganini îi venea nespuse de greu să se stăpânească. Fiecare

vorbă a lui Novi îi sporea furia. Novi socoti însă că Paganini nu mai e primejdios, de vreme ce, după primele cuvinte, nu reacționase în niciun fel.

— Se spun lucruri îngrozitoare despre tine – rosti el și apoi se opri din nou. Firește, nu le dau nicio crezare! Nu ești tu vechiul meu prieten?

Paganini se simți zdrobit și se îndreptă calm spre ușă. Novi crezu că Paganini, recunoscându-și înfrângerea, căuta să se ferească de alte noi jigniri.

— Despre tine umblă vorba – grăi el în grabă – că ai lungit arcușul lui Tourte o dată și jumătate și că pe un vechi și prețios instrument al lui Guarneri ai întins coarde de violoncel. Fără îndoială, ai să le înlocuiești și ai să vii cu un arcuș obișnuit. Dar cum se zice că vioara ta e plină de inscripții și formule magice, suntem datori s-o cercetăm, mai înainte de a te lăsa să apari cu ea pe scenă.

— De ce? strigă Paganini indignat. Pot să pun orice fel de coarde îmi plac. Francezii au prefăcut clavecinul în pian, făcând dintr-un instrument vechi unul nou, de o mie de ori mai frumos și mai sonor!

— Francezii? – și, îngălbenindu-se deodată, Novi îl mai întrebă o dată: Francezii, spui tu? Cum îmi vorbești de oamenii aceștia care au tăiat capul regelui lor? Aici, în camera aceasta, îndrăznești tu să rostești un asemenea cuvânt? Tu știi ce fac francezii? Știi că pruncii mor din cauza vărsatului de vânt, că netrebnicii aceștia bagă în pielea viștelor cojițele de vărsat, molipsind zeci de mii de copii cu boala viștelului? Știi tu oare, că vaccinându-i astfel, ei transmit omului, acestei făpturi a lui Dumnezeu, proprietățile animalelor?

— Faci pe prostul! – tună Paganini. Spui prostii! Știi prea bine că datorită acestor inoculări copiii sunt mântuiți de variola neagră. Copiii vaccinați nu mor, ci devin imuni pentru totdeauna.

— E împotriva canoanelor bisericești! – răspunse Novi, bătând furios din picioare. Căutătura lui dovedea de această dată o ură vădită. Află că noi și biserica romano-catolică am interzis, pe tot cuprinsul Italiei, vaccinul împotriva variolei.

Paganini se întoarce și ieși, fără să mai rostească o vorbă.

Un jurnal din Genova vesti apoi dispariția violonistului Paganini.

În primele trei luni signor Antonio făcu tot ce-i era cu putință pentru a-și regăsi băiatul. Cercetările rămaseră însă zadarnice. Nicăieri, nicio urmă. Jandarmii austrieci și copoii poliției papale începură a cotrobăi prin casele de joc de la Livorno.

Capitolul 17

DRUMUL SPRE CULME

Sora lui Bonaparte, principesa Eliza Bacciochi, numi pe Paganini dirijorul orchestrei sale din Lucca. Supunându-se acestor noi cerințe ale vieții, Paganini acceptă, pentru prima dată, să-și știrbească întrucâtva neatârarea. Numirea aceasta îi dădea o oarecare situație, îl scutea de atâtea întrebări de prisos și pune, pentru o bucată de vreme, rinduială în viața lui prea plină de neliniști.

Începuse la Genova o mare lucrare pe care o termină la Lucca. Oricât s-ar părea de ciudat, noile sale lucrări erau compuse pentru vioară cu acompaniament de chitară, încordat și năvalnic, scrise apoi – unul după altul – șase cvartete pentru vioară, violă, chitară și violoncel.

Micii muzicanți din Lucca, hoinarii ulițelor, care cântau pe la serbările populare diferite bucăți la chitară, alergau la el să le dea câte o melodie nouă. Răspunzându-le bucuros, Paganini schița în fugă mici piese pentru chitară; nu refuza pe nimeni, ori de câte ori i se cereau.

Din Lucca se împrăștiară astfel, în diferite orașe, o sumedenie de lucrări mici pentru chitară. Ele erau tipărite, vândute, răspândite, schimbate, vulgarizate, interpretate de fiecare în felul lui și, până la urmă, din toate aceste desfătări de o clipă a violonistului ieși o literatură muzicală bogată și complexă, care era, însă, numai pe jumătate opera lui Paganini. În general, lucrările acestea mai degrabă îi știrbeau faima. El însă se sinchisea atât de puțin de bârfelile privind arta sa de compozitor, încât nu dezmințea niciodată zvonurile în legătură cu o bucată sau alta. Muzicanții din Lucca, mai ales cei nevoiași, povesteau cum Paganini le dăruia, ca un ajutor pentru zilele lor amărâte, pagini cu note, cuprinzând piese pentru chitară scrise în fugă și că uneori acestea salvau din ghearele mizeriei familii întregi. Lucrând la Lucca și exersând mai departe la vioară, cu aceeași sânguință, pentru a ajunge la o desăvârșită virtuozitate în interpretarea

*modulațiilor*¹³ lui Locatelli, Paganini nu părăsea nici chitara. Chiar când atinse perfecțiunea la vioară, când încetă a-și mai pregăti concertele, când nu mai exersa acasă și nu mai punea mâna pe arcuș decât când apărea pe scenă – el se desfăta ca și înainte cântând la chitară, dar fără să apară vreodată cu ea în fața publicului.

Acum călcase însă jurământul ce-și făcuse încă din tinerețe. Paganini devenise un violonist de curte, dacă se putea numi așa mica suită a surorii împăratului francez, care, deocamdată, se mulțumea cu titlul modest de principesă italiană. Însuși principele Bacciochi lua lecții de vioară cu Paganini. Astfel, acesta frecventa cu regularitate palatul princiar și, împreună cu un alt profesor, Galii, se bucura de o deosebită bunăvoință din partea familiei acestuia, care avea un rol de frunte în orașul Lucca.

Tinerii muzicieni din oraș se arătaseră foarte bucuroși să înghebeze o orchestră mare. Lui Paganini i se alăturară și francezii, rămași în oraș după plecarea fanfarei regimentului de cavalerie al generalului Masséna, și care primiră cu însuflețire vestea că Paganini va dirija orchestra.

Când Paganini intră în sala înaltă, aflată chiar lângă scena teatrului din Lucca, o mulțime imensă de tineri în uniforme peticite, în haine negre și cenușii, discutau laolaltă veseli și zgomotoși. Ascultând vuietul acesta de glasuri, ca și zgomotul dezordonat al instrumentelor ce se acordau, Paganini era încântat. Nu fu observat din primul moment, deși cu toții îl cunoșteau și îl așteptau; larma se potoli abia când ajunse la pupitrul de dirijor. Atunci, toate glasurile amuțiră și privirile se ațintiră asupra lui.

Se așează pe toba mare și gestul acesta simplu, arătând că înainte de toate voia să stea de vorbă cu orchestra, ca un prieten, fără ifose, cuceri inimile tuturor. Noul dirijor cuprinse dintr-o ochire sala cu decorurile sprijinite pe pereți, cu intervalele dintre scaune ticsite de panouri, bârne, grinzi și accesorii de teatru, cu oamenii stând lângă instrumentele lor sau în diferite poziții, așa cum fuseseră surprinși în

¹³ *L'arte di nuova modulazione*, cunoscute și sub numele *Caprices enigmatiques* — piese de mare virtuozitate scrise de Pietro Locatelli, compozitor și vestit violonist italian în sec. XVIII (n. tr.).

timpul convorbirii cu vecinii.

Paganini nu fusese nicicând un bun orator. El vorbea încet și nu prea limpede. Toată orchestra se strânsese în jurul său. După scurtele cuvinte de salut spuse de Paganini, răsunară ropote de aplauze furtunoase.

Paganini ridică brațul:

— Vă rog să-mi făgăduiți că veți fi sinceri și veți avea aceeași înțelegere a problemelor muzicale, ca și mine. Trebuie să luați aminte că muzica nu admite nici atitudini îngăduitoare, nicio execuție mediocră.

Cineva strigă:

— Nu putem fi toți ca Paganini!

Paganini se întoarse repede spre vorbitor și se opri. Gândindu-se o clipă, răspunse:

— E o greșală: în muzică nu există nici nume mari, nici nume mici. Cu toții sunteți artiști. Vreau ca orchestra noastră să fie o orchestră de înaltă măiestrie.

Cronicile muzicale din Italia acelor vremuri ne spun că în toată lumea n-a existat o orchestră mai armonioasă, mai coordonată decât aceea din Lucca de atunci. Orașul începu să trăiască o viață artistică intensă. Paganini dirija orchestra teatrului la toate spectacolele de operă, cânta la palat și în fiecare lună dădea câte două mari concerte.

În prima jumătate a anului petrecut la Lucca se întâmplară două evenimente mai de seamă.

Paganini știa bine că atenția pe care i-o acorda principesa era datorită unui prieten necunoscut. Într-o bună zi îl descoperi. Era Armida lui de odinioară. O recunoscuse de îndată, cu toate că frumusețea ei înflorise într-un mod neobișnuit. Luase loc în rândul întâi. Din felul cum șușotea cu principesa, el înțelese că sunt prietene intime, trecând peste protocolul curții. În pauză, el ținu neapărat să vadă femeia care contribuise la salvarea lui. Nu simți însă nicio emoție; când intră în cabina lui, se opri lângă măsuță, scoțându-și mănușile, și se privi mirat în oglindă. Își netezi gulerul de dantelă, părul căzut pe frunte, luă o altă pereche de mănuși, intră în sală și porni printre șirurile de scaune. Dar în rândul întâi, acolo unde fuseseră principesa și

prietena ei, nu mai era nimeni. Sub cuvânt că are o durere de cap, principesa plecase înainte de sfârșitul operei

Așadar vrăjitoarea, pe care n-o văzuse de atâta timp, reapăruse! Paganini se surprinse muștrându-se că-și amintea prea rar de fericitele vremuri petrecute împreună. De data aceasta, Lucca îi părea altfel.

Celălalt eveniment de seamă în perioada aceea a fost apariția unui ziar austriac, care stârni o seamă de bârfeli și de vorbe. Citită mai întâi de clerici, gazeta ajunse apoi și în mâinile muzicanților. Lui Paganini nu-i scăpa faptul că unii îl priveau cu destulă curiozitate și stăruință. Adesea, întorcându-se, să vorbească unui prieten, vedea cum omul, care până atunci îl sfredelise cu privirea, încerca grăbit să-și stingă din ochi flacăra curiozității ce-i licărea în adânc. Trecu multă vreme până ce Paganini se lămurii.

Toate gazetele din nordul Italiei erau pline de veștile unui corespondent vienez, care scria că în Italia se ivise un violonist extraordinar, în stare să uimească lumea toată, un muzician cum n-a mai cunoscut pământul. Acesta – pe numele Paganini – era însă un temut criminal, fugit de la ocnă și care nu fusese încă arestat de către autorități, deși asupra lui plutea o faptă săvârșită împotriva cugetului, împotriva religiei și a legilor omenești: violonistul își ucisese nevasta.

Nimeni nu-i ceru lui Paganini personal vreo lămurire. Nimeni nu-l necăji cu întrebări supărătoare. Numai purtarea principesei deveni mai rece, mai distantă. Principele, care continua să cânte prost la vioară, îi urma însă lecțiile, plin de sârguință.

Pe cunoscutul drum de munte, caleașca unui vizitiu din Lucca îl purta pe Paganini spre locul unde-și trăise fericita lui captivitate în brațele Armidei. Bătând la poartă, fu întâmpinat de o voce aspră. Noul grădinar, un bătrân cocârjat, cu barbă și cu ochi pătrunzători și haini, îi spuse că signora nu mai locuiește de mult acolo, arătându-i cu mâna obloanele verzi, închise, și ușa ferecată. Într-adevăr, casa în care petrecuse zile atât de fericite era acum pustie.

Aceasta dovedea că Armida locuia în oraș. Atunci de ce n-o întâlnise măcar o singură dată de când o zărise la teatru?

Reîntors la Lucca, Paganini găsi un bilețel. Recunoscuse scrisul: „Nu încerca să mă întâlnești. Te iubesc ca și înainte, dar nu trebuie să ne

mai vedem!” Era oare scrisoarea aceasta un răspuns la încercarea lui de a o vizita la castel?

Seara, la concert, își văzu din nou prietena în rândul, întâi. Ea rămase și după primul concert de vioară, deși principesa Bacciochi plecase. Aceasta simțea o neobișnuită tulburare ascultând muzica. Îi plăcea îndeosebi muzica lui Mozart și Cimarosa, asculta cu atenție orchestra condusă de Paganini, dar, fără intenția de a jigni pe marele violonist, îi spusese că foarte puține sunt bucățile pe care le poate înțelege în execuția lui. Vorbea atât de deschis și Paganini era atât de sigur că așa era, încât între ei se înnodară treptat relații de caldă prietenie. Și aceasta în ciuda șușotelilor de la curte, că pe principesă n-ar interesa-o așa de mult, ca la început, talentul primului violonist al orchestrei din Lucca.

Paganini, împlinind dorința prietenei sale, renunță s-o mai întâlnească.

Trecură două săptămâni. Totuși, gândul la femeia aceasta nu-l părăsea nici-o clipă, revenindu-i tot mai des cu o tot mai mare și mai puternică stăruință. Ca să scape de acest chin, Paganini făcu ceea ce făcea în toate împrejurările grele din viață. Își revărsă simțământul în muzică. Scrise, în fugă, un dialog muzical, numindu-l *Venus și Adonis*, pe care-l execută la concertul următor, numai pe două coarde. Sub forma unei convorbiri între două coarde și cu un simț muzical nemaipomenit, el exprima sentimentul fericirii și al durerii în dragoste.

Ascultătorii, uimiți, îi cerură să biseze bucata. Paganini însă refuză. Se apropie de rampă și se înclină în fața publicului, lăsând vioara până aproape de pământ, fără să piardă din ochi chipul femeii ce ședea în rândul întâi, numai la zece pași de dânsul. Încă în timp ce cântase, el văzuse, cu o nemărginită mulțumire, cum femeii i se stinge treptat zâmbetul de pe buze, cum ochii îi deveneau tot mai mari. Nu-i scăpase niciuna din schimbările ivite pe chipul ei.

Principesa era departe de a fi geloasă. Dimpotrivă, ea simțea un fel de fior de revoltă împotriva slușeniei – atât de fantastică și de rafinată – cu care natura îl dăruise pe marele violonist. Fu însă jignită de gestul necugetat al lui Paganini de a-și îngădui, chiar în prezența ei, să mărturisească o atracție de neînvins pentru o altă femeie din sală,

chiar dacă aceasta îi era cea mai bună prietenă. A doua zi, când Paganini veni la palat pentru lecția de vioară a princepelui, principesa nu se putu stăpâni. Abia răspunzând salutului său făcut după regulile etichetei, îi zise:

— Te-ai întrecut, cântând pe două coarde! Se spune că ai căpătat această măiestrie la închisoare!

— Alteță, niciodată în viața mea n-am stat la închisoare – răspunse Paganini.

— Eu cred că și o singură coardă ar fi de ajuns pentru un violonist genial ca Paganini.

Sângele îi năvăli în obraz. Se vede treaba că povestea cu o singură coardă ajunsese până la curtea principelui Bacciochi. Violonistul primi provocarea.

— Dorința alteței voastre va fi împlinită mâine seară.

— Nu te grăbi – rosti ea – fiindcă plec. Însă când mă voi întoarce, doresc să-l ascult pe Paganini cântând pe o singură coardă.

La 15 august se sărbătorea ziua nașterii împăratului Franței.

Dimineața, principesa primi un plic de la poșta imperială. Era confirmarea ei oficială ca ducesă de Toscana și ordinul fratelui ei, Napoleon I, de a părăsi Lucca și a se stabili la Florența. În aceeași zi, Paganini primi și el un plic cu stema cea nouă a ducesei.

Era numirea lui în gradul de căpitan de gardă al ducesei de Toscana.

Spre seară, croitorul militar din Lucca îl și îmbrăcase în noua uniformă cu fireturi. La ora unsprezece noaptea, după serbarea oficială dată în cinstea împăratului, care împlinea treizeci și patru de ani, pe scenă apăru un om slab, înveșmântat în uniformă împodobită cu fluturi de aur la manșete și la guler, cu o claie de păr negru, cu mâini lungi, osoase și noduroase la încheieturi, ca niște rădăcini de copaci. În mână ținea vioara pe care se afla doar o singură coardă.

Sonata eroică *Napoleon*, amplă, viguroasă, triumfătoare curmă râsuflarea ascultătorilor. Se auzeau sunetele mai multor viori, deși violonistul atingea cu arcușul o singură coardă, de bas-violoncel.

În seara aceea, în tot orașul Lucca n-a existat nici un singur adept al vechiului regim, nicio catolică pioasă, care să nu vorbească într-un glas, cu spaimă, cu revoltă și chiar cu furie, despre diavoleasca încercare de

ademenire a cetățenilor orașului făcută de către căpitanul acela de gardă, tuciuriu la chip, care cântase pe o singură coardă. Căpitanul era dracul în persoană, întruchipat în aghiotantul ducesei, tocmai ca să ispitească lumea cu înșelătoriile lui nemaipomenite, asemenea aceluia care-și conducea oștile biruitoare, fluturând steaguri și călcând în picioare câmpiile Europei cu marșul milioanei lui de ostași.

Ducesa aplaudă. Își smulse mânușile și le azvârli jos, aplaudând mai departe cu mâinile goale. Soțul ei, aplecându-se să le ridice, o auzi șoptindu-i mînioasă:

— Să-l gonești imediat pe lacheul acesta. I-am trimis numirea de căpitan de gardă numai pentru a-mi arăta bunăvoința, și el s-a și grăbit să-și pună uniformă! Parvenitul acesta nu știe de etichetă!

Când Paganini apărură iar pe scenă, se auzi un strigăt, ca un ecou parcă, al acestor gânduri:

— Maestre, scoateți livrea de lacheu!

Paganini se clătină ușor și, din nebăgare de seamă, atinse pupitrul cu arcușul: notele zburară în sală, căzând în fața fotoliilor din rândul întâi. A doua lucrare, Paganini o cântă fără note. O altă mișcare greșită, în timp ce cânta, și pupitrul căzu, lumânările se stinseră cu un sfârâit. Dar, minune! Pe loc vioara lui Paganini execută aceste sunete cu atâta vrajă, încât toate gesturile lui păreau puse la cale, păreau că fac parte din program.

Vrăjit și înspăimântat, publicul își înăbuși nemulțumirea. Sala era cucerită de măiestria violonistului și se împăcase cu figurile lui.

La terminarea concertului, ducesa continuă să aplaude mai multă vreme. Aghiotantul ei se ivi pe scenă și, apropiindu-se de Paganini îi șopti:

— Alteța sa ordonă să părăsiți imediat sala, să vă îmbrăcați în haine negre, de civil, după care puteți reveni.

Paganini își ridică fruntea și răspunse cu mândrie:

— Am numirea, deci am și dreptul de a purta uniformă.

Colonelul de gardă cu care vorbise nu i se adresase cu titlul de căpitan ceea ce îl înfurie și mai mult pe Paganini. Într-un fel își bătea joc de sine însuși, dar, aruncând o sfidare soartei, îl privi cu semeție pe colonel și-i spuse:

— Cum de-ți îngădui să nu-mi spui „căpitan”?

Apoi, încredință vioara unui tânăr muzicant din orchestră, coborî de pe scenă și cu pași mari intră în sală, luând de braț pe unul, ba pe altul dintre prietenii săi și răspunzând cu înclinări din cap aplauzelor și salutarilor. Uscățiv, cu omoplații ieșiți în afară, cu umerii colțuroși, mergea legănându-se și înfruntând parcă pe ducesă, care, vrînd să-și ascundă enervarea, discuta cu doamnele din jur.

O doamnă de onoare făcu un semn cu mîna. Ofițerul francez, care se afla alături de principesă, anunță solemn:

— De ziua nașterii sale maiestatea sa împăratul Napoleon acordă principesei Bacciochi titlul de mare ducesă a ducatului Toscana. Alteța sa își va avea reședința în orașul Florența.

Orchestra acoperi ultimele cuvinte. Din toate colțurile sălii răsunară ovații puternice și aplauze. Paganini simți un foșnet la ureche și se întoarce. Doamna de onoare îi șopti, viclean și batjocoritor:

— Signor Paganini, alteța sa a ordonat să plecați imediat!

Paganini se înclină adinc și-i întinse mîna. Îi luă stînga, apoi dreapta și i le sărută îndelung.

Începu balul. Ducesa de Toscana privea furioasă cum Paganini dansa cu doamna ei de onoare, alcătuiind cea de-a treia pereche de dansatori.

Pentru a nu-și știrbi prestigiul, nu se trăda însă nici prin cel mai mic gest.

Paganini fu foarte bine dispus toată seara. Nu se apropie de ducesă nici măcar o singură dată.

Cu câteva minute înainte de clipa în care, după rînduiala curții, ducesa trebuia să-și ia rămas bun de la invitați. Paganini dispăru din sală.

Trei ore mai târziu diligența gonia pe șoseaua de nord. „Păcat că nu-i Harris aici, își zicea Paganini. Nu ai cu cine să mai glumești pe drum”.

Oricâtă osteneală își dăduse Paganini să se înfășoare în pelerina de drum și să se așeze cât mai nevăzut într-un colț al poștalionului, încercarea de a rămâne necunoscut rămase zadarnică. La stația Brescia se mai sui un călător. Luigi Tarizzio, care-l recunoscuse de îndată și îi trădă *incognito*-ul față de cei opt călători din diligență.

Signor Tarizzio făcea impresia unui călător descurcăreț, născut și crescut parcă în diligență. Cuferele sale late, cu lăcuiala zgâriată și uzată și încuiate cu lacăte solide, umpleau toată „imperiala”¹⁴. Ținuta sa de voiaj era întregită cu un pistol de brâu, cu o curea petrecută peste umeri, de care era agățată plosca cu vin, cu un fular mare în pătrățele și o pălărie cu boruri largi. Era greu să ghicești cine e omul acesta: Jean Bart¹⁵ sau un filibustier¹⁶ de pe timpul „Regelui Soare” sau un negustor italian de viori, ceea ce de fapt și era signor Luigi Tarizzio. Făcea a șaizeci și cincea călătorie din Italia spre Franța. Destinația lui era Parisul. Prietenos, cu un glas domol, el se dovedi un foarte plăcut tovarăș de drum. Cunoștea pe nume pe toți *vetturino* și poreclele tuturor cailor. Știa unde și la ce fierărie se repară diligența, fără a mai pomeni de faptul că înșira pe de rost toate orașele, opririle și satele care treceau, ca și numele sfinților ocrotitori ai cutărei sau cutărei localități. Îi era de ajuns să audă dangătul clopotelor unei biserici, ca să spună de îndată cum se numește.

Tarizzio cutreiera mănăstirile italiene, întreținea legăturile cu dirijorii de orchestră de prin toate orașele și cu conducătorii corurilor bisericești de prin sate și târguri, cerceta și cumpăra diferite lucruri rămase din averea mănăstirilor desființate și, având samsari și prieteni peste tot, i se aduceau obiectele ce-l interesau la data stabilită, de-a dreptul în stație. În timp ce se schimbau caii de poștă, el făcea târgul cu vânzătorul. Se vedea dintr-o dată că are ochi ageri, mâini dibace și sănătatea omului ce-și petrece cea mai mare parte a timpului în aer liber. Ochii lui albaștri, senini, vorbele iscusite și învățate pe dinafară, pe care le folosea ca unul ce trebuia să-și facă pretutindeni prieteni, îl ajutau să cumpere viori pe o nimica toată.

Când schimba diligență, de era zi ori noapte, signor Tarizzio își ducea singur tot calabalâcul și întindea prelată peste acoperișul diligenței, legând-o strâns cu funiile de iută. În ținuturile unde vameșii făceau înapoi greutăți la controlul bagajelor, el cobora din diligență. „În Italia dai la fiecare pas peste o graniță vamală” ziceau pe atunci

¹⁴ Acoperișul diligenței, întrebuințat pentru bagaje (n. tr.).

¹⁵ Vestit corăbier al secolului XVII (n. tr.).

¹⁶ Pirat din Arhipelagul Antilelor (n. tr.).

ofițerii francezi. În orice caz, proprietățile de atunci, oricât de mărunte ar fi fost ele, dobândeau neapărat și o vamă a lor, din moment ce erau domeniile unor trândavi principii europeni. Signor Tarizzio cunoștea de minune numele, prenumele și legăturile de rudenie ale fiecărui vameș.

Stăpânul damigenelor pline de gențiano¹⁷ alb sau negru prefera să le spargă sau să le bea cu tovarășii de drum, aflați în diligență, decât să le vadă căzând pe mâna jandarmeriei vamale de dincolo de Po. Nu degeaba mii de butoaie din cel mai bun chianti erau zvârlite de către viticultorii Toscaniei, fiindcă nu-l puteau vinde vecinilor și nici nu puteau fi consumate de populația toscană, cantitatea fiind prea mare pentru puterile ei. Micile state, ducate, comitate, principate – dușmane între ele – se îngrădeau unele față de altele prin baionetele jandarmilor, iar deasupra tuturor domnea regimul apăsător al pașapoartelor, introdus de austrieci.

Toate însă rămâneau neputincioase când la vreo graniță se ivea diligența în care se găsea și signor Tarizzio.

Negustorul acesta cinstit era atât de îndemânatic, încât izbutea nu numai să-și treacă toate viorile, dar să strecoare chiar și bagajul bunilor săi prieteni, care uneori duceau dincolo de hotarele ducatului Toscana lucruri cu totul neîngăduite. Cel mai primejdios bagaj erau săculețele cu scrisori particulare, în cazul în care ele cădeau în mâinile conspiratorilor de la oficiile poștale. O mie-două de asemenea scrisori pecetluite puteau să asigure călătorului sfârșitul vieții în vreo hrubă adâncă din Mantua sau în vreo tainică celulă a îndepărtatului castel Spielberg din Moravia.

Călătorii cu experiență știau că pot călători liniștiți cu diligența dacă se află signor Tarizzio. Oricât de ciudat s-ar părea, negustorul acesta de viori nu era trecut de către autoritățile austriece pe listele vamale. Aceasta poate datorită faptului că signor Tarizzio, singurul comisionar din întreaga Italie al orchestrelor europene, al operelor și orchestrelor de la curți, nu fusese încă luat la ochi de către jandarmeria austriacă. Sau poate, pentru că vreo altă bunicuță a acelor vremuri își descântase vrednicul nepot! Oricum, signor Tarizzio trecea nestingherit prin toate

¹⁷ Vin preparat cu ajutorul gențiane, plantă cunoscută prin calitățile ei tonice (n. tr.).

vămile. Vameșii erau mulțumiți și de faptul că viorile – care nu erau mărfuri oprite – erau plătite de către signor Tarizzio la graniță mult mai bine decât vinul acru și prost al negustorilor italieni, când treceau podul pentru a merge la cheful de nuntă al vreunui vecin de peste apă.

Signor Tarizzio cumpăra din Tirol viorile bătrânilor meșteri germani și acum Tirolul era punctul principal al popasurilor sale, în drum spre Paris. Cu mult chef de vorbă le istorisea el tovarășilor de drum despre viața din Paris, despre Kreutzer și despre domnul Baillot, care era un om tare minunat:

— Într-adevăr, acesta stăpânește cu desăvârșire măiestria la care a ajuns până azi cântatul la vioară. Cunoaște toate tainele acestei arte.

— Baillot? – întreabă Paganini. Mi s-a spus că la Paris se află cea mai bună colecție de viori din lume și că Baillot și-a început viața de artist ca violonist la curtea regelui Ludovic al XVI-lea, care a fost executat, iar azi este primul violonist la curtea împăratului Napoleon I.

Tarizzio încuviință din cap.

— Colecția de viori a dispărut – zise el – și de n-ar fi fost grija actualului împărat al Franței care, deși se dăduse drept revoluționar, nu era decât o unealtă supusă a Domnului, fără îndoială că artele frumoase ar fi fost nimicite în Franța.

Tarizzio vorbea curgător, folosind fraze frumoase și bine închegate. Paganini îi urmărea gesturile și spusele cu un viu interes și curiozitate.

Pe drum, între Pisa și Florența, când, după hurducăturile trăsurii pe drumurile de munte, oboseala începea să se facă mai simțită și călătorii prinseră a moțâi, signor Tarizzio închise și el ochii. Dar pesemne că obișnuința de a-și birui somnul în timpul zilei fu mai tare, căci Paganini îl văzu cum scoate capul pe ferăstruica de la spate a diligenței și privește cu atenție spre surugiul de la coadă și apoi, parcă liniștindu-se, cum ia în mâini o carte legată în piele, cu marginea aurită și cu încuietori de bronz. Paganini citi titlul împodobit cu aur și chinovar. Era *Cartea Sibilei despre schimbările pământului, întregită cu știrile din Sighena, cu privire la marile prefaceri ce se vor întâmpla pe globul terestru*.

„Domnul acesta nu e atât de naiv pe cât vrea să pară” își zise Paganini.

Și, într-adevăr, începând vorba cu signor Tarizzio, Paganini se convinge că e departe de a fi un simplu comisionar. Signor Tarizzio lega toate evenimentele mai de seamă din istoria Europei de schimbările petrecute sub scoarța globului pământesc, de mișcările planetelor și ale constelațiilor. Văzând interesul lui Paganini pentru cartea sa, însemnă pagina cu unghia și i-o trecu.

— Vă rog să luați aminte, signor, că în ultimele trei veacuri, Roma a suferit niște inundații grozave. Tibrul s-a revărsat și a distrus în calea sa atâtea case! Țineți seama, vă rog, că în anul 1772 a plouat timp de cinci luni în șir, fără să înceteze măcar un minut. Vă atrag, însă, în mod deosebit atenția că în ținuturile noastre din Apenini cutremurele mari de pământ sunt urmate de zdruncinări politice. Dacă ieri te-ai aflat pe culme, se prea poate ca mâine să zaci în fundul prăpastiei. Până și mările și munții se prefac. Unii se pipernicesc, alții se înalță. Câteodată fundul mărilor se ridică brusc la nivelul cel mai înalt al piscului de munte și, dezvăluite pe neașteptate prin voința Domnului, dihăniile mărilor pot fi văzute. E adevărat că ele pier, dar sufletele lor își găsesc sălaș în ființa stăpânitorilor. Iată de ce tocmai în acele ținuturi secate, unde altădată au fost funduri de mări, conducătorii sunt îndeosebi tirani și ucigași, de parcă ar veni în locul norodului de la munte, stăpânit în inima lui de o trufie drăcească și nesocotind smerenia pe care trebuie s-o aibă în fața milei cerești. Dacă vă aduceți aminte, acum douăzeci de ani, în toată Italia, din Sicilia până-n Istria și chiar până la Triest, au pierit orașe întregi și sute de oameni și-au găsit sfârșitul sub dărâmăturile caselor năruite de cutremur. Așa a pierit Messina. N-a mai rămas nimic din acest mare și splendid oraș; totul a dispărut în răstimp de șase minute. Din cele trei sute șaptezeci și cinci de orașe și sate din Calabria, au fost nimicite trei sute douăzeci, dintre care o sută treizeci au fost parcă înghițite de pământ. Ce să mai zicem despre noi, muritorii de rând, care, purtați de vârtejurile istoriei, pierim fără urme... când țări și orașe întregi se prăbușesc, când regii dispar și se ridică pleava! Nu degeaba se spune în scriptură: „Vor fi aruncați de pe tron cei puternici și se vor ridica cei smeriți”.

„Signor Bonaparte nu prea pare să fie smerit” se gândi Paganini.

Se apropiau de porțile Florenței. Era în faptul serii. Dangățul

melodios al clopotelor, ce plutea în văzduh, umplea valea. Căruțe cu roți uriașe se târau pe drumul prăfuit, scârțâind și hurducându-se.

Deodată, atenția lui Paganini fu atrasă de sunetul puternic al unui corn, care-i ajungea din urmă.

O caleașcă mică și elegantă, de modă englezească, la care erau înhămați patru cai, trecu înaintea diligenței greoaie și, ca într-adins, se opri în mijlocul drumului, chiar în fața barierei ce se afla jos, pe povârnișul dealului, închizând astfel calea. Îndată, această manevră trezi în mintea lui Paganini bănuiala că este urmărit. Diligență trebui, într-adevăr, să se oprească. Paganini se înfășură în pelerină, își trase pălăria peste ochi și-l rugă pe signor Tarizzio să spună, de va fi întrebat, că acolo nu se află niciun signor Paganini. Totul fu însă zadarnic.

Signora Bellgioioso știe cum să ducă atacul, încât nimeni nu i-ar fi putut rezista. Pentru a nu se face caraghios, Paganini fu obligat să-și scoată pălăria și să-și desfacă pelerina.

Signora îi aduse la cunoștință că alteța sa, ducesa de Toscana, consimte să-l ierte pe signor Paganini și să nu-i mai amintească niciodată de necuviincioasa lui purtare, dar...

Văzând pe doamna care făcuse un gest neîngăduit, călcând eticheta, deoarece coborâse cea dintâi din trăsură și se apropiase de diligență, Paganini trebui și el, la rândul-i, să coboare spre a da explicațiile necesare. Violonistul se simțea tare încurcat. Signora era o femeie deșteaptă. Pricepând greaua situație în care-l pusese pe Paganini, ea râdea zgomotos și necruțător. Paganini îi răspunse pe același ton, glumind pe seama lui însuși. Își dădu seama însă că nu poate fi sincer cu femeia aceasta și de aceea îi spuse că se va întoarce, desigur, dar că mai întâi trebuie să-și revină din spaima pricinuită de furia neașteptată a ducesei. Apoi se opri o clipă să vadă efectul celor spuse, dar cum privirea signorei era plină de neîncredere, el adăugă pe un ton blând și insinuant:

— A sluji pe alteța sa înseamnă pentru mine cea mai mare dintre toate fericirile cu putință pe acest pământ. Am de gând să dau zece concerte la Florența și după aceea mă voi întoarce. Trebuie să înțelegeți că e vorba de oarecare timp pentru a șterge urmele purtării mele față de alteța sa.

Cuvintele lui signor Tarizzio despre afacerile de pe globul pământesc, despre ridicarea și lăsarea fundului de mare și a culmilor de munți nu-i ieșeau din minte. Nu-l ispitea deloc reîntoarcerea la Lucca; pe de altă parte, marea ducesă urma să vină în curând la Florența. Deodată îi veni în minte o idee strașnică:

— Transmiteți, vă rog, alteței sale – spuse el signorei trimise de ducesă – că preaplecatorul el servitor îi așteaptă sosirea la Florența.

Scoase un bloc-notes și un plic, rupse o foaie, scrise câteva rânduri și, fără să-l lipească, îl înmână doamnei. Pacea era încheiată.

Diligența porni din nou. Signor Tarizzio căsca duios la gândul unui somn liniștit și tihnit într-o odaie de hotel.

Citind, din spirit de prevedere, cuprinsul scrisorii, signora Bellgioioso a fost cuprinsă de furie. Paganini scrisese: „Sunt fericit să slujesc pe alteța voastră până la moarte; ceea ce s-a petrecut m-a zdruncinat însă atât de mult, încât cel mai scurt timp cu putință pentru a uita îl socotesc la optzeci-nouăzeci de ani. În acest răstimp, voi fi lipsit de marea fericire de a vedea pe alteța voastră”. Signora Bellgioioso rupse imediat scrisoarea. Știa că Paganini se va ține de cuvânt, că Florența nu va fi pentru el decât un popas întâmplător, unde diligența își va schimba caii, și că proaspăta mare ducesă de Toscana nu-și va mai vedea nicicând dirijorul. „Privighetoarea nu trebuie ținută în colivie, gândi signora Bellgioioso. Păcat, era o adevărată podoabă a orașului nostru. Ce se va întâmpla cu sărmana...?” își aminti de misterioasa prietenă a lui Paganini, despre a cărei legătură cu marele violonist începuse dintr-o dată să vorbească tot orașul.

Ajuns la Florența, Paganini nu știa în ce parte s-o ia. După multe șovăieli, se hotărî s-o pornească spre nord. Tot adormind și trezându-se în diligență, abia de mai putea lupta cu oboseala ce-l răzbiase.

Noaptea târziu, trezindu-se în fața unui mic han de pe țărm, auzi foșnetul valurilor și șuierul vântului de pe mare, ce pătrundea prin geamul deschis.

Stelele și luna luminau crestele alburii ale valurilor.

O altă amintire limpede: în fața lui, niște oameni cu totul necunoscuți. Unul ținea un prosop muiat în oțet, altul, pare-se, îi număra bătăile pulsului.

— Vă simțiți mai bine? auzi Paganini glasul omului aplecat spre dânsul. Sunteți în afară de orice primejdie. Aveți doar niște friguri nervoase și vă trebuie o liniște deplină.

— Cine stăteți? – întrebă Paganini. Și unde mă aflu?

— Sunt medic, călător ca și dumneata. Ne aflăm la hotelul numit „Hanul celor patru vânturi”. Diligența pleacă din nou peste zace ore. Dați-vă toată osteneala să vă refaceți până atunci.

Un pahar de vin tare din struguri îi ajută lui Paganini să împlinească prescripția medicului. Peste o oră era pe deplin restabilit.

Privind atent chipul roșcovanului care-l însoțea pe medic, Paganini era din ce în ce mai sigur că-l mai văzuse pe undeva. Era vădit însă că omul se schimbase mult la înfățișare. Acești doi călători nu se arătau niște oameni prea curioși, fapt care-l reținea pe Paganini să-i iscodească. Discutau însă amândoi, fără a-și spune pe nume, despre lucruri care-i interesau probabil foarte tare; despre congresul notabililor din Lyon, pe care-l botezau ba congresul notabililor, ba adunarea consultativă lioneză; despre faptul că Italia suferă din nou întreaga pavară a minciunilor lui Bonaparte, a omului acestuia care, acum, după ce a răpit libertatea Franței, tinde să robească Italia; despre proclamarea lui Eugène de Beauharnais, fiul său vitreg, ca vicerege al Italiei.

Vorbeau în așa fel, de parcă Paganini nici n-ar fi fost de față. Se părea că sosiseră din locuri diferite și se grăbeau acum să-și spună unul altuia toate știrile pe care reușiseră să le adune.

Dis-de-dimineață răsună cornul poștalionului. Întrădevăr, diligență pentru Milano, prăfuită și murdară, intră în curte.

Când cei doi necunoscuți aflară că Paganini s-a hotărât să meargă și el într-acolo, se arătară bucuroși că „cel mai mare violonist al lumii” – așa cum îl numeau – le va fi tovarăș de drum.

La Milano, Paganini anunță un concert. El regretă din nou lipsa lui Harris, care îl ajutase cu atâta pricepere în asemenea ocazii.

Cu două zile înaintea concertului, se întâlni din nou cu tovarășii săi de drum. Aceștia îl invită să-i însoțească până în satul Binasio. Plecând călare din Milano, ei își lăsară caii la Binasio, în grija unui țăran uriaș și bărbos, cu mutră de tâlhar, iar de acolo o apucară pe poteca

îngustă care ducea la un sat apropiat.

În cele din urmă Paganini află numele roșcovanului, care arăta și el ca un uriaș. Era Ugo Foscolo, vechiul prieten al profesorului său, Ferdinand Paer, iar celălalt se dovedi a fi renumitul medic milanez Giuseppe Pascarelli.

La sunetul unui clopot se adunară în pădure câțiva oameni. Dădură la o parte o piatră mare, descoperind o groapă în fundul căreia se vedea un frunziș proaspăt, nu de mult așezat. Coborâră și deschiseră o ușă de fier, apoi aprinseră o lumânare de ceară, răsucită în spirală pe o vergea de metal (Paganini vedea pentru prima dată acest vechi sistem de lumânare). În subterană, pe un raft, se aflau zeci de asemenea vergele metalice, prevăzute cu căpăcele mici de sârmă, care fereau flacăra de mișcarea bruscă a aerului și de contactul cu obiectele ușor inflamabile – perdele, draperii – care împodobeau, oricât de ciudat s-ar părea căminul subpământean, atât de puțin obișnuit, al acestor oameni.

Insigna pe care signor Francesco Niecco i-o dăruise odinioară lui Paganini căpătă deodată un alt preț. După legile acestei frății tainice, o asemenea insignă, dăruită de un frate cu grad superior, dădea drept posesorului să treacă, după un timp oarecare, la o treaptă mai înaltă de inițiere.

Iată-i, deci, pe frații din pădure. Iată această organizație uimitoare. Iată de unde porneau istorisirile despre subteranele Romei, despre fântânile și adăposturile, despre intrările tănuite, despre colibele din codrii de la capul Morgana, despre văgăunile din Calabria, despre peșterile din Sicilia inundate de fluxul mării și cu totul inaccesibile, despre dispariția fără urmă a unor bărci misterioase, urmărite de șalupele repezi ale englezilor sau de bărcile poliției austriece și de corăbioarele jandarmilor papali.

Crenguța de salcâm alb, ce se afla pe o masă, în coridorul întunecos din dreptul unei răspântii subterane, fu înmânată unuia dintre cei prezenți. Paganini află că înmânarea unei ramuri de salcâm alb era, la carbonari, semnul unei încrederi deosebite. Fratele carbonar, care primea un asemenea semn de distincție, se lega printr-o însărcinare secretă și era îndeaproape supravegheat de întreaga frăție. Insigna

salcâmului alb îi încredința aducerea la îndeplinire, la timpul cuvenit, a sarcinii de a executa un tiran încoronat. Din clipa în care carbonarul atingea ramura de salcâm înflorit, el nu-și mai aparținea, pierzând chiar dreptul de a părăsi frăția. De fapt, după ce intrai pe ușa strâmtă a sărăcăciosului cămin al carbonarilor, era cu neputință să mai dai înapoi. Viața omului care pășea în această asociație devenea neasemuit de plină, dacă el își găsea aci adevărata chemare. Așa cum spunea și marele venerabil, era o povară „ușor de ridicat, dar greu de dus”. Pierderea acestei poveri însemna pieirea celui ce-o purtase.

Cardinalul Ruffo a tăiat treisprezece mii de carbonari. Mii de republicani din orașele sudice au fost aruncați în închisori, unde preoții au avut grijă să le grăbească sfârșitul.

— ...Codul napoleonian, tradus în limba italiană încă de la 1 ianuarie, se aplică acum în Italia noastră, ca lege fundamentală. O delegație de dobitoci milanezi, aleasă de o slugă supusă lui Bonaparte, Salicetti, a plecat la Paris să ia parte la încoronarea acestui aventurier corsican, cu coroana Italiei. Din această delegație face parte și o persoană care a slujit mai întâi interesele Austriei, un spion și un iezuit ascuns, un oarecare Novi. Acesta a luat cu el un proces verbal cu listele noilor organizații masonice din Italia. Novi cere ca guvernul să supravegheze îndeaproape toate organizațiile secrete dar să nu distrugă organizația carbonară ci, dimpotrivă, s-o conducă în așa fel, încât, în fiecare filială secretă, în fiecare organizație tainică italiană, persoanele din serviciul majestății sale să joace rolul de frunte. Acestor persoane trebuie să li se dea cea mai largă putință de a înființa noi loji masonice și de a asigura o cât mai bună dezvoltare a organizațiilor secrete pentru a putea pune, astfel, mâna pe tineretul italian, care stă la îndoială, și pentru a limpezi adevărata lui stare de spirit, spre a împiedica la timp orice complot ce s-ar putea pune la cale.

Vorbitorul făcu o pauză. Toți își schimbă priviri întrebătoare, căci vestea era într-adevăr neliniștitoare. Despre Novi – parohul catedralei din Genova, mutat la Milano – se spunea că e un iezuit ascuns, deși se manifestase ca un partizan al autorităților franceze.

— Cum se poate – zise cineva – ca un om care aparține ordinului iezuit să prezinte împăratului francez o asemenea listă? Și cum se face

că Napoleon va primi pe un oarecare paroh din Genova?

— Îl va primi! – spuse vorbitorul. Imediat voi ajunge și la aceasta. În primul rând, vă rog să nu uitați ca dușmanii noștri cei mai de temut, iezuiții, folosesc de mult metode foarte iscusite pentru a ține legătura conspirativă dintre oameni.

— Nu, Pascarelli, n-ai dreptate! – răspunse tăios un glas mai tânăr. Organizația noastră e mult mai veche. Fondatorii ei își au originea...

— Știu – îl întrerupse doctorul Pascarelli. Pe mine însă nu mă interesează istorioarele pentru copii, ci lucrurile serioase. Eu vreau să spun că atunci când negustorii francezi au început, pe căile Levantului, negoțul cu China, misionarii francezi au pornit și convertească la catolicism pătura chineză nobilă. Pentru a-și atinge scopul, cam o sută de vechi culte chinezești au fost îngăduite ca legale și aprobate de biserica romano-catolică. După cum știți, duhovnicul lui Ludovic al XIV-lea, părintele Michel Tellier, a fost autorul unei vestite lucrări despre cultul lui Confucius. El trecuse pe filozoful chinez în rândul sfinților bisericii catolice și astfel a salvat situația în acele orașe unde iezuiții își înfipseseră mai adânc ghearele. Amintiți-vă că acești oameni au tipărit în tipografiile noastre portretul lui Ignațiu de Loyola și al papei de la Roma. Amândouă portretele erau executate de parcă ar fi fost desenate de chinezi. În ele, atât papa cât și fondatorul ordinului iezuit, aveau ochii migdalați și mustați lungi pleoștite. Acum, după încheierea concordatului, se prea poate întâmpla ca Napoleon să fie trecut și el în rândul sfinților și zugrăvit în chip de discipol direct, dacă nu chiar de frate, al lui Ignațiu de Loyola. După cum vedeți, eu socotesc situația ca fiind foarte gravă.

În acel timp, Italia număra aproape trei sute de mii da carbonari din toate straturile sociale. Vestea despre planul iezuiților neliniști nespuse de mult pe cei care ascultară expunerea doctorului Pascarelli. Cei opt oameni adunați acolo se întrebau cu îngrijorare cine oare s-ar putea furișa printre ei, sub masca de prieten bun și credincios adept al carbonarismului masonic? Ce-i drept, erau încă departe de timpurile când luptătorii adunați pentru cauza revoluției aveau să se iscodească neîncredători unul pe altul, fiecare bănuindu-și vecinul de trădare. Dar marele succes al iezuiților stătea și în faptul că izbutiseră totuși să pună

în circulație zvonul posibilității unei trădări chiar din sânul organizației. Așa se credea – oricât de călită ar fi fost voința da fier a conspiratorului – o stare de neliniște, o grijă mai mult în îndeplinirea îndatoririlor de revoluționar.

Unul dintre cei opt oameni adunați acolo era violonistul Niccolò Paganini. Ce căuta el în această organizație ciudată? Ce legătură avea arta lui măiastră cu lupta subversivă revoluționară? Dar iată că iau cuvântul signorii Buratti și Confalonieri, făcând o propunere ce dovedea că totul fusese gândit și bine cântărit. Ei se adresară venerabilului, lui signor Pascarelli, arătându-i că signor Foscolo nu va mai rămâne mult timp în Italia, că la sfârșitul anului va pleca pentru câțiva ani în Elveția, sau poate – dacă soarta îl va duce și mai departe – în insulele britanice, unde va ajuta pe un bancher italian, membru al organizației, să țină legătura cu frații din Peninsula Italică. Pleca așadar un om care se dovedise că se poate deplasa cu ușurință și era foarte folositor prin călătoriile sale. Cine din cei rămași putea călători dintr-un oraș în altul fără a stârni bănuieli? Cui îi erau deschise toate ușile palatelor și caselor bogate? Cui îi era asigurată puțința de a apărea deschis în fața mulțimii și de a-și alege doi-trei interlocutori care, sub masca unei delegații a orașului, să poată lesne stabili legătura cu orice grupare orășenească din orice oraș italian? Fără îndoială numai Paganini, violonistul cu renume, a cărui meserie necesita deplasări dintr-un oraș în altul, apariții în public și contact cu atâta lume din diferitele clase ale societății. Dat fiind că el a primit să contopească două arte într-una și și-a închinat marele său talent muzical poporului italian, noi trebuie să-i încredințăm această însărcinare frățască, ca răspuns la jurământul său frățesc. De va fi nevoie, signor Paganini va putea apare sub un alt nume, acolo unde nu va fi cunoscut ca violonist.

Capitolul 18

DUBLA EXISTENȚĂ

Trecuse un an de la întâlnirea de lângă Milano. Numele renumitului violonist răsună în întreaga Italie. La Roma, cu fiecare nou concert, sporea numărul înflăcăraților admiratori ai talentului său.

Spre cinstea organizației carbonarilor, trebuie și spunem că nimeni din miile de spectatori care-i slăveau talentul de violonist și nu cunoșteau taina dublei lui existențe, n-ar fi bănuț că omul acesta putea fi zărit adesea, strecurându-se seara, spre dealul Picio, locul de întâlnire conspirativă a noilor săi prieteni.

O dată se întorcea de la o adunare obișnuită. Cuvintele prietenilor îi răsunau încă în ureche, gândurile lor stăruiau încă în mintea lui și i-o turburau. Ziua se stingea încet. Luminile crepusculului licăreau la orizont. Era o seară cum numai la Roma pot fi, totul bătând în trandafiri, purpuriu și vioriu, în care firicelele fine de praf, ridicate deasupra orașului, păreau poleite cu aur de razele piezișe ale soarelui. Paganini privi spre Capitoliul care se profila în ceața albăstrie. Zări în piața depărtată dragoni îmbrăcați în roșu, călări pe cai albi, și husari în albastru cu coifuri aurii. Pete roșii, albastre, verzi, galbene se perindau prin ceața înserării, zugrăvite parcă cu cele mai fine acuarele. Străvezii, ușoare, fantomatice, ca niște alge, petele acestea colorate și difuze pâlpâiau și apoi se iroseau. Când urca pe creasta povâmișului abrupt al dealului, lui Paganini îi plăcea să admire ruinele Romei antice. Cele trei coloane din Forum, resturile caselor de pe Palatin, mai încolo un uriaș arc de triumf, alături un pin și contururile masive ale Coloseumului, poleite de ultimele raze ale soarelui. Undeva, hăt departe, dincolo de mormanele de pietre de care erau lipite casele sărăcimii din Roma, se zărea lanțul siniliu al Munților Sabini. Roma! Cuvântul acesta stârnea aproape întotdeauna, în sufletul lui Paganini, un val de emoție. Iar acum convorbirea cu prietenii și cuvintele pătrunzătoare ale tânărului carbonar Rossetti îi umpluseră sufletul de un nestăvilit avânt.

Mergea, privind acoperișurile caselor și urmărind zborul porumbeilor în înaltul cerului senin. Cuvintele lui Rossetti că ei, carbonarii, au întemeiat o frăție a noilor argonauți și că au de străbătut un drum primejdios și lung până ce vor dobândi lâna de aur a fericirii omenești și a libertății Italiei, nășteau în mintea lui mii de imagini.

Confalonieri și Conobianco cel crunt și drept îi apăreau geniile noii epoci. Pe sine se vedea un Orfeu navigând pe puntea tainicei corăbii „Argo”. Însorita icoană a Colchidei de aur se prefăcea în imaginea Italiei noi și liberate, dându-le puteri sporite de luptă. Confalonieri apărea un *Iason*. Italia trebuia, prin victoriile ei, să-i smulgă lui Napoleon colții de balaur. Noul Iason va semăna acești colți prin toată Italia și, precum odinioară în îndepărtata Colchidă a argonauților răsăreau oșteni noi din colții de balaur semănați – tot așa și acolo se vor ivi noi și noi cete de luptători înarmați, gata să se jertfească pentru fericirea Italiei.

Roua înserării sclipea prin iarbă și, pe neașteptate, Paganini încercă o neplăcută senzație de umezeală. Sclipirile firelor de iarbă înrourate îi apăreau niște vârfuri de sulite ce-s gata să răsară din pământ. Apoi, vârfuri de oțel acoperiră deodată câmpia, după care se iviră căștile și coifurile, pe urmă, ca din pământ, capetele și umerii – și iată că puzderie de bărbați, înarmați din creștet până în tălpi, cu spade, sulii și scuturi, încep și se miște, să-și zăngănească armele, iar pământul prinde să strige și să geamă sub tunetele pașilor lor.

„Noul secol s-a născut în sânge și fier” scria Ugo Foscolo. „A sosit vremea marilor lupte”.

Lângă cavoul lui Cecilius Metellus, Paganini se abate din cale și-și îndreaptă pașii spre niște tufe. Aplecându-se bătu din picior și ridică încet o lespede de piatră. Un om somnoros, cu părul negru, care-l întâmpină, îi ceru parola, apoi închise la loc intrarea.

Paganini, ostenit de grijile zilei, se întinse pe o saltea de paie, după ce aprinse un vechi opaiț cu ulei. Dintr-o firidă, în care era zugrăvit chipul blând al păstorului purtând pe umeri oaia rătăcită, luă niște hârtie pentru note. În noaptea aceea el termină suita carbonară *Iason semănând*.

Această capodoperă a fost executată o singură dată, la Roma, în

timpul carnavalului. Atunci Paganini a simțit pentru prima oară că a atins desăvârșirea. Până atunci, fiecare concert nu însemnase pentru dânsul decât o treaptă a unei scări gigantice. În sfârșit, acum urcase sus, pe culme. Drumul nemaipomenit de greu fusese străbătut.

De acum înainte Paganini avea conștiința că viața lui este într-adevăr viața unui om care s-a înălțat mult deasupra nivelului obișnuit. Nu mai existau pentru el, în toată muzica universală, greutăți pe care să nu le poată învinge. Cântatul la vioară capătă astfel pentru dânsul un dublu înțeles. Se gândea la sensul pe care cuvântul acesta¹⁸ îl are pentru cei în vârstă și la sensul pe care îl are pentru copii. Dar, pe lângă simțământul de desfătare pe care i-l dădea muzica, atunci când își arăta înalta măiestrie de a cânta la vioară în fața publicului, și pe lângă bucurie – aceeași bucurie pe care o simte copilul când intră în stăpânirea unei jucării – Paganini se simțea cuprins de simțământul unei îngrijorări necunoscute până atunci. El începea să-și dea seama de scăderea forțelor sale. Concertele nu-l oboseau, și totuși parcă-l îngrijora noianul de energie cheltuită la fiecare manifestare în public. Pleca de pe scenă fără a se simți obosit, dar acum nu mai avea aceeași emoție plină de bucurie pe care o trăise la Lucca.

Ultimul concert dat la Roma fusese un nou triumf. Îl dăduse într-o vineri, zi în care biserica romano-catolică nu îngăduie niciun spectacol. Paganini se bucura însă de atâta trecere pe lângă persoanele suspuse de la curtea papală, încât, oricât de ciudat s-ar părea, el primi încuviințarea cerută și concertul se ținu. Dorința lui Paganini, care anunțase că a doua zi trebuie să plece, fusese de ajuns.

Înainte de concertul lui se strânseseră la el prietenii care-l însoțeau de obicei de la hotel până la teatru. Unul din ei, care locuia la Roma, îi spusese că a venit vremea să se gândească la crearea unei mari opere, a unei opere în care vioara să joace un rol atât de însemnat, ca și vocea, și că această operă trebuie s-o scrie neapărat acolo, la Roma. Paganini se minună: de ce, neapărat, la Roma?

— O operă care se făurește la comanda unui oraș trebuie să fie creată în orașul care o comandă. Aduceți-vă aminte de marele

¹⁸ În limba rusă cuvântul „igrá” are un dublu sens: acela de joacă de copii și acela de interpretare a unei piese de muzică instrumentală (n. tr.).

Cimarosa, îi spuse prietenul, întotdeauna scria opera în orașul care i-o puneă în scenă.

— Da, dar eu am de gând să plec – răspunse Paganini – și e foarte îndoielnic că voi scrie cândva opere!

Cel care vorbise îi întinse câteva foi cu note. Paganini îl privi mirat. În preajma candelabrului ședeau alți doi domni, care își sorbeau tacticos cafeaua. Paganini privi hârtia ce-i fusese înmănată și o pături în grabă. Prietenul îi spuse în șoaptă:

— Comanda aceasta o vei preda la Florența, la primul duminică concert. Să nu cumva s-o pierzi.

Apoi, nepăsător, vorbi mai departe tot despre Cimarosa, spunându-i că știrile cu privire la otrăvirea marelui muzician s-au adevărit în întregime.

Autorul operei *Căsătoria secretă* aparținuse organizației carbonare. În 1798 pusese la cale, în numele libertății Italiei, o răscoală împotriva regelui Neapolelui. Avea aproape cincizeci de ani când își începuse activitatea de răsturnător de regi. Fu prins și aruncat în închisoare. Executarea lui ar fi fost de neînălțat, dacă tronul regelui Ferdinand nu s-ar fi clătinat. Temându-se de zvonuri și de opinia publică, acesta porunci să fie eliberat. În așteptarea revizuirii procesului, Cimarosa fugi în Rusia... Viața în această țară, unde iarna nu puteai ieși pe stradă fără șubă, fu pentru el foarte grea. Reveni în Italia. Regina Carolina hotărî să împiedice, cu orice preț, revenirea lui în ținuturile Veneției și recurse la un act de trădare. Patru picături de otravă venețiană au pus capăt vieții acestui mare compozitor, care muri la Veneția în 1801.

— Prin urmare, e adevărat? – exclamă Paganini.

— Adevărat. Oamenii cei mai buni ai Italiei s-au alipit mișcării noastre. Astăzi nu există niciun regiment, nici o companie, niciun escadron în care să nu avem oamenii noștri.

În timpul acesta, tânărul violonist Paisiello se apropie de ei. Interlocutorul lui Paganini tăcu. Paganini își pregăti notele, luă vioara și, împreună cu însoțitorii săi, intră în sala de concert. Succesul a fost deplin. Salutând publicul, care-l aplauda, Paganini văzu cu spaimă cum doi jandarmi din poliția papală intrară în sală și-l înhățară pe acela care-l condusesese la teatru. Paganini se înclină încă o dată în fața

publicului, fără să lase din mâini sulul cu note.

Când se întoarse acasă, găsi pe portar în fața intrării hotelului. Omul își lovea palma cu o cheie mare, apoi răsucea palma, izbindu-și cu ea oasele și nesimțind parcă nicio durere. Cu o căutătură pătrunzătoare el privea țintă la Paganini.

În odaie totul era răvășit. Cineva cotrobăise, răsturnase totul cu susul în jos și încercase în zadar să șteargă urmele așezând lucrurile la loc. Era trecut de miezul nopții. Deodată, Paganini fu cuprins de teamă. Aprinse o lumânare, încuie cu băgare de seamă ușa, deschise caietul de note, care era cam murdar și pe care i-l înmânase sub formă de comandă omul arestat la concert, și citi pe una din foi lista spionilor papali trimiși să iscodească în ventile carbonare. Documentul acesta era suficient pentru ca cineva să fie aruncat în închisoarea din Castelul sfântului înger.

Trebuia să fugă; dar o plecare în puterea nopții putea isca bănuielele poliției. Stăpânindu-se, hotărî să aștepte până în zori. Se culcă însă îmbrăcat. Spre dimineață, auzi ciocănituri în ușă. Paganini sări în sus. Patul scârții; acum era prea târziu să simuleze că doarme. Azvârli o ochire fugară spre fereastră. Era închisă, cu obloanele pe dinafară. Ciocănitul se repetă. Paganini se ridică, se apropie încetișor de ușă, simțind cum inima-i bate tot mai tare. Se opri, zicându-și: „S-a sfârșit cu cariera mea muzicală!” apoi luă bastonul, de care nu se despărțea niciodată, răsuci mânerul spre stânga și apărură un pumnal lung și subțire, cu patru muchii. „Păcat că trebuie să las aici vioara Guarneri!” Se hotărâse să deschidă ușa și lovind cu pumnalul, să-și facă drum ca să fugă. Nu știa încă încotro, dar își zise că dacă va reuși să ajungă până la Scara spaniolă, clopotarul de la „Trinita del Monti” îl va adăposti cu siguranță, ascunzându-l la început în grădină, pe urmă altundeva. Toate gândurile acestea au durat doar o clipă. Deodată, răsună un glas sonor și puternic.

— Signor, caii sunt gata!

Un prieten necunoscut avusese grijă ca Paganini să plece neîntârziat. Căscând cu zgomot, Paganini răspunse:

— Mi-era încă somn.

Cu o mișcare dibace ascunse pumnalul și deschise ușa. Străinul care

se afla în fața lui se oferi să-l ajute la dusul bagajelor... „Desigur că mă va aresta”, se gândi Paganini, „ăsta nu e decât un copoi”.

Vioara și caietul cu note rămaseră în mâinile violonistului. Toate celelalte lucruri fură ridicate de însoțitorul acesta nepoftit. Ieșind, Paganini văzu o trăsură mică, la care era înhămată o pereche de cai sprinteni și voinici.

— Cum, plecăm numai noi doi? – întrebă Paganini.

— Da, signor, așa am primit poruncă.

Stăpânul hotelului primi, somnoros, banii ce i se cuveneau, îi ură lui Paganini drum bun și, fără să-și piardă vremea, se înapoie în odaia lui.

Ajunseră cu bine la Florența. Despărțindu-se, însoțitorul își lăsă adresa, spunându-i că-l poate întovărași și mai departe, spre nord, fiindcă socotește că signor n-o să zăbovească prea mult la Florența.

Marea ducasă de Toscana era acum în culmea puterii, dar Paganini se purtă și de astă dată fără socotință. În loc să meargă la palat, el se mărgini doar să vestească autoritățile locale că are de gând să dea un concert. Spre marea sa mirare, propunerea fu primită fără entuziasm, deși la Florența se bucurase totdeauna de un deosebit succes. Ba i se spuse că va primi aprobarea numai în cazul în care va rămâne în serviciul ducesei. Paganini refuză cu hotărâre. Atunci i se dădu a înțelege că n-ar fi nimerit să concerteze în ținutul alteței sale.

Întâlnindu-și prietenii, află toate noutățile florentine. Paganini fu uimit de înaintarea armatei napoleoniene. Astfel de știri nu puteau ajunge până la Roma, fiindcă acolo tipărirea ziarelor era oprită și lumea toată tremura și în fața papii, și în fața împăratului francez, neștiind unde sfârșește atotputernicia unuia și începe puterea celuilalt.

— Situația mea era cu atât mai încurcată – povestea Paganini amicilor săi – cu cât eu nu mă închinam nici unuia, nici altuia... Totuși, îmi este cu neputință să nu dau un concert la Florența – zise el, în sfârșit, mai degrabă ca un ecou al gândurilor ce-l frământau. Gândurile acestea îi fură pricepute pe loc de către bătrânul pictor florentin Misciatelli, care, apropiindu-se de Paganini, îi spuse răspicat:

— Eu vă pot ajuta și fără concert. Puteți veni la mine fără grijă.

— Bine, dar cum să fac?

— Veniți astă seară și dați un concert în cerc intim

Paganini abia a executat sonata *Napoleon* și aceasta a fast de ajuns ca o mulțime imensă să se adune sub ferestrele lui Misciatelli. Apoi a răsărit ca din pământ un căpitan de gardă, îmbrăcat parcă dinadins într-o uniformă aidoma aceleia cu care Paganini se gătise – din nesocotință – în nenorocita seară când dezlănțuise furia prințesei Bacciochi. Căpitanul îi porunci lui signor Paganini să nu mai cânte în cuprinsul posesiunilor mării ducese.

Luându-și rămas bun de la Misciatelli, Paganini a fost oprit la ușă. Fiul gazdei, ofițer în armata napoleoniană, care-și tămăduia rana la Florența, se apropie de violonist și-i spuse încet:

— Ați auzit că, acum o lună, signor Francesco Niecco a fost otrăvit la Veneția?

— Otrăvit?!

Pe Paganini îl cuprinse amețeala și trebui să se proptească de ușă, ca să nu cadă.

— Da, sunt bănuieli că moartea i s-a tras din otravă.

— Vă rog să-mi istorisiți cum s-a întâmplat nenorocirea asta! – exclamă Paganini.

Chiar în clipa aceea recunoscă într-un servitor al lui Misciatelli pe omul cu care plecase din Roma. Cu o stăruință ce începuse să-l înspăimânte, tânărul slujitor se apropie de Paganini și-i spuse:

— Signor, bagajele sunt în cupeu! Pofțiți pelerina, îmbrăcați-o; altfel o să vă fie răcoare.

— Nu mă gândeam încă să plec...

— Trebuie, signor! – îi răspunse tăios tânărul.

Paganini își luă grăbit rămas bun de la ofițer.

Porniră spre nord, către Parma, dar la Bologna fură siliți să se abată din drum. O întâlnire neașteptată îl tulburase groaznic pe însoțitorul lui Paganini. Tânărul, pe care îl chema Lodovico, se prefăcea că dregă de zor roata cupeului, spre a întârzia ora plecării. Abia pe înserate luară drumul Ferrarei.

Lângă Podgio Renatino, când tocmai se crăpa de ziuă, Lodovico opri caii. Coborî de pe capră, stinse lumânările de la felinare, le curăți mucerile, șterse geamurile și, croindu-și drum prin semiîntuneric, o porniră mai departe, speriiind păsările adormite. Paganini nu închisese

ochii toată noaptea. O durere chinuitoare îi copleşise sufletul la vestea morţii lui Niecco. Aşa întâmpina el anul 1810.

La Ferrara, Lodovico găsi un minunat loc de popas. Dar în timp ce Paganini se îndepărtase de cupeu, iar Lodovico pregătea odaia, nişte hoţi şterpeliră cufărul şi banii; scăpase doar vioara.

Paganini trase concluzia că hoţii habar n-aveau de muzică.

— Ba au poate prea mult! — răspunse Lodovico. Vioara dumneavoastră putea uşor să dea de gol întreaga bandă.

După păţania aceasta, Paganini se hotărî să dea un concert la Ferrara.

Sala de concert a oraşului fu pusă cu multă bucurie la dispoziţia lui signor Paganini. Numele lui era mereu rostit de către muzicanţii din Ferrara şi de către împuterniciţii guvernului austriac. Comandantul oraşului, care credea că numele lui Paganini este al renumitului doctor care-l îngrijise pe papa, îşi îndreptă repede greşeala, spunând că şi numele violonistului Paganini îi este cunoscut, ca un nume de muzician celebru.

Sala de spectacol era într-adevăr splendidă. Paganini se bucură la gândul că va putea cânta acolo. Deodată, în timp ce o cerceta cu privirea, se ivi impresarul şi îi spuse că, în urma ordinului dat de guvernatorul oraşului, la concert va cânta şi signora Marcolini.

Cu o oră înainte de concert, Paganini se duse acasă la cântăreaţă, pentru a face o mică repetiţie. De la primele acorduri, el simţi că signora, deşi avea o voce bună, cânta fals. De patru ori o luă de la capăt şi tot de atâtea ori se repetă greşeala în acelaşi loc. Signora Marcolini, care avea apucăturile unei vânzătoare de băcănie, îl rugă s-o ia de la început. Paganini, răbdător, îi ascultă rugămintea. A cincea oară, trecu hopul. Repetiţia era, în sfârşit, terminată. Obosit şi totuşi mulţumit, Paganini plecă.

Dar chiar înainte de începerea concertului primi un bilet de la signora Marcolini, prin care-i făcea cunoscut că „pentru nimic în lume nu va cânta în seara aceea”. Printre altele, Paganini află că signora Marcolini era iubita guvernatorului, aşa că era zadarnic să se lupte cu toanele ei.

Sala era plină. Tropotele nerăbdătoare ale publicului stârneau atâta

praf, încât lumina uriașului policantru părea înecată în ceață.

Sfătuit de Lodovico, Paganini se urcă în trăsură, gonind spre signora Pallierini. El o rugă pe renumita maestră de balet, care avea și o frumoasă voce, să participe la concert. Signora Pallierini primi. Și în timp ce cântăreața își îmbrăca toaleta, Paganini aștepta jos în trăsură, chiar sub ferestrele ei. Din când în când, ea azvârlea câte o ochiadă prin perdele spre silueta lui încovoiată, ca de pasăre, și-i privea capul, care se rotea sub pălăria largă, cu un profil de uliu. Își scoase rochia obișnuită, se întinse în fața oglinzii, admirindu-și trupul gol și zâmbind șăgalnic la gândul că Paganini, înfoclit, o aștepta jos în stradă. Odată îmbrăcată, coborî.

Pe drum, Paganini a fost cuprins de un val de neașteptată veselie la gândul că signora Marcolini va fi pedepsită pentru mofturile ei. Strânse mâna signorei Pallierini, ea îi răspunse și apoi urmă un sărut. Signora Pallierini a fost adânc emoționată. Renumitul violonist, cu ochii lui drăcești, cu vorbele lui înfocate și vibrante, îi plăcea nespus. Văzând cât de ușor se aprinde, el simțea cu bucurie cum și signorei îl zvâcnește în vine sângele fierbinte de napolitană. Numai oprirea trăsurii în fața sălii de concert îl scăpă pe Paganini de această ispită.

Signora simți, cu groază, că pofta ei de muzică se topise. Fără să cânte fals, ea intonă melodiile cu o voce neexpresivă, fără culoare, preschimbându-se mai degrabă într-o auditoare vrăjită de sunetele nemaiauzite ale viorii marelui artist. Privind la Paganini, ea văzu căutătura ciudată a artistului, ochii lui de sfinx sau de vrăjitor și, deodată leșină. Se auziră râsete, fluierături și apoi toată sala își exprimă furtunos indignarea.

Impresarul se apropie de Paganini, care ținea în brațe femeia leșinată, și îi șopti la ureche că guvernatorul și autoritățile orășenești sunt adânc nemulțumite de faptul că signor Paganini s-a purtat atât de nepoliticos cu signora Marcolini. Trebuia să amâne concertul, de vreme ce prima cântăreață a orașului refuzase să cânte.

— Mai bine spune-mi ce încasări ai făcut? — îl întrerupse cu grosolănie Paganini.

Aflând suma și chibzuind că-i va ajunge până la Veneția, dădu din cap.

— Să-mi aduci numaidecât banii, altfel mâine te dau în judecată.

Vorbele acestea avură un efect magic: impresarul ridică mâna și vesti cu glas tare:

— Concertul continuă.

Paganini duse pe signora Pallierini în cabină și-l dădu să miroase sărurile pe care le adusese un medic binevoitor din sală. Netezindu-i părul și învăluind-o cu respirația lui fierbinte, îi șopti la ureche:

— Linișteți-vă signora, mai avem încă vreme destulă și, până la noapte, vă rog să fiți atentă la ce va urma.

Luând bagheta de dirijor, care se afla pe masă, începu să lovească cu furie în speteaza unui scaun, până ce zgomotul îl făcu pe Impresarul cel speriat să apară din nou.

— Unde-s banii?

— Iată-i, signor. Vă rog să semnați.

Paganini apucă teancul de bancnote, le vârî mototol în buzunare, luă vioara și, calm, apăru pe scenă. Ridică arcușul. Deodată, însă, întoarse spatele publicului și vorbind signorei Pallierini, îi spuse:

— Veniți aici să-mi fiți martoră.

Apoi adresându-se publicului:

— Nu putem fi mereu triști. Trebuie să ne îngăduim și câte o glumă.

Urmă o cascadă de sunete îngrozitoare, din care, la început, nu se putea înțelege nimic. Apoi se desluși scârțâitul roților unei sacale, plescăitul apei din butoi, strigătele unui țăran care mână catării, răgetul măgarului, cântecul cocoșului care-și cheamă gălăgios găinile, schelălăitul strident al unui câine, călcat pe labă de un cal, miorlăitul pisicilor, înlănțuite pe acoperiș într-o încăierare de primăvară. Spectatorii ascultau uluiți compoziția cea zărghită. Izbucniră câteva hohote. Primele rânduri se prăpădeau de râs.

Deodată, însă, arcușul se avântă în aer și ultimele note amuțiră, undeva sus, sub arcadele bolții, împodobită ca sculpturi. Doar sfârșitul lumânărilor care ardeau tulburau tăcerea profundă. Făcând câțiva pași înainte, Paganini se apropie de rampă, atât de aproape, de i se auzea șuierul respirației și, deasupra capetelor celor din rândul întâi, el ridică arcușul, atinse întâi coarda mi, apoi trecu brusc la un sunet grav. Publicul auzi limpede strigătul de batjocură al viorii: „I-han!” modulat

ca vocea unei făpturi de om, care-și arăta tot disprețul. Repetă de două ori această invectivă sonoră, pe urmă încă de trei ori. Sunetul acesta viu și atât de natural însemna cea mai jignitoare ocară cu care erau tratați cetățenii Ferrarei când băteau drumurile Italiei. „I-han!“ Înseamnă: dobitocule! cocoșelule! și constituia o poreclă străveche dată locuitorilor din Ferrara, socotiți a fi niște oameni grei de cap, niște idioți cu frunțile teșite, niște prostălăi zgârciți și hrăpăreți, care nu știu decât să numere pitacii, niște oameni îndobitociți, care urmăresc doar câștiguri și știu numai să se îndoape, să bea și să se spovedească la timp în fața unui abate burduhănos. Așa îi descriau observatorii ironici de la *British Observer*.

Paganini era cu arcușul în aer, când se dezlănțui furtuna. Toți auditorii săriră de la locurile lor, urlând revoltați; scaune rupte, bastoane, afișe, pălării, toate zburară pe scenă. Îndepărtându-se fără grabă, Paganini zăbovi lângă portiera care despărțea scena de cabina artiștilor și făcu să mai răsune o dată din vioară jignitoarea poreclă.

Larma din sală dăinui încă multă vreme...

În zori de zi, signora Pallierini, ostenită și fericită, îmbrățișă pentru ultima oară pe Paganini. La ora patru, el porni spre nord.

Capitolul 19

PEREGRINĂRILE LUI ORFEU

Paganini se bucură de un mare succes la Milano. Primele șase concerte au atras în oraș pe mulți dintre cei care călătoreau prin Italia și pe violoniștii de la Viena. Aceștia aduseseră vestea că Ferdinand Paer îl urmasese pe Napoleon, plecând la Paris, unde acum ocupă postul de director al Teatrului italian. La Milano, Paganini întâlnește pe Rolla, care, înzdrăvenit și parcă întinerit, dirija orchestra teatrului *La Scala* și cânta la vioară. El era angajat și ca solist la curtea viceregelui Eugène. Îl întâmpină pe Paganini cu bucuria omului care vedea că încrederea arătată nu i-a fost dezmințită. Rolla îl privea pe Paganini ca pe o minune, socotindu-l o neprețuită comoară a omenirii.

În zilele acelea, cetățenii milanezi comentau vestea că activitatea tuturor ventelor carbonare încetase pentru un timp nehotărât, până la noi ordine. Centrul mișcării se mutase undeva, spre sud, iar venta superioară dispăruse. Se dăduse ordin ca organizațiile din provincie să fie desființate.

Prezența francezilor la Milano dădu o altă față vieții orașului. Nu se mai simțea asuprirea religioasă; în schimb, se făcea tot mai vădită despotica dominație de fier a lui Bonaparte.

Între Paris și Milano circula poșta franceză și Paganini urmărea cu viu interes viața muzicală din capitala Franței. Italienii Viotti și Cherubini, împreună cu francezul Baillot, răspândeau muzica italiană la Paris. Societatea întemeiată odinioară de Leonard, coaforul Mariei Antoaneta, care, invitând cântăreți și muzicanți italieni, nu urmărise decât scopuri comerciale, se lărgise acum și luase avânt datorită capitalurilor vărsate de domnul Feydeau de Brou. Teatrul Feydeau deveni o arenă în care se luau la întrecere cei mai de seamă muzicanți și cântăreți ai Italiei. Paganini se surprindea gândind la călătoria în capitala Franței, dar, prevăzător, se mărginea deocamdată să viseze numai la această posibilitate.

Îi plăcea la Milano și se hotărî să rămână mai multă vreme în acest oraș. Acolo nu mai simțea acea invidie care-l năpăstuiise la Livorno, la Lucca și la Florența. Acolo apărea pe scenă fără a stârni nicio vrăjmășie. Concertele nu-i aduceau venituri fabuloase, dar nici nu erau însoțite de întâmplări neașteptate. Pictorul Pasini îi dăruie o vioară Stradivarius. Tarizzio, care venise din nou la Milano, îi vându o vioară Amati. Astfel Paganini deveni fericitul stăpân a trei viori lucrate de cei mai mari meșteri din Cremona. Își mai cumpără încă două viole și o vioară mică Stradivarius pentru copii și cu aceasta se opri. Sculptorul Bartolini îi dăltui bustul în marmură. El fu expus într-una din sălile galeriei Brera și aici publicul, privindu-l pentru prima dată, rosti cuvintele care mai târziu începură adesea să-i țină loc de nume – „Vrăjitorul din sud”. Vrăjitorul răspunse în felul său acestei porecle. El scris *Dansul vrăjitoarei*, pe care-l execută în sala teatrului *La Scala*, în fața unui auditoriu imens. Succesul fantastic al concertului se datora, în mare măsură, și caracterului magic, vrăjitoresc al muzicii, care se potrivea cum nu se putea mai bine stării sufletești a publicului.

Spiritele acelea dezorientate erau în căutarea neobișnuitului, încercând să fugă de ciocnirile cu realitatea, îmbrăcând imaginile acestea în limba vechilor descântece, a magiei și a reînviarei credințe în vrăji.

Era pe vremea când regele Neapolului, Joachim Murat, trimisese ultimii treizeci și cinci de mii de tineri napolitani în nord. În pantaloni albi din piele de căprioară și tunici albe, cu mantale de culoare zmeurie închisă, tineri cavaleriști ai armatei lui Murat porniră spre Moscova împreună cu Napoleon, cumnatul regelui napolitan.

În cuprinsul regatului său, Murat începuse să persecute sistematic organizațiile tineretului italian. Organizația secretă de la curtea pontifului din Roma își trimise spionii în *ventele* carbonare, iar Murat, recăpătînd prin felurite făgăduieli încrederea acestor organizații, izbuti să afle din cine erau alcătuite. În 1811 cunoștea listele, dar mai trebuia să smulgă inima organizațiilor din sud, căutându-l pe Conobianco. Cu cele din nordul Italiei rămânea să se răfuiască principele Eugeniu.

Astfel susținătorii libertății Italiei se găseau între ciocan și nicovală. Conobianco se retrăgea mai spre sud, în codrii Apuliei și în munții

Calabriei. În cele din urmă, găsi adăpost la un popă de țară, care-i fusese recomandat de niște prieteni îndoielnici. Aici a fost prins și împușcat cu o lovitură de pistol drept în cap. Murat nu se putu bucura însă prea multă vreme de victoria obținută și nici principele Eugeniu nu rămase mult timp pe tron. Letiția Bonaparte avea dreptate să pună bine orice față de pernă, orice cearceaf sau batistă, grăbindu-se să le ia în primire chiar de la spălătoreasă. „Ce-am să mă fac oare cu copiii și cu nepoții mei când toți regii aceștia vor fi izgoniți de pe tronurile lor?” spunea corsicana aceasta simplă și dreaptă, care, pe negândite, se pomenise mamă a celor mai mulți regi și principii ai Europei.

Plecând de la Milano la Torino, Paganini avu marea cinste să fie primit de principesa Paulina Borghese. Acolo întâlni pe principele Borghese, care era, pe ascuns, iezuit, și pe fiul acestuia, un tânăr foarte frumos și de curând însurat cu sora lui Napoleon, Paulina Bonaparte, pentru care – ziceau gurile rele – împăratul Franței nutrea simțăminte nu tocmai frățești. Paulina avusese o soartă ciudată. Suferind din pricina dragostei nelegiuite a propriului ei frate, ea se mărită cu un general francez, care îl ajutase pe Bonaparte în zilele grele, când, încă tânăr general, fusese nevoit să dizolve cu forța consiliul celor cinci sute și să-și impună dictatura-i de fier. Acestea se întâmplaseră la întoarcerea din campania din Egipt, când ajunsese comandant al Parisului, director, apoi prim consul, iar apoi împărat. Leclerc, bărbatul Paulinel Bonaparte, fusese trimis în îndepărtatele insule Antile, pentru a înăbuși răscoala consulului negru Toussaint Louverture, conducătorul negrilor din Haiti, și pieri acolo, cu întregul său corp expediționar. Negrii au dat ei înșiși foc capitalei lor. Paulina se întoarce și, nedorind să rămână la Paris, se stabili la Torino, unde se mărită apoi cu tânărul și frumosul principe Borghese. Pentru italieni, ea era o amintire vie a insucceselor campaniilor expediționare napoleoniene.

Corpul expediționar a lui Leclerc pierise sub arșița din insulele oceanului și acum se șoptea că și armata expediționară a împăratului însuși pierie și ea în zăpezile Rusiei. Zvonurile accstea umblau stăruitor și, deși încă neadeverite, făceau ca tristețea și îngrijorarea să se întipărească pe chipul surorii lui Napoleon – cea de a doua soră a împăratului pe care Paganini o întâlnea de-a lungul vieții sale. Atenția

lui Paganini era atrasă însă de un alt chip de femeie. Împreună cu el concerta și cântăreața Antonia Bianchi, iar Paganini se surprindea cum nu e în stare să-și ia ochii de la frumoasa primadonă.

La sfârșitul concertului, Paganini îi propusese să cânte împreună la Milano. După o scurtă șovăială Antonia primi, făcând în gând o mică socoteală, ea îi spuse fățiș: – Angajamentul meu se termină peste o lună! Deci peste o lună, așteptați-mă la Milano.

De la Milano la Torino poșta funcționa destul de prost. Paganini simțea o nerăbdare necunoscută până atunci. Niciodată nu i se întâmplase să aștepte o scrisoare cu atâta neastâmpăr.

Între timp el desfășura o activitate susținută. Cu toate că înființarea de societăți și asociații era oprită, Paganini înființă totuși cercul muzical „Orfeul din Milano”.

În lume se petreceau însă o seamă de lucruri grozav de ciudate. Poliția franceză, absorbită de alte treburi, nu dădea nicio atenție acestui cerc muzical, iar principele Eugène de Beauharnais interzisese pătrunderea oricăror ziare din nord.

Odată, cu totul întâmplător, Paganini nimeri la poștă: ori de câte ori se afla prin apropiere, pașii-i luau fără voie calea oficiului. Așa-i făcut omul: nimerește uneori tocmai unde nu trebuie. Întrebă din nou pe funcționarul poștal dacă are vreo scrisoare de la Torino. N-avea de la Torino, în schimb avea una pentru el tocmai din Anglia. Îl cuprinsese mirarea: de la cine să fie? Îi scria Georges Harris. Pleca din Londra la Hanovra, pentru a intra în postul de atașat diplomatic. Îl ruga să-i scrie cu de-amânuntul dacă este de acord să întreprindă o călătorie prin Europa și îl întreba cum să facă pentru a-l întâlni pe „Vrăjitorul din sud”, despre care trâmbițau ziarele din toate capitalele Europei. Scrisorii îi era alăturat un ziar englez. Paganini nu știa englezește, dar înțelese două cuvinte: căderea lui Napoleon.

Cu câtă bucurie răutăcioasă, cu câtă ură împotriva lui Bonaparte vesteau englezii prăbușirea deplină, pieirea puterii franceze! Cum descriau ei rușinoasa fugă a lui Napoleon la Paris și cuvintele dezgustătoare rostite de el la palat, în fața focului dogoritor al căminului, când, proptindu-și cizma de grătar, împăratul francezilor spusese: „Totuși asta-i mult mai plăcut, decât gerul de la Moscova!” Ca

urmare a acestor știri, Anglia reînviase. Primejdia franceză nu mai exista! Anglia, care dăduse puterii franceze lovitura pe mare, putea fi acum liniștită și pe uscat.

Desigur că Paganini nu era singurul care primise această veste. Milano întreg vuia de tot felul de zvonuri. Oamenii șușoteau pe la colțuri, căutând apoi să se împrăștie cât mai repede, iar pe străzi se simțea o înviorare. Dar cea mai mare înviorare o dezlănțui vestea aceasta în palatul episcopal, în cancelariile mănăstirești și pe strada unde se afla mănăstirea sfintei Margareta, care tocmai fusese desființată. Acolo se aștepta de la o zi la alta restabilirea autorității jandarmerești, a guvernatorului măriei sale apostolice, împăratul Franz. Fiecare vorbă a lui Harris avea mii de subînțelesuri. „Într-adevăr, unde s-o fi aflând acum papa?” se gândea Paganini.

În ultimul timp, sfântul părinte fusese plecat la Savona. Părăsit, lipsit de sfetnici, el fu silit să iscălească enciclice, bule și mesaje, în care recomanda supunerea deplină față de puterea franceză, pe întreg uriașul teritoriu unde se aflau fiii credincioși ai bisericii catolice. Cu o grabă și o nerăbdare care-i sporiră doar suferințele trupesti, el fusese adus la Fontainebleau, în Franța. Acolo se încheiase concordatul, care, de fapt, prefăcea pe marele pontif al Romei într-o supusă unealtă a împăratului francez. Iată de ce toate organizațiile iezuite, toți reprezentanții ordinului lui Isus, care fusese desființat, se bucurau cu răutate de toate nenorocirile abătute asupra capului bisericii romane. Fuseseră disprețuiți, duseseră o viață de jale, fără putere, fără averi, fără congregații, fără mănăstiri, dar tainica lor organizație supraviețuise totuși și poate că ceasul răzbunării nu mai era departe. Ei continuară să evoce în ochii mireanului înfricoșat, preocupat de un câștig fără zburc, fantoma terorii; ei făceau să apară în fața cetățenilor italieni umbra ghilotinei și nu pierdeau niciun prilej să le amintească icoana regelui decapitat. Dar lucrul acesta nu le folosiser. Bonaparte le înșelase nădejdlile. El însuși se proclamase împărat și nicăieri n-avea de gând să restabilească regimul republican. Acum, ceasul răzbunării sosise.

Căderea lui Bonaparte însemna reînvierea ordinului lui Isus. Nu trecu mult și, la 24 mai 1814, papa se găsea din nou la Roma. La

sfeștania solemnă din 7 august, marele pontif vesti că s-ar socoti vinovat de o mare fărădelege în fața Domnului dacă ar refuza ajutorul trimis de pronia cerească într-o vreme de grea cumpănă pentru obștea creștină; dacă el, așezat în corabia sfântului Petru, bântuită și zgduită mereu de furtuni, ar respinge sprijinul unui vâslaș puternic și încercat...

În vremea aceasta, trei sute cincizeci și opt dintre cei mai puternici și încercați vâslași fuseseră izgoniți din Rusia, în frunte cu șeful ordinului, Tadeusz Brzozowski. Aceștia erau iezuiții cei mai căliți în luptele vieții. Sosiți în Roma, ei trecură îndată la fapte. După îndrumările date de șeful ordinului, porniră la refacerea gospodăriilor lor nimicite, la dezgroparea butoaielor de aur, la întocmirea planurilor pentru a pune stăpânire pe școlile și educația copiilor din toate statele europene, la exercitarea fățișă a puterii lor tainice. Cu energia adunată în lupta ilegală, iezuiții hotărâră să lovească frânturile puterii lui Napoleon în Italia și, în același timp, să nimicească toate cuiburile de unde ar fi putut izbucni din nou mișcarea carbonarilor.

Paganini știa doar atât cât scriau jurnalele. Din când în când apăreau în ele unele informații scurte. Una din ele vestea populației civile din Milano sosirea lui Napoleon ca guvernator al Insulei Elba. Mai mult îl înspăimânta însă o altă știre: reînvierea ordinului iezuit. Lui Paganini nici nu-i trecea prin minte că printre părerile referitoare la înrâurirea artei și științei asupra devotamentului populației italiene față de biserica romano-catolică erau și păreri cu privire la însemnătatea numelui lui.

Canonicul Novi demonstra cu toată seriozitatea că în primul rând numele lui Paganini se trage de la cuvântul *paganus* – păgân, adică o ființă care se închină unor zei neadevărați. În al doilea rând el susținea sub jurământ că adevăratul Paganini a murit în închisoare și că actualul Paganini – care dă concertele la Milano – nu este decât un ocnăș evadat; că toate mișcările lui trădează îndelungata oboseală pricinuită de fiarele care-i țintuiseră picioarele.

Descriind chipul fugarului, el spunea că, scăpat din ocnă, Paganini găsisse adăpost într-o insulă care era reședința uneia dintre cele mai de seamă și puternice căpetenii ale ladului și unde – jura Novi – pentru a-și ciștiga libertatea, violonistul își vânduse sufletul necuratului.

Părinții-iezuiți închiseră toate școlile franceze din Italia. Toate societățile care avuseseră vreo legătură cu tineretul francez sau cu arta franceză fură și ele desființate. Pe lângă opreliștea încă dinainte aplicată, privitoare la vaccinări, acum iezuiții opriră în orașe, sub pedeapsa închisorii, și unele inovații ca iluminatul Romei cu gaz, pe care, de altminteri, l-au și desființat imediat. Băiețașul lui Napoleon a fost numit rege al Romei, dar dus în Austria și ținut la curtea vieneză, ca într-o închisoare. Fiica împăratului Austriei, Maria-Luiza, acum văduvă aparentă a lui Bonaparte, primi ca șambelan pe generalul Neipperg, căruia însuși tatăl ei îi porundse să împlinească toate dorințele fiicei lui vădane, chiar și pe acelea pe care ea n-ar putea să le mărturisească.

Fostul împărat, izolat în insula Elba, încetă, în scurtă vreme, să mai primească scrisori de la soția sa. Urmă apoi răbufnirea ce se sfârși cu bătălia de la Waterloo. Încă o dată, Joachim Murat, în straie de țăran de rând, încercă să debarce din războinica insulă Corsica pe țărmul golfului Neapole.

Cardinalul Borghese îi trimisese lui Murat o epistolă prin care îl vestea că poziția lui Ludovic al XVIII-lea de Bourbon, repus pe tronul Franței, se clatină și că el, Murat este așteptat de prieteni.

Pe țărm Murat era așteptat însă de Tribunalul militar englez și de reprezentanții bisericii catolice. Judecata fu scurtă. Fostul rege al Neapolului fu împușcat pe țărmul napolitan, comandându-și singur plutonul de execuție. A fost înmormântat fără onoruri militare. Neașteptata întorsătură a istoriei a fost însoțită în Italia de trosnetul multor oase omenești. Era tocmai în zilele când Paganini se pregătea să părăsească Milano și să pornească spre sud pe urmele Antoniei Bianchi, care nu mai venise la Milano.

Luă drumul spre Bologna, fiindcă niște prieteni binevoitori de la teatrul în care, cu un an în urmă, cântase signora Bianchi îi spusese că tânăra și frumoasa Antonia trebuia să vină acolo. În orașe nu le era greu unor artiști atât de renumiți să se găsească! Bătrânul Puntiglio, un bariton de operă, vechi interpret de roluri comice, îl cercetă pe Paganini cu un ochi pătrunzător. Fructe, cupe cu resturi de vin, lucruri aruncate în dezordine – toate trădau o neliniște cu mult mai mare

decât aceea pricinuită de pregătirea plecării.

Bătrânul îl luă deoparte și îi zise:

— După cum văd, dragostea te-a răvășit rău de tot. Te sfătuiesc, dragă prietene, când vei fi la Neapole, să cauți să vezi zeitatea de marmură care doarme într-o cameră sudică a muzeului princiar. Oare, vocea signorei – a madonei dumneavoastră, se corectă el – nu vă spune că are toate semnele acelei zeități hermafrodite?

Paganini se căzni să râdă. Îl privi în ochi pe bătrân. Omul nu glumea. Tot drumul spre Bologna a fost frământat de cele auzite. Un simțământ ciudat îi încolțea în minte nu era nici frică, nici dezgust, ci mai degrabă o ciudată curiozitate.

Signora Bianchi nu era la Bologna. Pe deasupra, un alt ghinion: Paganini a fost din nou jefuit aproape de toate bagajele. Noroc că în afară de vioara Guarneri, care scăpă și de această dată, colecția sa de viori rămăsese la Milano, în paza lui signor Rolla.

Tot acolo păstra el și primele schițe ale statutului viitoarei organizații „Uniunea Orfeilor”. Ca să se pună pe picioare, trebuia să dea un concert la Bologna. Și prilejul foarte nimerit nu întârzie. Un tânăr și frumos compozitor, foarte fercheș, semănând puțin a francez, prin felul său de a fi – sau poate ținând într-adins să pară francez – Giacomo Rossini, născut la Pezzaro, cântă la un concert împreună cu el.

Când s-au întâlnit pentru prima dată pe scena acestui norocos orașel italian, care mai presus de toate iubea veselia, Paganini avea treizeci și doi de ani, iar Rossini douăzeci și doi. Înainte de concert, pe când citeau gazetele venețiene, legară o discuție însuflețită.

— Ah, Carpani! – exclamă Paganini. Dumneata cunoști pe măgarul ăsta, care la Milano poartă titlul de poet al curții imperiale? E lipsit de talent, venerează pe papă și pe austrieci și scrie opere pe care nimeni și nicidecum nu le va pune în scenă!

Amândoi, și Rossini, și Paganini, citeau cu plăcere controversa care izbucnise între Carpani și un francez cu privire la biografia compozitorului Haydn, mort cu șase ani în urmă. Carpani susținea: „Eu sunt acela care am stat la căpătâiul marelui compozitor bolnav și nicidecum francezul acela nerușinat”.

— Dar cine e francezul nerușinat? – întrebă Paganini.

— Un oarecare Louis-Alexandre-César Bombais. Ce nume! Ce comic se împletesc la el numele reprezentanților casei de Bourbon cu numele împăratului roman și cu numele lui Alexandru Machedon! Se vede treaba că nașii domnului Bombais aveau un foarte pronunțat simț monarhic.

În odăiță erau adunați mai mulți actori, muzicanți și iubitori de muzică din Bologna. Printre ei, se afla și un francez cu fața gălbejită, ofițer în armata napoleoneană, domnul Henri Beyle¹⁹ sau signor Arrigo Beyle, cum i se spunea la Milano. Prieten cu Rossini, îi admira muzica și, bineînțeles, lua apărarea lui Carpani. Foarte glumeț și cu multă vervă el argumenta că domnul Bombais a plagiat pe umilul lacheu al guvernatorului austriac.

— Dumneata vorbești așa, de parcă l-ai apăra pe plagiator! – spuse Paganini.

Signor Beyle dădu din umeri. Discuția alunecă pe alt făgaș. Numai signor Beyle știa că e una și aceeași persoană cu signor Louis-Alexandre-Cesar Bombais, numai signor Beyle știa că, odihnindu-se la Milano, Bologna și Veneția, după grozăviile campaniei din Rusia și a retragerii peste Berezina – cartea despre Joseph Haydn și despre muzica vieneză ieșise de sub pana sa și era prima lui operă literală și că în ceea ce privește datele biografice, le copiase în întregime din cartea lui Carpani. Iată de ce, cu prefăcută mărinimie, el apăraseră pe signor Carpani în fața celor doi muzicieni, cărora le plăcea mult mai mult biografia lui Haydn în versiunea domnului Bombais.

În timp ce se aduna orchestra, Beyle intră în sală. Scoase un carnețel cu cea mai fină hârtie albastră, hârtie de Barcelona, și notă – acolo unde erau trecute cugetările lui despre importanța Mediteranei, pe care o socotea leagănul omenirii – și impresiile despre Rossini. „Ce muzician minunat este Rossini! Poate va fi un nou Cimarosa!”

Concertul a avut un succes colosal. Locuitorii din Bologna știau să prețuiască muzica bună și ziua aceea rămase în mintea lor ca o sărbătoare de neuitat.

¹⁹ Mare scriitor francez, cunoscut sub numele de Stendhal (n. tr.).

Mai multe seri se scurseră în discuții prietenești și plimbări. Artista Gerardi spunea că muzica lui Rossini se abate, în pasajele ei cele mai frumoase și mai lirice, de la regulile muzicii, de la „ortografia” ei. Atunci signor Beyle aminti cum contele Rivarol, când i s-a dovedit că Voltaire făcea greșeli de ortografie, exclamase: „Cu atât mai rău pentru ortografie!”

— Sunteți cu toții niște iacobini – spuse Gerardi, adresându-se lui Rossini, Beyle și Paganini. Revoluția v-a deformat cugetele!

Replica rămase fără răspuns, fiecare gândindu-se în felul său. Rossini însă se considera mai puțin revoluționar decât oricine. Paganini tresări, aducându-și aminte că a sosit *silanum* – anii lungi de tăcere a organizațiilor conspirative.

Trecu o săptămână. Paganini avea acum puțința să pornească mai departe, mai ales că la Bologna îi era greu și capete informațiile necesare, spre a da de urmele fugarei.

După concertele de la Bologna, Paganini fu cuprins deodată de o ciudată oboseală; schimbă brusc itinerariul stabilit și peste o săptămână cobora pe cheiul Venetiei.

Ploua mărunț. Casele, palatele de marmură roză, albă, albastră, învăluite de o ceață ușoară, păreau niște pete alburii cu contururi nelămurite. Laguna întunecată și puțin adâncă, mucegaiul de la temeliiile caselor, mirosul de alge și de apă stătută îl impresionară neplăcut pe Paganini, de îndată ce gondola mare și neagră se apropie de hotelul *Luna*. Un cerșetor bătrân, îmbrăcat în zdrențe, trase, cu o prăjină terminată cu un cârlig, gondola la mal și îndată ceru de pomană. Un om cu șorț de piele îi duse bagajele într-o cameră încălzită. Pereții erau acoperiți cu pete de igrasie, tencuiala de pe tavanul aurit se scorajise, geamul era spart, iar baldachinul uriaș de deasupra patului, prăfuit și plin de pânze de păianjen.

Țărmurile erau drepte, iar de-a lungul lor se vedeau case pustii, ce-și trăiseră traiul, și o vegetație săracă, semănând mai degrabă cu petele algelor de pe temeliiile de piatră care se afundau în apă.

Chipul lucrătoarelor de la fabricile de sticlă, galbene ca turta de ceară, aducea a mumie.

În prima zi simți doar oboseala, o greutate apăsătoare pe suflet și

nevoia de odihnă. Dorinței inițiale de a pleca neîntârziat înapoi spre sud, spre a se bucura de soare, îl luă locul ispita tainică și perfidă de a se odihni fără a mai ști de nimic. Bine înfodolit, bău o sticlă de vin roșu de Lombardia și adormi sub baldachin. După ce își potoli nevoia de somn, i se ivi dorința de a vedea Veneția în bătaia soarelui. Ploaia trecuse; din norii aburii se strecura acum un soare argintiu, ca o oglindă veche. Canalurile adormite oglindeau în apele lor palate răsturnate, lăcașuri minunate, clădiri înghesuite pe mal, balustrade și scări ce coborau spre adâncurile albastre verzui.

Prima plimbare, fără nicio țintă, ținu multă vreme. Trecu de patru ori podul Fontego, apoi îl mai trecu o dată, căutând drumul de înapoiere. Nu întâlni niciun trecător, ci doar liniște de mormânt. Și totuși, de a doua zi chiar, Paganini simți forța plină de vrajă a acestui oraș. O simți și mai mult după ce dădu primul concert în sălile palatului lui signor Palfi, slab luminate de candelabre și totuși strălucind datorită luminii care se răsfângea în sutele de oglinzi, în pardoseala albă lustruită și în podoabele de argint de pe plafonul albastru.

Paganini petrecu la Veneția un an. După acest răstimp, ce părea mai degrabă un vis, el reveni încet, și nu fără durere, la realitate. Avea o ciudată pasiune: începuse să citească, plin de încântare, în biblioteca San Marco, poemele mitologice ale lui Palefat: *Balada unor nemaipomenite întâmplări*. Îl impresionară adânc și *Metamorfozele* lui Ovidiu, pe care le citea pentru prima oară. Când ceața amurgului venețian părea că prinde formă și contur de oraș, când însăși Veneția de piatră parcă se topea ca norii deasupra apelor, devenind fantomatică, atunci prefacerea vietăților în forme noi, învierea morților, moartea celor în viață, îi purta închipuirea în sferile unei perceperi deosebite a realității. Muzica încheată din ritmuri ciudate, arhitectura barocă a Veneției, jocul cel mai fantastic de stiluri arhitectonice ale secolului trecut – toate acestea erau asemuite, în închipuirea violonistului, cu opera minunată a lui Ovidiu.

Încetul cu încetul, Veneția începu să-i pară o împărăție a umbrelor, tot așa cum apele ei păreau că se preschimbă în undele uitării. Mitul prefacerilor făcu să-i alunece gândurile la marginile fantasticului, acolo unde fantasticul atingea pragul nebuliei. Paganini se pomenea prada

unui ciudat joc al închipuirii: i se părea că între glasul corzilor viorii și vocea signorei Antonia dispărea orice deosebire. I se părea că vioara se preface în femeie și femeia în vioară. Dar el, întemeietorul „Orfeului din Milano”, în ce se preschimbase acolo, în acea împărăție a umbrelor?

Da! Într-un om care și-a dăruit sufletul căutării Euridicei în Infern.

Capitolul 20

ÎN CĂUTAREA EURIDICEI

Ca un strateg și încercat conducător de oști, Paganini se hotărî să ia orașul Torino drept punct de plecare în căutarea fericirii pierdute. A patra zi după ce părăsi Veneția, toate tainele și imaginile nelămurite i se șterseră din minte. Începu să caute pe adevărata Antonia Bianchi și se muștra pentru anul irosit la Veneția. Sănătatea i se întărise și se simțea cum nu se poate mai bine. La Torino dădu o serie de concerte strălucite.

Din nou prietenii signorei Bianchi îi vorbiră despre plecarea ei la Bologna.

Din nou Bologna și din nou o întâlnire cu Rossini. Acesta scrisese o operă melodioasă *Armida*, terminase *Cenușăreasa*, iar *Matilde di Shabran* urma să fie montată la Roma. Împreună cu Rossini, Paganini se pregăti să pornească spre Cetatea Eternă.

Trăsurile erau gata și băuseră și ultima ceașcă de cafea înainte de drum, într-o cafenea, când, deodată, doi jandarmi mustăcioși îl bătură pe umeri pe Paganini și-i puseră brutal cătușele la mâini. Toți clienții din cafenea se risipiră într-o clipă, iar curioșii priveau prin ferestre. Paganini, amuțit de groază, trecu de la indignare la nedumerire, de la nedumerire la furie. Strada gemea de lume. Jandarmii îi arătară lui Rossini o fotografie și semnalmente. Un deținut fugise de la ocnă și acum îl găsiseră!

— Mințiți nemernicilor! — strigă Rossini. Ocnăș este acesta? Nu vedeți că e marele violonist Paganini, gloria patriei noastre?

— Dumneavoastră spuneți „patriei” — îl întrerupse ofițerul de jandarmi. Patria dumneavoastră e monarhia maiestății sale împăratul Franz.

— Patria noastră e Italia! — tună Rossini, izbind cu pumnul în masă.

O clipă totul se liniște. Veni podesta²⁰ și neînțelegerea se lămură. Paganini fu eliberat și jandarmii își cerură iertare.

Dar ce asemănare cu ocașul! Își spuneau unul altuia chelnerii din cafenea. Leit același chip!

Clătinând din cap, proprietarul cafenelei zvârli o căutătură plină de înțeles soției sale.

La Roma, Paganini luă parte cu pasiune la montarea operei *Cenușăreasa*. Muzica nemaiauzit de melodioasă, sunetele pline și armonioase, scânteietoare și spumoase ale operei lui Rossini îl mișcă într-atât încât, îmbrățișându-și tânărul prieten, îi ipovesti, râzând, propria sa viață. Era aceeași poveste a *Cenușăresei*, povestea copilului nedorit, a băiatului care a trebuit să-și croiască singur drum spre glorie.

Mult mai anevoioasă s-a dovedit, în schimb, la Roma, reprezentarea *Bărbierului din Sevilla*. Beaumarchais, potrivit pentru vremea lui, făcuse imprudența să-și bată joc de reprezentanții Ordinului iezuiților. Dacă pe timpul ultimului rege de la Versailles autorul francez fusese cât pe aci să nimerească la închisoare – din cauză că duhovnicul lui Ludovic al XVI-lea îi cerșise regelui, la un joc de cărți, ordinul de arestare a lui Beaumarchais – acum, la Roma, era cât pe aci să se repete povestea cu omul care cutezase să pună pe muzică *Bărbierul din Sevilla*. Un ordin secret, pare-se, mobilizase pe toți popii orașului sfânt.

Primul pas îl făcu zugravul, care vărsă o căldare plină de vopsea galbenă pe haina de gală a lui Rossini. Înainte de ridicarea cortinei, Paganini îi împrumută un costum caraghios de vignon, care îi ședea lui Rossini la fel cum ar fi fost atârnat într-un cuier. Timpul trecea. Orchestra era incompletă. Rossini își suflecă mânecile prea lungi, în timp ce Paganini privea cu spaimă parterul înțesat al teatrului „Argentina”. Părea că tot teatrul era plin de clerici. Aveai impresia că o falangă compactă de popi și de călugări porniseră la atac împotriva sărmanului compozitor, care nu se așteptase la acest lucru.

Garcia, care cânta rolul lui Almaviva, sorbea nepăsător dintr-o sticlă cu vin. Zamboni, interpretul lui Figaro, nu-și găsea mandolina. În

²⁰ Șeful unei autorități locale în Italia (n. tr.).

sfârșit, Rossini apăru în sală. Primele lui mișcări nu fură observate de public, dar când se urcă însă la pupitrul de dirijor, ca pe un eșafod, el fu întâmpinat de hohotul întregii săli, care urmărea silueta compozitorului, pocită de hainele acelea nepotrivite. Ridicând brațul, Rossini făcu semn orchestrei ca să înceapă. Lumea se potoli; muzica umplu toată sala. Iată Garcia apare sub ferestrele Rozinei, orchestra amuțește. Almaviva începe să cante, dar după prima măsură coardele chitarei plesnesc cu un zdrăngănit jalnic. O clipă de tăcere, apoi izbucnesc niște râsete răgușite și strigăte din parter. Aplauzele batjocoritoare alternează cu apostrofările. În sfârșit, din culise, o mână miloasă îi întinde lui Garcia, care rămăsese buimăcit, o altă chitară. În actul următor, aceeași poveste se repetă cu mandolina lui signor Zamboni. Aceeași mână îi întinde și acestuia o altă mandolină.

În pauză Paganini abia îl putut îndupleca pe Rossini, mai mult mort decât viu, să-și adune puterile și să sfârșească spectacolul. Actul următor începu bine. Rossini își veni în fire și se lăasă absorbit în întregime de munca sa de dirijor. Sosește clipa când pocitul călugăr Don Basilio trebuie să cante Aria calomniei. Cântărețul se îndreaptă spre un colț al scenei, fără să observe că niște mâini perfide întinseseră o sfoară subțire tocmai la înălțimea genunchilor lui. Se împiedică și cade cu nasul în clavecin. Sângele începe să-i curgă șiroaie și se prelinge pe gulerul alb. Nefericitul actor își șterge obrazul cu poala lungului său anterior. Parterul turbă de furie. Preoțimea catolică – ca odinioară preoții păgâni în circul lui Nerone – se pornește să urle amenințător. Haimanalele șugubețe ale străzilor dau buzna în teatru, strigând și fluierând. Călugărul însângerat părăsește, clătînându-se, scena, iar autorul operei sare îngrozit de la pupitru și, ca apucat de streche, o ia la goană spre casă. Orchestra se risipește. Abații, canonicii, diaconii și cântăreții bisericești ies mulțumiți de la teatru. I-o plătiseră lui Rossini.

Au trecut câteva zile. Paganini se afla la prietenul său. Lui Rossini nu-i venea să creadă că direcția teatrului „Argentina” conținută cu străduință reprezentațiile operei *Bărbierul din Sevilla*, că spectacolele sunt zilnice și toate biletele vândute. Legat la cap, Rossini stătea întins pe pat.

O dată, pe la miezul nopții, Rossini a fost trezit de larma de pe uliță,

care se apropia tot mai mult de ferestrele sale. Speriat, compozitorul se ridică și-l strigă pe Paganini. Niciun răspuns. Rossini ascultă cu groază cum mulțimea zgomotoasă îi repeta numele: Rossini! Rossini!“ Muzicantul se îmbracă repede și intră în odaia prietenului. Paganini nicăieri. Patul nici nu fusese atins. Atunci Rossini fugi din nou în odaia lui și se ascunse sub pat. „Trebuie să fie popii, gândea el, să știi că vin să mă bată“. În aceeași clipă răsunară pași pe scară. Se auziră apoi bătăi în ușă: voci aspre, vesele, cereau să li se deschidă. Rossini amuțise. Scoțând capul de sub pat, privi cu groază la ușă. Sub loviturile unor pumni zdraveni, ușa șubredă cedă și deodată, prin deschizătura pătrată făcută pentru pisici, în partea de jos a ușii, se ivi un cap roșcovan, foarte fioros, și se auzi un glas tunător rostind:

— Rossini! Trezește-te! Trezește-te, triumfătorule!

Ochii celui care spusese vorbele acestea se holbară deodată văzând capul lui Rossini, care apăru de sub pat. Roșcovanul se dădu în lături. De după ușă, se auziră niște hohote răsunătoare. Rossini ieși în grabă de sub pat, își scutură colbul de pe haine și, luând aerul unui om care abia s-a trezit, deschise ușa și ieși în coridor. Mulțimea se potoli pe dată. Din mijlocul ei se desprinseră patru persoane, și una din ele îi adresă compozitorului un salut, felicitându-l pentru succesul deosebit al operei *Bărbierul*. Rossini era din nou stâpân pe sine. Se înclină calm și cu demnitate. Mulțimea aceasta de prieteni neașteptați își avea însă planul ei de acțiune. Ieșind de-a dreptul de la spectacol, ei inundară toată strada cu lumina făcliilor aprinsă. Îl luară pe sus pe Rossini și îl duseră pe brațe într-o *trattoria* cu numele atât de curios: *Est, est, est*.

Sărbătorirea lui Rossini la Roma ținu trei zile. Când luă sfârșit, Paganini își putut părăsi cu cugetul împăcat prietenul.

Înainte de plecare, Rossini îi întinse, tăcut, o foaie de ziar.

Paganini dăduse la Veneția unul din cele mai bune concerte ale sale. Venerabilul și bătrânul violonist Spohr²¹ tocmai vizitase Veneția. Ziarul publica articolul lui Spohr, consacrat lui Paganini.

— Da, am fost la Spohr – răspunse Paganini la întrebarea lui Rossini – și am petrecut cu el o dimineață întreagă. Mi s-a părut firesc să-mi

²¹ Violonist și compozitor german ; a trăit în prima jumătate a sec. XIX (n. tr.).

fac legături cu oameni din lumea muzicală. Am fost la el după călătoria mea la Triest. Voiam să mă scutur de impresiile Veneției, de influența liniștitoare pe care orașul acesta a avut-o tot timpul asupra mea.

Paganini citi:

„Astăzi dis-de-dimineață Paganini mi-a făcut o vizită. Astfel am avut prilejul să cunosc, în sfârșit, personal pe omul acesta legendar, despre care, din clipa în care am trecut frontiera Italiei, mi se povestesc zilnic lucruri extraordinare. Întreaga Italie îl admiră cu înfocare. Cu toate că de obicei la noi, în Europa, asemenea concerte nu izbutesc să atragă multă lume, aici, dimpotrivă, Paganini este ascultat cu multă plăcere și chiar dacă dă douăsprezece concerte în șir, sala este mereu plină. Am încercat să aflu în amănunt prin ce anume un violonist ca Paganini încântă atât de mult publicul. Și de fiecare dată am primit răspunsuri ce dovedeau nepriceperea în muzică a persoanelor întrebate. Începând prin a-l lăuda plini de entuziasm, ei îl numesc mag, vrăjitor, creator de sunete, pe care nimeni până la ivirea lui nu le smulsese viorii. Iată textual cuvintele marelui public despre arta lui Paganini. Specialiștii care au însă o cultură muzicală – fără a tăgădui iscusința mâinilor acestui violonist – afirmă că tocmai mijloacele prin care caută să impresioneze publicul îl coboară în rândul șarlatanilor de rând și aceste mijloace nu-i pot răscumpăra în niciun chip scăderile, și anume lipsa unui ton larg și a unui dezvoltat gust muzical în executarea unei cantilene. Totul se reduce la niște farmece de soiul acelor folosite de bătrânul scamator neamț de provincie, Scheler. Paganini și-a creat, prin purtarea lui necuviincioasă și grosolană, dușmani personali printre mulți cunoscători ai muzicii de aici. Aceștia, după ce le-am cântat câteva bucăți la mine acasă, mă preamăresc pretutindeni, pentru a-i face în necaz lăudărosului Paganini. Ceea ce nu-i drept. Eu nu pot fi asemuit cu Paganini. Ba chiar laudele lor nu pot decât să-mi strice, fiindcă admiratorii înfocați ai lui Paganini îmi devin dușmani, iar vrăjmașii lui au și făcut să apară în ziare un articol, spunând că eu am reînviat, la ei în Italia, fermecătoarea și neasemuita muzică clasică a vechii școli italiene, cultivată, spre deosebire de Paganini, de către adevărații, autenticii violoniști italieni, ca Pugnani, Tartini, Corelli și alții. Articolul acesta, apărut fără voia mea în ziarul de azi, îmi va face

mai mult rău decât bine, deoarece, din păcate, venețienii și marele public sunt nestrămutat încredințați că Paganini e neîntrecut”.

Paganini lăsa ziarul jos.

— Dar Spohr nu m-a auzit niciodată. N-a fost la niciunul din concertele mele!

— Dar tu ai fost la concertele lui? — întrebă Rossini.

— Nu — răspunse Paganini. Celebritatea aceasta muzicală germană, cât a stat la Veneția, n-a dat niciun concert.

— Și nu știi de ce? — îl întrebă Rossini.

Paganini dădu din umeri.

— Da — spuse Rossini — pari foarte sincer, dar mi-e necaz că nu înțelegi! Tu i-ai închis drumul lui Spohr, care e doar cu câțiva ani mai în vârstă ca tine. Nu putea să dea concerte la Veneția când erai tu acolo. Dacă n-ai fi fost tu, el ar fi fost acoperit cu lauri și aplaudat furtunos; dar față de tine nici n-a cutezat să iasă pe scenă. Maestro, nici nu-ți dai seama în ce măsură talentul dumitale în ascensiune pârjolește totul în calea lui, pe planeta noastră păcătoasă!

— Dar în ce termeni să vorbească despre mine! — rosti Paganini. Totuși e curios, deoarece tot ce am auzit despre Spohr dovedește că-i un om de ispravă. Este adevărat că avea îngâmfarea aceea curat nemțească; însă ieșirea aceasta din jurnal este necinstită și, de fapt, mărturisește neputința lui. Ce bine că, absorbit de studiul eroilor legendari și al mitologiei, nici nu am citit ziarele cât am stat la Veneția. Am citit în schimb poezii latini. Uite, abia acum mi-amintesc că am uitat să-ți vorbesc despre apariția unui poet extraordinar. E un lord englez, care a călătorit prin orient...

— Byron — îl întrerupse Rossini. Am auzit de el. Acum trăiește la Milano.

Deodată, fața lui Paganini se întunecă.

— Pe mine mă neliniștește însă întâmplarea aceea de la Bologna — spuse el. Portretul pe care l-am văzut era într-adevăr al meu.

Rossini tresări. Se uită țintă în ochii prietenului și își aminti tot ce auzise despre viața lui ascunsă. Paganini era numit omul cu dublă existență; se spunea că era temut carbonar și un dușman al bisericii. Rossini se încredea întotdeauna numai în impresiile lui personale; dar,

mai știi, viața e uneori atât de plină de întâmplări neașteptate!

În scurtă vreme, Paganini se izbi de o nouă acțiune vădit dușmănoasă. Revenit la Milano și ales președinte al societății „Orfeul”, violonistul francez Lafont îl rugă să-l primească în această asociație. Astfel s-au cunoscut. Violonistul francez era entuziasmat de Kreutzer, mărturisindu-i de la prima întâlnire admirația față de acest artist.

— Pe care din Kreutzeri îl prețuiești? — întrebă Paganini — fiindcă sunt doi.

— Aveți dreptate. Sunt doi frați. Rodolphe și Auguste. Amândoi născuți la Versailles și acum amândoi trăind la Paris. L-am avut profesor pe violonistul Auguste, dar compozitorul meu preferat este Rodolphe Kreutzer, acela căruia Beethoven i-a închinat sonata pentru vioară.

Paganini încuviință din cap.

...Foarte curând ziarele milaneze publicară o notiță anonimă, care vorbea despre superioritatea vădită a violonistului Lafont asupra lui Paganini, renumitul președinte al „Uniunii Orfeilor”. „E de netăgăduit, scria ziarul, că cele dintâi sunete ale viorii domnului Lafont vor alunga, ca pe un liliac de noapte, pe această maimuță cu vioară, care a molipsit toate orașele noastre de vraja nebuniei”.

— Ei, ce spui de toate astea? — îl întrebă Lafont, întâlnindu-l. Sunt gata să primesc provocarea, dar spune-mi care dintre prietenii dumitale a dat această notiță la ziar?

Paganini se posomorî. Cu chipul întristat, îl întrerupse pe Lafont.

— Dumneata îmi pui întrebarea în așa fel, încât eu aș putea să bănuiesc mai curând pe prietenii dumitale... Deci, ce vom cânta dacă vom da un concert împreună?

— Să executăm sonata pe care a cântat-o însuși Kreutzer cu celebrul Rode.

Și, fără să mai amâne pregătirile, hotărâră data concertului peste o săptămână.

Paganini avea însă o purtare ușuratică. Făcea adeseori plimbări în afara orașului ca să asculte „ecoul Simonettei”. Acolo întâlnea un bărbat cu părul negru, puțin șchiop, cu o față neobișnuit de frumoasă, cu niște ochi negri mari, care se deda foarte stăruitor la îndeletniciri

curioase: lacheul îi aducea, pe o tavă de argint, un pistol, pe care stăpânul îl slobozea în aer. Ecoul repetă de mii de ori împuşcăturile.

— Lordul englez se distrează! — îi spuse într-o zi un necunoscut, arătând în direcția în care privea Paganini.

— E lordul Byron.

Dimpotrivă, domnul Lafont își petrecea timpul cu totul altfel. Unde dispăruse ușurința aceea de francez, care caracterizase mai înainte pe violonistul acesta neobișnuit și norocos! Lafont avea grijă să culeagă vești prin slujitori; trimisese chiar un chelner austriac să afle la hotel câte ore pe zi exersează signor Paganini. Dar Paganini nu se pregătea de loc pentru concert. Se știa cu precizie că medicii din Milano îi descoperiseră o foarte curioasă formă de friguri nervoase. Fiecare ieșire pe scenă îi pricinuia o suferință trupească, încât acasă el nici nu mai punea mâna pe vioară. Lafont începu să încerce un fel de sfială.

În sfârșit, sosi și ziua concertului.

Se adunară acolo cronicarii muzicali cei mai de seamă ai ziarelor din Europa, antreprenorii teatrelor vieneze, impresari care se hrăneau din talentul altora, precum și o mână de paraziți curioși, pentru care atât succesele cât și insuccesele unui geniu au o egală însemnătate. Aceștia n-aveau altă țință decât să se hrănească fie și cu firimiturile de la masa lui Paganini ca să poată mângăli cele șaizeci de rânduri de cronică sau să comenteze, cu nodul cravatei desfăcut și cu o mutră obraznică, faptul că geniuul nu s-a menținut la înălțimea așteptată și să se simtă măcar în închipuire, fie și pentru o clipă, mai presus decât Paganini.

Paganini păși cu inima grea în cabina artiștilor.

Vesel, violonistul cel original cu plete lungi, îmbrăcat într-o haină cenușie scurtă, cu pantaloni roșii, ciorapi gri vârgați, cu pantofi cenușii și, oricât de ciudat s-ar părea, cu ordinul „Legiunea de onoare” la butonieră, ieși în întâmpinarea adversarului său, rostind cuvintele de salut.

Paganini cântă cel dintâi. Uitase de întrecere. Cânta, ca de obicei, cu o grozavă încordare a forțelor sale, dar și cu acea ușurință aparentă, care încânta și vrăjea întotdeauna pe ascultători. Execută o simplă elegie pentru vioară de Corelli. Alegerea unei bucăți atât de nepretențioase pentru un concurs nedumeri auditoriul, iar

nedumerirea aceasta era vecină cu nepăsarea. Apăru apoi Lafont. Paganini îl ascultă cu încântare. Adâncimea și eleganța execuției sale câștigă tot mai mult și mai mult simpatiile publicului. Sala răsună de aplauze; dușmanii lui Paganini erau în delir. Toți își încordară atenția, rânduri întregi se ridicaseră în picioare. Lucrarea următoare executată de Paganini stârni o reacție vie din partea admiratorilor săi italieni, cărora li se alăturară oaspeți de la Viena. Muzica lui pătrunzătoare și arzătoare a fost urmată de o furtună de aplauze, din partea unora, și de o explozie de revoltă, din partea celorlalți. Sala lua înfățișarea unui câmp de luptă. Se auziră glasuri care spuneau: „Paganini se va da bătut! “ În a doua parte a concertului, focusul francez începu să-l depășească pe violonistul italian printr-o surprinzătoare virtuozitate. În executarea celei de a treia lucrări, francezul aproape biruise; se trecu apoi la a patra, la a cincea, și iată că, în cele din urmă, răsună și cea de a șasea bucată, *Sonata Kreutzer*. Ce se întâmplase oare cu Lafont? Cânta fără viață, publicul aproape că nu-l mai asculta; pe alocuri, la galerii, răsunară chiar hohote de râs. Și iată că apăru Paganini. Execută aceeași sonată.

...Liniștea era acum atât de copleșitoare, încât fiecare își auzea bătăile inimii, părându-i-se că ele ar putea să-i stânjenească atenția; mâinile erau strânse la piept; respirația se întretăia și, deodată, după *fermata*²², toată lumea pricepu această iscusită manevră a unui gimnast, a unui boxeur sau luptător, care cedează adversarului toate pozițiile, până în clipa hotărâtoare. Și cu cât păruse la început mai sigură înfrângerea lui Paganini, cu atât mai limpede se vădea acum deplina lui superioritate. La sfârșit, Paganini stătea tăcut, cu brațele întinse în lături, ținând vioara și arcușul în mâna stângă, parcă oferindu-se judecății tuturor celor care-l ascultaseră.

Străvechiul obicei roman de a arăta cu degetul cel mare spre pământ și de a striga „jos“ își găsi pe neașteptate o nouă aplicare în această întrecere. Sentimentul de încântare în fața înaltei arte se împleti cu patriotismul italian. Uitând de buna-cuviință, cetățenii italieni strigară: „Trăiască Italia! Trăiască Paganini! Trăiască prima

²² Semn deasupra unei note, care arată prelungirea peste durata obișnuită a sunetului respectiv (n. tr.).

vioară a lumii! *Evviva maestro insuperato!*”

Un ofițer austriac, care asista la concert, se încruntă. Făcu semn cu mâna unui plasator, chemă un pluton al poliției austriece și arată spre loja în care se afla monseniorul Ludovico Brem și signor Federigo Confalonieri, iar alături de el, micul său secretar Silvio Pellico și poetul Monti. Din loja aceea izbucnise strigătul „Trăiască Italia!”

Scena luă repede o altă înfățișare. Amândoi – și francezul și italianul – se apropiară unul de altul cu pași mari și cu mâinile întinse. Francezul îi întinse mâna italianului. Adversarii se îmbrățișară și, ținându-se la braț, veniră la rampă. Acum era greu de spus cui îi erau adresate ovațiile. Cortina se ridică de zece ori.

Paganini, părăsind scena, se duse în fundul cabinei artiștilor, iar impresarul alerga pe lângă el, căutând să-i șoptească ceva la ureche. Paganini nici nu-l băgă în seamă; îi aruncă apoi un disprețuitor „nu” și dispăru.

Francezul primi un onorar dublu, care-i asigură o călătorie prin Europa, timp de un an.

Căutarea Euridicei rămase zadarnică. N-o găsi nici la Torino, nici la Milano, nici la Bologna. Trecu o lună. Întâmplător, doi trecători, pe o stradă din Milano, pronunțară într-o convorbire cuvintele: Bianchi și Florența. Era poate vorba de Federigo Bianchi sau de signora Albertina Bianchi, sau poate de măcelarul gras și, rumen, Bianchi din Florența, cel cu prăvălia de pe Via Ricasoli? Paganini nu întrebă nimic; a doua zi porni spre Florența.

Acolo concerta tocmai violonistul polonez Lipinski. După o întâlnire prietenească, ei dădură împreună două concerte. Paganini îl convinsese apoi să meargă cu el la Piacenza și Genova.

Vorbind despre muzică, despre problemele ce preocupau în acel timp lumea muzicală, ei aduseseră în discuție de mai multe ori cearta care luase naștere la Paris între cei doi maeștri ai muzicii— profundul Gluck, autorul lui Orfeu, și Piccini, autor de melodii ușoare – ceartă care a tulburat – la timpul ei – pe toți muzicienii din Europa. Paganini nu pricepea rostul acestei controversă. Slujirea fără prihană a sunetului frumos și a ideii muzicale erau atât de strâns împletite în execuția sa, încât el înțelegea deopotrivă și muzica lui Piccini și muzica lui Gluck. Și

una și alta erau creații „justificate”. Fără rost și caraghioase i se păreau doar certurile dintre gluckiști și picciniști. Găsea că denumirile acestea sunt pur și simplu comice și nimerite doar într-o operă bufă.

Un vapor venit din Africa aduse holera la Neapole.

— Numai dracul îi vântură pe călătorii aceștia care nu-și mai au astâmpăr! – striga proprietarul casei unde locuise Paganini. Și cu toată truda ce-și dăde marele violonist spre a-l convinge că, de vreme ce venise cu diligență de la Roma, nu putea fi socotit un călător sosit tocmai de pe mare, cel care-l găzduise rămase neînduplecat; Paganini nu se dădu bătut. Stăpânul casei însă, împreună cu cei doi fii ai săi, cu soția și cu fiica sa, se postară în ușa lui Paganini, înarmați cu toate crățițile din bucătărie. Patul în care dormise violonistul a fost scos în uliță și pe el gazdele au grămadit toată averea, nu prea mare, a violonistului, împreună cu celebra vioară Guarneri. Începu să picure. Atunci Paganini alergă în stradă ca să-și acopere comoara, și acolo a fost nevoit să rămână fiindcă inamicul pusese stăpânire pe toate pozițiile-cheie. Tremurând sub șfichiuirile ploii reci de toamnă, care tocmai începuse pe neașteptate, el rămase în drum, ca un copil neajutorat, până ce Lipinski, venind în vizită, îl luă la el acasă.

Paganini se îmbolnăvi. Între timp află de cumplitele evenimente petrecute în nord. La Torino izbucnise o răsccoală, întocmai ca aceea care, cu un an înainte, răbufnise la Neapole. Despre aceste lucruri se vorbea doar în șoaptă, și din această cauză Paganini n-avea știri precise.

Abia când sosi la Milano, după ce se despărți de prietenul său polonez, văzu cu groază cele ce se întâmplaseră. Nereușita răscoarelor carbonare, izbucnite la date diferite și cu acțiuni necoordonate între organizațiile din sud și cele din nord, dăduse prilej la nenumărate arestări. Regele Neapolului, arestat de către carbonari și liberat numai după ce jurase că va fi credincios poporului, luase acum din nou tronul cu ajutorul corpurilor de armată străine, unite în acest scop. Din cauza prea marii încrederi pe care conducătorii carbonarilor o avuseseră în puterile lor, răscoarele de la Torino și Milano au fost înăbușite cu ușurință.

Senior Federigo Confalonieri, Silvio Pellico, Maroncelii și mii de alți

carbonari fuseseră aruncați în închisori de către autoritățile austriece.

Ca răspuns la mișcarea carbonară, biserica papală alcătuiuse niște detașamente de *calderari* – căldărari. Agenții iezuiți înrolaseră în serviciul bisericii romane pungași de tot soiul și tâlhari de drumul mare.

Primind binecuvântarea înalt preasfântului părinte, detașamentele de *calderari* se puseră pe lucru. Activitatea de pregătire consta în culegerea de informații. În piețe se instalară urne, în care se aruncau liste cu numele celor denunțați. Preoții, stând chiar lângă urne, acordau denunțătorilor iertarea păcatelor. Lisitele se cercetau în mare taină și, după un timp mai lung sau mai scurt, cei bănuți că au participat la mișcarea carbonarilor dispăreau.

După ce străbătuse în lung și în lat Italia, în propria lui trăsură, pe care în cele din urmă fusese nevoit să și-o cumpere, Paganini se opri din nou la Milano. Aici Rolla îi predă o scrisoare care-l aștepta. Deschizind cu nerăbdare plicul, el simți cum sângele îi năvălește în cap.

Dimineața, Paganini gonea spre sud, recitind tot drumul rândurile scrisorii care-l răscolise atât de tare.

„Asta-i dragostea? Oare mă iubește?” se întreba el înfiorat. Nu-și mai punea întrebarea dacă și el o iubește.

Cu inima gata să-i sară din piept se apropie de o căsuță nu departe de scara spaniolă. Sus, în bătaia lunii, strălucea biserica *Trinita dei Monti*. O mână de muzicanți ambulanți cântau din cimpoaie. În colțul străzii o fată în rochie albă și un tânăr cu uniformă albastră, chivără albastră și epoleți de ofițer de stat major se sărutau de zor, luându-și rămas bun. Paganini bătu la ușă. Bătu a doua oară. Se auzi o voce bărbătească foarte arțăgoasă:

Paganini întrebă dacă o poate vedea pe signora Bianchi. Ușa se întredeschise. Signora Bianchi a plecat acum trei zile.

— Ce-ai spus? – mai întrebă o dată Paganini.

Bătrâna îi închise ușa în nas. Paganini își puse jos micul său geamantan și se așeză istovit pe el, aeoperindu-și fața cu palmele. Poarta scârțâi și bătrâna apăru cu un felinar, pe care-l apropie de obrazul lui.

— Cum vă numiți?

Primind răspunsul, ea îi înmână un plic trandafiriu și parfumat.

Paganini îi dădu o liră; pe chipul bătrânei apăru un soi de zâmbet. Paganini o rugă să-i țină felinarul, ca să poată citi scrisoarea, ce-i tremura în mână. Signora Bianchi îi fixa o întâlnire la Neapole. Scrisoarea era scurtă: „Te aștept la Neapole, la hotelul Soare”.

În dimineața următoare începu o altă goană. A doua zi seara, sub același clar de lună ca și în ajun, el își atinse ținta. Fu primit în casă și rugat să aștepte. Signora Bianchi nu stătea chiar în hotel, ci într-o aripă separată, locuită de proprietar. I se spuse că vor căuta, de îndată să afle unde este. Paganini aștepta într-o cameră destul de ciudat mobilată. Inima îi zvâcnea năvalnic, numărând secunde ce-i mai rămăseseră până la revedere și voind parcă să zorească mersul timpului. Deodată apăru în odaie o tânără veselă, îmbrăcată în alb, care, zâmbind, fredona în tact de vals: „Paganini, Paganini, Paganini”.

— Ce ciudat ești! — îi zise ea. Făcu apoi o piruetă, pocnind din palme chiar sub nasul lui Paganini. Degeaba aștepti! Păsărica a zburat în zori la Palermo.

...La o cotitură, un afiș enorm cu portretul lui Paganini. Pe el scria: „Noul Orfeu, maestru neîntrecut – *Maestro insuperato!*” „Desigur, un afiș de anul trecut”, gândi Paganini. Da’ de unde! Era afișul unui concert care se ținuse acum trei zile.

— Ce-o mai fi asta! Paganini vru să oprească trăsura și făcu semn vizitiului cu capul.

— Da, da! — îi strigă acesta. Bine că v-ați reîntors, înseamnă că celălalt a plecat spre nord, nu?

— Care celălalt?...

O mare neliniște puse stăpânire pe Paganini. Va să zică cineva dădea concerte, folosindu-se de numele lui. Cine o fi, cine o fi acest ciudat șarlatan?

...Cu cât se apropia de Palermo cu atât era mai cald. O furie neputincioasă îi zgândărea inima, ori de câte ori pierdea două-trei ceasuri cu schimbarea cailor; câte o dată pierdea însă și optsprezece! După o noapte întreagă de așteptare, iată și marea. Se afla în sudul Italiei, acolo unde agavele ating înălțimea unui stat de om.

Păstori călări, purtând pălării uriașe și puști spânzurate pe umăr, păzeau turmele. Cu chipurile lor aspre, pârlite de soare, înalți și

mlădioși, cu pene în păr, cu nasuri corioate și ochi de vultur, ei semănau cu popi ce aduceau a tâlhari și cu tâlhari ce aduceau a popi. Pe capră se urcă un însoțitor special cu carabină pe spate. Pentru aceasta Paganini trebuia să plătească deosebit cincisprezece lire, fiind o pază obligatorie. „Dacă nu luați un însoțitor o să fie rău”, îl prevenise pe violonist cineva de la hotel.

În sfârșit, urmă trecerea peste mare care nu dură mult. Atmosfera era liniștită, valurile enorme, verzi și pieptișe.

Palermo. De aci n-are unde să mai fugă. Mai departe e marea și țărmul african. Mai departe... Algerul, Tunisul și nisipurile pustiului. „Dacă fuge de ea însăși, se gândi Paganini, atunci goana va dura cât și viața! Dar dacă fuge de mine...?”

Ca un cuțit i se înfipse în minte un gând, mai bine zis o evocare, o imagine: într-o încăpere a muzeului din Neapole, o lespede dreptunghiulară – ca o piatră de mormânt – și pe ea, culcată, statuia albă de marmură a unui hermafrodit.

Locuitorii Siciliei nu sunt prea iubitori de muzică. La concertele teatrului din Palermo majoritatea publicului era alcătuită din marinari, ofițeri austrieci și călători sosiți întâmplător în oraș. Familia Abd-ar-Rahman – tatăl și cu cei patru feciori – ocupa, de fiecare dată, fotolii în rândul întâi.

Cu timpul afișele concertelor vocal-instrumentale date de către signora Antonia Bianchi și Niccolo Paganini se vedeau din ce în ce mai rar. Signora Antonia râvnea la gloria muzicală. Chiar după al treilea concert începură certurile. Soția lui Paganini socotea că violonistul trebuia doar s-o acompanieze. Râzând, Paganini încercă s-o convingă că în relațiile artistice dintre ei nu poate fi vorba de acompaniament, fiecare având să-și execute separat partea lui. Pe urmă însă, ea cedă cu ușurință.

Paganini a observat o strălucire neobișnuită a ochilor Antoniei și o rumeneală cu totul deosebită în obrazul ei, tălmăcindu-le așa cum se cuvenea. Antonia îi întări și ea bănuielile. Într-un sat lângă Paestum, în munți, trăia o mătușă a ei. În asemenea împrejurări, o femeie are nevoie de ajutorul altei femei.

Bătrână, cicălitoare, cu nasul corioat și chip de sibilă, cu vădit

amestec de sânge grecesc în vine, mătușa Antoniei se împrietenii repede cu Paganini. Îi plăcea omul acesta ironic și nerăbdarea cu care-și aștepta copilul, bogăția și independența lui. Foarte curând izbuti să se certe cu nepoată-sa din pricina deselor și nestăvilitelor laude pe care le aducea lui signor Paganini. În schimb, cu noua sa rubedenie, bătrâna nu se certă decât o singură dată, și atunci dintr-o pricină neînsemnată. Mătușa se tot mira că, deși însărcinată, Antonia nu avea toane. O femeie însărcinată trebuia întotdeauna să fie cu toane. Paganini o rugă să nu-i vâre în cap nepoată-si asemenea gânduri primejdioase.

Era însă prea târziu: signora Antonia pornise să facă tot felul de nazuri.

Prima ceartă între soți izbucni în legătură cu știrea morții mai multora dintre prietenii lui Paganini, în nordul Italiei. Supărarea dură două zile, timp în care soții nu schimbă niciun cuvânt. În mod neașteptat, signora Bianchi osândi cu indignare simpatiile soțului ei pentru răsculați, susținând cu tărie că „ea singură, cu mâinile ei, ar sugruma pe orice carbonar”.

Paganini își făcuse la Palermo un mic cerc de cunoștințe. Îi plăcea să-și petreacă timpul în tihnă, nu departe de oraș, în cartierul colibelor pescărești. După cum mărturisese el însuși, acolo, în golful acela mic, unde sute de pescari sicilieni soseau cu bărcile și se așezau în jurul lui ca să-l asculte, acolo găsea el cea mai mare răsplată pentru muzica sa. Dădea concerte sub cerul liber în seri liniștite și fără vânt, când pânzele colorate ale bărcilor, întoarse de la pescuit, atârnav ca niște pete vii, în scânteierea razelor amurgului.

La 23 iulie 1825, văzu lumina zilei Achillino Paganini. Din toate câte se știu despre viața marelui violonist, numai această dată este cu desăvârșire precisă. Chiar în privința nașterii lui Niccolò Paganini există controverse între biografi. Panegiricul închinat marelui violonist de către admiratorul său Schottky, toate scrisorile violonistului, cercetările de mai târziu și diferitele acte și documente nu îngăduie să se stabilească o cronologie precisă a activității și vieții marelui violonist. Singură data nașterii fiului său, 23 iulie 1825, este aceeași în toate actele.

Capitolul 21

PREFACEREA EURIDICEI

Cel dintâi zâmbet al copilului îl aduse pe Paganini într-o stare de încântare deosebită. I se părea că tot ce fusese mai înainte se irosise, că viața lui întreagă trecuse în ochii aceia albaștri. Orbirea lui era atât de mare, încât nu băgă de seamă nemulțumirea soției, care se plângea că vocea i se alterase după naștere, nici că femeia pizmuia copilul ce-i răpise atenția bărbatului.

Cu mult înainte de nașterea lui Achillino, signora Antonia visase o călătorie în nord și dorise să dea concerte prin Europa. Acum trebuia însă să asculte de spusele soțului, care-i mărturisea că e foarte mulțumit cu viața de la Palermo. Îi spunea că de mic copil îi intrase în oase frigul zăpezilor din preajma lacurilor alpine și de la Cremona și că nici nu se poate încălzi îndeajuns, având nevoie de arșița soarelui sicilian. El vedea o desfătare în viața aceea tihnită de la Palermo. I se părea că se cufundă iarăși într-un vis, ca acela trăit odinioară la Lucca.

În locul Armidei însă era acum Euridice, care, încet, încet, se prefăcea într-o Medee²³. Numai datorită acestei prefaceri destul de grăbite, Paganini a fost în stare să observe cum pe fața soției sale, înăsprită de arșița soarelui, se așternuseră umbrele anilor și cum niște cute subțiri și necruțătoare se iveau deasupra buzei de sus, până la obraji, amenințând să transforme capul mânios al Medeei în acela al unei Megere²⁴.

Serile, Paganini își ducea băiatul la țărmul mării. Copiii de pescari veneau în goană să le arate peștișori portocalii sau verzi, stele de mare, alge cu forme ciudate. Achillino întindea mânuțele; era de ajuns ca floarea de mare să-și miște petalele pentru ca el să și le retragă cu o prefăcută spaimă, după care hohotea zgomotos.

²³ Personaj mitologic — vrăjitoare (n. tr.).

²⁴ Personaj mitologic — una din cele trei furii, zeițe ale infernului (n. tr.).

Achillino împlinise trei ani, când signora Antonia se săturase de viața aceasta plină de lânzezeală. Femeia se îngărășa văzând cu ochii. Nu mai putea îndura monotonia. Scrisorile pe care le primea Paganini de la niște prieteni necunoscuți din nord deveneau tot mai rare. Și ori de câte ori signora Antonia vorbea despre o călătorie în nord, Paganini se posomora tot mai mult. Legăturile dintre ei luaseră o asemenea întorsătură, încât doar teama de despărțire și groaza de a-și pierde copilul îl făcea pe Paganini să cedeze.

Sosise și clipa cotiturii. Pe neașteptate, simțind întrânsul năvala unei uriașe puteri creatoare, Paganini își strânse tot avutul într-o singură zi și plecă spre nord, imbarcând pe o corabie trăsura, caii, mătușa cu câțelul ei, dădaca și cei patru canari verzi – jucăria preferată a micului Achillino.

Străbătând Munții Calabriei, li se întâmplă un necaz care, de altfel, îl păștea pe Paganini în fiecare zi. Întâlnind o procesiune religioasă, el nu se coborî din trăsură și nu-și făcu semnul crucii, astfel nearătându-se îndeajuns de smerit față de biserică. Din porunca preotului, jandarmul satului opri trăsura. Calul se smuci într-o parte. Copilul se trezi și începu să plângă, canarii ciripiră în colivie, iar câțelul începu să latre. Scâncetul copilului trezit îl scoase pe Paganini din sărite. – Ce vrea popa ăsta? – întrebă el răstit.

Jandarmii îi cerură actele, îi însemnară numele și i le restituiră într-o tăcere amenințătoare. La Neapole ajunseră seara. La intrarea în oraș, bătrânul vameș se minună:

— Signor, cum de-ați putut întineri, într-adevăr, într-o săptămână! – Paganini îl privi uimit. Vameșul se ploconi în fața lui și, stingherit, se îndreptă spre ușă de-a-ndărăteala, neîndrăznind să întoarcă spatele marelui violonist.

La hotelul „Soarele” de pe strada Constantinopol, portarul, lăsând să treacă trăsura în curte, exclamă:

— Maestro, excelență, cum ați întinerit!

„Napolitanii aceștia pesemne că s-au țicnit!” gândi Paganini.

La restaurantul hotelului era un afiș uriaș care anunța că celebrul violonist Paganini, sosit de la Palermo, va da un concert. Paganini apucă o farfurie, o aruncă jos, trase: fața de masă și tună:

— Ce dracu s-a petrecut aici la Neapole?

Speriat, proprietarul hotelului intră în sufragerie.

— Ce doriți signor? Ce s-a întâmplat?

Îi arată afișul de pe perete.

— Da, da, spuse proprietarul cu un ton, de parcă era sigur că-l va bucura pe Paganini. A fost arestat, a fost arestat acum trei zile. Era un pârlit de contabil din Salerno, care cânta pe la nunțile din Amalfi, Atrani și Ravello.

Paganini bătu cu pumnul în masă.

— Dracu să vă ia pe toți din Lacava, Salerno, Neapole și Pesto, și mai adăugă câteva ocări pe care le uitase de mult și care făceau parte din limbajul obișnuit celor de la „Han”.

Primul concert îi aduse o altă surpriză. Paganini nu-i mai recunoștea pe napolitanii de odinioară, pe înfocații admiratori ai artei sale. O parte din ei îl aplaudau cu ardoare, ca și altădată, dar primele patru rânduri și alte câteva grupuri răzlețe păstrau o tăcere grea.

Din rândul întâi, un om înalt, înveșmântat în negru, îl privea tot timpul pieziș, cu o căutătură pătrunzătoare și dușmănoasă.

Toate biletele fuseseră vândute. A doua zi, Paganini și Antonia se hotărâra să facă o vizită autorităților și muzicienilor de vază din oraș. Găsiră închise mai toate ușile. Poate că era numai o simplă întâmplare. Paganini nu se neliniști. Dar când trăsura plecă din fața celei de a șasea uși tot închise, el își privi soția și-i spuse că orice nouă încercare va rămâne zadarnică.

Antonia nu coborî la masă. Erau la ea în vizită două prietene, artiste în baletul teatrului. După plecarea lor, Antonia îi spuse că s-a petrecut o adâncă schimbare în mentalitatea napolitanilor și că ar fi mai bine să părăsească grabnic orașul. Pedepsele aspre date de Bourboni: reveniți din exil la Neapole risipiseră veselie de altădată a orașului.

— Nu trebuie să uiți, domnul meu – îi spuse Antonia – că Neapole a fost un cuib al anticriștilor, al carbonarilor. Muzicanții din Neapole sunt încredințați că păstrezi legături cu puterile întunericului și că numai cu ajutorul diavolului ai căpătat puterea ta îngrozitoare. Fiindcă veni vorba, ai putea să-mi spui și mie, sincer, ca unei soții, ce fel de coarde ai la vioara ta?

— O, signora, oricum ar fi aceste corzi, să știi că ele sună mult mai frumos decât vocea dumitale hodorogită.

Simțea că se înăbușă. Lui, unui om cu convingeri atât de neclintite și pe care dragostea pentru artă îl sustrăsese de la orice alte îndeletniciri, i se păreau de o îngrozitoare absurditate toate aceste ecouri ale barbariei medievale și ale persecuției inchizitoriale, toată această mărunță josnicie a oamenilor, tot acest fanatism al bisericii catolice. Furia neputinței lui în fața prostiei omenești îl înăbușea.

Mama copilului său adorat, soția sa, îl privea cu ochi blânzi liniștiți. Pasămite, înțelesese chinul care-i răscolea conștiința și îl buimăcise pentru o clipă. Ea clătină din cap, își coborî genele minunate și încrunță sprincenele de Medee. Tot chipul ei exprima durere și îngândurare. Apoi, cu o privire senină și potolită, care te pătrundea până în adâncul sufletului, Euridicea lui rosti:

— Dacă va merge așa, câștigurile vor seca. Concertele nu ne vor mai aduce niciun ban...

Paganini însă nu o mai asculta.

Dis-de-dimineată, părăsindu-și soțul și copilul, signora Antonia porni cu diligența spre Roma. Datorită vechilor ei legături artistice cu aristocrația administrativă și clericală a capitalei apostolice, ea pătrunse peste tot unde era nevoie ca să pregătească venirea soțului ei la Roma.

Acolo la Roma, în camera de hotel ce-i fusese rezervată, Paganini se pomeni cu vechiul său prieten Rossini. Se aruncară unul în brațele celuilalt. Dându-i drumul din îmbrățișare, Rossini îl anunță că dirijorul său se îmbolnăvise și că el venise tocmai să-l roage ca să-l înlocuiască. Nu încăpea nicio îndoială că Paganini era de acord. Prietenii abia se așezară, că dădu buzna în odaie un băiețandru, întinzându-i lui Rossini un bilețel.

— Sărmanul Bello! — spuse Rossini. A murit! Soarta însăși mi te-a adus în locul lui.

— Când e repetiția? — întrebă Paganini.

— După apusul soarelui — răspunse mirat Rossini. Dar... la să vedem ce zi e azi!

— E vineri.

Chipul lui Rossini se posomorî.

— Vineri? Asta înseamnă că pierd încă o zi. Am pierdut o săptămână întreagă din pricina bolii lui Bello. Când o să mi se mai reprezinte opera?

Pe scară se auziră niște glasuri voioase și zornăit de pinteni. Foarte bine dispusă, signora Antonia urca scara râzând. Un mustăcios ofițer austriac își lua rămas bun de la dânsa, în fața ușii care era deschisă, lăsând să se vadă totul. Signora Antonia zâmbi ofițerului, care îi sărută mâna dreaptă, apoi pe cea stângă pe urmă iar pe cea dreaptă... „Când o să termine oare cu sărutatul mâinilor?” gândi Paganini. Rossini amuțise. Signora Antonia intră în cameră. În urma ei, suiau scara doi preoți unul în sutană violetă și altul în rasă cafenie, încinși cu funii, un tânăr îmbrăcat în uniformă militară și un bătrân în haină neagră. Cu toții intrară în odaia lui Paganini în urma signorei care, auzind ultimele cuvinte, zise:

— Ei și ce dacă e vineri, signor Rossini? Aprobarea pentru repetiție e dată! Chiar azi dimineață, de la Trastevere, am fost la monseniorul cardinal – șef al poliției, și el a încuviințat și vinerea ca zi de repetiție. Chiar și ție, se apropie ea de Paganini, luându-l de bărbie, ți-a acordat dreptul de a da concerte.

De trei zile țineau repetițiile. Rossini era peste măsură de mulțumit. Orchestra, care la început era revoltată de cerințele lui Paganini, se preschimbase acum într-o menajerie supusă, domesticită. Și Bello acela... „Se spune că muzicalitatea este înăscută la italieni. Dar atunci de unde atâtea sunete barbare?” se întrebă Paganini.

Mai trecură încă două zile și orchestra era de nerecunoscut. Instrumentiștii, care până atunci socoteau orice încruntare a sprâncenelor lui Paganini drept o jignire personală, începură deodată a-i privi cu atenție chipul, încercând o adevărată plăcere atunci când cutele brăzdate de oboseală i se netezeau pe față. *Ecco!* striga Paganini. *Bravissimo!* Și oamenii aceștia, care până atunci fuseseră străini unul de altul și care numai printr-un capriciu al soartei se pomeniseră strânși laolaltă în fața pupitrului de dirijor al violonistului despre care umblau tot felul de zvonuri ciudate, fură cuprinși deodată de o nepotolită dorință de a sluji adevărata artă, ceea ce deveni pentru

ei o faptă eroică, un uriaș țel al vieții. Supunându-se baghetei de fildes a acestui om ciudat, fiecare simțea că devine un mare artist, căutând să se ridice la o virtuozitate a execuției.

Sosi și ziua premierei noii opere a lui Rossini. Compozitorul – signor Ioachim, cum îl numeau ofițerii austrieci – stătea palid într-o cabină mică de lângă culise. Pe masă, în fața lui, se afla un pahar cu suc de portocale la gheață și o carte cu scoarțe roșii. Paganini zăbovea.

Când apărură, Rossini îl apucă de mâneca redingotei și-l trase spre masă. Îi arătă cartea cu dedicația: *Don de l'auteur* (Din partea autorului). Înadins deschise la pagina patrusute cincizeci și unu. Era *Viața lui Rossini*, scrisă de domnul Stendhal și tipărită în 1824, la Paris, pe strada Butoire.

— Ți-l mai amintești? L-ai văzut la Bologna? Era cel mai mare scandalagiu dintre toți ofițerii regimentului șase de dragoni. Iar strada Butoire, știi, e strada unde locuiește cel mai năstrușnic poet francez, Béranger, împreună cu autorul *Marsilizezi*, Rouget de Lisle. Acesta e paralizat și trăiește în mare mizerie. Am fost în strada aceea și acolo am primit cartea.

Paganini străbătu rândurile ce i le închinase domnul Stendhal.

Citi acolo că el este prima vioară a Italiei și poate cel mai mare violonist pe care l-a avut omenirea, dar că și-a dezvoltat talentul său uimitor nu datorită unor exerciții fără preget în vreun conservator, ci datorită faptului că, împins de rățăcirile dragostei, a ajuns – se spune – la închisoare, unde a stat mai mulți ani. Stingher, părăsit de oameni, amenințat cu moartea pe eșafod, el a avut la îndemână o singură îndeletnicire: vioara. Acolo a învățat el să-și reverse sufletul în sunetele viorii. Serile nesfârșite din închisoare i-au dat puțința să atingă desăvârșirea în exprimarea acestui nou limbaj, negrăit încă. Dar nu e de ajuns să-l asculți pe Paganini la concerte, unde, ca un Hercule, doboară pe orice violonist din toată Europa care ar încerca să se ia la întrecere cu dânsul. Trebuie să-l asculți când își cântă propriile sale capricii, într-o stare de inspirație care-l face uneori să pară un posedat. Caracterizând aceste capricii, autorul adaugă că, în ceea ce privește executarea lor, sunt de o greutate nemăsurată, de multe ori chiar de neînving pentru alții și că toate concertele, oricât de grele ar fi, rămân

o nimica toată față de aceste capricii.

Paganini vru să pună cartea pe masă, dar ea căzu jos, foile i se îndoiră și – lucrul cel mai supărător – punându-și mănua albă, Paganini îi strivi în picioare coperta atât de îngrijită.

Cu pași repezi, tinerești, porni spre orchestră și urcă în fugă treptele de la pupitru. Era palid. O lovitură scurtă a baghetei în pupitru, o clipă de atenție încordată și sala se umplu de cele mai melodioase sunete pe care le auzise până atunci Italia, sunetele noii opere a lui Rossini.

În pauza de după actul întâi, un ofițer scund și mustăcios, zornăindu-și pintenii prea mari, intră în cabina unde Paganini se afla cu autorul operei. Amândoi tăceau și tăcerea era atât de grea, încât tânărul acesta în uniformă rămase în ușă, neîndrăznind să treacă pragul. Rossini îl observă cel dintâi și, ispitit de un gând, își zise: „Să-l vezi cum pe loc o să-și dreagă glasul și o să-și netezească mustața cu mâna dreaptă!” Când ofițerul, parcă sugestionat, procedă întocmai, Rossini nu-și mai putu stăpâni râsul. Paganini ridică fruntea.

— Ce doriți? – întrebă el, sculându-se în picioare.

Ofițerul salută. „Slavă domnului, își zise Paganini, prin urmare n-are de gând să mă aresteze, dracu să-l ia!” Scoase dintr-o geantă de piele un plic uriaș și îl înmână lui Paganini. Era sigilat cu cinci peceti de ceară roșie și un șnur de mătase atârna dintr-un colț. Ofițerul salută și, dând draperia la o parte cu o mișcare dibace, dispăru pe ușă. Paganini zări pe coridor o mulțime de oameni, îmbulzindu-se. Trase mașinal șnurul. Plicul se desfăcu. Era un act cu tiara papală și cheile încrucișate, prin care sfântul părinte, locțiitorul lui Christos pe pământ, binecuvânta slujirea îngerească a robului curiei apostolice și credinciosului fiu al bisericii ecumenice, Niccolo Paganini, și-l ridica la rangul de cavaler al ordinului „Pintenul de aur”, ale cărui embleme erau alăturate. Panglica și frumoasa bijuterie erau în palma lui Paganini. Iar el, ca un copil care a găsit o scoică frumoasă pa malul mării, le privea nedumerit.

Purtat pe brațe, el apăru la rampă, ținând în palma deschisă briliantele încrustate în aur și mulțumi uluit auditoriului. Se plecă până la pământ, îndoindu-se, și își duse mâna la inimă, ca semn al nedumeririi lui în fața acestei atenții din partea marelui pontif, ca semn că el, un om smerit, cere iertare publicului din Roma, pentru

covârșitorul său talent. Cerea parcă oamenilor să-i ierte genialitatea, cerea uriașului teatru să-i ierte neîntrecuta putere de inspirație, cerea să-l ierte nemernicii și jandarmii, hoții și funcționarii, frizerii, peștitoarele și bancherii din Roma, că e cu mult deasupra lor și cu mult mai demn; să-l ierte că-și mistuie, clipă cu clipă, viața pe rugul uriaș al artei nemuritoare. Le cerea iertare fiindcă niciodată el nu va fi în stare să ajungă un ticălos, un tâlhar, un slujbaș de rând într-o prăpădită cancelarie clericală. Cardinalul guvernator și prelații din primul rând zâmbeau cu bunăvoință, aplaudând cu mâinile lor grăsuțe pe violonistul acesta neînsemnat, care atrăsese asupra sa mărinimia sanctității sale. Ei îi vedeau doar plecăciunile și nu-și dădeau seama că acest geniu neînțeles, și din această pricină desconsiderat, își cerea iertare pentru talentul său copleșitor, gândindu-se în acele clipe la micuțul care dormea acasă, la micuțul cu ochii senini, cu zâmbetul înțelept ca însăși firea și cu obrăjorii vioi, la făptura a cărei existență depinde pe de-a-ntregul de tatăl ei.

Aplauzele răsunau din ce în ce mai tare. Publicul vuia și urla. Paganini simți și mai limpede superioritatea lui față de toți acești oameni, iar sentimentul acesta îl îmbăta. Sângele îndrăzneților corăbieri genovezi îi năvălea orgolios în tâmpile. Apoi îl cuprinse o milă nesfârșită pentru puzderia de lume din fața lui.

Cu simțământul apăsător al singurătății, Paganini se urcă și se așeză în trăsură; lângă el ședea Antonia. Fața ei aprinsă, buzele prea roșii, ochii strălucitori trădau că era nespus de încântată de efectul produs. Se aștepta ca soțului ei să înceapă vorba; trebuia să fie copleșit de recunoștință. Paganini însă, ostent, își lăsă capul pe umăr și distrat nu simți când plicul cu sigiliile pontificale îi alunecase din mâini. Ceara roșie pocni sub călcâiul pantofului său de lac, negru.

Signora Antonia aruncă o privire bărbatului ei. Cutremurată de o purtare atât de nepăsătoare față de bunăvoința sfântului părinte, Antonia începu să țipe îngrozită și își plesni soțul peste obraz. Vizitiul nu se întoarse, dar caii speriați o luară la goană, smucind trăsura din loc. Paganini se lăsă pe pernele trăsurii, închizând ochii. Până a doua zi niciunul nu rosti vreun cuvânt.

Dimineața Paganini scoase „Ponsonul”²⁵ și îl puse la umărul firav al copilului. Acesta apucă bucuros arcușul, învățase să-l imite pe tatăl-său și cu degetele lui micuțe, în care ținea arcușul, apăsa mecanic coardele, scoțând din vioară niște sunete plângărețe și caraghioase de copil.

— E rivalul meu – exclamă, râzând, Paganini. Pe cuvânt de cinste e rivalul meu și cântă mult mai bine decât mine. Tu ești micul cavaler al ordinului „Pintenul de aur”, zise el, învărtindu-și copilul prin cameră. Sanctitatea sa a învrednicit cu această cinste numai pe trei muzicieni: pe Mozart, pe Gluck și pe mine. O, comoara mea, cu cât ești tu mai vrednic decât tatăl tău!

Signora Antonia intră în cameră, dar nu rosti nicio vorbă despre cele petrecute în ajun. Paganini o privi simplu, fără nicio atenție deosebită. Se hotărâse să treacă peste orice ambiție, să uite cele întâmplare, și aceasta mai ales pentru ea, pentru Antonia.

Ea însă nu uita niciodată nimic, ținea minte totul, până în cele mai mici amănunte, și dacă acum tăcea, o făcea doar pentru că nu se putea bizui îndeșt pe elocvența ei. Pe lângă aceasta, ea, ca vrednică fiică a bisericii catolice, socotea păcat grozav orice împotrivire cât de mică la poruncile religiei. De asemenea i se părea zadarnică orice încercare de a îndrepta, cu argumentele limpezii judecăți, pe cel care mergea împotriva locuitorului lui Christos pe pământ și a colaboratorilor săi. O stingherea mai ales faptul că reușita planului pe care vroia să-l realizeze nu atârna într-un tot numai de ea. Era aproape sigură că Paganini va refuza s-o însoțească în seara aceea la recepția dată de monseniorul cardinal-șef al poliției.

Când, în cele din urmă, ea a început atacul, Paganini, împotriva tuturor așteptărilor, nu opuse nicio rezistență, căci nu pricepuse prea bine despre ce era vorba. În trăsură, era neliniștit doar de Achillino, care, înainte de a adormi, tușise de câteva ori și nemulțumit că nimeni nu-i adusese aminte să-și ia vioara.

În timpul recepției de la cardinal, un om pipernicit, cu peruca pudrată și plin de decorații, stele și panglici, se apropie de Paganini. Se interesă de interpretarea renumitului violonist, de tainele măiestriei

²⁵ Vioara Stradivarius pentru copii (n. tr.).

sale. De undeva apăru o vioară; era opera ieftină a unui meșter fără talent, care vindea astfel de instrumente dibacilor lăutari care cântau pe la nunți. Dar iată că arcușul lui Paganini o atinse și vioara începu să cânte cum nu mai cântase nicidecum, în mâna nimănui.

Când lăsă jos arcușul, omulețul cu nenumărate decorații rosti plin de bunăvoință:

— Să veniți la noi, la Viena. Puteți spune peste tot că v-a invitat ducele de Portalla. Toate drumurile Europei de azi vă sunt deschise, căci puterea mea urmează întru totul poruncile lui Christos și ale marelui pontif. Dacă veți aminti că aici, la Roma, ați fost la mine, fiți încredințați că toate drumurile de dincolo de Alpi vă vor fi deschise.

La întoarcere, când signora Antonia îl iscodi neliniștită despre discuțiile și impresiile sale de la recepție, Paganini își aminti, deodată, că ar fi trebuit să stea de vorbă cu principele Metternich.

— Dar nici n-a fost acolo! – zise Paganini, ca să-și găsească o scuză.

— Cum n-a fost? – exclamă signora, cu obrajii îmbujorați de mânie și străpungând cu ochii pe nefericitul ei soț. Principele Metternich este acela care a stat în fața dumitale, care ți-a vorbit cu bunăvoință, iar dumneata i-ai cântat dintr-o vioară infectă.

— Cum? Principele Metternich? – întrebă posomorât Paganini. Acela era doar ducele de Portalla!

— Sigur, ducele de Portalla e principele Metternich...

Convorbirea fu întreruptă de zornăitul unui geam spart! La o răspântie, cupeul lui Paganini fusese izbit de oiștea unei trăsuri trase de doi cai. După potolirea țipetelor, a larmei, a gâlcevii iscate între cei doi vizitii, după amestecul zbirilor și interogatoriul – cu totul neașteptat și jignitor – la care-l supusese pe violonist un tânăr îmbrăcat în haine negre, toți se așezară la locurile lor.

...Și, în timp ce Paganini, întinzându-și trupul ostenit pe o dormeză, adormea cu gândul la viitoarea sa călătorie în Europa, undeva se petreceau lucruri pe care el nu le bănuia și care aveau destulă însemnătate pentru viața lui.

O privire aspră ca de gheață se opri asupra procesului verbal adus în camera două sute patruzeci și nouă a Vaticanului.

Interiorul odăii merita toată atenția: un pat alb, foarte îngust,

deasupra lui un crucifix de lemn negru cu chipul lui Isus răstignit, dăltuit în fildeș, tapetul de mătase zdrențuit de pe perete, preșuri de iută așternute pe jos, două scaune și o masă de lemn, neacoperită. O cană de faianță cu apă curată și limpede și un lighean de sticlă. Pe masă, o pană, o călimară și un teanc de hârtii albastre, purtând semnul congregației, iar alături, niște foi mici de aceeași culoare, cu pecetea conducătorului ordinului iezuit. Nu departe de fereastră, un dulap băgat în perete cu ușile deschise...

Mâna care scria adresa pe un plic mare albastru nu sfârșise primul cuvânt. Degetele lungi ale mâinii galbene ca ceara, și străvezii, nu purtau nicio podoabă. La masă, ședea omul învrednicit cu uriașă putere de șef al ordinului iezuit.

În 1820, după moartea lui Tadeusz Brosowski, locul acestuia a fost ocupat de Alois Fortis, care, fiind plecat într-o călătorie, era înlocuit de tânărul olandez Jean Roothaan Philippe. De o stăpânire de sine și un calm neobișnuit pentru vârsta lui, omul acesta aspru până la neîndurare față de sine însuși și cu un dispreț nemărginit pentru pasiunile omenești știuse să se facă respectat de toți membrii ordinului. O minte limpede, care analiza totul, îi îngăduia să dezlege temeinic și sigur feluritele probleme, atât în legătură cu viața de toate zilele, cât și cele legate de împlinirea uriașului plan de acțiune al ordinului, în cele cinci părți ale lumii.

Signor Roothaan nu primise direct informațiile referitoare la cele petrecute cu trăsura lui Paganini. Zbirii comunicau tot ce se petrecea la Roma doar cardinalului-șef al poliției.

— Nesocotitul vizitiu a fost arestat? — întrebă Roothaan.

— Nu — răspunse cel ce raporta. Era întuneric și n-a băgat de seamă...

Roothaan făcu un semn cu mâna și cel ce da raportul amuți.

— Prin urmare, signor Paganini și soția lui au ajuns cu bine acasă și acum se odihnesc liniștiți?

Celălalt dădu afirmativ din cap.

— Înțelegeți că vizitiul a spart tocmai geamul trăsुरii lui signor Paganini, căruia sanctitatea sa i-a acordat binevoitoarea sa atenție și pe care principele Metternich l-a poftit la Viena?

— Știm!

— Și ce face vizitiul?

Raportorul dădu neputincios din umeri.

— Zice că rândul viitor va lucra mai bine.

Roothaan dădu hârtia la o parte.

— Neașteptata bunăvoință a ministrului austriac e de înțeles și nu ne obligă cu nimic, spuse Roothaan în șoaptă, însă distincția acordată de sanctitatea sa este un lucru nechibzuit, care nu trebuie să se mai repete. Câți ani are fiul lui signor Paganini? Primind răspunsul, Roothaan căzu pe gânduri; pe urmă, ca pentru sine, adause: „Vom face în așa fel, ca educația fiului lui signor Paganini să fie încredințată unor oameni pricepuți”.

La plecarea din Roma, Paganini fusese mirat de răceala lui Rossini. În ultimele zile, acesta nu auzise din toate părțile decât nesfârșite laude, unele chiar întrecând măsura, la adresa lui Paganini. Și cu toate că opera era scrisă de Rossini, unii parcă într-adins își subliniau în fața lui admirația pentru dirijor. Alții declarau pe față că opera câștigase nespus de mult datorită conducerii orchestrei de către un om atât de încercat ca Paganini. În cele din urmă, Rossini căzu pe gânduri: dacă lumea vorbește atât de stăruitor de Paganini, repetând mereu același lucru, probabil că are și de ce!

Paganini nu știa însă nimic despre toate aceste discuții.

Signora Antonia avusese grijă să se înarmeze cu o duzină de scrisori de recomandatie. Gloria îi dădea aripi lui Paganini, visa Parisul... Auzise că Ferdinand Paer, marele maestro, cum i se spunea, ajunsese să preocupe gândurile muzicienilor din Franța.

Dar cum să ajunși în Franța, când trecerea granițelor era îngreunată de apăsătorul sistem al pașapoartelor, introdus de austrieci? Al cărui stat italian ești dumneata supusul, signor Paganini? Desigur cetățean al Italiei, dar Italia e doar o noțiune geografică; în Peninsula Apenină sunt vreo douăzeci de state. Dacă ai fost lăsat să călătorești de la Palermo la Roma și de acolo înspre nord, aceasta se datorește soției dumitale căreia se cuvine să-i mulțumești. Măsoară-ți orice pas! Zornăitul fiecărui bănuț, fiecărui ducat, nimerit în punga dumitale, va fi auzit până în cabinetul de unde te urmăresc ochi ageri, care te vor găsi la

nevoie și la capătul lumii. Câștigurile dumitale prezintă interes, signor Paganini, căci vei lăsa o mare moștenire, iar copilul dumitale va trebui să ajungă un supus fiu al bisericii catolice.

Așadar, monsenior cavaler al ordinului „Pintenul de aur”, drumul spre nord îți este deschis, cu toate că nu ești un om respectabil, că nu-ți trece prin minte gândul să scrii imnuri religioase și să cânți la vioară în biserici. Vocea divină a soției dumitale ți-a ajutat și de data aceasta, iar bunăvoința alteței sale ducelui de Portalla, principe de Metternich, și a principelui Kaunitz îți vor asigura o primire cu onoruri în orașul maiestății sale apostolice, împăratul Franz. Păzește-te însă să faci vreun pas greșit; nu mai citi cărți oprite, alungă-ți din minte toate gândurile primejdioase. În regiunea lombardo-venețiană nu ești decât un supus al împăratului, iar în Cetatea Eternă ești sub supravegherea cardinalului-șef al poliției.

Dintre toți prietenii intimi ai lui Paganini nu mai era în viață decât Pino. Încredințându-i aproape toată averea lui – cărți, note și scrisori – Paganini o porni spre nord.

A dat concerte la Triest, Veneția, Florența, Perugia și Bologna.

Soții au petrecut o săptămână pe malul lacului Como. Lacurile din nordul Italiei erau locurile preferate ale signorei Antonia. Paganini află, pentru prima dată, că nevastă-sa se născuse aici.

Iată și cotitura hotărâtoare. Pașapoartele au fost scoase, începu partea anevoioasă a călătoriei în regiunea muntoasă, trecând prin Craina, Carinthia și Stiria. Semmeringul a rămas în urmă. În depărtare, pe creste de stânci, se zăreau ruinele castelelor medievale.

Noaptea, vizitii cântau prelung vechi cântece slave. La popasuri, unul din ei, Lorenzino, istorisise în șoaptă că pe acolo răsar deseori strigoi din morminte, strigoi care se hrănesc cu sânge omenesc. Despăturind o batistă de mătase pe care erau brodate stângaci crucile și cheile papale, el scoase usturoi din coș, susținând că ăsta-i cel mai bun leac împotriva vampirilor.

Paganini a fost impresionat de basmele acestea și mai ales de povestea răpirii unui copil de către vampiri. Nopti de-a rândul nu mai putu închide ochii, veghind somnul lui Achillino și scrutând neliniștit întunericul.

Capitolul 22

ÎN DRUM SPRE VIENA

Ziarele vesteau sosirea marelui violonist. Oprindu-se la intrarea unui hotel vienez, Paganini zări un afiș ciudat: „Osândit la moarte și fugit din temniță, celebrul violonist italian Niccolo von Paganini sosește în curând la Viena, unde va da o serie de concerte”.

„Sanctitatea sa i-a iertat nenumăratele fărădelegi și omoruri”.

„Grăbiți-vă! Intrarea un ducat. Spectacolul începe la ora douăsprezece noaptea. Marele teatru din Viena”.

Înfuriat, Paganini porunci să fie dus la un alt hotel. Aici însă același afiș. Antonia dădu din umeri, îndrugând ceva despre impresarul care se dovedise neîndemânatic. Era stingherită. Paganini tăcea. Simțea că pe meleagurile acestea noi Antonia nu mai are siguranța de înaintea. Succesele din Italia o amețiseră. Socotindu-se ea capul familiei, se încrezuse prea mult în puterile ei și căzuse, fără doar și poate, pe mâna unui impresar escroc. Era prea târziu ca să dreagă lucrurile. Pe toate ulițele erau afișe cu figura lui Paganini la închisoare, îndărătul zăbrelelor. Era arătat cu un chip tânăr, frumos și întristat, cântând la vioară, așezat pe paie, în fața unui crucifix, de parcă implora iertarea păcatelor sale.

Noaptea, târziu, când omul de serviciu veni să-i ia actele, Paganini, izbind cu pumnul în masă, ceru să fie chemat numaidecât proprietarul hotelului și un ofițer de poliție.

Niciunul din ei nu pricepuse ce dorea artistul acesta abia sosit acolo. Când Paganini le pretinse să rupă afișele care-l făceau de râs și îl înfățișau publicului ca pe un răufăcător, ca pe un ucigaș, ofițerul, schițând un gest de neputință, zise că dacă *signor italiano* nu este mulțumit de autoritățile vieneze, atunci să facă o plângere domnului Sedlenicki, ministrul poliției.

După plecarea acestor persoane atât de binevoitoare, Paganini se hotărî să vorbească serios cu Antonia. Nu o găsi în odaie. Așteptând-o,

adormi în fotoliu. Se trezi în cursul nopții, dar signora Antonia tot nu venise. Se-ntoarse spre zori și îi spuse că dormise la o prietenă, cu care cântase cândva la Veneția! Paganini, parcă nici nu o auzea.

— Mi se pare însă că dumneata n-ai dormit, nu-i așa? — îl întrebă Antonia. Culcă-te!

Paganini îi răspunse liniștit:

— Eu plec, dar dă-ți cuvântul că nu te mai amesteci în organizarea concertelor mele.

Atunci se vădi ciudata transformare a Euridicei. Tot farmecul ei, asemănător eroinei din mitologie, se topi pe neașteptate și în fața lui Paganini se înfipse o precupeață înfuriată, grasă, cu ochii rotunzi și cu pete roșii în obraz. Cu mâinile în șolduri, ea se năpusti asupra lui cu înjurăturile cele mai grosolane. Și simțământul acela de singurătate din ce în ce mai mare, pe care Paganini îl încercase după prima lor ceartă, îl copleși acum, prefăcându-se în dezgust. Ridicând din ce în ce tonul, Antonia, cu pumnii încheștiți, se apropia din ce în ce de Paganini, care cu mâinile la spate, aștepta tăcut să vadă ce se va mai petrece. Copilul se trezi și, plângând, întinse mânuțele spre maică-sa. Răspunsul a fost o palmă răsunătoare.

— Toți zic — zbieră femeia — că ești un ateu. Mi s-a spus că ești carbonar, că te-ai împotrivit să împlinești rugămintea preotului de a-ți cufunda vioara în agheasmă ca să spulberi astfel zvonurile mincinoase, că e închinată diavolului! Nu ești decât un vrăjmaș al bisericii creștine!

— Asta-mi place! — strigă Paganini. Crezi că divinul Guarneri s-a străduit să făurească vioara ce o am pentru ca popii voștri să o boteze în apă? În uneltirile lor împotriva mea ca artist, clica pravoslavnicilor nu s-ar da în lături de la nicio ticăloșie. Da! Sunt într-adevăr legat de diavol. Mă aflu în mâna puterii necurate, dar puterea asta necurată sunt popii, iar diavolul ești dumneata, signora!

Dintr-o săritură, signora Antonia se repezi la perete, smulse cutia cu vioara și se năpusti asupra ei.

Achillino privea cu ochii mari, căscați. Trezit din somn și nerecunoscându-și mama, începu să țipe și alunecă din pătuc. Paganini se duse repede la el, schițând un gest de nedumerire, de parcă ar fi avut de ales și neștiind unde-i mai necesar ajutorul său. Alergând la

băiat, văzu că-și scrântise umărul.

Signora Antonia plecă de acasă. Signor Niccolo nu era acasă nici el. Vioara, cu coardele rupte, zăcea pe podea, iar dădaca nu îndrăznea să o ridice. Dintr-o dată odaia deveni pustie.

Abia spre amiază signor Niccolo se întoarse, purtându-și în brațe copilul adormit. O ursulină, soră de caritate, se așează lângă pătuc. Cu ochii închiși, Paganini dormita într-un fotoliu.

Parcă printr-un capriciu al soartei, capitala Austriei devenise, anul acela, locul de întâlnire al celor mai de seamă muzicanți din Europa. Și astfel, concertele de la Viena au asigurat faima lui Paganini în toate orașele europene. Ecurile presei vieneze, ca și scrisorile violoniștilor și compozitorilor europeni, au ajuns să fie răspândite nu numai în toate cercurile lumii muzicale de atunci, dar, ocupând toate coloanele cronicilor muzicale, s-au revărsat ca un șuvoi în paginile presei continentale și au făcut ca numele lui Paganini să fie, în scurt timp, pe buzele tuturor.

Artistul vienez Meiseder era poate cel mai credincios și singurul prieten al lui Paganini, care, într-adevăr, îl prețuia din toată inima. Asaltul impresarilor de a pune mâna pe violonist ca pe o atracție puternică, ca pe un magnet, ce le putea asigura câștiguri fabuloase, se observase chiar de la Viena. La început Paganini fusese întâmpinat cu următoarea notiță cu caracter oficial, inspirată de cercurile guvernamentale „Ziarului teatral” din 25 martie:

„Sosirea în orașul nostru a celebrului violonist genovez, Niccolo Paganini, constituie cel mai de seamă eveniment muzical. Întreprinzând prima sa călătorie dincolo de granițele țării sale, Paganini vizitează în primul rând glorioasa noastră capitală Viena – orașul artei – care desigur va răspunde prin prețuirea cuvenită talentului său la acest gest de atenție arătat orașului nostru”.

În vremea aceasta, Paganini era pe cale să sfârșească o lucrare însemnată, pe care o numi singur: *La Mancanza delle corde* – melodia unor corzi care dispar. Era un amestec curios de teme muzicale, înveșmântate într-o formă atât de complicată, încât după moartea lui Paganini nimeni n-a mai putut să o mai cânte. Partea introductivă a lucrării acesteia, neînchipuit de grea, se cânta pe toate corzile. Apoi,

variațiunile treceau treptat într-un ușor dans polonez, pe două corzi și, în sfârșit, partea a patra, un *adagio*, se executa pe o singură coardă. Însuși Paganini era mulțumit de noua sa lucrare.

— Dacă aș putea să scriu un *rondo* și să-l execut fără corzi – spunea el – acesta ar fi întruchiparea desăvârșită a sunetelor ce-mi cântă în suflet.

Prima impresie produsă de Paganini la Viena a fost aceea de uluire. Ascultătorii păreau cu totul uluiți în fața acestui fenomen de neînțeles al naturii. Primele sale concerte la Viena fură un adevărat triumf.

Cronica artistică și literară scria că Paganini nu poate fi asemuit cu nimeni, e un fenomen unic. *Gândul muzical* nota: „Când execută *adagio*-urile sale, artistul se transformă de parcă ar fi atins de o baghetă magică; vrăjitorul tehnicii muzicale lasă locul unui inspirat cântăreț, cu o execuție neobișnuit de simplă și măreață prin limpezimea ei”. Cronicile muzicale pomeneau de notele și acordurile care păreau ecoul a zeci de viori, al unei întregi orchestre de viori. Ele vorbeau despre sunetele minunate ale unei compoziții pe patru voci, în care *pizzicato*, răsunând pe două voci deodată, se desfășura pe fondul unei melodii și dădea impresia de vrăjitorie; publicul se ridica entuziasmat de pe scaune, căutând zadarnic în spatele lui Paganini pe orchestranții nevăzuți, care se părea că îl acompaniau, repetând pe nenumărate viori melodia principală.

Când Paganini ieșea din teatru și-și căuta cu ochii cupeul, vedea cum mii de priviri curioase se aținteau asupra lui. Din când în când, simțea nevoia unei înțelegeri, a unei apropieri omenești. Iată o fată în rochie neagră de catifea, care aruncă o privire plină de curiozitate. Mai adineauri îl aplaudase, ducându-și batista la ochii înlăcrimați de extaz, de neînțeleasă încântare. Îl privește țință. A fost însă de ajuns ca Paganini să-și oprească o clipă ochii, copleșiți de tristețe, pe chipul ei, pentru ca dintr-o dată ea să-i răspundă cu o privire plină de ură și dispreț. Privirea aceasta spunea totul: și josnicia, plină de vulgaritate, a unei tinere aristocrate vieneze, sclavă a modei, și simțământul meschin al omului de rând, care întotdeauna se teme și urăște tot ce se ridică cât de puțin deasupra sa, și suspiciunea unei catolice binecrescute, care auzise vag de bârfelile ce roiau pe seama lui.

— Aici valurile Dunării celei mici sunt murdare – zicea Paganini.

Nespus de grăitoare a fost cearta ivită între reprezentanții cercurilor muzicale influente din Viena. La început domnul Spohr socoti că e mai prejos de demnitatea lui să-i dea vreo atenție lui Paganini. Pe urmă, totuși, își exprimă părerea, fapt care ar fi trebuit să-l doboare pe Paganini și să-l facă de răs în ochii publicului. Se ivi însă o mică neînțelegere: în unele privințe nu toți adversarii erau de acord, așa că atunci când, la sugestia lui Spohr, vrăjmașii lui Paganini porniră bătălia prin presă, controversa aceasta le-a pricinuit mult rău.

Planul lor era de a dovedi că numai un public cu gust ieftin putea fi încântat de muzica lui Paganini; că signor Paganini nu numai că nu e un muzician de valoare, ci dimpotrivă, el aduce cu obișnuinții scamatori de circ sau cu șarlatanii ce cântă la vioară. „E o transformare a artei pure în exerciții făcute la voia întâmplării de către un om ahtiat după bani, așa cum este, după părerea noastră, parvenitul acesta italian. Nimic n-a mai rămas la el din marea artă a viorii; totul este spulberat de arcușul acestui sălbatic cu clopoței și zdrăgănele”.

Pe de altă parte, Spohr, care nu-și dăduse măcar osteneala de a citi criticile, mărturisea o cu totul altă părere, atunci când scria:

„Sub portretul lui Paganini se vede o inscripție: «inegalabilul». El și-a câștigat însă acest nume printr-o serie de farmece destul de învechite. Paganini n-a adus nimic nou în marea artă a cântatului la vioară. Compatriotul nostru Scheller, cutreierând orașele de provincie germane, vrăjise pe bunicile noastre. Scamatoriile lui ieftine, de bâlci, se reduceau doar la a scoate trei corzi și a cânta pe una singură, sau a executa *pizzicato* cu mâna stângă, fără să folosească mâna dreaptă, adică, într-un cuvânt, la tertipuri nefirești și nepotrivite cu cerințele instrumentului. Ce e oare deosebit în faptul că Paganini izbutește să facă vioara să cânte cu glas de fagot sau să redea cu ajutorul ei bocetul unei babe. Provinciarele din patria noastră spuneau: «Un Dumnezeu există în ceruri, un Scheller pe pământ»”

Impresia produsă de cronică lui Spohr fu neobișnuit de puternică. Ziarele vieneze se întrebau însă pe drept cuvânt: „La urma urmelor, cine are dreptate? Unii critici spun că Paganini n-a adus nimic nou, alții, dimpotrivă, susțin că a răsturnat tot ce era vechi și că execuția lui e

atât de nouă, încât muzicienii de școală veche nici nu-l pot înțelege!”

Dacă răsfoim jurnalul de zi al lui Spohr, vom putea citi într-însul:

„Azi dimineață Paganini a trecut pe la mine ca să-mi spună o sumedenie de lucruri frumoase în legătură cu felul meu de a cânta la vioară și cu concertul pe care l-am dat. La rândul meu, l-am poftit să cânte ceva, fiindcă nu-l auzisem niciodată. De față erau, în momentul acela, și elevii mei, care s-au alăturat acestei rugăminți. Paganini a refuzat însă categoric, pretextând că și-a scrântit mâna prin cădere. Și plecă fără ca eu să fi avut prilejul să-l ascult pe acest mag și vrăjitor”.

— Sfânta mamă, biserica, are și fii nevrednici. Printre ei se numără și cel care a înșelat Colegiul exarhilor curiei apostolice romane și pe deținătorii supremi ai ordinului „Pintenul de aur”. Șperțarul acesta a fost mituit cu o mare sumă de bani de către signora Bianchi, ea însăși o victimă nenorocită a tâlharului de Paganini. I-a născut un fiu, care până în clipa de față n-a fost botezat, fiind deci condamnat să ajungă în iad. Acum sluga aceasta a diavolului, Niccolo Paganini, și-a alungat de acasă soția, răsplătindu-i în felul acesta ostenele și deosebita grijă purtată carierei sale. Iată de ce rog să fiu anunțat alteței sale, pentru a opri la timp marele păcat ce poate să se nască din greșelile autorităților laice. Paganini nu poate fi socotit un fiu al bisericii, arta lui nu are binecuvântarea bisericii.

Toate acestea le spusese un călugăr, în cabinetul secretarului cancelarului de stat.

— De unde le știi pe toate, sfințite părinte? – întrebă secretarul.

Iezuitul luă o înfățișare smerită:

— Cel ce are urechi de auzit, să audă – spuse el – lăsând pe masă, drept în fața secretarului, un plic mare albastru. Și, în foșnetul căptușelii de mătase a sutanei sale, se îndreptă repede spre ușă.

Un plic albastru e un lucru foarte primejdios; prin astfel de plicuri iezuiții anunță îndepărtările din ordinul lor. „Nu au oare călugării aceștia urechile prea lungi?” cugetă secretarul, începând să răsfoiască foile de pergament, însemnările și scrisorile dintr-o servietă de marochin albastru în care ținea rapoartele. Plicul albastru era adresat micului și rotofeiului părinte-duhovnic al cancelarului. Felul în care fusese înmânat plicul arăta că e vorba de un eveniment neobișnuit.

Secretarul înălțimii sale primise un plic albastru pentru duhovnicul înălțimii sale: indignarea ordinului era, pasămite, nespus de mare, dacă se simțise nevoia ca lucrurile să fie aduse, pe loc, la cunoștința alteței sale...

Neanunțat, un curier al curții intră cu un plic imperial în mână. Secretarul îl primi, strinse mâna tânărului nobil și-l întrebă cine mai e în a doua sală de așteptare.

— Excelență – răspunse curierul – e acolo un bărbat negricios cu o claie de păr în cap și un chip ca al lui Voltaire. N-am întâlnit niciodată până acum o pocitanie mai interesantă! Dacă nu aveți nevoie de el, trimiteți-l în grădina zoologică de la Schönbrunn. Tot se plictisește ducele de Reichstadt; pe buzele lui va răsări poate un zâmbet când va zări pe slutul ăsta!

Asemenea glume dovedeau obișnuitul dispreț al nobilimii austriece față de fiul lui Napoleon I, nepotul împăratului Franz, care se găsea într-o captivitate aurită la austrieci.

— Habar n-am de cine vorbești – spuse secretarul lui Metternich. Poftește-l înăuntru pe acest om.

Peste un minut, Paganini se afla în cabinet. Era galben, ochii-i ardeau de mânie. Cu o voce tăioasă, seacă, se adresă secretarului:

— Când aș putea sta de vorbă cu alteța sa?

— A, mi se pare că am în fața mea pe marele Paganini? – zise secretarul.

Paganini înclină din cap, tăcut.

— Alteța sa – continuă secretarul – mi-a dat ordin să vă poftesc și să execut orice poruncă ați binevoi să-mi dați.

Refuzul de a-l primi în audiență, exprimat într-o formulă înflorită și într-o italinească fără cusur, era atât de subtil, încât nu fu băgat de seamă de Paganini, care se agăța de prilejul dat spre a-și vărsa tot focul.

— Excelență – zise el – am apărut la Viena ca un criminal scăpat de curând de la ocnă. Acestui zvon i s-au alăturat apoi o serie de minciuni publicate de ziarele locale, în felul acesta n-am să mă pot hotărî să urc pe scenele orașului imperial...

— Da, da – spuse secretarul întrerupându-l, și trase de un șnur de

mătase.

Intră un om de serviciu. Secretarul se aplecă și scrise repede câteva rânduri.

— Să fie înmânate imediat ministrului poliției, ca să dea ordine în oraș. Este porunca alteței sale.

Omul plecă. Cu un surâs fermecător, secretarul se întoarse către Paganini și, stăpânindu-și ironia, îl întrebă:

— Asta e tot ce ați vrut să rugați pe alteța sa?

— N-am vrut să-l rog nimic, cer ca să...

Secretarul îl întrerupse iar:

— Nu cred că puteți socoti vinovat pe cineva din guvernul maiestății sale fiindcă ziarele folosesc prilejul de a se îmbogăți, publicând știri senzaționale, iar afișele sunt lipsite de bun simț. Am să dau ordin cenzurii să cerceteze amănunțit toate articolele și știrile privitoare la dumneavoastră, domnule Paganini. Am să mai dau ordin cenzurii să nu aprobe decât ceea ce vă va conveni dumneavoastră. Afară de aceasta, vi se asigură o posibilitate largă de a folosi pentru concerte cele mai bune săli de spectacole din micul nostru oraș.

Deodată Paganini uită ce voise să spună. În fața lui era un om spilcuit, elegant, rece, cu ochi negri și fața prelungă, proaspăt bărbierit, cu părul minunat frizat și obraji pudrați. Acesta îl privea atât de nevinovat și de senin, cu o bunăvoință atât de rece și cu o amabilitate care te înlemnea, încât Paganini se simți ca un copil andru căzut pe mâna unui temnicer lipsit de inimă. Înciudat pe sine însuși, salută foarte stângaci, se întoarse și rosti cu o voce parcă străină fraza care-i venise la îndemână:

— Sunt foarte măgulit de atenția alteței sale.

— Da, da – salută secretarul din cap. Noi știm unde ați tras și vă vom anunța când alteța sa va binevoi să vă audă cântând.

Peste trei zile, toată Viena era plină de afișe cu inscripția: „Inegalabilul, celebru violonist cu renume mondial“. Panouri uriașe îl înfățișau în chip de tânăr pomădat și arătos, decorat cu ordinul „Pintenul de aur“. În fața afișelor și a caselor de bilete se înghesuia mulțimea. Valeți, funcționari, subrete, cavaleri galanți care cumpărau bilete pentru draguțele lor, ofițeri zornăind asurzitor din pinteni și

împingând mulțimea ca să se strecoare fără a sta la rând, slujitori sărind din cupeurile blazonate ca să rețină locuri în rândul întâi, cameriste de-ale ducelor veneze, speculanți – toți făceau gălăgie, țipau și umpleau cu larma lor intrarea teatrului. Roata gloriei se învârtea din plin.

Ziarele de dimineață, apărute după concert, anunțau că deși publicul se așteptase la foarte mult, la încântări nemaiauzite, la o execuție minunată, toate aceste așteptări au fost întrecute de fermecătoarea realitate. Niciodată nu răsunase pe malurile Dunării o muzică mai dulce. În toate librăriile era expus portretul lui Paganini, cu versurile lui Ovidiu despre Orfeu. La versurile scrise de poetul ce se stinsese aproape de malurile Dunării, se adăugară alte versuri, închinat noului Orfeu, care se ivise pe cursul superior al bătrânului fluviu.

Achillino se făcu bine. Dimineața, Paganini colinda pe furiș prăvăliile de jucării. Ceasuri întregi rămânea apoi la căpătâiul băiatului, ascultându-i gânguritul sau istorisindu-i vechi basme italienești.

Toată vremea până la prânz și-o petrecea într-o desăvârșită singurătate.

Citea și scria. După ce sfârși *La Mancanza delle corde*, tot timpul cât rămânea acasă nu se mai atingea de vioară. Nu punea mâna pe arcuș decât pe scena sălii de concert. Singura persoană îngăduită să-l viziteze oricând era violonistul Meiseder, fiul unui bătrân rabin din Viena. După primele cuvinte uzuale, gheața se rupse brusc. Simțind, din felul cum îi vorbea tinărul, o adâncă sinceritate, Paganini, pe neașteptate, îi întinse mâinile și-l sărută. Gestul acesta sentimental și, de fapt, străin de firea lui Paganini, fu apreciat de inteligentul și puțin cam ironicul Meiseder. Din acea zi, Paganini nu se mai simți singur la Viena. Om cu minte pătrunzătoare și temeinic cunoscător al vieții veneze, Meiseder începu să se descurce, destul de repede, în vârtoarea evenimentelor care însoțeau apariția lui Paganini la Viena. Iar dacă Paganini nu se pierdu în orașul acesta, lucrul se datora lui Meiseder. El avea darul să-l scoată din amorțeala în care-l aruncau bârfelile răspândite de ziare. Fără să-l plictisească, firesc și liniștit, Meiseder îl urnea din oraș pe Paganini și pe fiul său, pornind spre Floridsdorf, unde hoinăreau pe străzi sau

umblau după cumpărături.

O dată alegeau niște mănuși.

— Parcă-i piele de girafă — observă Paganini, adresându-se vânzătoarei care-i arătase niște mănuși cu pete.

— Nu, domnule — îi răspune vânzătoarea. Sunt cele mai moderne mănuși, se numesc „Paganini”.

— Săracul violonist! exclamă cumpărătorul, care nu fusese recunoscut.

— Dar nu e sărac de loc! — răspunse voios vânzătoarea, arătându-și dinții. Se zice că a izbutit să-și cumpere la Roma, în schimbul unei mari sume, ordinul „Pintenul de aur”!

Meisader și Paganini pufniră în râs. Ieșind din prăvălie, Meiseder îi zise:

— Câți măgari au fost răniți de Pintenul dumitale de aur! Orice s-ar zice, însă, dumneata rămâi o bună reclamă pentru comerț.

Și-i arată vitrina unui alt magazin de galanterie, unde erau expuse mănuși și cravate „á la Paganini”.

Violonistul izbutea să treacă pe străzi fără să fie recunoscut, fiindcă înfățișarea de pe afișe nu semăna deloc cu adevărata lui înfățișare. Meiseder îl opri pe violonist și în fața unor magazine alimentare. Într-o vitrină era expus un uriaș bust de zahăr candel roșu, având o inscripție în cerneală albastră: „Neîntrecutul violonist Paganini”, în alta, o căpățână mare de zahăr și deasupra bustul lui Paganini. În al treilea magazin, un portret cât vitrina, alcătuit din basmale de mătase colorată. Meiseder glumea pe socoteala prietenului său. Într-o zi, pentru a îndrepta situația, îi aduse pe sculptorul și gravorul Lang. În timpul unei scurte convorbiri, pe când Paganini se juca cu băiatul, Lang îi schiță câteva profiluri. El izbuti să-i prindă asemănarea mai bine decât oricare altul.

Schițându-i profilul. Lang povestea:

— Azi dimineață am fost martor într-o lăptărie la nimicirea bustului dumitale, făcut din unt. Seara, la clubul ofițerilor de gardă, jucătorii de biliard au inventat o nouă lovitură, pe care au botezat-o lovitură Paganini. Asta, da, zic și eu că e glorie! Ce să mai dorești de la viață?

Paganini se încruntă. În ultimele zile îl frământa tot mai mult viitorul

lui Achillino. Pentru prima oară simți nevoia să-și asigure independența, atât pentru sine cât și pentru copil. Ea îi putea fi asigurată numai prin câștiguri mari. Dorea să părăsească orașul acesta blestemat și s-o ia spre Paris. El visa să ajungă în acel oraș; acolo se mutase și Rossini, acolo era o adevărată viață muzicală, acolo erau violoniștii Baillot, Kreutzer, Lafont...

Trecu o săptămână. Paganini primi din partea lui Lang o medalie de bronz cu inscripția: „Sunetele vor dispărea, gloria însă va dăinui”. Pe verso erau gravate câteva măsuri din melodia preferată de el și însemnarea: „Niccolo Paganini, Viena, 1828”.

În aceeași zi un trimis de la curte îi aduse acasă o cutiuță cu un plic. În cutiuță era aceeași medalie, în aur, iar în plic numirea ca solist al capelei imperiale. Era un semn de măgulitoare atenție. Din acea zi, șederea la Viena fu înconjurată de acea tihnă primejdioasă pentru un artist, tihna care silește pe adevăratele genii să se pună în gardă și face să-și piardă capul pe cei ce nu au decât un talent mediocru.

Tihna aceasta nu dură mult. Odată, întorcându-se cu Achillino de la plimbare, Paganini găsi pe masă un plic mare trandafiriu. Iar intra în scenă un prieten necunoscut. Îi scria din Berlin și-l prevenea că gloria lui nu va dăinui, că „purtarea lui față de soție” e cunoscută în cercurile muzicale... „Ea nu e prima victimă a lăcomiei și zgârceniei dumitale – glăsuia scrisoarea – și cum Dumnezeu nu lasă nepedepsită grava crimă săvârșită pe ascuns, totul va ieși la iveală. Avem dovezi zdrobitoare că ai fost venerabilul unei vente carbonare și că la temelia averii dumitale sunt arginții luați din fondurile criminalilor politici și tâlharilor. Știm, de asemenea, că ai fost condamnat la moarte. Știm că împreună cu cinci devotați cavaleri de drumul mare ai jefuit călători. Ai fost prins la Bologna și ai scăpat invocând doar o simplă asemuire. Acum toate acestea vor fi aduse la cunoștința siguranței din Viena, pentru ca ea să fie gata să aresteze pe banditul ce se ascunde sub masca de violonist”.

Vrăjmașul îl ataca fățiș, cu viziera ridicată, și-l prevestea printr-o scrisoare.

Paganini chemă pe Meiseder.

— Doar n-ai de gând să mergi la poliție cu scrisoarea asta – zise el în glumă. Rupe-o și arunc-o!

În zilele ce urmară, gazetele de seară publicară primele rânduri care semănau cu scânteile ce scapără de pe fitilul aprins. „Pare-mi-se că pe undeva e butoiul cu pulbere și în curând vom auzi explozia”, își zise Paganini.

Un ziar catolic, într-o cronică mărunță, aducea vorba, fără a pomeni de Paganini, despre foloasele pe care le aduce tehnicii viorii o înțepătură pe timp de cinci ani și despre unele acorduri de vioară, care mărturisesc suferința copleșitoare a unui mare păcătos, ce și-a pierdut liniștea sufletească. Sunetele drăcești, născute în singurătatea închisorii, sunt o primejdioasă desfătare pentru cel ce gustă din această otravă.

Atacul prin presă și prin scrisori anonime ținu douăzeci și șapte de zile. Deși mai toate erau doar înțepături, totuși efectul a fost atât de mare, încât până și slujitorii hotelului refuzară să mai curețe în camera ateului Paganini.

În cele din urmă, amintindu-și de sfatul secretarului lui Metternich, Paganini se îndreptă spre oficiul central al cenzurii din Viena. O scară de lemn cu păianjeni prin colțuri, murdară, prăfuită, care scârțâia, îl duse într-o odăiță întunecoasă, de unde nimeri apoi drept în cabinetul temutului director al cenzurii din Viena, sub controlul căruia se aflau toate ziarele din oraș. Spre uimirea sa, Paganini a fost întâmpinat de un călugăr bătrân și blajin.

— Dar ce-i pot face ajutorului meu care-i atât de neghiob? — spuse el, surâzând, violonistului indignat. Personal, nu cred nicio boabă din toate minciunile pe care sunt nevoit să le citesc zilnic despre dumneavoastră în articolele, pe care le opresc, preestimate signor Paganini. Dar tinerii care au terminat anul acesta seminarul sunt plini de un nepotolit zel față de biserica lui Christos. Trebuie să fiți îngăduitor cu ei. Dacă fiul dumneavoastră, în dorința de a vă face vreo bucurie, ar întrece măsura, l-ați pedepsi? La fel și eu. Sunt pus în neputința de a stăvili râvna fiilor credincioși ai sfintei noastre mame biserica. Vă sfătuiesc însă să faceți un lucru: dați un articol la „Ziarul teatral”, prin care să dezmințiți toate zvonurile care umblă pe socoteala dumneavoastră, și eu voi da ordin ca articolul să apară, chiar dacă ziarul vă va refuza. Cu aceasta veți pune capăt tuturor

calomniilor. Să fie adevărat oare că v-ați otrăvit soția și v-ați omorât ibovnica? Eu nu cred!

Vocea bătrânului călugăr, calmă și mieroasă, cuviința și liniștea deosebită ce se desprindeau parcă din vorbele sale îl convinseseră pe Paganini. Revenind acasă, câțeva vreme nu-și găsi locul, umblând de colo până colo. Amână concertul, sub cuvânt că e bolnav, și scrise toată seara. Rândurile strâmbe parcă stăteau împotriva: pana nu-l asculta. Scârba ce o simțea îl împiedica să înșire cum trebuie cuvintele.

Foi de hârtie tăiate, mângălite, rupte, zăceau pe masă, pe podea, pe pervazul ferestrei. Într-un târziu sună. Soneria sună jalnic și prelung pe coridor. Nu răspunse nimeni. Sună încă o dată. Zadarnic! În sfârșit, mâniat, trase de șnur cu atâta furie, încât undeva, într-un ungher îndepărtat al coridorului, clopoțelul căzu la pământ, zăngănind. Apăru omul de serviciu, somnoros, și se opri tăcut în ușă. Paganini lipi plicul și, scrise adresa.

— O duci la locul arătat...

— Vai de mine, signor! – spuse acesta peste măsură de nedumerit. Dar cine o să fie acolo la ora patru dimineața ca să primească scrisoarea dumneavoastră? De altfel, la ora asta e primejdios să mergi pe străzi!

Abia atunci Paganini se dezmetici și, uitându-se la ceas, văzu că cele câteva rânduri chinuite îi răpiseră aproape douăsprezece ore.

Dădu drumul omului de serviciu și se culcă îmbrăcat.

Abia peste două zile, ziarele tipăreau cu litere mari următoarea scrisoare:

„Paganini se grăbește să-și arate recunoștiința față de autorul articolului publicat în «Ziarul teatral» la data de cinci ale lunii. Mulțumindu-i pentru măgulitoarele sale păreri despre ultimele concerte date în orașul Viena, în fața unui public ales și vrednic de tot respectul, Paganini crede însă că unele cuvinte și fraze strecurate în articol sunt nu numai de prisos, dar cer din partea sa o dezmințire hotărâtă și deplină atât ca formă cât și ca fond, deoarece fac aluzie la zvonuri îndoielnice, care circulă în diferite pături ale populației orașului Viena, ca și printre cetățenii altor orașe din Europa. Urmărind stabilirea purului adevăr, atât de necesar oamenilor, precum și apărarea

renumelui și cinstei sale, Paganini își îngăduie să asigure pe cetățenii orașului Viena că niciodată, nicăieri, sub niciun guvern și de niciun fel de autoritate, și în genere de niciun om, de nicio organizație obștească sau particulară și pentru niciun temei, n-a fost silit să ducă o viață de deținut sau să fie supus izolării. Niciodată n-a dus o viață deosebită de aceea pe care trebuie s-o ducă un om cinstit, care-și îndeplinește cu strictețe îndatoririle de conviețuire cetățenească și obștească. Aceste lucruri pot fi întărite de oricare din autoritățile sub ocrotirea cărora s-a aflat Paganini, la diferite epoci. Pretutindeni el și-a păstrat libertatea, onoarea și demnitatea familiei sale, tinzând, în primul rând, spre realizările artei desăvârșite, artă pe care, servind-o, are marea cinste s-o arate în fața celor mai fini cunoscători ai muzicii alese, cum este pentru el publicul binevoitor al orașului Viena“.

Jos, articolul acesta purta o semnătură cu litere și mai mari; „Niccolo Paganini“.

Paganini, care închegase cu atâta trudă aceste fraze stângace, așteptase cu nerăbdare apariția scrisorii. Mai întâi, se tulburase foarte tare când, în locul celor nădăjduite, văzuse ceva cu totul neașteptat. Într-un chenar de doliu, câteva rânduri vesteau:

„Azi la amiază, în Tiergarten, s-a stins din viață în urma unui atac de inimă cel mai renumit violonist al lumii Niccolo Paganini. El n-a putut rezista destăinuirilor extraordinare făcute în legătură cu biografia sa“.

Împreună cu Meiseder, Paganini citise anunțul acesta, publicat imediat după ce decedatul Paganini vizitase personal redacția ziarului. Ce e drept, în ediția de seară, scoasă pentru același motiv, fusese tipărită o dezmințire, iar în ediția următoare de dimineață a *Ziarului teatral* apăru chiar scrisoarea lui. Totuși, el suferi tot ceea ce în mod obișnuit are de suferit un om când cade victima unei batjocuri. Niște necunoscuți îl vizitară; fu nevoit, de vreo trei ori, să deschidă ușa și să răspundă la întrebarea: cine are grija înmormântării și cum și unde se depun coroanele. Niciuna din scrisorile anonime primite, niciuna din calomniile tipărite în ziare nu i-au dăunat atât de mult ca rândurile acelea pasionate, prin care-și afirma nevinovăția. Rândurile acestea descoperiră publicului vienez un alt Paganini: un Paganini încolțit de bârfeli, un Paganini care se temea, un Paganini căzut în capcana

calomniilor și a bănuielilor.

„Vestea morții lui Paganini s-a dovedit a fi numai prematură” – scria o fițuică berlineză, care reprodusesse scrisoarea lui Paganini. Gazeta critica fiecare rând. Tăgada în general a oricărei vine era o nouă crimă săvârșită de Paganini. Tonul scrisorii lui era socotit și el de netăgăduit. Paganini evita să se dezvinovățească, fiindcă nu dezmințea punct cu punct toate învinuirile grave ce i se aduceau.

Meiseder, vorbind cu prietenul său, îi făcu muștrări:

— De ce nu te-ai sfătuit cu mine? Cunosce pe violoniștii vienezi, pe muzicanții din Berlin, știu, în sfârșit, cât primesc jurnaliștii din Viena pentru fiecare rând. Cum poți să crezi că au nevoie de adevăr. Pentru câștigul lor, cel mai murdar zvon e mai prețios decât orice! Un Paganini fără pată, care nu aduce ziarului niciun venit, nu face pentru ei, chiar dacă e un violonist genial, nici două parale. Un Paganini patron al unei spelunci, un desfrânat, un răufăcător, un asasin care și-a înjunghiat ibovnica e de o mie de ori mai prețios. Cum de nu pricepi lucrul ăsta? Cum de-ți închipui că pe oamenii ăștia îi interesează adevărata dumitale personalitate și adevăratele dumitale suferințe? Îți închipui oare că criticii muzicali din Viena au vreun interes să te reabiliteze? Cum îți vine să crezi că dorința dumitale nobilă de a arăta lui Spohr recunoștință și generozitate va fi înțeleasă în sensul în care trebuie?

Paganini tăcea, uitându-se în altă parte; când auzi însă numele lui Spohr, întoarse repede capul.

— Ce știi despre vizita mea la Spohr? – îl întrebă el pe Meiseder.

— Cunosce purtarea lui Spohr față de dumneata – răspunse tânărul violonist. Sunt elevul său, Spohr se afla în culmea gloriei când se auzi pentru prima dată, în nord, de numele lui Paganini. O scurtă notiță de gazetă nu l-ar fi speriat. Sunt sigur că te-a auzit cântând la vioară și tocmai lucrul acesta l-a înspăimântat. Trebuie să nu uiți că Spohr e în decădere, cântă prost, s-a îngrășat, e respingător cu aerul lui de maestru infailibil și i s-a urât să fie un leghova al muzicii. Elevilor tineri, de care se înconjoară, le împarte diplome de genialitate dacă-i făgăduiesc că te vor persecuta. De ce crezi că Spohr nu vrea să mai știe de mine? În ziua în care cei vreo cincisprezece elevi și admiratori pasionați trebuiau să asiste la sărbătorirea lui, maică-mea era pe patul

de moarte. Lipsa mea a fost tălmăcită însă cu totul altfel. I-am trimis maestrului o scrisoare, lămurindu-i pricina lipsei mele. Mi s-au transmis vorbele pe care le-a rostit atunci: fiecare om are mamă și moartea e sortită fiecărui om... Mai era aici un „dar“, pe care nu-l pronunțase. Bătrânul ăsta se aștepta ca pentru sărbătorirea lui să plec de lângă patul în care se stingea mama. Din ziua aceea nu l-am mai văzut. Trebuie să înțelegi că fiecare greșeală a dumitale are pentru Spohr un preț uriaș, că pentru a-ți cășuna un rău, e în stare să-și cheltuiască și ultimul ban. Dumneata ai totuși prieteni, sfârși Meiseder, arătându-i un poem în douăsprezece cânturi, ce-i fusese închinat de poetul Castelli.

Poemul era intitulat: *Paganiniada*. În fraze pompoase, Castelli ridica în slavă pe geniul viorii. Seci și fără viață, rimele sunau a gol, ca niște castaniete. După prima strofă, Paganini aruncă poemul pe masă.

— Iată, mai am unul – spuse Meiseder. Friedrich August Kanne, poem tot în douăsprezece cânturi.

Paganini îl rugă să i le lase pe amândouă.

— Hotărât, viața ajunge de netrăit – își încheie el gândurile și se ridică.

Meiseder însă nu se lăsă. Dintr-o servietă de piele moale scoase un teanc de numere ale revistei francceze *Revue musicale*.

— A? Parisul! – exclamă Paganini, Franța! Iată unde aș dori din tot sufletul să mă văd.

— Nu e oare prea devreme? – întrebă Meiseder.

Paganini se roși și-și întoarse capul.

— Vreau să spun – se corectă cu grabă Meiseder – că mă gândesc la firea dumitale impresionabilă, la caracterul dumitale necălit încă. Pentru dumneata Parisul poate să fie primejdios. Apoi, luându-l de braț și căutând să-l lămurească: geniul și talentul au nevoie de o carapace rezistentă, care să le apere de vreme rea. Nu aș fi avut nimic împotriva călătoriei dumitale la Paris, dacă n-ai fi scris epistola aceea de dezvinovățire. Chiar aici, la Viena, ea îți va cășuna încă multe necazuri. La Paris însă, dacă va fi publicată în coloanele vreunui ziar, îndată după primul dumitale concert, ea poate să te ducă la pieire.

— Nu – răspunse Paganini – am învățat să cunosc oamenii și știu acum ce se ascunde îndărătul gloriei. Lasă-mi ziarele, te rog.

Meiseder plecă, Paganini se instalează cât mai comod într-un fotoliu și începu să le citească, număr cu număr. Un oarecare Fétis făcea o critică a concertelor lui. Nu întrebuița semne de exclamare. Nu folosea cuvinte de laudă, menite să acorde lipsa totală de înțelegere a muzicii din partea celui ce scria. Concertele lui Paganini erau descrise scurt și concis, unul după altul. Iată concertul de la *Redute* din 23 martie. Iată și descrierea compozițiilor lui Paganini: expunerea temei sonatei lui militare, executată pe coarda a patra. Se arată precis că, în locul bucății următoare a programului, a cântat variațiuni din *Cenușăreasa* lui Rossini. O informație simplă: orchestra l-a ovaționat împreună cu spectatorii. Și acum o altă informație: la concertul din 11 mai au asistat toți membrii casei imperiale. Iată prezentarea concertelor date în saloanele lui Metternich, părerea asupra concertului de Rode, executat de Paganini. „Acest Fétis cunoaște muzica”, cugetă Paganini.

Iată însă și câteva rânduri privitoare la Meiseder, care adusese numerele din *Revue musicale* cu cronicile lui Fétis. Meiseder nu ținuse seama de faptul că Fétis, după nărvul tuturor cronicarilor, nu se putuse abține de la unele comparații. De ce a fost oare nevoie ca Fétis să-l umilească pe Meiseder? Ce urât scrie despre el! Și totuși, Meiseder i-a adus toate aceste extrase din reviste și articole, ca mărturie a prieteniei sale, cu adevărat dezinteresate. Iată și o foarte fină ironie a lui Fétis, care vădește inteligență și înțelegerea situației. „Cum de s-a întâmplat, scria Fétis, că publicul vienez a socotit posibil să-și detroneze obiectul admirației de până mai ieri? Paganini a obligat pe vienezii să uite gigantica girafă dăruită împăratului austriac de către un pașă egiptean”.

Paganini răsuflă ușurat. Viața era gata să-l înhațe de piept, deci trebuia să răspundă la provocare. Și Paganini se decise să răspundă printr-o uitare totală a amorului propriu.

Deodată călugărul-cenzor, care lucra în cabinetul oficiului central de cenzură din Viena, îi apărui lui Paganini ca o întruchipare uriașă a lui Don Basilio, calomniatorul din *Bărbierul din Sevilla* a lui Rossini.

Paganini izbucni în râs. „Mai poate rămâne pentru mine vreo îndoială cu privire la pricina vrăjmășiei pe care biserica romano-catolică o nutrește față de arta mea? Eu însă gândesc astfel: zadarnic

biserica romano-catolică se întreabă de ce am o atitudine nepăsătoare față de ea. Italia nu mai e un prunc în scutece, iar întunecatele superstiții, cu falsele lor minuni, nu-i mai pot oferi nimic; în schimb, marea artă muzicală, care izbutește să rânduiască elementele acestei lumi într-o ordine armonioasă, poate zămisli în sufletul omului o nouă armonie, o nouă înțelegere a lumii. Muzica aceasta, prin care sufletul se descătușează, prin care omul scapă de tot ceea ce-l leagă de trecut, nu poate fi admisă de biserică. Prin urmare, concluzia firească: biserica este un vrăjmaș al omului!”

Capitolul 23

FUNERALII PREMATURE

Într-una din zile, către sfârșitul lunii august, pe când ziarele vienezee în căutare de știri senzaționale se ocupau de dispariția unei tinere dintr-o familie bogată, descoperind astfel o nouă girafă, la o stație de poștă, nu departe de Prater, cobora dintr-un poștalion o persoană, cu nimic deosebită de cei din jur, și care după veșminte o puteai crede vreun funcționar de la notariat sau vânzător într-un magazin de galanterie. Totuși, omul acesta, de o condiție socială incertă, repezi pe surugiul care-i ceruse prea mult. După ce se tocmiră, trăsura duse pe omul acesta de rând până la locuința parohului catedralei Sfântului Ștefan. Aici el fu nevoit să aștepte cu răbdare, deoarece stăpânul casei lipsea. După vreo două ore, se auzi un ciocănit în ușă. O slujnică bătrână, care nu-l slăbea din ochi, sări la ușă. Intră un om în vârstă, într-o haină roasă și murdară. Văzându-l pe vizitator, schiță o strimbătură ce ar fi vrut să pară zâmbet, apoi scoase tabachera și, după ce trase pe fiecare nară câte o porție bună de tabac, zise:

— Ei! Ce te-a adus, fiul meu, în orașul maiestății sale apostolice? Ceva deosebit? Ce mai e prin minunata Genova, cel mai frumos oraș din lume? Pe urmă, vorbindu-și parcă sieși, bătrânul continuă: La bătrânețe începi să simți nu atât povara anilor, cât dorința de a te odihni în pământul pe care ai crescut.

— Părinte, noi ne-am întâlnit în anii cei mai grei. Ți-aduci aminte cum erau să te spânzure din ordinul guvernului francez al baronului Marbot, iar eu trebuia să trag funia? Era vremea când adepții păcătosului de Bonaparte...

Părintele Paul îl întrerupse, ridicând mâna stângă și apoi își făcu semnul crucii.

Noul sosit o luă de la cap:

— Generalul Masséna se repezi ca un tigru în vale și ocupă scumpa noastră Genova...

— Mi-amintesc, mi-amintesc, fiule — îl întrerupse iarăși părintele Paul. Știu foarte bine că dacă nu erai tu cu iscusința ta, n-aș mai fi existat. Mai bine spune-mi ce nouă dovadă de recunoștință aștepți de la mine? Sau cumva ai...

— Da, sfințite părinte, mă simt vinovat, foarte vinovat. Am săvârșit un păcat. În fața sfinției tale se află un hoț.

Ochii preotului se aprinseră; îi plăcea să aibă de-a face cu criminali și în genere cu oameni care se abat de la rânduielile morale obișnuite. Un suflet zbuciumat caută împăcare cu lumea și se teme de oameni. Un încercat slujitor al bisericii poate găsi tocmai într-un astfel de om o adevărată victimă a căinței, și, folosind prilejul, poate face din el un fanatic, care să se jertfească în slujba bisericii. Nimic nu este mai rău decât omul cinstit, plin de el însuși. Acesta este liniștit, nepăsător și n-are nevoie de ajutorul sfintei biserici. Gândurile acestea i se irosiră deodată și bătrânul se încruntă, întrebându-l:

— Ce biserică, ce tezaur mănăstiresc ai cutezat să pângărești cu mâna ta păcătoasă? Pentru o asemenea faptă nu există iertare nici aici, nici pe lumea cealaltă. Ai uitat, nemernicule, că ce-i al cezarului este al cezarului și ce-i al Domnului este al Domnului. Nu glăsuiește sfântul Toma din Aquino în tratatul său divin: „Cezarul care strânge dădii în folosul bisericii și care dă și dijmă e cezar dreptcredincios?” Cum de ai îndrăznit să te atingi de aurul și argintul bisericii lui Christos? Am să te denunț.

— Iertați-mă, părinte, nu m-am atins de averea vreunei biserici, nici a vreunei mănăstiri. Am jefuit o bătrână care a murit și de care n-avea nimeni nevoie. I-am plăsmuit iscălitura.

Pe dată, bătrânul paroh se liniști.

— Cu asta trebuie să-ți începi spovedania. Așadar, fiul meu, ești un fugar. Sub ce nume te ascunzi acum, fiule, la noi, pe malurile Dunării?

Novi scoase pașaportul, păstrat cu grijă și împodobit, cu toate peceteile cuvenite, purtând și ștampila cea verde a jandarmeriei austriece de la frontieră. Bătrânul pături la loc hârtia mare cât un cearceaf și i-o înapoie.

— Ei, atunci fii binevenit. Eu, nevrednicul slujitor al lui Christos, te iert și te dezleg. Cine ți-a dat pașaportul?

— Marchizul Pombal, fratele celui mai mare vrăjmaș al ordinului iezuit, spuse Novi.

— Bine, bine – zise bătrânul dând iar din cap.

Dar unde și cu ce ocazie l-ai văzut pe marchiz?

— L-am întâlnit întâmplător la Genova, pe chei, și m-a strigat.

— Cum era îmbrăcat marchizul Pombal?

— În uniformă de ofițer de marină. Cum însă nu-l văzusem de mult, l-am luat drept un mirean.

— Ei bine – spuse cu asprime bătrânul – doar nu mai ești un copilandru! Și, apropiindu-se de dulăpiorul din perete, scoase dintr-un sertar o circulară tipărită. Ia și citește scrisoarea aceasta secretă a conducătorului ordinului nostru.

Novi citi:

„Scumpii mei frați, n-am destule cuvinte ca să-mi pot arăta toată amărăciunea și mâhnirea de care am fost pătruns când am aflat de hotărârea luată contra ordinului iezuit de către parlament și rege. Dacă regele și parlamentul, tocmai la începutul acestui veac, ne vor sili să renunțăm, împotriva voinței noastre, la o activitate fățișă, noi nu trebuie să îngăduim înfăptuirea acestui lucru, chiar dacă vom fi nevoiți să jertfim veșmintele sfântului nostru părinte Ignațiu; chiar și în veșminte laice noi putem rămâne mai departe strâns uniți prin sfânta organizație a lui Isus. După furtună va veni și liniștea. Să ne pregătim deci pentru mulți ani de restriște, spre a ne reuni când vor sosi timpurile liniștite. Căutați să fiți și mai strâns uniți decât în anii activității noastre fățișe. Un lucru să nu-l uitați: nu există putere în stare să șteargă legămintele ordinului nostru. Suferiți și supuneți-vă cu răbdare celui de sus. Dăinuiaască în veci ordinul lui Isus: Eu stau de veghe în fruntea turmei voastre smerite și sunt sortit să primesc toate loviturile ce vor cădea asupra voastră. Cu lacrimi vă binecuvântează, ca să puteți pătrunde, oriunde și oricând, în toate organizațiile și asociațiile laice, sub orice formă și în orice haină, sub orice formulă de cuvinte, numai să nu trădați formula tainică a ordinului”.

Novi nu cunoscuse până acum circulara aceasta secretă.

O citi înduioșat, cu ochii în lacrimi.

— La rândul-ți, ai să faci și tu întocmai – îi spuse parohul. Două căi îți

stau deschise. Te putem trimite la închisoarea de la Morava, la dispoziția părintelui Pavlovici, care spovedește pe carbonarii deținuți. Acolo, îngăduința autorităților laice a dus la o slăbire a disciplinei supraveghetorilor, ceea ce îi face pe deținuți să fie și mai dârji. Acolo se află carbonarii Confalonieri, Maronecelli, Piellico și încă vreo douăzeci, tot atât de primejdioși, care otrăvesc sufletele și gândurile populației creștine din toate capitalele.

— Nu! Numai acolo nu! — exclamă Novi. Numai acolo nu, sfințite părinte! Acolo sunt prea bine cunoscut! Am luat parte la interogatoriul carbonarilor din închisoarea Santa Margareta din Milano!

— Ei, atunci ce-ai dori — întrebă bătrânul.

— Sosind în oraș, am văzut niște afișe. Un dușman al sfintei biserici, violonistul carbonar Paganini, concertează aici la Viena. Am informații precise de la fiii credincioși ai biserici, atât din Genova cât și din Milano, pe care le-am adus cu mine. Pentru a strânge bogății, afurisitul acesta și-a vândut sufletul necuratului. La Lucca, a iubit o femeie foarte bogată. Din gelozie, a omorât-o și, într-un acces de nebunie, a fost prins, pe jumătate despuiat pe drumul mare ce duce la Livorno. A fost judecat și condamnat la ocnă. N-ai observat cum își târăște picioarele strâmbe? Încearcă să-și ascundă slăbiciunea picioarelor, care au purtat lanțuri grele ani de-a rândul. O dată, venind diavolul la el, a încheiat un târg îngrozitor: și-a vândut sufletul pentru un milion de galbeni.

— Bine, bine — spuse bătrânul. Zi mai departe, te ascult.

Novi avu impresia că de când pomenise cuvântul „milion”, parohul asculta cu și mai mare interes istoria lui Paganini. De aceea continua povestirea captivantă.

— Ce-ai făcut în ultima vreme? — îl întrerupse, în sfârșit bătrânul.

— Am îndeplinit diferite însărcinări la Roma din ordinul marchizului Pombal.

— Da, am aflat; ai fost vizitiul lui!

— Da, așa e, părinte — răspunse Novi.

— Ei, și ce ai să-mi spui despre violonistul tău?

— Marchizul Pombal a primit de la Roma propunerea ca să-l țină sub observație.

— Așa, așa — încuviință, molfăind, bătrânul. Ei, și l-ai urmărit? Crezi

că șeful ordinului nostru binecuvântează râvna ta?

Novi amuți.

Bătrânul luă din dulap un mic săculeț de marochin, scoase de acolo un carnețel, își îndreptă ochelarii și răsfoi cu luare aminte câteva pagini. „Prin urmare, cu începere de azi, voi cere fraților călugări să afle exact starea bănească a violonistului. Reținerile sunt în mâinile noastre, mai greu e cu secretele caselor de bancă. Vom trece însă și peste piedica aceasta”.

Bătrânul chibzui apoi în grabă prin ce filieră să se îndrepte chiar de mâine ordinele sale. Slujbașii de bancă, contabilii, ziariștii care culegeau date privitoare la onorariile lui Paganini, toți erau în mâinile lui.

— Că doar nu ține banii la el! – murmură bătrânul, mărturisindu-și parcă un gând lăuntric. Care din ajutoarele tale... apoi se opri. Nu, lasă, îți vom da un om al nostru. Am un corist al capelei imperiale, Urban. Îl vom strecura ca pe o fantomă și-l va însoți pretutindeni pe Paganini. Va fi umbra lui de carbonar, dublura lui.

— Razele luminii celei adevărate vor risipi benza ce-l înconjoară pe Paganini – grăi Novi. E un demon scârbos, cu copite de țap, care străbate orașele Europei cu fluierul diavolului elen. Scoateți-i surtucul și pantalonii și veți vedea că nu e făptură omenească. Tundeți-i claia de păr și veți da de coarne! Descălțați-l, și veți găsi copite de țap!

Bătrânul, cu ochii săi limpezi de culoarea cicoarei, se uita la calomniatorul acesta inspirat.

— Le-ai văzut tu singur toate acestea? Da, da – rosti el fără să mai aștepte răspunsul lui Novi. Preacucernicul părinte Puhalschi, șeful oficiului cenzurii, mi-a vorbit despre violonistul acesta.

Ochii bătrânului îl priviră cu atâta ironie, cu atâta pricepere a lucrurilor, încât Novi se opri și vorbele i se opriră în gâtlej.

— Ei! da de ce amuțiși acum? – îl întrebă bătrânul. Poate nu știi că înalt preasfințitul părinte, capul bisericii catolice, e foarte binevoitor față de violonistul tău, diavolul acesta împielițat, ocnașul evadat! Dorești poate să mai afli ceva? Ei află că e cavaler al ordinului papal „Pintenul de aur”! Iată cine e, iar tu, javră ce ești, cutezi să spui...

— Doamne Dumnezeule, n-am știut, n-am știut că sanctitatea sa...

— A! N-ai știut! — psalmodie parcă parohul, răgușit, ca un cocoș. Atunci să-ți spun eu, ca să știi: nu ești un băiat rău! Dacă știi să ții piept furtunilor ca un munte de gheață, în schimb poți să te topești la adierea primului vânt caldcel. Dacă din pricina ta va cădea măcar un singur fir de păr din creștetul cavalerului ordinului „Pintenul de aur”, marele violonist al capelei imperiale, signor Niccolo Paganini, robul lui Dumnezeu și fiu credincios al bisericii lui Christos, să știi că-ți va cădea nu numai tot părul din cap, dar îți va zbura și țeasta! Ai înțeles?

Novi se îngălbeni. Simți deodată că sudoarea ce-l năpădisese îi străbătea prin haină. Îi băteau mâinile și picioarele. Privea la înfricoșătorul bătrân și, cunoscând foarte bine rânduielile ordinului, simțea cum mâna acestuia căuta un plic albastru. Nevăzând însă niciun plic, Novi își pierdu cu totul capul. Însemna că nu-l aștepta numai darea afară din ordin; că, de îndată ce va ieși din odaia aceasta bine încălzită, va fi înhățat pe uliță și aruncat în temniță ca un bandit, ca unul care, plâsmuind o iscălitură, și-a însușit moștenirea ce nu i se cuvenea; că, peste o lună, va pieri în cine știe ce beci, ca orice criminal de rând care a călcat legile laice. Novi fu cuprins de groază. În clipa aceea, îl ura pe Paganini mult mai mult decât cu un ceas mai înainte.

Deși îl privea, bătrânul părea că nu-l vede. Știa de mult ce pășise Paganini la Parma. Toate manuscrisele lui, toate notele pe care le păstra acolo fuseseră furate. Signor Pino, generalul legiunii cisalpine și carbonar, murise, pe neașteptate, cu vreo zece zile în urmă. Din porunca contelui Sedlenicki, ministrul poliției, fusese sigilată și locuința de la Milano a generalului Pino. Printre actele acestuia fură găsite notele, scrisorile și însemnările zilnice ale lui signor Paganini. Toate firele care legau pe răposatul general de signor Paganini erau acum în mâinile poliției din Viena. Bătrânul știa că unsprezece vente carbonare din Italia își strămutaseră activitatea în Franța, dar, deopotrivă, el mai știa și că regele Carol al X-lea intră, pe zi ce trece, tot mai mult sub înrâurirea ordinului lui Isus și că, mâine-poimâine, Franța va fi locul de unde va porni restaurarea deplină a stăpânirii bisericii în toată Europa.

Dacă, pe patul de moarte, părintele Lachaise, duhovnicul lui Ludovic al XIV-lea, îl sfătuisese pe rege să-i aleagă drept urmaș un duhovnic iezuit, pe Carol al X-lea nu era nevoie să-l mai roage nimeni, fiindcă

singur le făcea pe plac iezuiților. Dacă amestecul părintelui Lachaise fusese atunci de neapărată trebuință, amintind regelui că nu-i cheazăsuește siguranța fără un astfel de duhovnic, de astă dată regele știa el însuși, destul de bine, că nu e cu puțință să te împotrivești ordinului iezuit.

Se apropia anul bătliei hotărâtoare. Ar fi fost o greșeală de neiertat să nu ții seama de posibilitatea de a acumula o avere uriașă în mâinile unui om care n-are moștenitor decât un biet copil plâpând? Dacă Paganini va ajunge un fiu nespus de bogat al bisericii, atunci imensele lui bogății vor fi ale bisericii! Sunt cu puțință, prin urmare, două lucruri: sau violonistul acesta va pieri, sau va deveni o glorie pe placul lui Dumnezeu.

— Așadar – zise bătrânul lui Novi – de acum încolo calea omului acesta va fi condusă de voia Atotputernicului, prin mijlocirea sfântului ordin al iezuiților. Îți încredințez această sarcină de înaltă cinste, dar te vestesc, fiul meu, că în ziua în care te vei abate din drum și vei începe să lucrezi după capul tău, vei fi dat pe mâna autorităților laice, ca un hoț de rând, și-ți vei merita moartea. Astăzi, numele marchizului Pombal îți este cheazășie. Ca să te pot crede însă și mai departe, te poftesc să-mi pomenești chiar acum numele care trebuie!

— Despre cine vorbești? – întrebă Novi, care se ridică aproape înmărmurit de groază. Nu cumva vrei să spui că adevăratul nostru șef nu mai e papa, ci acela care e numit, în virtutea puterii sale, „papa cel negru“?

Bătrânul nu-l privea, și părea chiar că nici nu-l aude. Cu coatele sprijinite de masă, își proptise fruntea în palme. Știa că la Roma se petreceau mari schimbări, tocmai în timpul sosirii lui Novi. Avea nevoie să-l bage în panică pe Novi, pentru ca, apoi, amenințându-l cu o lovitură neașteptată, să-l facă să spună tot ce știe. Dar Novi, șiret, cunoștea și el prea bine toate procedeele ordinului. Rostind ultimele cuvinte, el se opri, fără să spună un nume. Întâmplător auzise în poștalionul care venea din nord o veste care-i ajunsese, ca o adiere de vânt, la ureche, anume că conducătorul ordinului iezuit, Alois Tortis, se stinsese, că moartea lui fusese foarte ciudată și că în locul său venise acela care, pe drept cuvânt, era poreclit „papa cel negru”, fiind în taină

și de fapt capul bisericii catolice.

Tăcerea bătrânului paroh nu era de loc încurajatoare. Novi se simți copleșit. Abia mișcându-și buzele și simțind că limba i se încleștează, el spuse totuși:

— ... Șeful ordinului iezuit, cardinalul Roothaan.

Cutremurat de un acces de tuse, bătrânul părea că nici n-a auzit. Apoi, deodată, zise:

— Prin urmare, putem socoti încheiată învoiala noastră. În numele șefului preasfințitului nostru ordin, eu, robul robilor lui Dumnezeu, îți dau ordin ție, fiule, ca neîncetat și obligatoriu, zi și noapte, să urmărești cu strășnicie, fără încetare, orice pas al pomenitului rob al lui Dumnezeu.

După aceasta trecu la alte subiecte, de ordin practic. Ducându-și palma la gură, căscă și începu să-l lămurească pe Novi cu privire la oamenii de încredere, în număr de patru, ce-i va avea în diferite orașe. Vor fi pregătite, pentru el, patru pergamente: două pentru donații de sume mari și două pentru sume mai mici.

— Vei proceda potrivit rânduielilor ordinului nostru. Pe foaia de deasupra vei trece cifra cea mică a donațiilor pentru biserică, iar pe copiile iscălite de oamenii tăi de încredere, vei trece cifra cea mare. Darurile făcute rudelor le vei trece, în original, cu suma mare, și în copie, cu o sumă mică. În caz de reușită, când testatorul va iscăli, tu, luând toate patru documente, vei preda pe cele două de deasupra ajutoarelor tale, ca să le distrugă. Vorbesc limpede? – îl întrebă bătrânul, cu o jignitoare îndoială în glas.

Novi răspunse bucuros:

— Limpede, părinte, foarte limpede.

— Atâta vreme cât vorbim aici, e limpede; caută însă ca să nu ți se întunece mințile în cei zece ani de pribegie care urmează.

Novi se ridică încet din fotoliu. Era galben ca ceara; îngenunchea apoi, cu mâinile împreunate, ca pentru rugăciune.

— la seama ca într-o bună dimineață să nu te pomenesci cu plicul albastru și cu vestirea groaznicului sfârșit ce izvorăște din el.

— Orice, numai asta nu, preacuvioase părinte! – se milogi Novi.

— Ba da, fiul meu, tocmai aceasta te pândește! – rosti bătrânul

iezuist, aplicându-și mâna pe capul plecat al călugărului care îngenunchease.

Novi se ridică.

În dimineața zilei următoare el află că celebrul artist plecase la Praga. „Bine că nu la Paris“, gândi Novi, răsuflând ușurat.

Cu câteva zile înainte de plecarea lui Paganini, se jucase la un teatru vienez opereta *Falsul maestru*. Meisel scrisese versurile, care erau de fapt niște cuplete batjocoritoare, pline de grosolane ocări la adresa lui Paganini, poreclindu-l „solist“, fiindcă, la vioară, cânta pe o singură, coardă: pe *sol*. Actorul care interpreta pe falsul maestru era grimat destul de bine. El executa pasaje grozav de plicticoase și lipsite de orice interes la o vioară, pe care o spinteca în două cu un joagăr. Apoi, în loc de vioară, își ținea bărbia pe un contrabas enorm, sprijinit de către doi tăietori de lemne, cu șorțuri de piele. Muzica hazlie, atrăgea un public numeros.

Medicul militar Marenzeller constatare la Paganini toate semnele unei istoviri extreme. Ajunsesse peste măsură de nervos. Plecă la Karlsbad ca să se odihnească, anunțând pe reprezentanții presei din Viena că are de gând să dea concerte la Praga. Cum însă nu fu văzut în Praga săptămâna următoare, gazetele vestiră mai întâi dispariția lui, apoi o boală grea și, în cele din urmă, toate ziarele din Praga îi anunțară, în chenare de doliu, moartea. Tot ceea ce nu se cutezase a se spune despre el cât a fost în viață, acum, fiind socotit mort, se trâmbița în gura mare. Signora Bianchi își făcu apariția. Redacția unui mare ziar din Praga primi din partea ei o telegramă, prin care cerea să i se spună locul unde se sfârșise soțul ei și în mâinile cui se află copilul.

Nu se știe ce a răspuns ziarul din Praga signorei Bianchi, dar în vremea aceea Paganini putea fi văzut, viu și nevătămat, călătorind pe un drumeag de munte din Austria, împreună cu micul Achillino, cu dădaca și cu signor Urbani, un italian pe care-l întâlnise de curând și care se arăta nespus de credincios și gata oricând să-l ajute în cel mai dezinteresat mod.

Se scurse încă o săptămână. Gazetele care anunțară concertele lui Paganini avură un tiraj de două și chiar de trei ori mai mare. Un Paganini reînviat era mult mai interesant. Cei care regretau sincer însă

că nu e mort erau cei de la Conservatorul din Praga, care urau din suflet pe muzicanții vienezi. Gloria care înconjurase numele lui Paganini la Viena devenise un motiv temeinic pentru a le stârni revolta. Totuși, atacurile înverșunate ale cronicarilor muzicali din Praga, care porniră o adevărată campanie împotriva lui Paganini, nu împiedicară publicul să se îmbulzească la concerte, de altfel ca și la Viena.

Și acolo, la Praga, Paganini își găsi prieteni și admiratori sinceri. Tânărul Max-Julius Schottky îl întovărășea pretutindeni; părea că-i face o nespusă plăcere să respire același aer cu marele violonist. Răsfăța pe micul Achillino, iscodea pe Urbani cu tot felul de întrebări, îi aducea lui Paganini teancuri de ziare și reviste și îi împărtășea toate părerile sale privitoare la atacurile din presă. Neputând să aibă succese pe tărâmul muzical, Schottky căuta să se impună în literatură. Simpatia lui dezinteresată pentru violonist se preschimbă într-o activitate de panegirist, care încerca să-i ridice, încă din timpul vieții, un monument și, astfel, să-și glorifice totodată și numele său.

Când Schottky îl plictisea peste măsură, Paganini scotea din buzunar câteva scrisori anonime și începea să i le citească cu glas tare. Îi făcea plăcere să vadă spaima copilăroasă a acestui om cam mărginit. Pe de altă parte, se bucura că-l întâlnește pe Schottky, fiindcă era un om devotat. De multe ori – e adevărat – se sfia să-i destăinuiească legăturile sale de dragoste, vrăjmășiile de care era încă înconjurat, succesele sale și ura semenilor. Totuși Paganini mărturisea el singur că, uneori, gusta plăcerea de a-și descreți fruntea, de a ridica vâlul de pe trecutul său, de a-și reînvia amintirile.

Schottky încercă să înșire faptele într-o ordine cronologică exactă, deși Paganini încurca zilele, datele, anii. Mai degrabă își amintea lumina unui răsărit de soare, strălucirea norilor deasupra mării, un dangăt de clopot la o cotitură a drumului de munte, decât datele și lunile. Schottky le punea de la el. Biograf conștiincios, el îl asedia din ce în ce mai aprig, apropiindu-se pieptiș tocmai de anii de care Paganini nu dorea de loc să-și aducă aminte.

În fața lui Schottky se afla un om încărcat de lauri și de fiorini, cum scriau ziarele din Praga, iar bogătașul acesta despre a cărui avere uriașă umblau legende, bogătașul acesta, care punea prețuri atât de

mari la concertele lui, încât, pentru a-l asculta o seară, unii se lipseau timp de un an de alte plăceri, omul acesta nu voia să povestească nimic despre mizeria și bătăile îndurate de la taică-său și despre munca lui grea și îndirjită. Schottky făcea parte dintre acei cărora le este cu neputință să creadă că se poate da un concert fără neîntrerupte exerciții pregătitoare. Cu toate acestea Paganini nu citea nimic, nu făcea nimic, nu se atingea de vioară sau de note. El lua arcușul în mână doar în clipa când apărea pe scenă. Schottky era nedumerit. Și acesta nu era singurul lucru pe care nu-l putea pricepe! Iată de ce, nenumărate însemnări despre Paganini, pe care le găsim în biografia întocmită în timpul vieții violonistului și dată la tipografie în 1829, dau o imagine nu prea autentică a eroului său, în afară de faptul că biografia sa a avut de suferit și din pricina vremii care s-a scurs.

Capitolul 24

UN MEDIC ÎNCERCAT

Aflându-se la Praga, Paganini răci grav, odată cu sosirea toamnei; și căzu la pat. Urbani primi ordin să cheme un medic. Două ore mai târziu, un tânăr cu fața prelungă bătu la ușa violonistului. După ce îl chinui cu întrebările și-l obosi tare, doctorul se interesează în mod deosebit de felul cum trăiește signor Paganini. Află, cu mirare, că violonistul nu se duce la spovedanie și nu se împărtășește. Medicul clătină din cap și-i spuse:

— De aceea se pot ivi tot felul de boli! Vă doare în gât, aveți pete albe, și aceasta nu e bine!

Scoase o sticlută cu un lichid care mirosea tare, luă o pensulă și-i unse gâtulejul. Paganini căzu apoi într-o toropeală adâncă. Toată noaptea asudă și se zbatu aiurind.

A doua zi începură să-l doară fălcile și urechile, fața i se umflă. Ziarele anunțau publicul că signor Paganini e suferind. Peste afișe se lipiră benzi albastre cu cuvintele: „Se amână”.

Delirul se repetă. Paganini se scula și suna slujitorul, căci, în aiureala lui, i se părea că Achillino se azvârle pe geam. Cu toate că trase șnurul draperiei și în odaie năvăli strălucirea zilei, lui Paganini i se păru că nu se mai sfârșește noaptea aceea înăbușitoare și chinuitoare. Simțământul unei îngrozitoare singurătăți și teama pentru copil puseră stăpânire pe sufletul său.

Schottky întrebă cine e doctorul care-l îngrijește pe signor Paganini. Urbani părăsi odaia tocmai în clipa aceea.

O dată, pe când Schottky veghea la căpătâiul bolnavului, răsunară pași pe scară.

— În fine, iată că vine și medicul – spuse Paganini. Tânărul profesor se ridică. Ușa fu trântită cu grabă și apăru Urbani.

— Mi s-a părut că a venit doctorul...

— Nu, signor, a fost poșta.

Urbani se scotoci repede prin buzunarul hainei și scoase o scrisoare mototolită, pe care o ținuse trei zile în buzunar. Paganini nu băgă de seamă că scrisoarea fusese deschisă și apoi lipită la loc cu neîndemânare. Îi scria Harris, care-i propunea să se întâlnească la Berlin. Părăsise cariera diplomatică și ar fi dorit să facă o călătorie prin Europa. Se oferea, ca și mai înainte, să-i fie tovarăș de drum.

— Ce noroc! exclamă Paganini. Am să-i scriu... Mi se păruse însă că medicul e aici!

— Nu, nu – și Urbani dădu negativ din cap.

Durerile de dinți îl împiedicară să scrie; timp de trei zile nu fu în stare nici să mănânce. Nemaiputând răbda, Paganini trimise noaptea după doctor.

Sosi un tânăr ferchezuit și parfumat: colegul său fusese nevoit să plece din oraș, chemat de către o contesă unguroaică care se îmbolnăvisese. Îl examinează pe bolnav și îi cauteriză gâtul. Ungându-i apoi gingiile, îi scoase un dinte bolnav. Lui Paganini îi vâjâia capul. Cu toate acestea, auzi la căpătâiul lui, destul de limpede, o convorbire în limba latină. Alături, un glas spusese: *Claude januam*²⁶, iar altul răspunse: *Clausa est*.²⁷ Paganini nu-și mai aminti cine rostise vorbele acestea, fiindcă tocmai în clipa aceea își pierdu cunoștința.

A doua zi, un alt medic, Melancholer, trimis de Facultatea de medicină, constată că îi fuseseră scoși opt dinți din falca de jos și doi din cea de sus.

— Cine ia putut face această operație barbară? – întreabă el.

Paganini nici nu avu puterea să-i răspundă. Melancholer dădu din umeri:

— Laringele e paralizat... Nu cumva ați fost bolnav de sifilis? – întreabă el, brutal.

Paganini dădu negativ din cap. Melancholer îi cauteriza din nou gâtul, ridică posomorât din umeri și plecă;

Paganini zăcu treizeci și șapte de zile. Monotone și apăsătoare, ele se scurgeau greu și erau mai multe zile și nopți de semiconștiență, aproape de delir. Schottky făcea tot ce-i cerea bolnavul, chinuit de grija

²⁶ Închide ușa (n. tr.).

²⁷ E închisă (n. tr.).

pentru copil. Sute de jucării de tot soiul fură aduse într-o odaie mare vecină, din care răzbea până la bolnav bătaia din palme și hohote de râs ale băiatului. În clipele de ușurare, Paganini, luând un aer vesel și nepăsător, chema copilul la patul său, pentru a schimba câteva cuvinte cu el, și, cum nu putea îngăima mai mult de cinci-șase cuvinte, îi însemna lui Schottky, pe o hârtie, programul lui Achillino pentru a doua zi. Apoi se lăsa istovit pe pernă, cu ochii închiși, și creionul îi luneca printre degetele amorțite. Uneori i se părea că a ajuns la capătul vieții. În toate diminețile Achillino venea și-l privea cu ochii lui larg deschiși.

După o lună de chinuri avu în sfârșit și câteva ore de somn binefăcător. Nu-l mai chinuia durerea aceea apăsătoare din piept și din gât. Parcă și capul scăpase de senzația aceea îngrozitoare, ca și cum un păienjenis nedeslușit și lipicios îi învăluia capul și-i prindea ochii, gura, urechile. Degetele se zbăteau și încercau să smulgă firele de păianjen. Se străduia să dibuiască urzeala aceea fină ce i se furișase în urechi și care apoi i se părea că-i atârână de degete. Ar fi vrut s-o înlăture, dar ea îi cuprindea buzele și ochii, se strecura prin gură și printre dinți și atunci răsuflarea îi devenea tot mai grea.

Se întâmpla uneori, când îl prindea somnul, să audă niște țipete îngrozitoare. Apoi, un munte de jucării se prăbușea, risipindu-se pe jos. Paganini se trezea o clipă, părându-i-se că se prăbușise turnul din Pisa, lovit de trăsnet. I se arăta apoi un omuleț, gătit într-un costumaș alb, tivit cu fire de argint. Un brâu roșu, unguresc, îi încingea la mijloc hăinuța de catifea. Un coif cu pene îi acoperea căpsorul auriu; ochii albaștri scânteiau. Achillino scotea săbiuța și îl ataca pe taică-său, rănindu-l la piept. Uitând de durere, Paganini zâmbea. Abia peste treizeci și cinci de zile putu să vorbească. Atunci, pentru prima dată, își dădu seama că n-a mai șoptit ca înainte, ci a rostit cu vocea plină: „Îngerașul meu, nu vezi că sunt rănit?” Băiatul auzinidu-i glasul și văzându-l cu ochii închiși, îi sări pe piept, se așeză călare și începu să-i deschidă pleoapele.

Veni și luna ianuarie 1829. Paganini începuse să se miște prin odaie și să umple cu note pagini uriașe. Deseori era din nou cuprins de fiorii unei tristeți apăsătoare. Încerca sentimentul acela aproape de neînțeles, pe care-l are omul ajuns la hotarul dintre viață și moarte.

Și iată că sosi Harris. Îngrijorat, el se interesă de boala lui Paganini la toți medicii din Praga și își tăinuiește cu grijă spaima pricinuită de anumite bănuieli.

Harris nu-și irosea timpul de prisos. Adusese cu el un morman de ziare, buletine și reviste muzicale. Râzând, îi arată violonistului tăieturile din presa care publicase regulat știri privitoare la veniturile lui Paganini.

— Vei ajunge, în curând, cel mai bogat om din Europa – zise Harris – dar să-ți spun ceva interesant: la Hamburg, la Leipzig și la Berlin se vând note muzicale ilustrate cu portretul dumitale, la niște prețuri fantastice. Editorii susțin că gravarea notelor-cârlige scrise de dumneata, de durată extrem de mică, cu apogiaturile și notele de pasaj, ba chiar și cu semne nemaîntâlnite până acum în muzică, costă foarte mulți bani.

Aici e ceva ciudat – scrise Paganini lui Harris, pe o tăbliță de fildeș. Am vândut editorilor variațiunile pe tema operei *Moise* de Rossini, am pregătit, dar n-am avut încă timp să vând, o nouă ediție a lui Locatelli, am vândul *Barcarolla* și *Douăzeci și patru Capricii*. Înșiră apoi tot ce compusese și nu vânduse încă editorilor.

— Cum se poate? – spuse Harris. Am văzut tipărite *Încântări din Padua*, *Sonetele concertante*, *Două minuni*, *Douăzeci și cinci menuete*, *Primăvara*, *Napoleon* și *Vrăjitoarea*.

Paganini se ridică în capul oaselor și-l privi cu spaimă.

— De unde le-au luat? Toate lucrările acestea le-am lăsat în păstrarea prietenului meu, generalul Pino.

— Îmi pare rău, dar generalul Pino... generalul Pino a murit de mult.

— Cum a murit de mult? Ce tot spui?

— Generalul Pino s-a sfârșit acum câteva luni.

— Doamne sfinte! Notele mele, scrisorile, însemnările și actele mele! strigă Paganini.

Harris își dă seama că făcuse o mare greșală, spunându-i toate acestea.

Din ziua aceea, neliniștea nu-l mai părăsi pe Paganini.

— Oare într-adevăr toate au fost furate? – exclamă el, din când în când, întrerupând discuțiile.

— Liniștește-te — îl încredința Harris — așa ceva nu-i cu putință!

Prin consulatele engleze din capitalele europene, Harris a făcut rost de toate operele muzicale imprimate sub numele lui Paganini. Repede celebrul violonist putu să-și dea seama că fusese jefuit de către editorii europeni. Tot ce lăsase în Italia fusese împrăștiat ca de vânt prin toate capitalele lumii. Harris dresese însă lucrurile destul de iute. Fără să părăsească o clipă Praga, Paganini primi douăzeci de mii de florini. Urbani străbătea orașele, aduna banii și aducea carnetele de cecuri, depunând sumele mari, primite de la editori, la băncile indicate de Harris.

Din Praga îi era mai aproape să pornească spre sud. Dorea atât de mult să treacă îndărăt Alpii, să revadă Veneția și laguna ei verzuie! Harris se împotrivi însă cu hotărâre.

— Nu-i momentul! Șederea dumitale la Praga nu-mi inspiră nicio teamă; în Italia însă, în ultimele luni, foarte mulți dintre prietenii dumitale au avut de suferit. Pământul natal nu te-ar hrăni acum decât cu sucuri otrăvitoare.

— Și cât timp va dura aceasta?.

— Nu știi! — zise Harris, încrețindu-și șiret fruntea. Poate câțiva ani!

Era greu de aflat dacă vorbea în glumă sau în serios. Paganini se hotărî, totuși, să-i urmeze sfatul, fiindcă nu o dată Harris îl salvase în momente de grea cumpănă.

Primul concert după însănătoșire îl dădu la Dresda. Ziarele saxone scriau nu atât despre muzica lui, cât despre încasările de la concert, pentru care a primit o mie două sute cincizeci de taleri, o tabacheră de aur cu portretul regelui, bătut în briliante, și un zâmbet de bunăvoință din partea reginei.

La Leipzig concertul nu s-a putut ține. Jurnalele făcuseră prea multă tevatură în legătură cu onorariile colosale ale lui Paganini. Leipzigul era electrizat de atâtea zvonuri cu privire la averea lui fabuloasă.

Fu întâmpinat cu dușmănie în acest oraș. Primarul încercă să exercite o neobișnuită presiune cu privire la programul concertului. Directorul Conservatorului din Leipzig condiționa apariția lui Paganini pe scenă de participarea în program a iubitei sale. Cerase lucrul acesta într-o formă deosebit de brutală și pe față. Paganini se împotrivi. El

trimise vorbă prin Harris că nu poate garanta la toate concertele sale din Europa apariția pe scenă a ibovnicelor impuse de primari, sub amenințarea de a fi întâmpinat cu dușmănie în oraș, și a ibovnicelor directorilor de teatru sub amenințarea de a i se refuza sălile. Nu se temea de amenințarea că redactorii ziarelor vor publica articole calomnioase și cronici injurioase dacă nu va sprijini pe amantele acestora. Harris căută să îndulcească acest răspuns atât de tăios. Paganini rămase însă neînduplecat. Și cum Harris nu ceda, Paganini făcu totul ca situația să devină și mai încordată. Trimise administratorului teatrului din Leipzig o scrisoare în asemenea termeni, încât scandalul n-a mai putut fi înlăturat.

Rezultatul a fost că, pe neașteptate, numărul orchestranților s-a dublat, iar repetițiile începute s-au întrerupt din pricina văditei nepriceperi a noilor instrumentiști. Moșnegi care cântau prin cafenele și restaurante, lăutari de nunți, organiști ieșiți de mult la pensie și care acum erau slujitori pe la instituțiile catolice, tamburi-majori și muzicanți de fanfare, care cântau în orchestra poliției locale, toți aceștia fură ațâțați împotriva lui Paganini. Chiar de la prima repetiție ei îl asurziră cu scârțâitul și țârâitul îngrozitor al instrumentelor ce le aveau. Lista de plată a noului ansamblu semăna cu tabelul unor despăgubiri de război. Paganini dădu dispoziții lui Harris să reducă orchestra. Atunci, prima jumătate din orchestră, aceea care forma orchestra permanentă a teatrului din Leipzig, refuză să mai ia parte la concert.

Pierzându-și din nou vocea, la o repetiție, Paganini a fost nevoit să cheme un medic. După ce chirurgul german îl examinează de față cu Harris, îi spuse clătinind din cap, că după cât se pare, fusese tratat de un șarlatan. Laringele îi era mâncat de plăgi asemănătoare celor de sifilis.

— Dar la dumneata nu-i vorba de sifilis. E cu totul altceva — zise neamțul. Starea dumitale este totuși foarte gravă. Cine v-a îngrijit?

Paganini nu știu să răspundă. Încercă să afle numele de la Urbani, dar acesta lipsea de acasă.

— Eu pot să vă vindec — zise doctorul, privind cu înțeleș pe Harris.

Paganini trecu în odaia vecină. Medicul ceru o sumă colosală drept

onorar și Harris îl refuză. După plecarea doctorului, Harris îl convinge pe Paganini să înceapă tratamentul la Berlin.

În ziua de 4 martie, uitând de pățaniile de la Leipzig și de atacurile ziarelor berlineze, revoltate de lăcomia violonistului care nu dăduse niciun concert la Leipzig, Paganini concertă la Berlin.

Concertul a stârnit o mare vâlvă. Sosise acolo și Schottky. El făcu o vizită prietenului său Ludovic Rellstab și împreună scriseră câteva articole atât de reușite în *Vossische Zeitung*, încât primul concert al lui Paganini fu un adevărat triumf. Până și Spohr îl cinsti cu prezența lui, - șezând în rândul întâi și mușcându-și buzele.

Rellstab scria că Paganini a realizat neverosimilul, depășind limitele posibilităților hărăzite omului de către natură. O astfel de izbândă însă se plătește scump. Violonistul lăsa impresia unei ființe care nu e din lumea aceasta. E greu de spus dacă e înger sau demon cu înfățișare de om. Chipul său poartă însă pecetea neobositei strădanii pe care violonistul a depus-o în arta sa. Urmele unei oboseli nespuse și chinuitoare i s-au așternut pe față. Nu există niciun alt violonist care să semene la înfățișare cu Paganini, măcar cât de puțin, după cum nu există nici muzicant care să transforme o bucată de lemn într-un instrument atât de însuflețit, așa cum este vioara în mâinile acestui geniu. Autorul *Vrăjitoareii* este el însuși un vrăjitor. Cine în afară de el mai poate depăși hotarele lumii acesteia, hotare ce păreau rânduite pentru totdeauna de natură? Există oare vreun mijloc de a măsura forța acestui geniu?

Despre același lucru vorbeau și versurile poetului Karl Holtei și tot despre ele strigau în gura mare ziarele din Berlin.

Inundațiile din primăvară nimiciseră multe sate și cătune din Prusia. Sute de mii de oameni fură sinistrați. La 6 și 29 aprilie, în prezența unui public numeros, Paganini dădu două concerte cu prețuri extraordinar de mari. Publicul berlinez, deși le primi cu o explozie de revoltă, luă locurile cu asalt, dărâmând barele de la intrare. Gazetele urlau cu indignare, numindu-l pe violonist un Harpagon, un zgârcit dezgustător, un balaur italian nesățios și odios.

Umoristul și cupletistul Safir, care înveselea publicul berlinez, se adresa de două ori lui Paganini, cerându-i un bilet de favoare. Făcând

însă imprudența de a-și însoți rugămintea cu amenințarea că, în caz de refuz, îl va face de râs în mod public, Harris îl refuză, în baza hotărârii neînduplecate a lui Paganini de a ține sus steagul bărbăției și al demnității. Atunci apărură un articol intitulat „Paganini, doi taleri și cu mine“, articol plin de venin la adresa lăcomiei lui Paganini și în care Safir, dându-se ca pildă, scria: „Amândoi ne căznim, poate în aceeași măsură, să atragem atenția publicului berlinez, Paganini pe o singură *Saite*²⁸, iar eu pe câteva *Seiten*.²⁹” Atras de jocul acestor cuvinte „coardă” și „pagină”, Safir nu pricepuse un singur lucru, ca încasările acestor două concerte, cu prețuri ridicate, fuseseră vărsate de Harris, din ordinul lui Paganini, la comitetul pentru ajutorarea victimelor inundațiilor.

Kassel și Frankfurt, marile și micile orașe ale Uniunii germane îl auziră pe Paganini.

Spohr scria, în 1840:

„Paganini a dat, de curând, două concerte, la teatrul din Kassel. I-am urmărit execuția cu o deosebită atenție. Mâna lui stângă lucrează cu o precizie uimitoare, care-mi inspiră un sentiment de adevărată admirație. În stilul și în compozițiile lui descopăr însă un amestec curios de vădită genialitate și de lipsă de gust sau de copilărească stângăcie, datorită căruia efectul total al muzicii lui Paganini e departe de a fi, pentru mine, satisfăcător.

De două ori mi s-a întâmplat să-l întilnesc la prânzurile oferite la Wilhelmshöhe și mi-a făcut impresia unui om foarte vesel, comunicativ și caustic. Am stat alături...”

În același timp, în alte ziare germane, apăreau însemnările lui Ghur: „Paganini e un om respingător, cu un caracter imposibil, a cărui societate e din cale afară de neplăcută. Cred că neîntrerupta lui rea dispoziție e pricinuită de starea sănătății lui zdruncinate”.

Cu stăruința unui credincios slujitor, gelos pe noul favorit al stăpânului său, Urbani insistă asupra necesității unei călătorii la Paris. Harris făcu rost de extrase din ziarele franceze, în care portretul lui Paganini era însoțit de cunoscuta poveste a asasinatelor, a viorii

²⁸ Coardă – în limba germană (n. tr.).

²⁹ Pagini – în limba germană (n. tr.).

pierdute la cărți, a temniței și a conducerii unei bande de tâlhari italieni. Un gazetar scria că Paganini se și afla la Paris, incognito, „ca să miroasă cum stau lucrurile” și că reușise să stea de vorbă cu el. Era publicată chiar convorbirea cu Paganini, portretul său, al signorei Bianchi și al micului Achillino. Portretul lui Paganini arăta ca un obișnuit desen de ziar; în schimb, signora Bianchi apărea ca o frumusețe răpitoare; pentru înfățișarea ei, desenatorul se servise, nici mai mult nici mai puțin decât de o veche gravură italiană cu chipul unei madone. În ce-l privea pe Achillino, desenatorul folosisese, pare-se, imaginea unui bulldog de circ, „copil minune”, cu mușchii de atlet și cu umerii obrazilor teșiți, ca la mongoli.

„Nu-i momentul încă să plec la Paris!” vru să spună Paganini, dar nu izbuti; Harris îl privi cu îngrijorare. Paganini hârâia din gâtulejul bolnav. Luă nervos tăblița de fildeș și scrise cu creionul: „Nu plec la Paris”. Apoi, luă o monedă de pe masă. Un vechi ducat saxon. Pe față era gravată stema cu efigia lui August de Saza, iar pe dosul monedei, un țărm cu palmieri și un negru îngenunchat, care ținea, cu mâinile ridicate în sus, o tavă uriașă, plină de comori din țările sudice.

Paganini scrisese: „Dacă efigia regelui cade cu fața în jos, negrul ne va arăta drumul spre răsărit; dacă regele cade cu fața în sus, atunci vom porni spre apus”. Azvârlită în aer, moneda de aur căzu zăngănind pe pardoseala de piatră.

— Negrul! – strigă Harris.

A doua zi dimineață începură pregătirile de plecare la Varșovia.

Capitolul 25

SCRISORI ȘI CĂLĂTORII

Pe atunci nu exista încă drumul de fier. Transportul cu cai cel mai bine organizat era cel înjghebat de domnul Lafitte în Franța. Stațiunile lui de poștă trimiteau în toate direcțiile mii de diligențe, iar câștigul net ce-i rămânea se urca la unsprezece milioane de franci anual. Bătrânii Bonafousse și Caillard fuseseră nevoiți să se dea în lături căci domnul Lafitte avea o bancă la Paris și sucursalele ei funcționau în toate capitalele europene, inclusiv Varșovia. Cumpărând pe sub mână acțiunile altor mesagerii și poște, domnul Lafitte își întinse rețeaua de la Paris până la hotarele imperiului rusesc. Domnul Lafitte era o persoană cu vază la Paris, și dacă politica lui Carol al X-lea n-ar fi luat o întorsătură ciudată, este mai mult ca sigur că el ar fi ajuns ministru, având mai multă trecere la rege decât oricare dintre nobilii care alcătuiau guvernul. Așa, cel puțin, socoteau tovarășii lui de drum francezi, care călătoreau în aceeași diligență spre Kalis.

Paganini se afla din nou într-un poștalion! La Frankfurt pe Main rămăsese Harris și Achillino, cu toată averea mobilă a marelui violonist.

La Varșovia Paganini urma să dea concerte deosebit de însemnate. Țarul Rusiei, care-și biruise vrăjmașii și-i secerase în piața senatului, unde se adunaseră ofițerii și soldații răzvrățiți, venea aici ca să-și pună pe cap coroana de rege al Poloniei și, tăinuindu-și ura în inimă, să jure pe constituția poloneză. La Varșovia se pregăteau mari serbări și Paganini se hotărî să folosească prilejul acesta pentru a cânta câteva din lucrările festive, compuse de el într-un stil solemn.

...În același poștalion se găseau și niște saci de piele cu lacăte mari, cu sigiliu de ceară roșie și legate cu lanțuri de oțel. Era poșta internațională. Și tocmai în trăsura asta albastră, ce se îndrepta spre granița rusă, călătorea violonistul Niccolo Paganini, iar deasupra lui, în plasă, se afla, într-un sac de piele, un plic mai gros, de culoare cenușie, adresat acelei persoane ce urma să-l supravegheze cât va sta la

Varșovia. În plic erau câteva foi cu un scris frumos:

„Abatelui Xawer Korzenewski, Varșovia.

Scumpe abate, vă comunic numai ceea ce îmi amintese și ceea ce am avut prilejul să aud de curând. Mă zoresc și, din pricina asta, am să fiu poate dezlânat.

Mademoiselle Marthe s-a reîntors la Paris abia în momentul în care contele d'Artois se încorona la Reims, devenind regele Carol al X-lea al Franței. Mademoiselle Marthe împlinea în ziua aceea optzeci și nouă de ani. Se schimbase foarte puțin, transformându-se dintr-o femeie cândva nespuse de frumoasă într-o bătrânică ce nu-și pierduse încă vioiciunea privirii. Sprâncenele îmbinate nu-i încărunțiseră. Iar ochii ei rotunzi rămăseseră negri și grăitori. Își păstrase până și frăgezimea obrazului și n-avea decât niște cute subțiri în jurul ochilor. Nasul ei cu cocoașă o făcea să semene și mai mult cu o pașnică pasăre de casă. S-a oprit mai întâi la verișoara ei, în Micul Picpus, pe urmă s-a mutat însă la Tuilleries, ocupând odaia ce aparținuse cândva mamei sale, fostă doamnă de onoare. Anii petrecuți în surghiun nu-i schimbaseră de loc firea. Se deosebise întotdeauna printr-o nesfârșită blândețe și bunătate.

În suita principelui de Condé, ca și la curtea ducelui de Brunswick, se bucura de un prestigiu netăgăduit, având puterea să schimbe, în orice clipă și cu o simplă vorbă, orice hotărâre a curții. Nu i s-a întâmplat însă niciodată să folosească această putere în folosul său. A hrănit orfani și văduve, ea însăși rămânând flămândă. Victimele terorii iacobine găseau la ea curând sprijin și mângâiere. Pe regele executat îl socotea un sfânt și, ca urmare a dezlegării date de părintele Lacordaire, i-a înălțat rugăciuni, ca unui înger aflat în preajma tronului celui Atotputernic.

În două rânduri a fost grav bolnavă. Prima dată, după ce vizitase pe maicile sale, care locuiau nu departe de Brunswick; coborând din trăsură a călcat într-o băltoacă și răcind a căzut la pat timp de șase săptămâni. Aiurind, pomenea într-una mănăstirea surorilor bernardine, pe care fusese nevoită să o părăsească. Altă dată, o ninsoare a surprins-o pe drum. Ca de obicei, era ușor îmbrăcată. Căpătă o aprindere de plămâni și era gata să moară. Pe deasupra, a mai și postit și s-a împărtășit. Dar tăria firii ei s-a dovedit și cu acest

prilej. Mărturisi duhovnicului că Atotputernicul n-o va lăsa să se stingă până ce mănăstirea, pe care o condusesse nu va fi repusă în drepturile ei.

Într-adevăr s-a înzdrăvenit și, cu toate îndemnurile prietenilor și credincioșilor, n-a voit să se întoarcă la Paris cât timp a domnit Ludovic. Punea o condiție obligatorie: scoaterea din mănăstirea pe care o condusesse ea a tuturor aceluia care o ocupaseră pe temeiul drepturilor date de revoluție. Mai ceru restituirea tuturor averilor ce aparținuseră acestei mănăstiri bernardine, întrucât, în actele curiei apostolice romane, ea era mai departe socotită drept stareța mănăstirii *Visitation*.

Ce să vă mai scriu, scumpe abate? Și dumneavoastră ați cunoscut doar, în singurătatea care vă înconjură în Elveția, vicisitudinile soartei. Vă rog să nu vă supărați pentru tonul atât de lămuritor al scrisorii ce v-o adresez la Varșovia. M-am deprins atât de mult să mă gândesc la dumneavoastră ca la comandantul escadronului meu, ca la mai-marele meu, încât mi-e cu neputință, scriindu-vă în franțuzește, să folosesc termeni bisericești.

Rândul viitor am să vă scriu în latinește; atunci sper că tonul scrisorii o să vă fie mai pe plac. Limba latină nu te dispune la flectare, pe când limba noastră franceză, care a avut de pățit de pe urma iacobinilor, ca aproape tot ce există în lumea asta, e împetrită acum cu tot soiul de expresii plebeiene, cu cuvinte de calfă beată. Lumea s-a întors cu susul în jos. Iată de exemplu, acum treizeci de ani n-aș fi cutezat să vă scriu propoziția asta. Astăzi o pot face și am curajul să pronunț și altele mai dihai.

Spiritul de prevedere, tăria de caracter și cinstea domnișoarei Marthe au făcut-o repede obiectul admirației tuturor. Toți cei care mai înainte o sfătuiseră să plece la Paris, să se ducă la Saint-Claude și să-l roage, personal, pe rege, au văzut că ea avusese dreptate când renunțase la acest privilegiu. Ludovic al XVIII-lea a poruncit acelui intrigant dezgustător, liberalul Montlosier, să răspundă scrisorii domnișoarei Marthe printr-un refuz categoric. «Cu toate acestea – adăugase, de la el, Montlosier – problema pe care ați pus-o poate fi ridicată la prima sesiune a camerei deputaților».

Poți să-ți închipui, scumpe abate, cât de revoltată a fost domnișoara Marthe. Am văzut-o tocmai când sfârșise de citit scrisoarea. Ședea într-un fotoliu. Ținea cu stânga, rezemată în cot, mățăniile negre și scrisoarea, în timp ce își apăsa inima cu mâna dreaptă, în care avea și batista. Ochii întunecați ca un hău fără fund ardeau de focul mîniei și al durerii fără margini, împotriva acestor uneltiri diavolești, mînie care, potrivit învățăturii sfintului Bernard – cere smerenie și blîndețe – nu se arată însă nici prin gesturi, nici prin vorbe.

Cât de orbi am fost noi și cât de ageră a fost ea! A așteptat nouă ani ca în sufletul regelui să pogoare lumina, dar după cum știți, aceasta nu s-a întîmplat. Nu degeaba spune Lacordaire că pedeapsa dumnezeiască te ajunge și pe față și pe ascuns. Regele începuse să putrezească de viu. Îi cădeau unghiile, pielea i se desprindea de pe carne ca o mînușă murdară, pleoapele îi erau crăpate, iar nările îi putrezeau. Era groaznica pedeapsă căpătată pentru disprețul arătat bisericii. Domnișoara Marthe gîndea totuși altfel; îi era milă de rege și se ruga pentru el. Cuvintele „camera deputaților” îi produceau însă o durere parcă trupească și, de fiecare dată când le auzea, își făcea cruce. Asta a fost însă mai demult. Cu începere din 1825 se primeau zilnic curieri de la pavilionul Marsan³⁰. Se învioră. Toată ființa ei împrăștia parcă o lumină tainică și în această candelă de seară se strecură un fel de energie solară plină de tinerețe. Observați că iar am început să folosesc expresii cu totul laice. «Energia solară» e o expresie nouă, pe care au inventat-o de curînd academicienii noștri. O expresie absurdă și neghioabă! Ce fel de energie poate avea soarele, în afară de cea dumnezeiască? Fără binecuvîntarea Domnului, soarele ar înceta, într-o clipită, să mai lumineze.

Așadar, scumpe abate, vă rog să mă iertați. Să vă spun mai departe povestea acestei femei minunate. Și, cum se întîmplă adesea oamenilor cu gîndirea aiurea, abia acum îmi dau seama că nu v-am povestit nimic despre copilăria și tinerețea domnișoarei Marthe.

Nepoată a ducesei d'Abrantés, verișoară cu baroana Gérard,

³⁰ Nume dat partidului clerical radical, condus de contele d'Artois, și care se trage de la pavilionul cu același nume din palatul Tuilleries, locuit, după restaurarea Bourbonilor, de contele d'Artois, devenit mai târziu regele Carol al X-lea (n. tr.).

contesa Decardont se deosebise din frageda copilărie prin caracterul ei liniștit și cumpătat. Tatăl ei, ministru plenipotențiar, era azvârlit de soartă prin diferite orașe și țări, din care pricină nici nu și-l amintea prea bine. Copilăria și-a petrecut-o la Chartreuse și Grenoble, unde învăța într-un internat al mănăstirii. Trebuie să vă spun că, spre cinstea ei, n-a citit niciodată cărți oprite și bănuiesc că despre Voltaire și d'Holbach știe doar din auzite. Mi se pare chiar (vă scriu fără teamă, deoarece n-o să mă pârați liberalilor) că n-a citit nimic în afară de sfânta scriptură și de cărțile scrise pentru mântuirea sufletului.

O trăsătură caracteristică a domnișoarei Marthe: totală nepăsare față de bărbați. N-a fost niciodată îndrăgostită și răspundea la toate cererile în căsătorie cu un «nu» blând, dar hotărât.

La vârsta de nouăsprezece ani se călugări, iar la douăzeci și patru, după fuga veselei și rumenei Françoise, ibovnică a arhiepiscopului de Paris și stareță a mănăstirii bernardinilor, domnișoara Marthe ajunse stareță și, de atunci, a rămas în această slujbă. A fost printre primele care și-a spus părerea că revoluția și teroarea iacobină nu sunt simple întâmplări, ci semne ale pedepsei dumnezeiești trimise nobilimii franceze pentru liberalismul ei și pentru nepăsarea ei față de nevoile bisericii. Întâmpină revoluția cu blândețea unei turturele și cu liniștea unui înțelept. Era încredințată de urmările ei binefăcătoare, deși în suflet căina clasa, odinioară apropiată celui de sus, care atrăsese acum asupra-i meritata pedeapsă dumnezeiască.

Domnișoara Marthe prețuia foarte mult sângele nobil. Socotea că noblețea și cavalerismul sunt însușiri ce silesc la mărețe fapte religioase. Spunea că noblețea este prima treaptă de inițiere religioasă. Admitea că și oamenii simpli pot fi plăcuți lui Dumnezeu, din moment ce fiul Domnului își alesese apostolii dintre pescari. Asemenea întâmplări sunt însă peste măsură de rare, fiindcă norodul nu este decât o treaptă pentru înălțarea nobililor. Nimeni nu-și amintește să fi pronunțat cândva numele lui Bonaparte sau să-și fi spus vreo părere despre existența lui. În perioada furtunoasă a războaielor se purtase ca și când Napoleon n-ar fi trăit aievea și, câteodată, doar, semnul crucii făcut în taină trăda că numele acesta îngrozitor, rostit de cineva dimprejur, se furișase până la urechile ei.

În scrisoarea adresată răposatului rege, ea îl sfătuia, plină de înțelepciune, să interzică în școli menționarea oricărui eveniment legat de revoluție, fiind adânc convinsă că unele cuvinte, chiar dacă sunt ușoare ca adierea vântului, au totuși un înveliș și prind viață pe loc, sau mai bine zis, zămislesc mii de demoni. Din acest punct de vedere avea, desigur, dreptate.

Un mic amănunt din viața ei. Era în 1793. Regele nu fusese încă executat. Domnișoara Marthe înălța zilnic rugă pentru el celui autotputemic, rugă care – vai! – n-au fost ascultate. În acele zile, pline de neliniște, ea se transformă într-o făptură aproape nepământească. Ferindu-se de Secției, părăsi, împreună cu fratele ei, Saint-Germain-ul și se ascunse la un brutar, care locuia lângă poarta Saint-Antoine; tot timpul liber și-l închina micuței sale nepoate Antoinette (astăzi o frumoasă domnișoară, logodnica vicontelui de Grousolles).

Într-o noapte, șeful Secției, Leblanc, împreună cu oamenii săi, le dibui ascunzișul și năvăli peste ei. Percheziția n-a dat niciun rezultat. Era vrednică de admirat îngereasca liniște cu care-i privea domnișoara Marthe! Nu spuse niciun cuvânt de ocară comisarilor, cu toate că oamenii ăștia se urcau cu bocancii lor grosolani pe scaune și pe rafturi, făceau zgomot cu paturile puștilor și smulgeau icoanele de pe pereți.

N-am întâlnit o persoană mai blândă și mai smerită. În clipa în care comandantul o întrebă: «— Unde sunt bijuteriile cu briliante și aurul familiei?» ea răspunse, cu un surâs, că nu se îngrijește de asemenea lucruri. Atunci, mica Antoinette îi spuse zâmbind: «Tanti Marthe, cum de-ai uitat că sunt în colț, sub dușumea?» Și, singură, cu mânuța ei, chemă pe unchii cei mai buni în odaia unde tatăl ei ascunsese, sub podea, întreaga avere. Domnișoara Marthe mângâia ușor căpșorul nepoțicăi, în timp ce ea, încântată de această istețime, arată locul în care tatăl pitise aurul și briliantele.

Când Leblanc și ostașii din garda națională pleacă, domnișoara Marthe prinse de mână pe fratele ei și-l rugă în șoaptă să nu certe fetița. Antoinette rămase astfel cu fericita părere că, datorită bunei sale memorii a ajutat pe mătușa atât de uitucă. Cu mânuțele strânse la piept ea adormi, iar domnișoara Marthe îi îngână un cântec. Aceasta fu ziua deplinei ruinări a întregii familii. Mai rămăseseră doar banii trimiși

la Braunschweig, dar despre ei nici nu putea fi vorba. Trebuia să se pregătească de bejenie.

A doua zi după decapitarea regelui, domnișoara Marthe plecă cu diligență. Era atât de hotărâtă, dădu dovadă de atâta tărie sufletească, încât fratele ei nu-și mai stăvilea admirația. Îmbrăcați amândoi în haine țărănești și purtând niște coșuri mari, așa cum se obișnuiește la țară, însoțiți de bătrânul lor majordom Antoine, ei ajunseseră cu bine până la Verdun. Acolo se petrecu o scenă sfâșietoare. Contele Decardont, care nădăjduia în apropiatul sfârșit al iacobinilor, ieși să-și întâmpine rudele într-un han murdar, la marginea orașului Verdun; neînfricatul bătrân, care-și cheltuisese averea pentru a forma un detașament de luptători germani, își strânse feciorul în brațe. Amândoi fură însă recunoscuți ca persoane care călătoresc sub nume false și, pe loc, căpitanul detașamentului de pază al frontierei, împreună cu un cizmar ce purta o bonetă roșie, le luară un interogatoriu.

Domnișoara Marthe își păstră și de data aceasta liniștea căutând să poarte de grijă micuței Antoinette. Tatăl și fiul încercară să se prefacă că nu se cunosc, dar era prea târziu. Bătrânul începu să dea înapoi. Era cât pe-aici să-și spună numele. Din ochi, îl ruga pe fiul său să facă la fel. Tânărul Decardont nu mai putu îndura și, căzând în genunchi, îi strigă: «Tată, te rog să taci, în mâinile dumitale stă mântuirea Franței!» După vorbele acestea amândoi fură scoși afară, în curtea murdară, lângă o movilă de bălegar și împușcați cu pistolul.

În acest timp, domnișoara Marthe, deși auzise din odaia vecină împușcăturile și știa bine despre ce este vorba, căuta s-o încredințeze pe mica Antoinette că tatăl și bunicul ei o porniseră pe alt drum și că de-aici încolo vor călători singure. Pe ea o uitară. Antoine o conduse pe furiș la pastorul din sat; iar de acolo, putură să treacă, a doua zi, granița. Domnișoara Marthe nici nu se îmbolnăvi măcar. Picioarele îi sângerau, rochia îi era sfâșiată, părul încâlcit, dar ochii îi erau luminați, ca și înainte, de o smerenie și o blândețe neobișnuită. Mica Antoinette dormea în brațele ei, pe când trăsura principelui de Kassel o purta spre Braunschweig. Astfel a scăpat de teroare.

Pe drum, contele Henry de Choiseul, viconte de Bourdonne, și contesa Lavalles vorbeau deschis despre vinovăția nobilimii franceze

față de Dumnezeu și față de oameni. Domnișoara Marthe le răspunde blând că nu se cade să se vorbească astfel despre cei obijduiți și care suferă fără să fie vinovați. Ea spuse că-i este mai multă milă de asupritorii care, folosind vremelnica lor putere luminează pentru a năpăstui pe cei asupriți, se osândesc, fără nădejde de mântuire, la chinurile veșnice ale iadului. Ea socotea că mii de demoni zboară deasupra Parisului, că sângele vărsat a vopsit în roșu bonetele frigiene și că e mai bine să piei în oceanul sângeros, denumit revoluție, decât să înoți la suprafață.

Era privită ca o sfântă: nimeni nu o contrazicea și adeseori i se cereau sfaturi. La Braunschweig asista la toate ceremoniile religioase care însoțeau plecarea detașamentelor străine spre hotarul Franței. Spunea că Christos însuși e în fruntea escadroanelor, că îngeri nevăzuți ocrotesc pe comandanții de companii, pe locotenenții și coloneii din detașamentele ce mergeau împotriva iacobinilor. Au fost cazuri când, cu blândețe, îi convingea pe soldați să-și jertfească viața pentru ofițerii lor; le spunea simplu și convingător, că țăranii se nasc cu zecile de mii, pe când sângele nobil, al comandanților lor, e dăruit pământului francez doar cu picătura, din harul Atotputernicului. Mii de soldați trebuie să moară bucuroși pentru un ofițer. Nicio lege omenească, niciun fel de «Declarație a drepturilor omului» nu va putea înlocui pentru țăranime inima miloasă și grija părintească a stăpânului. O supunere de fiu, aceasta e soarta hărăzită fiecărui țăran.

Socotea sfinte cuvintele din proclamația ducelui de Brunswick despre arderea și distrugerea Parisului. Focul curăță totul, spunea ea. Când va sosi sfârșitul lumii, atunci focul cel ceresc va pârloli pământul. Lumea e menită prăbușirii și iată că Parisul face începutul.

Socotea ca o datorie să citească în fiecare zi câte un capitol din Apocalips și, deși avea o purtare rezervată față de proorocirile maicilor exaltate sau bolnave din mănăstire, totuși nu li se împotriva când vreuna din ele spunea că se împlinesc timpurile despre care vorbește apostolul Ioan. Acum, scumpe abate, să vă povestesc cum a trăit în ultima lună a vieții ei.

Cu o stăruință plină de hotărâre a încercat să obțină aprobarea regelui. Bunul nostru Carol al X-lea n-a putut s-o refuze pe sora

Marthe; dar, după cum știți, toate problemele ce sunt în legătură cu bunăstarea bisericii se lovesc de o serie de piedici nebănuite. O mulțime de intriganți otrăvesc viața celor mai bune slujitoare ale miresei lui Christos. Ca lovită de trăsnet a primit ea vestea demisiei ministrului Polignac.

Miliardul de aur, împărțit nobililor care pătimiseră de pe urma revoluției, a făcut-o din nou pe domnișoara Marthe stăpâna unei averi uriașe. Ea și-a cheltuit averea, susținând familiile care suferiseră mai mult din pricina terorii iacobine. Viața ei s-ar fi putut numi fericită, dacă n-ar fi fost veșnica-i suferință că nu reușise să-și atingă țelul de căpetenie al vieții ei.

Nu o dată a trecut ea tristă pe lângă zidurile mănăstirii, în care nu mai răsunau glasurile liniștite ale maicilor, nici sunetele bătrânei orgi făurite de Junon, unde acum, sub firma disciplinei unui institut pedagogic (vă puteți închipui, scumpe părinte, ce nesocotință!), se predau tot felul de deșarte științe lumești. De acolo răbufneau strigătele școlarilor și țipetele obraznice și stridente ale tineretului molipsit de spiritul revoluționar. În fiecare duminică, după slujbă, domnișoara Marthe porunca vizitiului s-o ducă spre porțile mari de fier ale mănăstirii, prin al căror grilaj zărea crângul de castani și portalul de la intrarea în biserica mănăstirii. Privea rozeta uriașă și vitraliile colorate ale turnurilor laterale ale bisericii, încercând să-și potolească zvâcnirile dureroase ale inimii și lăsând să-i picure încet lacrimile suferinței. Se ruga apoi de cel atotputernic să-i îplinească nădejdlile încă neîmplinite.

În picioare, cu capul plecat în fața domnișoarei Marthe – așezată pe un taburet – regele îi spunea că și-ar da jumătate din viață dacă ar putea să grăbească restituirea mănăstirii și că va face absolut tot ce-i stă în putință pentru a pune capăt acestei batjocuri a puterii regale. Îi arată brevetele pe care le-a împărțit străluciților cavaleri ai celor mai vechi și mai nobile familii, spunându-i că nu va trece nici anul și niciunul dintre îndrăciții adepți ai lui Bonaparte nu va mai rămâne în rândurile armatei sale. (La auzul acestui nume, domnișoara Marthe își făcu cruce). Regele se mai jelui că n-are nici măcar atâta putere ca să numească un șef de oficiu poștal în vreun oraș de provincie și că

adesea miniștrii, în loc să se supună voinței sale, se ploconesc în fața toanelor deputaților.

Consolată de rege, domnișoara Marthe se urcă în trăsură, împreună cu sora Sulpizia (care, de la moartea Ursulei, o însoțea pretutindeni), și, contemplând Parisul ce-i devenise străin și necunoscut, se îndreaptă spre una din prietenele din copilărie, care-și trăia în tihnă ultimii ani ai vieții în mănăstirea Clarisse, pentru a admira aleile, potecile și straturile de flori ale acestui minunat și nobil lăcaș. De pe terasa unei mici case burgheze ce da spre malurile Senei, domnișoara Marthe privea, tristă și obosită, apusul soarelui, numărând minutele și orele care o despărțeau de noaptea de nesomn.

Dormea din ce în ce mai puțin. Cameristele o dezbrăcau și o culcau în pat. Candelabru cu patru lumânări ardea toată noaptea. Sulpizia curăța mucerile arse, îi îndrepta pernele, în timp ce domnișoara Marthe, cu ochii deschiși, într-o cămașă aspră de in, strângând mătăniile în mâna ei galbenă ca ceara, aștepta nemișcată ca bătrânul orologiu să-i vestească, cu un geamăt și un scârțâit, revărsarea zorilor; atunci se scula și pleca la biserica vecină. Acolo, ocupând vechiul jilț al familiei Decardont, întâmpină dimineața în lăcașul singuratic și pustiu.

După aceea începea ziua. Flacăra lăuntrică ce o mistuia nu se stingea nicio clipă. Pielea de pe față îi era stafidită și făcea pungi sub ochi; buzele îi erau supte, urechile micuțe erau străvezii, ca de ceară; degetele ei însă, uscățive, subțiri și grațioase, care odinioară alergau agere pe clavecin, numărau acum, cu aceeași vioiciune, în tactul rugăciunii, boabele mari și rotunde ale mătăniilor. Avea simțământul unui medic, care, deși vede ulița curățată de leșuri, știe bine că aerul este încă îmbâcsit de morbul ciumei. Domnișoara Marthe se temea de Paris și nu-i pricepea de loc pe oamenii noi. În unele clipe socotea că Dumnezeu a uitat de tot scumpa ei Franță, că viile nu mai rodesc ca înainte, că turmele nu se mai înmulțesc, că satele înfloritoare se destramă, că nobilii întorși în vechile lor castele sunt copleșiți de o nemărginită tristețe.

Dar cine se simte bine, cine trăiește bine? Asupra cui s-a pogorât acum harul Domnului? Cine mai simte asupra sa bunătatea ce nu va dispărea nicicând de pe pământ?

Contele Joseph de Maistre e un mirean susținător de seamă al bisericii. Domnișoara Marthe a stat cu el de vorbă câteva ceasuri, îndată după sosirea lui la Paris. Sulpizia îi povestise zvonurile ce mișunau pe socoteala acestui om. Contele Joseph de Maistre era un apărător al vechii teocrații, un susținător al puterii lumești a papii, dar și un sprijinitor al meseriei de gâde al revoluției. Vorbea cu încântare, cu tremur în glas, despre îngerul acela alb, care a ridicat securea de oțel deasupra capului de balaur de pe eșafod. Iată însă că un oarecare Louvel, care ucisese pe tânărul duce de Berry, moștenitorul tronului francez, își culcă țeasta pe eșafod și nu îngerul alb, ci veselul și bețivanul Simon era cel ce apăsa butonul ghilotinei. În coș căzu capul ciufulit al lui Louvel, simplu tâmplar parizian, care nu aducea nici pe departe cu un balaur. Teroarea continua. Revoluția nu era înfrântă! Oare ce vor oamenii care-și jertfesc viața cu atâta ușurință?

Domnul Joseph de Maistre nu fu de loc pe placul domnișoarei Marthe. Vorbea despre biserică și despre puterea papală folosind cuvinte ce puteau fi auzite doar la clubul iacobinilor. Despre știință, atât de potrivnică Domnului, se exprima ca un om ce și-a petrecut întreaga viață în laborator – Unde mai e simplitatea inimii și smerenia gândului? Acest apărător al sfintei biserici glăsuiește în graiul filozofilor eretici. Luându-și rămas bun de la Joseph de Maistre, care stătea în fața ei într-o atitudine smerită, cu capul înclinat, domnișoara Marthe îi spuse: «Conte, mergeți pe un drum primejdios. Dumneavoastră vorbiți despre biserică într-un grai volterian. Iată un scriitor pe care nu l-am citit, dar care v-ar putea pizmui. Iată ce ne-au dăruit timpurile noi!»

De atunci nu l-a mai primit pe conte. De curând s-a întâmplat un lucru care a amărât-o și mai mult pe domnișoara Marthe. Sora Sulpizia, care în ultimul timp pleca tot mai des prin oraș, a informat-o că cinci sute de mii de franci vor fi de ajuns pentru ca, mituind pe deputații burghezi, mănăstirea St. Bernard să fie repusă în toate drepturile. Domnișoara Marthe respinse cu indignare planul acesta. Ea știa ce face. La ultima audiență, regele o asigurase că zilele camerei deputaților sunt numărate, că Franța izgonită, Franța cerească, Franța pe care o văzuse în Reims în ziua când arhiepiscopul Parisului, ținând crucea în mână, îi făcuse semnul crucii pe fruntea sa de rege, ungându-

I cu mirul sfânt dintr-un potir ce se păstra de zece veacuri la Reims – Franța aceasta se va coborî din nou pe pământ.

«Amintiți-vă, scumpă soră, – îi spunea el – că regele a avut multe de pățimit. Eu sunt Carol al X-lea, dar țineți minte că o femeie tot atât de sfântă ca dumneavoastră, Ioana din Lorena, l-a adus pe Carol al VII-lea la Reims ca să-l încoroneze. Și pe mine, ca și pe Carol al VII-lea, m-au însoțit tot felul de vedenii, iar când arhiepiscopul a luat potirul cu sfântul mir, adus acum zece veacuri din ceruri de o porumbiță ca să fie miruit ca rege păgânul Clovis, am simțit deodată că eu am fost până atunci un păgân care s-a îndoit de existența harului dumnezeiesc; abia atunci mi-a apărut chipul Franței sfinte. Am încetat să mai fiu abătut. Ieșind pe treptele catedralei, am văzut zece mii de scrofuloși care așteptau de la mine vindecarea. Am înțeles marea putere a harului dumnezeiesc.»

Clătinând cu tristețe din cap, domnișoara Marthe răspunse:

«Pământul Franței a ajuns un trup plin de buboale. Ca niște răni cu puroi, fabricile și uzinele care-și înalță coșurile spre cer, hulind pe Dumnezeu, slobozesc mirosuri grele. Acolo trăiesc și se înmulțesc nu oameni, ci viermi. Ei vor nimici frumusețea satelor și fericirea orașelor voastre, ei vor șubrezi și picioarele tronului pe care ședeți.»

Înțeleg pe deplin, scumpe abate, interesul dumneavoastră pentru această minunată domnișoară Marthe. Dumneavoastră îmi cereți amănunte despre moartea ei neașteptată. Moartea ei se datorește unui fapt cu totul neînsemnat și, cum se întâmplă adesea, din punct de vedere omenesc cu totul ne la timp. Ascunse sunt pentru noi căile Domnului. Purtând-o pe sfânta noastră domnișoară, Marthe pe calea încercărilor și curățind-o ca aurul în focul suferințelor, Dumnezeu n-a învrednicit-o să-și vadă visul înfăptuit. Vă puteți închipui că, tocmai acum optsprezece zile, a venit s-o vadă, după lungi ani de despărțire, Antoinette, care a ajuns o fată tânără și frumoasă și, care a uimit-o pe domnișoara Marthe prin ușurătatea ei. Bogata moștenitoare, hotărând liber de averea ei, mărturisi mătușii sale că se mărită cu vicontele de Crousolles, care cumpăraseră una din cele mai mari fabrici din Lyon. La auzul cuvântului «fabrică», domnișoara Marthe tresări. Ea îi spuse cu blândețe că un nobil nu poate fi proprietar de uzină, că pământul,

binecuvântat să rodească și dat de Dumnezeu în stăpânirea nobililor seniori, este singurul fel de avere demnă de un nobil, și că sfătuiește pe nepoată-sa să se mai gândească înainte de a primi cererea în căsătorie.

Veselă ciripind ca o păsărică și îngânând prin grădină cântece cu niște păstorițe din Fongères, domnișoara Antoinette jignează auzul mătușii sale. Apoi sora Sulpizia transmite domnișoarei Marthe rugămintea vicontelui de a fi primit. Vicontele de Crousolles nu fu primit de domnișoara Marthe, în schimb stătu de vorbă cu sora Sulpizia o jumătate de oră.

Seara, după plecarea Antoinettei, domnișoarei Marthe i se făcu rău. Răsuflă anevoie. Se stinse încet de slăbiciune. Anafura primită de mult de la părintele Lacordaire i-a fost pusă în gură cu mare greutate pentru ultima împărtășanie; tuși și smucindu-și capul într-o parte, scuipă trupul Domnului. A doua zi, toate jurnalele vesteau că, la cameră, deputații, chiar și cei mai liberali, votaseră pentru restituirea mănăstirii bernardine, cu toate bunurile ei, fostei starețe. Ziarul *Quotidien* publica și portretul domnișoarei Marthe, numind-o «Steaua milei divine, care răsare din nou deasupra Franței.»

Dar, vai! Blânda noastră domnișoară Marthe zăcea neînsuflețită pe patul ei de călugăriță. Sora Sulpizia îi spală trupul de fecioară. Dumnezeu nu-i dăruise ultima bucurie, dar nici ultima dezamăgire. Vicontele de Crousolles, reprezentantul unei vechi familii de nobili scăpătați, devenit fabricant la Lyon, cu banii primiți din miliardul de aur împărțit emigranților făcuse o faptă pe cât de necugetată, pe atât de necinstită. Cumpărase pe burghezii liberali din cameră, astfel încât nu harul Domnului, ci mita, în valoare de cinci sute de mii de franci, a fost pricina votului pentru restituirea tuturor averilor mănăstirii bernardine. Banii însă au fost cheltuiți zadarnic. Domnișoara Marthe n-ar fi binecuvântat niciodată căsătoria domnului Crousolles cu Antoinette. Ca un cavaler cruciat, ea ar fi murit în fața porților atât de mult doritului Ierusalim. Mormântul Domnului ar fi fost pângărit de mâinile unor călători de jurămintă, dacă ar fi fost cumpărat cu bani burghezi.

Ieri am fost la nuntă. Antoinette era fericită și nepăsătoare. Tânărul viconte purta o simplă redingotă. La vestă îi atârna un lanț gros de aur.

Printre invitați erau și patru bogătași din Lyon. Domnul viconte ciocnea ades cu ei, încercând să le imite gesturile. Redingota, vesta, discursurile fabricanților de mățăsuri din Lyon, drept să vă spun, m-au impresionat cam neplăcut.

Iată scumpe abate, răspunsul la întrebările care v-au interesat. Mi se pare că v-am scris o scrisoare prea lungă. Vă rog să mă iertați. Acum e rândul dumneavoastră, scumpe abate. Veștile care sosesc din Polonia mă îngrijorează foarte mult. Poate că dumneavoastră o să-mi comunicați, cu aceeași siguranță pe care o dovedesc eu în această scrisoare, impresiile dumneavoastră, impresii de vechi parizian, care altă dată a făcut lunga campanie în Spania, cot la cot cu supusa și umila dumneavoastră slugă.

Philibert de Gouges.“

Paganini se întoarce de la Varșovia. Nici el nu mai știa ce se petrece cu dânsul. Intrase într-o nouă perioadă de irosire totală a forțelor și își pierduse din nou glasul. Prima criză a avut-o chiar în ziua când cântase împreună cu Lipinski. Bând, înainte de concert, un pahar cu o băutură răcoritoare, simți cum sângele îi năvălește ciudat în tâmpile și că începe să-l usture în gât. După prima parte a concertului, tânărul pianist polonez Chopin, care-l ascultase pe renumitul violonist cu o admirație mută, îl luă de braț pe Lipinski și intră cu el în cabina artiștilor. Acolo îl găsi pe Paganini cu ochii închiși, prăbușit într-un fotoliu. Se apropie și-l întrebă dacă-l poate ajuta cu ceva. Paganini se uită la amândoi. Lipinski, cu chipul plin de ură, întoarce capul. Paganini voi să-i mulțumească lui Chopin, dar în locul vorbelor de mulțumire, nu scoase decât niște sunete răgușite. Fața lui Chopin se înroși, exprimând confuzie și nedumerire...

Și în a doua parte a concertului Lipinski fu înfrânt. Deși se mai auzeau strigăte răzlețe: „Trăiască Lipinski“, uriașa sală îl aplauda pe Paganini.

Ziarele încercau, prin tot felul de mijloace, să ațâțe vrajba între cei doi violoniști, care altădată apăruseră ca buni prieteni, pe scenă, la Torino.

La 19 iunie, Elsner, directorul Conservatorului din Varșovia, dădu în onoarea lui Paganini un banchet, la care muzicanții din oraș îi oferiră ca

amintire un mic dar – o casetă de aur cu inscripția: „Cavalerului Paganini, din partea admiratorilor săi polonezi”.

Spre dimineață, Paganini se simți și mai rău. Îi încolțise bănuiala că Lipinski urzise ceva ca să-l împiedice să concerteze; starea rea în care se găsea îl opri totuși să stăruie în gândul acesta. Ca să poți strica impresia produsă de muzica lui Paganini era de ajuns un lucru cât de mărunț. A fost oare în stare Lipinski să comită o crimă și să-l otrăvească?

Când generalul Zelynski veni la hotelul „Luxemburg” pentru a-i transmite invitația de a vizita Petersburgul și Moscova, Paganini se afla într-o stare gravă. Paganini refuză cu hotărâre. Grijă pentru Achillino și pentru sănătatea care i se înrăutățise brusc îl silită să părăsească în grabă Varșovia. „Stema orașului vostru reprezintă o sirenă – scrie Paganini pe tăblița albă – orașul vostru m-a fermecat pe de-a-ntregul, dar am făgăduit să mă întorc la timp”.

Iarăși un drum cu diligență și iarăși, ca și la venirea lui la Varșovia, într-o plasă, sus, un sac de piele, cu lanțuri de oțel și cu sigilii uriașe de ceară, atârând pe niște scândurele. Printre alte scrisori se afla și un plic gros, albastru, cu pecete și stemă. Era răspunsul abatelui Xawer Korzenewski:

„Mult stimate și cuvioase frate!

Vă mulțumesc foarte mult pentru amănunțitele informații privitoare la moartea domnișoarei Marthe. Poate că soarta a făcut dinadins să ajung în țara strămoșilor mei. Trei generații din familia Korzenewski și-au făcut studiile în Franța, în sânul ordinului lui Isus, și numai eu, ultimul vlăstar, orfan în fața lui Dumnezeu și a oamenilor (o spun fără să cârtesc), mă aflu pe pământul străbun. Dar, vai! Eu nu simt de loc avântul patriotic de care-s însuflețite rudele mele de sânge. Oamenii îmi par mai degrabă străini și, în cele mai multe cazuri, vrăjmași ai bisericii creștine.

Sociusul³¹ meu, diaconul Koszerski, mi-a dat o seamă de știri pe care vi le transmit, deoarece în curând vă vor fi necesare. Polonia, Lituania și Petersburgul erau, până nu demult, locurile cele mai prielnice pentru

³¹ Ajutor de preot (n. tr.).

activitatea ordinului nostru. Dar vai, acum sunt alte timpuri. Odinioară, Ecaterina cea Mare, răspunzând enciclicei papale din 1773, n-a îngăduit publicarea actului de desființare a ordinului iezuit în hotarele împărăției sale. Lată de ce în Rusia organizația noastră sfântă a putut să trăiască nestingherită. Maiestatea sa nu numai că nu a binevoit să asculte rățăcirile Romei, dar a dorit să deschidă noviciatul ordinului nostru.

Astfel lucrurile au mers bine până în 1815, când imprudentul și prea laicul vostru – aici ai dreptate – conte Joseph de Maistre începu să recruteze în serviciul ordinului pe bătrânele și nobilele principese: Golițâna, Rostopcina, Tolstaia etc. Cum de a putut proceda cu atâta nechibzuință?

Acum nouă ani, Alexandru I a ordonat expulzarea reprezentantului ordinului nostru. Multă apă a curs în acești nouă ani. Dacă ordinul nostru ar fi existat atunci, rășcoalele regimentelor de nobili din Petersburg, chiar în fața palatului, n-ar fi avut loc, iar carbonarii, blestemați de Dumnezeu, nu și-ar mai fi făcut cuib în nord. Nu cred că actualul țar să fie în stare să facă față situației dinlăuntru. Acum nu-i arde de noi. Totuși, în Polonia nu putem duce o activitate fățișă. Lată de ce toate nădejdlile mele sunt legate de Franța. Deoarece această scrisoare, în care vă scriu atât de deschis, vă vine prin poștă, băgați de seamă să o distrugeți, lucru pe care sunt sigur că-l veți face.

Lată mersul evenimentelor. În 1825, la Petersburg, în Piața Senatului, au pierit ultimii carbonari. În prezent, cu ajutorul nostru, încep să se facă razii, pentru a se nimici lojile masonice din Polonia. Ieri, datorită zelului nostru, regimente răsculate au luat drumul Siberiei. Dar cum în Polonia ființează blestemata guvernare constituțională, Nicolae I, actualul împărat al Rusiei, a fost nevoit, înainte de încoronarea sa, care a avut loc în mai anul acesta și a trecut cu bine, să se adreseze justiției seimului polon. Judecata aceasta însă nu l-a mulțumit și nu cred că ar fi putut mulțumi pe cineva. Eu, deși de origine polonă, socot că țarul a avut mai multă dreptate decât toți răsculații polonezi și decât preoții aceia catolici care, nevoind să se înțeleagă cu guvernul rus, au trecut de partea satanicilor răzvrătiți. În măsura în care țarul va ajuta la întărirea bisericii catolice, noi și ordinul

nostru îl vom sprijini.

Maiestatea sa a sosit la Varșovia împreună cu împărăteasa, cu fratele său Mihail și cu moștenitorul tronului, Alexandru. La castel, în sala senatului, odată terminată ceremonia încoronării ca rege al Poloniei, împăratul Nicolae jură credință constituției poloneze, apoi ieși în fața ofițerilor polonezi, prezentându-le, în calitate de camarad de regiment, pe moștenitorul său în vârstă de unsprezece ani, marele duce Alexandru. Îmbrăcat în uniforma polonă a regimentului de pușcași, micul, dar în același timp marele duce, le vorbi ceva repede și stângaci, în limba polonă. Am fost de față la aceste solemnități. Membrii seimului polon au înmănat regelui Nicolae o petiție, cerând desființarea îngrădirilor prevăzute în unele articole din constituție. Acesta declară că socotește codul Napoleon, după care se conduce Polonia, drept un cod diavolesc. El spune pe față: legiuirea aceasta a lui Bonaparte se întemeiază pe revoluția care a dus la ghilotină pe regele legitim al Franței.

Așa s-au petrecut lucrurile. Regele polon Nicolae I părăsi Varșovia în atmosfera rece, ba chiar dușmănoasă, creată de majoritatea cercurilor de nobili poloni. Vă informez că tânărul profesor Wikenti Smoglovski își băgase în cap să înfăptuiască un stat slavon unit, în frunte cu Polonia. El organizase chiar o uniune a tineretului, care plănuia să-l aresteze pe Nicolae I la Varșovia, în timpul serbărilor încoronării. Acum e deportat, împreună cu mulți alții. O parte din ei au izbutit să fugă și au luat drumul Parisului. Cu cea mai apropiată ocazie vă voi trimite lista lor.

Vă aduc la cunoștință toate aceste întâmplări, fiindcă sunt precis informat că la Paris, în ciuda faptului că vă așteptați la ceva rău, se pune la cale o adevărată refacere a Europei. Piosul nostru rege Carol al X-lea, încoronat la Reims, pregătește, după câte știu, refacerea Europei. Nu va trece prea mult timp și sfânta biserică romano-catolică. Prin rugăciunile preasfințitului părinte, cardinalul Roothaan, va ridica altare glorioase peste tot, unde mai ieri își făcuseră cuiburile iacobinii și revoluționarii profanatori. Numai de l-ar milui Domnul pe marchizul Polignac – acum îndepărtat, în mod cuviincios, la Londra – și de i-ar da puterea necesară regelui Carol al X-lea să aplice până la capăt legea pentru pedepsirea profanatorilor religiei, pentru restabilirea averilor,

pentru înființarea de noi colegii și pentru încredințarea întregii educații a tinerelor generații franceze, nouă.

Din scrisoarea cuvioșiei voastre, cu privire la moartea domnișoarei Marthe, răzbat adânci accente de tristețe pur omenească. Vă recomand să țineți seama mai mult de rezultatele luptei și nicidecum de sentimentele personale.

Curtea de la Viena și curtea franceză au interese comune. Vă atrag atenția asupra faptului că la Paris și la Lyon se află cuiburi de profanatori, unde iacobinii și carbonarii călesc din nou piroane pentru a răstigni a doua oară pe Domnul nostru Isus Christos. Iată de ce puternicul și sfântul nostru ordin se împarte în Franța în două secțiuni: cea din Paris și cea din Lyon. În răsărit suntem organizați la fel: secțiunea din Varșovia și secțiunea din Vilna. Vă atrag atenția și asupra faptului că în Polonia există acum un curent de idei care justifică excesele patriotismului. Polonia este împărțită în două și se aseamănă lui Isus cel răstignit. Învierea Poloniei e socotită aici ca o cauză religioasă, iar credința aceasta tulbură nu numai mințile tinerilor, ci și ale multor reprezentanți respectabili și bătrâni ai adevăratei nobilimi polone. Toate aceste considerații, fapte și planuri, vi le comunic pentru a vă face o idee despre starea de spirit de la noi, și pentru a-mi comunica din timp în ce fel și când se produce în Franța acea schimbare sortită să readucă Europa la timpurile lui Ludovic cel Sfânt.

Am apreciat foarte mult ultimele rânduri ale scrisorii cuvioșiei voastre. Trebuie să știți că Polonia și-a pus mare nădejde în Franța. Singur regele Franței ar putea reînvia în Polonia puterea de neclintit a bisericii, care s-a dovedit a fi epoca cea mai fericită pentru chinuita suflare omenească. Să nu uităm, dragul meu, că guvernele și regimurile sunt schimbătoare, biserica însă rămâne veșnică.

Și acum o mică chestiune. La Varșovia a sosit, pentru a da concerte, un oarecare Paganini. V-am scris mai înainte că un tânăr nobil polonez din Varșovia, în vârstă de douăzeci de ani, Frederic Chopin, are de gând să plece în Babilonul francez. Aflat sub otrăvitoare înrăurire a muzicianului Ziwny, care-i un posedat al demonului ebraic, tânărul acesta strălucit este pe de o parte un adevărat fiu al bisericii, dar pe de altă parte e înzestrat cu talentul diavolesc al veacului de astăzi, nutrind

o nemărginită tristețe pricinuită de inaccesibilitatea fericirii pământești. Când domnul Chopin va sosi la Paris, țineți-l sub observație și încredințați-l unui bun duhovnic. Se prea poate să izbutesc a-l opri în Polonia, dacă providența nu va hotărî în viitoarele șase luni schimbarea suveranilor din Europa și nu va împiedica pe regele Carol al X-lea să-și îndeplinească planul măreț: reînvierea epocii lui Ludovic cel Sfânt, pentru omenirea sfâșiată de iacobini.

I-am văzut pe acești doi oameni – pe domnul Chopin și pe violonistul italian Paganini – împreună. Întâmplător i-am auzit discutând. Cât de departe sunt năzuințele lor muzicale de înălțătoarea simplitate a pioasei muzici de orgă! Duhul muzicii fără Dumnezeu se înscăunează în instrumentul folosit de domnul Chopin ca și în acela folosit de domnul Paganini. Prin ele răsună ispita diavolului. Amândoi sunt stăpâniți de spiritul secolului; prințul întunericii și-a întins aripile deasupra lor. Eu însumi am văzut cum femeii pioase, întorcându-se de la concertele acestea păgâne, își pierdeau obișnuita simplitate a credinței, fiind stăpânite de o tulburare plină de păcate.

Toate lucrurile acestea mă pun serios pe gânduri. Am încercat să șterg impresia lăsată de muzica îngrozitorului violonist. I-am pus în cale pe reprezentantul ordinului nostru, pe violonistul Lipinski. Boala, sau mai știu eu ce, l-au făcut pe Lipinski să cânte fără viață, iar culoarea pământie a feței lui dovedea că e suferind. Din această pricină, la 19 iunie, masonii și evreul Eliazar, care prin uneltirile iacobinilor a ajuns director al Conservatorului din Varșovia, i-a dăruit „cavalerului Paganini” o tabacheră de aur, cu o inscripție mișcătoare și cu un semn diavolesc.

Am informații că s-a făcut totul pentru ca domnul Paganini să plece la Moscova și la Petersburg. El a refuzat, deși propunerile erau foarte surâzătoare. Am vești că domnul Paganini plănuiește să meargă la Paris. Să nu slăbiți din ochi pe lighioana asta primejdioasă! Că nu degeaba e chemat Paganini acolo! Mi se pare însă că e destul de șiret și nu va veni în orașul unde veți ști să-i puneți la cale prăbușirea definitivă, dacă cumva va birui planul celor de la Pavilionul Marsan, planul sfinților părinți care ocrotesc Franța și pe cucernicul rege Carol al X-lea.

Cunosc unele din proiectele omului acesta. Epistola va ajunge în mâinile cuvioșiei voastre printr-un tânăr adept al ordinului nostru, care are minunate recomandări de la Viena, canonicul Novi, căruia îi trimit ca prim adresant rândurile acestea. Personal, vă va spune mai bine decât mine cine este violonistul acesta. Novi și Paganini sunt din Genova. După cum știți, portul acesta maritim are de mult faima că cei osândiți la galerele lui nu mai văd niciodată uscatul. Novi susține totuși, și eu îl cred, că domnul Paganini a fost ocnaș, că pe grumaz i se văd urmele lanțului de fier și că, într-o noapte cumplită, ocnașul acesta și-a vândut sufletul necuratului. Prin urmare, vedeți și cuvioșia voastră, că însuși un compatriot, care cunoaște obârșia acestui talent diavolesc, mărturisește împotriva lui.

Revenind în sânul sfintei biserici catolice, Paganini, acest ocnaș primejdios, a iscat adânci tulburări în suflete, strecurând oamenilor tot soiul de gânduri nebunești, când atinge cu arcușul drăcesc vioara vrăjită de diavol. Muzica lui e de o mie de ori mai primejdioasă decât o sută de predici iacobine. Am auzit că la Paris s-a ivit un duh satanic, că unele capete smintite, din rândul tinerilor literați, au înălțat steagul așa-zisului romantism. Țineți minte, însă, că ceea ce astăzi se cheamă romantism mâine se va numi revoluție. Aceasta e nu numai părerea mea, dar și a întregii congregații. Dacă ați citit ultima circulară, atunci știți bine că aceasta este și părerea preasfântului părinte Roothaan. Novi, care vă va aduce scrisoarea, are misiunea de a urmări pas cu pas pe violonist. Vă rog să faceți tot ce e cu putință ca în noul Babilon în care trăiți, până la preschimbarea lui în capitala bisericii universale, să se împiedice înrâurirea nefastă a viorii diabolice, prin semnul crucii, al sabiei și al securii marelui pontif.

Vă rog să-l primiți pe tânărul slujitor plin de râvnă al ordinului nostru, pe Novi, să-l ascultați și să-l găzduiți. Ajutați-l ca prin mijlocirea cuvioșiei voastre, să poată înfăptui tot ceea ce s-a hotărât la Roma.

*Abatele Xawer Korzenewski, robul lui Dumnezeu,
coadjutor³² al Sfintului Ordin al lui Isus.”*

³² A doua treaptă în ierarhia ordinului iezuiților (n. tr.).

Capitolul 26

PE MALURILE UNUI MARE FLUVIU

Urbani și Harris îl însoțeau pe maestro în călătoria sa la Breslau.

Aici i se oferi prilejul de a reînnoa vechile sale legături italiene.

La Neapole trăia un vechi prieten al său, din lumea teatrelor, Onorio de Vito. Înмânând lui Paganini o scrisoare din partea acestuia, Urbani îl rugă să-i răspundă. „E doar un vechi amic din Italia și un admirator al talentului dumneavoastră, maestro”. Corespondența cu Italia începu din nou. Scrisorile zburau peste mai multe granițe. Adresele erau completate de Urbani, fiindcă Paganini avea un scris urât.

Signor Onorio își adună prietenii din Neapole. Scrisorile lui signor Paganini fură citite în culisele teatrului „Argentina”: iată cum un simplu violonist italian ajunge gloria patriei sale, cum împărații și regii îl poftesc să cânte la serbările lor și la încoronări.

Signor Novi primea copia fiecărei scrisori. Ura lui împotriva lui Paganini sporea odată cu gloria marelui violonist. Dar signor Novi era supravegheat, la rândul său, de către signor Urbani. Acesta avea instrucțiuni să-l ferească pe signor Paganini de signor Novi, ca de ciumă. Signor Urbani nu știa cine e signor Novi; signor Novi însă știa prea bine cine este signor Urbani. După sosirea sa în capitala Habsburgilor, Novi îl văzuse pe Urbani numai de două ori. Exista o a treia persoană care cârmuia pornirile și căile acestor doi oameni. Dar și această persoană era doar mâna altei puteri. Signor Novi avea o misiune importantă și grea. Era tare speriat căci i se poruncise să-l ocrotească pe Paganini, în timp ce el nu dorea decât să-i taie beregata. Om mediocru, signor Novi era întruchiparea vrăjmășiei organice a omului fără talent față de talentul adevărat. Urbani avea misiunea ca, la momentul potrivit, să împiedice cu orice preț călătoriile lui Paganini în Europa. Clipa aceea nu sosisese încă, iar vechea disciplină iezuită nu-i

îngăduia lui Urbani să facă niciun pas din proprie inițiativă.

Când era chinuit de dorul prietenilor rămași în Italia, când își amintea de cei care au luptat pentru libertatea Italiei și putrezeau acum prin închisori, Paganini se adresa din ce în ce mai des zâmbitorului și prietenosului Urbani. Paganini tânjea de dorul patriei, iar Urbani cunoștea fiecare familie din Genova, fiecare casă din Veneția și pe toți amicii napolitani ai lui signor Paganini. El le știa pe toate fetele sărutate de maestro la Milano și, ca un adevărat soldat apropiat de familia comandantului, îl ocrotea pe Achillino în fața schimbărilor neașteptate ale soartei. Paganini se obișnuise cu Urbani, cu călătoriile făcute împreună cu Harris, Urbani, Achillino și bătrâna dădacă.

Mai demult, pe când era la Genova, venise la el un băiețuș înzestrat, Camillo Sivori³³. În trei zile, Paganini izbutise să îndrepte toate cusururile de interpretare ale micului violonist. Acum auzi că Sivori păstra cu sfințenie amintirea acelor prime lecții date de Paganini. De la Breslau fură însoțiți de violoncelistul Gaetano Giandelli. Acesta părăsise Italia, unde tatăl său, carbonar, pierise în închisoare. El învățase violoncelul la Viena și acum pornise să cutreiere lumea pe urmele maestrului iubit, luptând din greu cu necazurile. Adesea, flămând și ostenit, venea la Paganini după vreun sfat bun. Un venețian, Trivelli, se interesă de tânărul Gaetano. Paganini îi scrisese tot prin signor Urbani că au făcut împreună un drum lung, străbătând timp de trei luni douăzeci de orașe: Darmstadt, Lipsca (de data aceasta cucerită de arta violonistului), Mannheim, Halle, Magdeburg, Erfurt, Gotha, Halberstadt, Dessau, Weimar, Würzburg, Rudolfstadt, Coburg, Bamberg, Augsburg, Nürnberg, Regensburg, Stuttgart, Düsseldorf și în sfârșit Frankfurt, unde s-au oprit pentru mai mult timp.

Tânărului Giandelli nu-i trecea prin minte să-i vorbească lui Paganini despre sărăcia lui. Uneori, Urbani îi dădea bani. Dar dacă diligența era plătită de Urbani și trecută în contul cheltuielilor de drum ale maestrului, Giandelli n-avea de unde plăti hotelul în care trebuia să locuiască mai multe luni la Frankfurt. Pe de altă parte, signor Paganini îi spusese răspicat că nu-i îngăduie să cânte la vreun concert decât

³³ Celebru violonist francez din secolul XIX (n. tr.).

după ce va fi isprăvit o lucrare ce-i cere trei luni. Nicio ieșire. Îmbujorându-se ca o fetișcană, Giandelli își deschise inima lui Harris, care părea foarte distrat. Îl auzise oare? Fără îndoială, fiindcă îi răspunse:

— Primul concert la Frankfurt va fi dat de maestro în folosul dumatile.

— Cum, fără nicio rugămintă din parte-mi?

— Da! el s-a gândit de mult la asta – spuse Harris. Sala a și fost închiriată.

Și Harris îi arată carnețelul în care Paganini notase cu mâna lui: „Să nu uit: la Frankfurt, primul concert în folosul lui Giandelli”.

Trecu o lună, Giandelli era bogat. Primise opt mii de florini, ceea ce-i asigura doi ani de viață.

Paganini căzu din nou la pat. Boala ținu trei săptămâni.

Chiar în ziua în care publicul din Frankfurt aștepta concertul în sfârșit anunțat, dădaca, respectabila doamnă Weisshaupt, purtând o bonetă pe cap, aduse la căpătâiul suferindului pe omulețul care acum mergea cu pași vârtoși și apăsăți și ai cărui ochi, privindu-și părintele, scânteiau de bucurie.

— L-am spart, l-am spart! – striga el, cu o expresie de nemaipomenită bucurie, de parcă ar fi săvârșit cine știe ce lucru important.

Paganini căută spre dădacă, întrebând-o din ochi ce se întâmplase. Ea amuțise, neștiind ce-o să spună tatăl la auzul isprăvii băiatului, care, după ce spărsese cu lopățica un ciubăr din grădină, îi povestea cu mândrie fapta, ca și cum ar fi fost ceva vrednic de laudă. Mai târziu, Paganini începu să scrie. Băiatul socoti că tatăl său trage linii prea subțirele: se vede că tata nu prea se pricepe la scris, face cârlige, cerculețe. N-ar fi mai bine dacă el și-ar înmuia degetul în cerneală și ar trage de-a dreptul cu degetul pe hârtiile lui taică-său? Așa ar scrie mai frumos și mai gros. Paganini nici nu prinsese bine de veste și toate scrisorile de pe masa de lucru fură umplute de mâzgălituri; cele mai importante acte, afișele și programele erau acum cu pete de cerneală. Băiatul râdea, vrând să-l convingă că avusese dreptate, că tată-său era foarte neîndemânatic la scris.

„Așa sfârșești mai degrabă”, era gata să spună acest glas vesel și ștrengar. Fräulein Weisshaupt era îngrozită. Și nu atât de năzdrăvănia băiatului cât și de faptul că Paganini era de acord cu băiețașul. Era parcă un complot al celor doi bărbați, unul mare și altul micuț, împotriva bunei rânduiei din casă.

Signor Paganini fu însă aspru pedepsit: se apropie ora concertului și el nu-și găsi hainele. În sfârșit, un ciorap fu găsit sub pernă, pantalonii fură descoperiți în dosul garderobului, de unde Harris abia îi putu trage cu bastonul. Erau mototoliți și plini de praf: nu puteau fi îmbrăcați așa. Concertul trebuia să înceapă; Paganini ar fi trebuit să fie pe scenă, dar căutatul mergea mai departe, cu un succes destul de anevoios.

Micul Achillino era și el îngrijorat. Întindea mânuțele, își împreuna palmele ca să-și aducă aminte unde ascunsese lucrurile. Ajutând tatălui, avea un aer atât de îngrijorat, încât Paganini se porni pe râs până îl apucă tusea și, hohotind, se aruncă într-un fotoliu.

Publicul din vechiul Frankfurt, atât de educat, era mirat de această atitudine nepoliticoasă a lui signor Paganini. Dar iată că, în sfârșit, cu un ceas peste ora fixată, el se ivi voios și rumen la față. Concertul se desfășură minunat.

Paganini cântă din Mozart și concertul pentru vioară al lui Rode. Publicul uitase de nerăbdarea de până atunci. Nu se urnise nimeni de la locul său; toți erau gata să-l aștepte, chiar și până în zori, din momentul ce concertul nu fusese amânat...

Ce minunat oraș e Frankfurtul! De dragul lui își îngădui o mică libertate în privința programului. După ce execută bucățile anunțate, drept răspuns ovațiilor furtunoase ce urmau, Paganini cântă o lucrare cu totul necunoscută până atunci. Observă, parcă pentru prima dată, o atenție covârșitoare și, nemișcat, simți că sala e vrednică de dânsul. Frankfurtul era vestit pentru excepționala sa cultură muzicală. Publicul din sală socotea prezența sa în oraș ca o fericire nespusă, ca un fel de înălțare a vieții acelora care îl ascultau. Încordarea cu totul deosebită a sălii îl cuprinse și pe artist, făcându-l să priceapă starea sufletească a celor din sală. Între artist și public se înfiripă o legătură invizibilă și nespus de, tainică, în care simțămintele tuturor se contopiseră parcă într-o singură ființă. Ochii artistului nu ținteau pe nimeni; el vedea în

fața sa o mare de ochi strălucitori, mai degrabă simțind decât văzând nobila încordare a tuturor acestor chipuri. Ar fi dorit să aducă acestor oameni aceeași bucurie pe care și-o dorea și lui. Și atunci, execută un cântecel napolitan, pe care-l auzise cândva pe țărmul mării, cocoțat cu Achillino pe o stâncă. Iar cântecul acesta, *O! mamă*, era tocmai acela pe care Achillino îl cânta cel mai bine ori de câte ori, plimbându-se prin odaie cu mâinile la spate, credea că nu-l ascultă nimeni. Achillino îl îngâna doar pentru sine; Paganini îl cânta pentru ceilalți. Când îl isprăvi, simți că e aruncat în sus. Dezmeticindu-se, se văzu purtat pe brațe de membrii orchestrei care, părăsindu-și instrumentele pe scenă, năvăliseră spre el și apoi îl duseră așa pe sus până la trăsură.

În anul acela Paganini părăsi Frankfurtul doar o singură dată pentru a pleca în Bavaria. Fusesse poftit de o doamnă printr-o epistolă, scrisă pe o hârtie albastru-închis, cu coroană regală.

Sosi cu impresarul său german, domnul Guriol. Locotenentul Guriol strecurase din vreme în gazetele din München o scurtă informație privitoare la sosirea lui Paganini. Discret, dar cu amănunte, tânărul locotenent aducea la cunoștința cetățenilor din capitala Bavariei că signor Paganini este victima unor ciudate ponegriri. Nimic din purtarea sau felul său de a cânta nu dovedește că are vreun gând rău sau un caracter diavolesc. Dimpotrivă, Paganini, este nu numai un mare muzician, dar și un om de inimă, un model de cea mai înaltă omenie.

Concertul avu loc la castelul regal Tegerensee. Acolo se adunară, după vânătoare, reprezentanții tineretului militar, alături de cunosătorii de artă ai Münchenului – pictori, muzicieni, poeți – și, în sfârșit, păzitorii pinacotecii din München, atât de dragă bavarezilor. Tuturor le rămase întipărită în minte o întâmplare neobișnuită.

Ferestrele mari ale castelului erau larg deschise. Paganini, așteptând să fie chemat pe scenă, auzi strigăte, zgomote și niște glasuri pline de nerăbdare. Larma venea dinspre pădure și dinspre lac. Văzu apoi cum majordomul aleargă la regină. „Regina le dă voie să intre!“, au fost cuvintele pe care acesta le spuse unui bărbat voinic, în haină verde și cu o pălărie tiroleză.

În clipa în care Paganini apăru pe scenă, sala imensă, plină de un public elegant, amuți. În tăcerea care urmă, se auziră pașii vârtoși a

șase sute de oameni zdraveni, țărani, pescari și vânători. Aflaseră despre sosirea marelui violonist mai demult și erau în fierbere încă de dimineață. Paganini străbătuse aproape toate meleagurile germane și fusese văzut pe drumurile Bavariei. Faima lui îi tulburase. De aceea și ceruseră reginei să le îngăduie să privească și să asculte această minune. Se opriră pe lângă uși. De asemenea, prin ferestrele larg deschise, Paganini văzu altă puzderie de lume, care se îngrămădise pe malul lacului, până spre marginea pădurii...

La 27 noiembrie plecă din München. Din Polonia soseau unele vești neliniștitoare. La Frankfurt, în palatul generalului polonez Zelynski, ajuns acum moșier german, întâlni din nou pe omul cu păr castaniu deschis și cu ochii albaștri. Își aminti că-l văzuse la Varșovia. Era pianistul polonez Frederic Chopin, în drum spre Paris.

Harris citi, cuprins de mirare, niște însemnări uitate pe masă.

„Am reușit adesea să-mi farmec ascultătorii. Cu toate acestea nu sunt mulțumit de mine însumi și sunt tulburat, fiindcă aplauzele, oricare ar fi ele, nu mă pot face să mă mint singur. Deși publicul primește plin de încântare arta mea, totuși eu sunt mai nemulțumit ca niciodată. Dacă mi-aș recăpăta vocea, ceea ce ar fi un semn de sănătate, aș putea să le împărtășesc și lor nemulțumirea pe care o încerc acum față de mine însumi. E groaznic ceea ce se întâmplă. N-am destule cuvinte să condamn ceea ce s-a făcut pentru a mi se distruge glasul. La fiecare concert, pierd forțe uriase. Câteodată, după un ceas de cântat la vioară, rămân leșinat o zi întreagă. Fiecare concert îmi răpește un an din viață și, cu toate acestea, rog natura să fie cât mai milostivă cu mine; pentru arta mea sunt gata să-mi dăruiesc și sănătatea și viața. În capitala capitalelor voi apare însă numai atunci când ceea ce mi-am pus în gând se va putea îndeplini”.

„Așadar, cugetă Harris, mai avem până la Paris!”

Și totuși părăsiră Frankfurtul. Și iarăși trei trăsură stârneau praful pe drum, iar hotarele Franței se aflau din ce în ce mai aproape.

Ziarele din Frankfurt publicară o știre scurtă. „De curând s-a răspândit zvonul că Paganini pleacă la Paris. Judecând după ziarele franceze, toți amatorii de muzică din capitala Franței îl așteaptă cu nerăbdare. Paganini le-a înșelat însă nădejdlile, îndreptându-se pe

neașteptate spre Olanda”

„Se zice că ar fi ahtiat de bani și că nu s-ar fi înțelea la preț – menționa *Gazette musicale* din Paris. Lăcomia aceasta, însă, i se iartă ușor, fiindcă întâmplător am aflat că Paganini adună avere pentru fiul său, în vârstă de patru ani, pe care-l iubește din tot sufletul”.

Urbani însemna și el:

„Când s-a îmbolnăvit Achillino, maestro era înnebunit. Se părea că nu va îndura neliniștea ce-l copleșea. Plătea sume uriașe medicilor și mai că n-a zdruncinat pe de-antregul sănătatea băiatului, înconjurându-se cu tot soiul de escroci, lacomi de bani, care prelungeau dinadins boala copilului.

Signor Paganini n-a chemat însă nici măcar o singură dată preotul. N-a pomenit niciodată numele lui Dumnezeu și nici în cea mai mare deznădejde nu s-a gândit să se roage.

La Frankfurt, signorino, rămas singur cu Greta, fata din casă, a răcit din vina ei. Când Paganini reveni și află de boala copilului, el urcă scara cu o figură atât de îngrozitoare, încât m-am temut să nu-și piardă mințile. De fapt, aflase de boala lui Achillino încă de la Aachen. Întrerupse de îndată concertul, gonise aproape să omoare o duzină de cai și, sosind acasă, bătu în ușă cu atâta furie, de-i frânse ivărul și-i sparse geamurile. Își văzu îngerașul culcat pe pernele cu dantelă și acoperit cu plapuma roz. Fräulein Weisshaupt încercă să-l potolească, asigurându-l că nu mai e bolnav. Signor Paganini era încă neliniștit. El spuse guvernantei: «Signora, marele dumneavoastră Goethe, fiind ministru în ducatul Weimar, a semnat condamnarea la moarte a unei fete fiindcă nu-și îngrijise copilul. Ducele însuși se îndoia dacă trebuie sau nu să aprobe osânda, când domnul Goethe sosi de la vânătoare îmbrăcat în costum de vânător. Citind propunerea judecătorilor de a o condamna la moarte, Goethe contrasemnă sentința: *Auch ich!* Fata fu decapitată. Așa încât și eu vă spun: *Auch ich, Fräulein*³⁴, și cu un gest foarte brutal îi arată că e gata să-i taie gâtul».

Urbani și Harris începeau să nu se mai înțeleagă. Lui Harris i se părea că Paganini are mai multă încredere în Urbani. „E și firesc, gândea el, e

³⁴ Și eu, domnișoară – în limba germană (n. tr.).

doar italian și poate chiar carbonar”.

Ziarele publicau ultimele vești despre sosirea regelui Neapolelui la Paris. Toate bârfelile șoptite doar la ureche ajungeau până la Harris. Râzând, el îi povesti lui Paganini la o masă că la Paris, la banchetul dat de ducele Philippe d'Orleans în onoarea perechii regale napolitane, un invitat făcuse o glumă, care apoi a făcut ocolul Parisului. „Iată o seară cu adevărat napolitană! spusese invitatul. De ce? întrebuse Carol al X-lea. Fiindcă dansăm pe un adevărat vulcan!”

Paganini nu răspunse nimic.

El alegea pentru concerte cele mai neînsemnate orașe germane. Harris se pierdea în fel și fel de presupuneri, îl privea cu gelozie pe Urbani, care părea să știe dinainte itinerariile zilelor următoare. Tot felul de scrisori îi erau aduse de către necunoscuți. Paganini nu mai scria nimic prin poștă. Zvonuri despre reînființarea ventelor carbonare în Italia ajunseră până la Harris. Cu toate acestea, se vorbea pe față despre trecerea deplină a puterii în mâinile iezuiților, atât la Roma, cât și în oricare altă parte unde se întindea autoritatea marelui pontif de la Roma. Numele înfricoșător al lui Roothaan, papa cel negru, flutura pe buzele tuturor.

La Aachen, signor Paganini fu găzduit într-o casă particulară și porunci să se facă foc în cămin. Harris văzu apoi cum maestrul, ținând pe genunchi o cutie de piele, dădea pe foc teancuri de plicuri și scrisori.

Torino și Genova deveniseră cuibul celor mai de temut oameni din lume. La Genova era cartierul general al iezuiților. Din aceste două orașe porneau ramificații puternice spre toate ungherele Italiei. Cea mai primejdioasă rămânea însă organizația „călugărilor ignoranți”, care predica închiderea silnică a școlilor, arderea cărților și suprimarea celor mai primejdioși învățați, care luptau pentru libertatea științei.

Paganini știa bine că veștile privitoare la caznele cu fierul roșu, la tragerea pe roată și sfârtecarea în public erau pe de-a-ntregul adevărate.

Victor Emanuel I deschise congresul inginerilor italieni cu propunerea de a arunca în aer minunatul pod de peste Po, numai pentru motivul că fusese construit de Napoleon. Paganini încetă să mai scrie la Genova.

Fugind din Italia, după moartea tatălui său, Fontana Pino se îndreptă în taină spre nord. Paganini avu cu el o lungă convorbire într-un mic hotel. Pino mergea la Paris, unde izbutise să-și strămute toată averea. El povesti că la Genova, în Piața Nouă, se adunau în număr mare spionii și, încercuind întreaga piață, discutau deschis programul lor pentru a doua zi. După care se împrăștiau în grupuri. Poliția secretă întreținea case de toleranță și spelunci, unde erau permise jocurile de noroc. Cel care aducea gazete sau cărți din străinătate era pedepsit cu cel puțin cinci ani muncă silnică, iar dacă printre ele se afla vreo carte franțuzească antireligioasă sau antimonarhică, era condamnat chiar la moarte. Signor Antonio Paganini închiriasse unui spion austriac odaia în care, odinioară, Niccolo Paganini învățase să cânte la vioară.

În timp ce Pino își depăna povestea, micul Achillino țipă:

— Un șobolan, un șobolan! – apoi, arătând spre ciucurii draperiei de la ușă care se mișcau, apucă un sfeșnic și lovi marginea draperiei. Se auzi un vaiet. De după draperie apăru, șchiopătând, Urbani.

— Ce faci dumneata acolo? – strigă Paganini.

— Din cămin zboară scânteii. Și tocmai aici e gura hornului – răspunse liniștit Urbani, amenințând cu degetul pe micul Achillino.

Din ziua aceea Harris birui. După plecarea lui Pino, Paganini cercetă gura hornului. Era întocmai cum spusese Urbani: săreau scânteii și odaia se umplea de fum. Dar de ce alesese Urbani tocmai momentul când Pino îi vorbea despre Genova și despre casa părintească?

Urmară zile de apăsătoare îndoială pentru Paganini. Nu mai dădea concerte. Dintr-o dată încetară și vizitele prietenilor. Se opri chiar și corespondența. Vreo patru zile nu mai apăărură gazetele – și apoi, pe neașteptate, o scurtă comunicare: regele Carol al X-lea părăsise, încă cu trei săptămâni înainte, Parisul, având o destinație necunoscută, iar ducele Louis-Philippe d'Orleans fusese numit locțiitor vremelnic. Cine îl numise și ce se petrecuse în Franța? Abia peste câteva zile lucrurile se lămuriră. În zilele lui iulie, Parisul se acoperise de baricade. Puterea lui Carol al X-lea căzuse.

— Sfinții părinți și-au greșit socotelile – spuse Paganini. În locul puterii absolute a regelui și a bisericii li s-a răspuns cu focuri de artilerie și lupte pe baricade. Acum ne putem gândi s-o pornim spre

Franța.

Lucrul nu era încă cu putință. Granițele erau închise.

Paganini se odihnea. Ems, din nou Frankfurt, pe urmă Baden și iarăși Frankfurt pe neașteptate, sănătatea i se îmbunătățește, într-o stațiune climaterică putea să-și vadă mai ușor compatrioții, după cum, într-un asemenea loc, și întâlnirea cu dușmanii era mai puțin primejdioasă.

La Frankfurt îl aștepta o scrisoare de la Fontana Pino: „E nevoie să vii la Paris pentru a împrăști zvonurile. Signor Paer a fost primit în audiență la rege”. Influența ce o exercita Paer la Paris – acum inspector al instituțiilor muzicale din Franța și compozitorul curții regale – era cu totul neobișnuită. Noul suveran, Louis-Philippe d’Orleans, care își luase titlul de rege, primise foarte bine pe signor Fernando. Signor Paer avea însă cele mai proaste vești despre Paganini. Un om care și-a pierdut vioara la cărți nu mai are dreptul să pună a doua oară mâna pe ea. Un asemenea gest merită tot disprețul. Un articol tăiat din *Revue musicale* însoțea scrisoarea lui Fontana Pino. Acolo se spunea că signor Paganini, în timpul călătoriilor sale prin orașele germane, se pregătește pentru Paris, unde are de gând să execute prelucrarea unei teme muzicale de Spohr. Se mai spunea că Spohr a protestat, arătând că n-a dat nicio încuviințare lui signor Paganini ca să folosească această temă și că, dacă signor Paganini se ocupă cu furtișagul, împotriva furtișagului sunt anumite legi.

„Ce frumoase lucruri mă așteaptă la Paris, gândi Paganini. Dar cum să fac cu bătrânul Paer. Trebuie să-l conving în adevăr. Altfel, nu este chip să plec la Paris”. Își aminti că Chopin avusese o scrisoare de recomandare către Paer.

La Frankfurt făcu o cunoștință ciudată. Cartea de vizită îl anunța pe doctorul Koreff, medicul personal al maiestății sale regele Prusiei și prietenul de curând răposatului și prea puțin norocosului compozitor Amadeus Hoffmann³⁵. El îi istorisi că Hofmann, autorul povestirii *Frații Serapion*, l-ar fi înfățișat pe el, Koreff, în personajul unuia din povestitori, sub numele de Vincent. În nuvelele fantastice ale acestui

³⁵ E. T. A. Hoffmann, scriitor german de la începutul sec. XIX, unul din făuritorii romantismului german, autor de povestiri fantastice. A fost și compozitor și desenator (n. tr.).

sciitor și-a găsit locul și compatriotul lui Paganini, contele Cosio, despre care se povestea că distrugea viorile într-un mod barbar și pe care Hoffmann l-a întruchipat în personajul consilierului Kresspel.

— Cât e de neadevărat! — spuse Paganini.

Și încercă să zugrăvească adevăratul chip al bătrânului Cosio, dar Koreff arăta o „completă nepăsare față de adevăr”.

După această întâmplare Paganini renunță la gândul de a mai consulta pe acest renumit dar cam ciudat medic, mai ales că sănătatea i se îmbunătățise simțitor.

Începură să sosească vești care dovedeau că urmările Revoluției Franceze se făcuseră simțite până în răsărit. Polonia se răzvrătise împotriva țarului Nicolae I. Pașkevici asediase Varșovia. În celelalte țări situația era din ce în ce mai tulbure. Belgia se răsculase și ea, iar ultimele știri primite în taină din Italia vesteau că Parma, Modena, Bologna erau și ele cuprinse de rășcoalele carbonarilor.

Toată lumea privea cu nădejde spre Franța, care readucea la viață tinerețea noului veac. Franța va ajuta desigur pe polonezi, va sprijini și pe belgieni și, fără îndoială, va întinde mâna și popoarelor din Italia. Dar la tribună, în camera deputaților, își făcu apariția un bătrân bancher posomorât și aspru, ministru al regelui Louis-Philippe, care declară că regele francez aparține doar Franței, iar Franța nu are de gând să se amestece în mișcările revoluționare ale altor popoare.

Declarația asta a fost ca un duș rece pentru capetele înfierbântate.

„E doar momentul potrivit, gândi Paganini, să pornim spre Franța”.

Capitolul 27

ELEVUL ȘI PROFESORUL

— Așadar, tăgăduiești tot ce se spune despre tine? — îl întrebă academicianul și dirijorul orchestrei regale de cameră, monsieur Ferdinand Paer.

Maestrul se plimba prin odaie, în timp ce Paganini, palid și obosit, ședea într-un fotoliu, pe speteaza căruia se răsfirau pletele încârlionțate ale părului său negru.

Paer era îmbrăcat cu o haină de casă de culoare mov, făcând să-i strălucească gulerul alb ca zăpada și cravata albă de mătase. La manșete avea niște butoni cu ametiste enorme, iar acul de cravată avea un ametist la fel de mare, prins în platină. Aceiași ochi de un albastru aprins te făceau să crezi că în vinele omului acestuia curge, în loc de sânge, un metal lichid, viu și luminos, dar în același timp greu și rece. Fața însă îi era de om bătrân.

— Ai fost un izvor de mari amărăciuni pentru mine. Stăteam la îndoială ori de câte ori primeam vești despre tine. Mi se părea că duci o dublă existență. Un Paganini adevărat geniu al muzicii, care salvează pe tinărul Giandelli din mizerie și care ajută zeci de mii de familii aflate în suferință de pe urma inundațiilor, și un alt Paganini, care-și izgonește noaptea în stradă pe nefericita soție — și asta în plină iarnă. Ai murit de prea multe ori. Ziarele răspândeau despre tine atâtea lucruri de necrezut, îți descriau moartea în împrejurări atât de odioase, încât mărturisesc că nici nu-mi mai părea rău de sfârșitul tău prea timpuriu. Nu pricep cum de-ai putut stârni atâta vrăjmășie! Se zice că ești pătimăș după muzica turcească, ceea ce-i o adevărată prostie. Se spune că schingiuiesti minunatele viori ale vechilor maeștri. Despre tine am auzit, deși Pino a tăgăduit-o, că ești rob al celui mai josnic viciu și ai pierdut la cărți minunata ta vioară Guarneri. Trebuie să lămurim împreună toate aceste lucruri ciudate și, după aceea, îți voi propune să mergem la teatru ca să ascultăm pe cântăreața Malibran.

Paganini își închisese pleoapele învinețite. Sosise la Paris abia de o oră. Cu o zi înainte fusese la Lyon. Își amintea cu groază de gărzile din cartierele muncitorești ale acestui oraș înfiorător, unde coșurile unor clădiri uriașe, cu mașini și cazane de aburi, necunoscute în Italia, slobozeau atâta fum și unde oamenii, zeci de mii de oameni, cu chipurile supte și istoviți, îmbrăcați în bluze negre și albastre, zdrențuite, se strecurau în șiruri prin porțile păzite de poliția călare.

Ce fel de țară e aceasta? Ce fel de oraș? Este oare o închisoare sau locul de execuție în care unii reprezentanți ai speței umane sunt nimiciți de către alții?

Niciun oraș din Germania, niciun oraș din Italia nu tulburase imaginația lui Paganini în aceeași măsură ca Parisul! Spre seară, văzu felinarele strălucitoare aprinse cu gaz. Oamenii căutau parcă nesățioși lumina, iar lumina aceasta vie nu semăna nici pe departe cu flacăra gălbuie, liniștită și pâlpâindă a lumânărilor, nici cu luminița candelor și a opaițelor cu ulei. Oamenii se avântau năvalnic tot înainte și, mărind larma tot mai pătrunzătoare și iuțind parcă mișcarea de pe străzi, măsurau strălucirea luminii de seară.

Trecând pe străzile Parisului, Paganini privise cu nesaț mulțimea prin geamurile cupeului. Tinerii partizani ai regelui izgonit, îmbrăcați în haine colorate, purtau felurite semne convenționale: o floare verde la butonieră, o vestă verde sau o pălărie de un verde aprins. Studenții aveau costume ciudate, femeile erau travestite în paji. Trecuse trăsura în care era un bărbat mustăcios. Lumea îl aclamase furtunos și îi zvârlise flori în cale, aplaudând și fluturându-și mâinile. „E un general polonez, îi spusese vizitiul, Parisul e nebun după polonezi”.

Obosit de toate aceste impresii, Paganini abia mai putea să asculte morala bătrânului său maestru.

— De unde au izvorât aceste dușmăanii? Se vorbește despre tine ca despre un om de o bogăție fantastică. Deci e de la sine înțeles invidia acelora cărora le-ai închis drumul spre îmbogățire; de asemenea și ura acelora pe care i-ai strivit cu talentul tău. Nu te-ai lăudat cumva prea mult în fața celor mediocri cu nemaipomenitele tale succese? Să știi că nu trebuie să te pui rău cu acest burghez uriaș cu mai multe capete, care te socotește ca pe un bun al lui. Toate sunt deci explicabile, sunt

de înțeles și se pot repara. Pe mine însă mă frământă altceva; mă neliniștește Paganini cel plăsmuit din atâtea zvonuri. Ia aminte, nu există josnicie ori murdărie care să nu-ți fie pusă în spinare! Pot să-ți arăt – și Paer își îndreaptă mâna spre dulap – imagini din închisoarea care a auzit primele sunete ale viorii tale. N-am să-ți vorbesc despre prostiile pe care le scriu ziariștii francezi. Jules Janin – un om care a avut atâta de suferit de pe urma iezuiților și care și acum e din cale afară de înfricoșat, asemuie muzica ta cu un diavol al deznădejzii, care se zbate zadarnic. Nu cumva există cineva care-ți seamănă, vreun criminal ce-și însușește numele tău? Un fel de umbră ce-ți scapă printre degete, ca umbra lui Ahasverus cel fără de odihnă? Spune-mi! Cu mine poți vorbi deschis; eu vreau să-ți limpezesc situația la Paris; vreau, deși e neînchipuit de greu, să-ți pregătesc aici succesul! Te afli acum în drumul tău spre culme, dar deocamdată ești în fața unor trepte greu de urcat. Se prea poate să-ți frângi gâtul și să nu te mai ridici niciodată! Ce s-a petrecut între tine și ciudatul de Spohr? Secretarul lui e la Paris. După primul tău concert – dacă într-adevăr vei folosi melodiile lui Spohr și dacă vei prelucra concertul lui pentru vioară – te așteaptă un proces la care va lua parte întreg Parisul, vădind pentru scandalul acesta, poate, mai mult interes decât pentru arta ta de violonist... N-ai vreun dușman ascuns? N-ai supărat, oare, vreo persoană supusă și puternică? Nu te-ai certat cu biserica? Gândește-te bine la toate acestea, înainte de a face pașii necesari pentru a apărea pe scenele Parisului. După înfrângerea carbonarilor din Italia, mulți fugari s-au mutat la Paris, dar și aici sunt trași la răspundere! După pieirea zecilor de mii de tineri italieni, trădați în timpul procesului, și după înăbușirea răskoalei carbonare, se încheie acum răfuiala cu spionii. E de ajuns o vorbă scăpată întâmplător și omul cade, lovit ca de o mână necunoscută.

Paganini scoase din haină scurta epistolă a lui Fontana Pino și i-o întinse lui Paer.

— Da! – spuse acesta, după ce o citi. Dacă ți s-a scris la Frankfurt că cineva joacă la Paris rolul lui Paganini, care ar trăi *incongnito*. Se prea poate ca omul acesta să-ți fi făcut atâta rău, încât să-ți fie cu neputință să apari pe scenă înainte de a-ți limpezi situația. Aceste povești

fanteziste despre care-ți scrie prietenul tău nu prevestesc nimic bun. El a făcut foarte bine că n-a grăbit venirea ta la Paris.

Trecură amândoi în sufragerie, unde fură întâmpinați de signora Riccardi, care nu îmbătrânise de loc. Îl mustră pe Paganini că nu-l adusese și pe micul Achillino, pentru a cina împreună. Paer spuse, însă, că poate e mai bine, fiindcă avea de gând să-l răpească pe Paganini pentru toată seara.

— În seara aceasta, la teatrul italian se reprezintă *Otello* și cântă Malibran. Deși soției mele nu-i place să laud alte voci, trebuie să-ți mărturisesc totuși că Malibran și Pasta sunt cele mai mari cântărețe ale lumii. Malibran are un diapazon de trei octave și nu există un singur sunet în care să nu se simtă tot farmecul vocii ei. Ia aminte, însă, că nu vei avea succes la ea, fiindcă e îndrăgostită, ca adevărată spaniolă pătimașă, de violonistul Bériot. Iată rivalul tău. Bériot e un talent neîntrecut. Afară de el, la Paris mai e și Lafont, cu care, se spune, că ai mai dat concerte. Mai este și fratele cântăreței, Alexandre Malibran. Toți sunt violoniști de prima mână, căroră ai să le strici buna dispoziție chiar de la primul concert. Nu mai vorbesc de Baillot și Cherubini. Ai noroc ci a murit Kreutzer! Ai auzit de moartea lui?

Paganini dădu din cap.

— Prin urmare, ține minte, dacă am mai avea pe Kreutzer și pe Rode, atunci, mai bine nu veneai la Paris.

Paer îl privea cu o căutătură iscoditoare. Paganini însă, nepăsător, fără să scoată o vorbă, își ungea o felie de pâine.

— Împreună cu dumneata a venit, mi se pare, și George Harris? — întrebă signora Riccardi.

— Da – răspunse Paganini.

— E un autor de comedii și anecdote?

Paganini izbucni în râs:

— Bine că nu-i de față! Nu-i place de loc să i se amintească de eșecurile lui literare, deși comediile i s-au jucat la Kassel și Hanovra.

— Cine ți l-a recomandat? – întrebă repede Paer.

— L-am cunoscut la consulul englez din Livorno.

— Da, îmi amintesc – spuse Paer. Cine mai e cu tine?

— Urbani, un compatriot de-al nostru.

Paer tăcu. Numele nu-i spunea absolut nimic.

Paganini fu însă cuprins deodată de gânduri. Își aminti întâmplarea cu draperia de la ușă. „Ce căuta el acolo? se întreba din nou Paganini. Și de ce e atât de posomorit în ultimele zile?”

Signorei Riccardi nu-i scăpă umbra acestui gând pe fața lui Paganini. Ea încercă să-l readucă pe Paganini la o dispoziție mai bună, schimbând cursul conversației. Începură să vorbească despre teatru și Paganini pomeni numele lui Rossini. A fost de ajuns pentru ca fața lui Paer să se întristeze dintr-o dată. Signora Riccardi aruncă o privire bărbatului ei, căutând iarăși, printr-o bruscă schimbare a conversației, să-i abată gândurile. Paganini simți că făcuse o gafă.

Sculându-se de la masă, văzură că până să plece la operă mai erau aproape două ore. Paganini și Paer se retraseră din nou în salonaș. Paer luă de pe etajeră o broșură și i-o întinse lui Paganini, spunând:

— Iată răspunsul la întrebarea ta despre Rossini.

Paganini citi în fugă câteva pagini. Era o cărțuie dezgustătoare, plină cu tot soiul de calomnii privitoare la vrășmășia dintre cei doi mari compozitori și din care reieșea, în mod evident, că ei nu se puteau suferi. Era greu de spus cine era vinovat de această ceartă neașteptată: se vedea însă limpede care era cauza. După sosirea lui Rossini la Paris, operele lui Paer aproape că nu se mai cântau. Rossini cucerise Parisul. Ariile din *Bărbierul din Sevilla* erau cântate și de hoinarii ulițelor. Pentru prima oară autoritatea neclintită a lui signor Fernando Paer fusese zdruncinată. Folosind acest fapt, cineva începuse să șușotească despre dușmănia dintre ei, care până atunci nu existase, dar care, scurt timp după aceea, deveni o realitate. Paer bănuia că autorul broșurii era chiar Rossini. Rossini, la rândul său, socotea că numai prietenii lui Paer erau în stare să-și îngăduie o asemenea calomnie josnică la adresa lui. Amândoi compozitorii tăgăduiau orice amestec în apariția broșurii. Lumea muzicală a Parisului se împărțise în două tabere: una folosind cărțulia în contra lui Rossini. Alta împotriva lui Paer.

Paganini puse cartea pe masă și zise:

— Așadar, dragă maestre, care să fie cauza acestei vrăjmășii? Dumneavoastră sunteți bogat, ocupați un post de seamă; desigur mulți artiști lipsiți de talent vă invidiază și vor să vă certe cu tânărul meu

prieten Rossini. Și, cu autoritățile? Nu ai vreun dușman necunoscut? Nu imitându-l pe Paer, el mai adăugă: Nu te-ai certat cumva vezi oare, scumpe maestre, că fără să fii vinovat de ceva poți ajunge în situația în care eu mă aflu mereu?

— Cât mă privește, destul cu această discuție! – rosti Paer. Cred că n-ai de gând să stai degeaba la Paris; vei da, fără îndoială, concerte! Știi, desigur, cred că nici nu e nevoie să mai stărui, că gloria universală izvorăște de aici, de la Paris. Dacă Parisul te va respinge, întoarcerea ta în Europa nu va mai fi marșul glorios al unui cuceritor, asemeni marșului care te-a adus până aici. Află că e mult mai ușor să părăsești Parisul acum, fără să fi dat un singur concert! Ai stârnit destul de mult interesul parizienilor, prin tot soiul de bârfeli, prin prezența ta *incognito*. Am auzit eu însumi cum unii ziariști se lăudau că au stat de vorbă cu tine, când ție nici prin gând nu-ți trecea să vii la Paris. Te-ai gândit cu ce compoziții să te înfățișezi la concert? Ce-ai mai citit? Ce mai știi? Ce reprezinți în momentul de față? Poți încă renunța la o apariție în public până nu e prea târziu. Nu te-am mai ascultat de mult. Vorbesc așa doar după ce am mai auzit de la alții. Te rog, însă, să nu vezi în mine decât pe cel mai bun prieten al tău.

— Văd în fața mea un om cam obosit – zise Paganini. Paer se posomorî.

— Tu crezi probabil că exagerez importanța șederii tale la Paris. E bine să știi că anul care a trecut a rămas de pomină, datorită scandalului nemaiauzit provocat de reprezentarea piesei *Hernani*, scrisă de un tânăr autor, Victor Hugo. Piesa a căzut. Autorul ajunsese într-o asemenea situație, că nu-i mai rămânea decât să-și tragă un glonț. A fost susținută însă de tineret și de întâmplare; citeva idei, ieftine, aruncate în public, i-au salvat situația. Ziarele s-au apucat să dea unei certe obișnuite între niște invidioși importanța unei discuții de ordin filozofic despre romantism și clasicism. Niște tineri îmbrăcați în costume de conchistadori, femei travestite în paji medievale, degenerați în jileci roșii, cu mutre de bulldog și cu uriașe băte noduroase în mâini, umpleau sala teatrului și mai că n-au provocat o încăierare. Ia, spune, seamănă lucrul acesta, câtuși de puțin, cu slujirea artei? Dacă primele spectacole au avut un succes nemaiauzit, aceasta

s-a datorat faptului că tineretul, care pare-mi-se îl costase destul de scump pe autor, ocupase rânduri întregi în sală. În schimb însă, următoarele spectacole cu *Hernani* au fost fluierate și scena a fost invadată de mere putrede, resturi de mâncare, de ghete rupte și dracu mai știe ce. La Paris totul atârână de toanele reporterilor. Spune-mi sincer și deschis: care e pricina atacurilor din ziarele europene împotriva ta? De unde au ieșit atâtea baliverne năstrușnice, care te zugrăvesc ca pe o adevărată sperietoare pentru orice casă cumsecade, pentru orice burghez așezat din Franța? Trebuie să știi că la Paris toate aceste povești pot lua o amploare nemăsurată și ceea ce în Germania, Austria și Italia n-ar stârni decât mai multă vâlvă la Paris poate avea urmări neașteptate.

— Dragă maestro, – răspunse Paganini – eu n-am vrăjmași. Tot ce se scrie despre mine n-are nici un fel de legătură cu adevăratul Paganini. În orice caz, nu cunosc nicio ființă de care ar trebui să mă feresc. Cine poate să-mi răpească lucrul căruia i-am închinat întreaga viață, când eu mă simt un violonist în plină putere? Fiind stăpânul unui talent atât de mare, de cine am să mă tem, în afară de mine? Dumneata spui că sunt pizmuit, dar eu nu pizmuiesc pe nimeni, nu vreau să mă răzbun pe nimeni, nu mă gândesc la nimeni cu ură și, în toată viața mea, nu țin minte să fi purtat cuiva pică o vreme mai îndelungată. Mai mult, pot să vă spun că mă bucură apariția oricărui talent nou și mă bucură orice pornire frumoasă a sufletului omenesc. Nu văd niciun rău pentru mine în faptul că s-ar ivi vreun alt violonist de aceeași forță ca a mea: prin el truda mi-ar fi ușurată, căci fiecare concert îmi răpește un an din viață. Omul acela mi-ar veni într-ajutor: mi-ar ușura acel foc mistuitor care se numește slujirea artei.

Cu ochii larg deschiși, Paer asculta mărturisirea aceasta neașteptată. În clipa aceea, el număra în minte anii scurși de când, la Parma, avusese ca elev, timp de șase luni, un copil firav, fiul unui misit din Genova. În fața lui Paer se depănară apoi anii și lunile petrecute la Veneția: celebritatea la care se adăugase fericirea căminului conjugal. După aceea, Viena și Dresda, cu succesul acela nebănuț. Într-o seară, în sala mare a palatului, ușile fură date în lături și se ivi un om mic de stat, cu o față gălbuie, cu ochii cenușii ca oțelul, care-l măsurară o clipă, cu

mâna trecută sub reverul hainei și lovind cu degetul inelar steaua „Legiunii de onoare”, ce o avea la piept. După concert, omul acela înconjurat de generali, în timp ce iscălea tot felul de hârtii, îl pofti pe compozitor, fără să-l privească măcar, să-l întovărășească la Paris.

Urmără anii de glorie și izbânzi în capitala Franței. Teatrul italian, pizma compatrioților mai puțin talentați și apoi victoria deplină asupra lor. După aceasta, căderea lui Napoleon, restaurarea Bourbonilor, fuga lui Ludovic al XVIII-lea din Paris, cele o sută de zile ale lui Bonaparte. Pe urmă, regele Carol al X-lea și triumful de lungă durată al preoților, călugărilor și nobililor, care încercau să reînvie vechea lor strălucire.

Atunci, Ferdinand Paer a dus-o nespus de greu. Tot ce era italian nu avea nicio trecere în ochii lui Carol al X-lea. Mai târziu, cu jumătate de an în urmă, au venit luptele de pe baricade, bubuitul tunurilor, revendicările republicanilor, rostite tare și răspicat, și care sunau aproape, la fel ca vechile lozinci de libertate ale italienilor. Apărură iarăși nume și chipuri cunoscute; nu se-știe de unde se iviră prieteni de care, în vremurile acelea, signor Paer fugise ca de ciumă. Și în răstimpul acestor ani, zvonurile pline de răutate și atât de monstruoase despre violonistul Niccolo Paganini, care cucerea totul și pe toți în calea sa.

Își făcuse despre el imaginea unui om iute la mânie, nesuferit și care n-avea altă țintă în viață decât banii. Un violonist care-și pierde vioara la cărți nu se mai poate numi artist; un violonist care-și vinde mareața-i artă pe arginți, risipindu-și talentul la târgul succeselor întâmplătoare nu se mai poate aștepta la o primire caldă din parcea bătrânului Fernando Paer. Și iată că acum, omul acesta, precedat pretutindeni de nelipsitele zvonuri, stă de mai multe ceasuri în fața lui, iar el, Paer, nu se mai poate smulge din convorbirea începută. Slutul acesta negricios, cu fața-i pământie, l-a cucerit prin verva lui uimitoare și prin ideile lui care nu se potrivesc de loc cu modul în care îl zugrăveau ziarele. Ultimele cuvinte ale lui Paganini i-au înfățișat toată mareația sufletului său, și ele semănau atât de puțin cu tot ceea ce signor Fernando auzise până acum de la artiștii din jurul său. De aceea, se hotărâse să se gândească bine înainte de a-l povățui în mod hotărât pe Paganini să nu apară pe scena Parisului!

— Așadar, n-ai dușmani! Atunci spune-mi ce-ai vrea să faci?

— Aș vrea să ne vedem cât mai des, maestro.

— Bine – răspunse signor Fernando. Azi o să mergem împreună la teatru, dar, până atunci, n-ai vrea să-mi cânti ceva?

Paganini clătină din cap.

— Am să cânt la concert.

Paer se posomori. „Nu e oare prea încrezut?” gândi el; nu-i spuse însă nimic.

— Trebuie să mă obișnuiesc cu Parisul – spuse Paganini. Orașul acesta mă uimește, mă copleșește prin largimea uriașă a străzilor și piețelor lui. Nu pricep de ce e nevoie de spații goale atât de, mari, de străzi atât de largi. Am văzut felinarele cu gaz. Lumina lor fantastică, albicioasă, e o mărturie a setei de lumină pe care francezii o au chiar și noaptea. După ce mă voi obișnui cu orașul, atunci poate mă veți ajuta la organizarea concertelor; poate o să-mi faceți cunoștință cu persoanele care ne pot asigura, lui Harris și mie, o sală și o cât mai potrivită programare a concertelor.

— Dar alegerea programului?

— Despre asta voi avea eu grijă

— Ești prea sigur de tine!

Paganini nu dădu nicio atenție ultimelor cuvinte.

— Ce se vorbește la Paris despre noul rege, maestro?

— Ce-aș putea să-ți spun despre actualul rege al Franței? Primul lucru pe care l-a făcut a fost acela de a trece averea casei d'Orleans pe numele copiilor săi, la Londra. Ducele de Bourbon, singurul Bourbon care a rămas la Paris, un bătrân care nu-și mai păăsea de mult casa, și-a lăsat întreaga avere ducelui d'Aumale, fiul mai mare al lui Louis-Philippe. Și, oricât de curios ți s-ar părea, bătrânul a fost găsit spânzurat în dormitor, îndată după ce-și scrisese testamentul! Ei! ce să-ți mai spun? Pe Louis-Philippe l-au ridicat pe tron bancherii Parisului. La Fayette a susținut în fața Parisului răsculat, care cerea proclamarea republicii, că domnia lui Louis-Philippe este cea mai bună republică. Vorbesc cu tine cum nu-mi îngădui să vorbesc cu nimeni. Să știi că după întâmplările neplăcute de la Bologna, Modena și Parma, toți italienii din Paris sunt bănușiți. Prietenul tău Fontana Pino... mai bine să nu te mai vezi cu el. Afară de aceasta, și aici Paer coborî vocea,

eu sunt un supus credincios al regelui. Mulți au venit la mine. Fugarii din Italia, cărora Franța le-a dat ocrotire, s-au adunat acum la Lyon și la Marsilia. Ei au vrut să se întoarcă în Italia, dar nu li s-a îngăduit. Acum, ei se află sub supravegherea poliției franceze. Paer coborî și mai mult glasul. Trupele austriece trag acum în locuitorii din Parma, Modena și Bologna. Ele au intrat în Romagna și umblă zvonul că nepotul lui Napoleon, Louis Bonaparte, e amestecat în politica italiană. Fii prudent aici la Paris, mai ales cu compatrioții noștri. Fără să-ți dai seama, poți atrage asupra-ți o seamă de nenorociri.

La teatru, Paganini ascultă nespus de încântat *Otello*. Desdemona îi cucerise cu desăvârșire atenția. Vocea cântăreței spaniole, vioiciunea și grația ei neîntrecute îl făcură pe Paganini să uite, timp de câteva ore plăcute, toate avertismentele lui Paer.

Reluându-și locurile după pauză, Paganini și Paer fură obiectul unei ciudate curiozități din partea celor din jur. După actul al doilea, un tânăr înalt și zvelt, cu o ținută de militar și mustăți de cavalerist, se apropie de Paer. Era violonistul Bériot care-i spuse, fără înconjur, că a venit numai spre a-l ruga să-l prezinte domnului Paganini.

Gestul acesta pur francez, atitudinea liberă și firească a omului de lume îi plăcură mult lui Paer. Din cele câteva fraze schimbate cu Bériot, Paganini deduse că, spre deosebire de greoaia patrie a lui Spohr, Parisul știa să prețuiască, în mod dezinteresat și după merit, pe un artist, lucru pe care îl spuse și profesorului. Paer îl privi, dar nu-i răspunse. N-avea motive suficiente ca să tălmăcească, într-un fel sau altul, gestul lui Bériot. Politețea franceză a primului violonist al Parisului era o limpede mărturisire a ospitalității gazdei față de oaspetele italian, dar, în aceeași măsură, putea să fie și un semn că muzicanții Parisului nu sunt de loc neliniștiți de venirea lui Paganini, că sunt mult prea siguri ca să se teamă de apariția lui. Profesorul lui Paganini surprinse de îndată aceste nuanțe. Ceea ce violonistul italian lua drept sinceritate era pentru profesorul lui o foarte serioasă prevestire.

La 13 februarie 1820, ducele de Berry, nepotul regelui Ludovic al XVIII-lea și singurul moștenitor al tronului francez, ieșea de la teatru. Tâmplarul Louvel se apropie de dânsul și-l ucise, tăindu-i beregata cu

un simplu cuțit de bucătărie.

La 14 februarie 1831, rămășițele aristocrației din Paris, care cinsteau cu sfințenie crinii albi ai stemei bourbone, se adunară ziua în amiază mare la biserica Saint-Germain l'Auxerrois din cartierul nobilimii. Tot cartierul Saint-Germain era împânzit de trăsură și cupeuri. Se oficia un parastas solemn în memoria ducelui de Berry. Era ca un fel de protest al cartierului Saint-Germain din Paris împotriva orânduirii celei noi, împotriva burghezimii ce cârmuia țara, împotriva acelor sute de mii de Louveli, care-și ascuțeau cuțitele pentru a spinteca pe regi.

Parastasul se termină cu depunerea unor coroane de flori la statuia ducelui de Bordeaux. Vestea parastasului străbătu Parisul ca o scânteie electrică. O masă de mii de oameni se strânse în jurul bisericii, închizând drumul. Când slujba se sfârși, un parizian înfierbântat puse mâna pe primul preot care-i ieși în cale și-l aruncă în Sena. Trăsurile ușoare și cupeurile cu ducese, contese și viconți se urniră repede din loc. Atunci mulțimea năvăli înăuntru și sfărâmă altarul bisericii Saint-Germain l'Auxerrois, prefăcând în țandări statuile sfinților, tăind icoanele cu cuțitul, aruncând în stradă potirele. Crucile de pe biserică fură date jos. Locuința parohului și lăcașul congregației iezuite avură aceeași soartă. Totul fu sfâșiat și nimicit, geamurile sparte, cercevelele smulse, dușumelele și tavanele arse.

Mulțimea nu se potoli toată ziua, trecând în pâlcuri mari pe lângă Palais-Royal, care era înconjurat de poliție și armată. Ei nu aveau nimic cu regele, căutau doar pe „popi și pe Bourboni”.

Se îndreptară apoi spre palatul arhiepiscopal și, în timp ce unii pustiau biserica de lângă palat, alții pătrundeau în palat, lovind detașamentul gărzii naționale care păzea intrarea, smulgând crucile de piatră, distrugând mobila și icoanele. Din diferitele încăperi ale palatului a fost adunată o uriașă cantitate de crucifixe; mormanele strânse pe parchetul unei odăi au fost arse. Chiar în momentul acela trecea pe lângă palatul arhiepiscopal un cupeu, din care privea mirat un cap de demon, încadrat de un păr negru încârlionțat, cu obrajii pământii și pleoapele vinete, un chip pe care parcă se întipărise culoarea de pucioasă și piatră vânăată. Pleoapele învinețite se ridicară ca aripile unei păsări de noapte spre sprâncenele negre și ochii mari

scăpărare de o bucurie răutăcioasă. Un demon intrase în Paris. Demonul acesta era Niccolo Paganini.

În ceasul acela, trecând barierele, el se opri în Rue Denfert, unde se instală împreună cu diavolul de George Harris, un câine de englez, care era fără îndoială întruchiparea satanei oare cumpărase sufletul violonistului italian.

Cam pe la orele când signor Paganini și Paer ascultau netulburați opera *Otello*, toate aceste întâmplări fură raportate subprefectului de poliție, de un om prizărit, îmbrăcat într-o jachetă neagră și largă.

Poliția n-a închis ochii toată noaptea. Reprezentanții clerului, înfricoșați, nu mai știau unde să găsească ocrotire. Vechea poliție carlistă era în strânsă legătură cu iezuiții, care însă cunoșteau puterea bancherilor parizieni. Ordinul cunoștea pe dinafară averea tuturor moștenitorilor din cele mai de seamă familii ale negustorilor din Paris și mai știa că, după beția primei biruințe, va urma dezmeticirea și că biserica romano-catolică, prin tainicele ei organizații, va ajunge din nou aliata necesară a guvernului, iar pe urmă adevărata îndrumătoare a politicii franceze.

Cu glas uscat și monoton, agentul poliției secrete își făcea raportul în fața subprefectului orașului Paris, arătând tot ce văzuse. Având și însărcinări de altă natură, el încurcă – obosit cum era – datele culese din lumea intelectualilor și acelea ale poliției de moravuri cu informațiile politice și cele penale obișnuite. Cum însă știa că și domnul subprefect ținea să ajungă membru al congregației, el nu se prea ostenea să despartă știrile care trebuia aduse la cunoștința subprefectului de poliție de cele care puteau interesa doar pe un coadjutor al ordinului iezuit.

— Altceva? – întrebă subprefectul.

— În cafeneaua *Emblème*, într-un grup de tineri au avut loc unele discuții de ordin literar. Unul vorbea despre drepturile oamenilor mediocri.

— Ei și? Ce te-a făcut să pleci urechea la un flecar?

— Spunea că oamenii lipsiți de talent trebuie să se organizeze.

Subprefectul căscă.

— Ce treabă are poliția cu tinerii aceștia smintiți și vicioși care se

adună prin cafenele?

— Unul din ei trâmbița ceva foarte interesant.

— Cine? – întrebă subprefectul.

— Unul Murger. El striga: „Apăr drepturile omului mediocru de a scuipa în obraz un geniu!”

— Grozav! E interesant! Și mai ce?

— I-am propus să intre în serviciul nostru.

— De ce?

— O să avem nevoie de el.

— Ce e? Romantic?

— E un nimic! Dar unul care strigă: „Eu apăr dreptul omului mediocru de a scuipa în obraz un geniu, eu sunt pentru drepturile ticăloșilor și ale masturbaților” poate face multe pentru noi. I-am dat și bani.

— Cum spui că-l cheamă?

— Mi-am însemnat numele și i-am luat și actele. Îl cheamă Murger.

— Așa! Agentul țarului rus! Cine mai era acolo?

— Nodier.

— Literatul? El ce-a zis?

— A ținut un discurs împotriva felinarelor cu gaz.

Subprefectul se dezmetici de-a binelea. Somnul îi trecuse. Se așeză mai comod în fotoliu.

— E din cale-afară de interesant. Studențimea Sorbonei și a Facultății de medicină a devenit o mlaștină în care mișună tot felul de broaște și năpârci. Ne pricinuiește numai bătaie de cap: ba trebuie să păzim teatrul în care se încaieră, ba își mâzgălesc unii altora mutrele cu pensula, în atelierul domnului Delacroix, sau, certându-se cu fetișcanele de pe Boulevard des Italiens, le sfâșie fustele. Ține-i sub observație, nu-i slăbi! Domnul ministru are dreptate când spune: „Astăzi sunt romantici, mâine vor fi revoluționari”. Cât despre domnul Murger, pentru el garantez eu. Lasă-l să ne slujească și pe noi și pe ursul de la Petersburg, că banii n-au miros!

— Da – zise agentul – domnul ministru spune: „Franța poate fi smulsă din gheara socialismului numai prin catehism”.

— Mi se pare că devii filosof! – glumi subprefectul. Prețuiesc

serviciile tale. Murger e un peștișor din care se poate face o ciorbă bună. Și ce zici că a spus Nodier?

— Nodier și-a repetat discursul cu privire la iluminatul cu gaz al cartierului Vivienne și Rue de la Paix, ținut cu ocazia Anului Nou. El a spus că gazul ăsta usucă arborii, că tablourile din cafenea se înnegresc din cauza fumului otrăvitor, ușor și invizibil, degajat de aceste blestemate lămpi care te chiorăsc. Cupeurile nimeresc în gropile din mijlocul ulițelor, fiindcă felinarele astea cu gaz orbesc până și pe cai.

Subprefectul scotoci într-un dosar și scoase de acolo un caiet mare albastru.

— E un nebun! — spuse el. A înaintat guvernului un memoriu prin care-i cere să interzică folosirea hidrogenului.

El răsfoi caietul și agentul văzu limpede iscălitura lui Nodier.

Autorul lui *Sbogar* scria că incendiile din Paris, holera, răskoalele și cele zece plăgi ale Egiptului au drept pricină hidrogenul, care-și revarsă lumina otrăvitoare pe străzile Parisului.

Pe la orele patru dimineața, același copoi primea instrucțiunile de la coadjutorul ordinului iezuit.

Capitolul 28

IMAGINILE CELOR DOUĂ OGLINZI

Așadar, chiar din clipa sosirii sale la Paris, Paganini se afla sub supravegherea poliției. Între poliția criminală și cea politică nu exista o linie despărțitoare bine hotărâtă, deși vrășmășia din ele începea să se simtă. Coco Lacour, care luase în 1827 locul parizianului Vidocq, era de fapt, după cum i se și spunea, un vechi cavaler al hoților de buzunare. Felul său de lucru de a câștiga pe răufăcătorii mărunți, pentru a pune mâna pe cei mari, îi atrăsese ura domnului Gisquet, care voia să introducă metode noi în activitatea poliției pe tărâm politic. Gisquet fu însă înfrânt, fiindcă, în domeniul supravegherii secrete a poliției, guvernul lui Louis-Philippe pășea mai departe pe vechiul drum bătătorit, înființând spelunci și organizând cuiburi de provocatori pentru a atrage mai ales tineretul.

Coco Lacour era continuatorul nemijlocit al acelui Vidocq care, în 1817, în deplin acord cu spiritul cârmuirii Bourbonilor restaurați, propusese prefectului de poliție, d'Anglaise, să organizeze pe răspunderea sa o brigadă de detectivi, care să lucreze sub directa și exclusivă supraveghere a prefecturii. Și cum el însuși aparținuse unei bande de tâlhari în stil mare, primii lui pași avură un succes deosebit. Vidocq, după ce se desfătase cu meseria de hoț de elită, se desfăta acum cu cariera lui de ocnaș grațiat, care preda justiției pe foștii lui camarazi. Coco Lacour făcuse și el o brigadă mobilă, cu care își începuse activitatea. Gisquet protestase; fusese însă nevoit s-o lase mai domol. Mai mult chiar, în calitate de prefect al poliției, Gisquet organiză personal, la Ministerul de Interne, un laborator unde se preparau primejdioase toxine politice. De acolo au ieșit o seamă de oameni pseudopolitici, care au format tot soiul de asociații și societăți secrete, cu cele mai năstrușnice denumiri și cu programe extremiste.

Ele aduceau poliției un venit bun – fără să coste prea scump – și în același timp deschideau o epoca strălucită pentru serviciul de spionaj politic.

Există însă și o altă oglindă, în apele căreia se reflecta un Paris tainic și o Franță tainică. În oglinda aceasta imaginile erau mai limpezi, mai bine conturate. Meșteri venețieni, bătrâni și încercați, șlefuiau cristalul acesta minunat și-l acopereau cu amalgam de argint.

În 1829, Roothaan deveni general al ordinului iezuit. Olandezul acesta aspru, rece și foarte cumpănit, avea darul de a se amesteca în treburile politice cu iuțea unui trăsnet, dând, acolo unde nimeni nu se aștepta, asemea lovituri, încât puneă în încurcătură până și pe cei mai iscușiți diplomați ai Europei.

O seamă de iezuiți, îmbrăcați în civil, erau slujbași la poștă. Numele lor erau menționate chiar și pe listele „cabinetului negru”. În 1829, când Carol al X-lea păși pe drumul reacțiunii fățișe, ministrul Villèle publică așa-numita „Carte neagră”. Mai târziu, guvernul lui Louis-Philippe declară că a desființat pentru totdeauna „cabinetul negru” și că așa zisa „Carte” publicată de Villèle fusese doar o minciună. Revoluția din iulie desființase „cabinetul negru” numai în aparență. De fapt, el își mutase doar reședința într-o altă clădire, unde avea mai departe duplicate de ștampile și formulare, ceară de peceti de toate culorile, plicuri de ale tuturor ministerelor, precum și sigiliile cu stemă ale nobililor francezi și devizele băncilor din Franța. Iezuiții care lucrau la poștă ajunseseră la o asemenea desăvîrșire, încât o scrisoare predată destinatarului părea neatinsă.

În 1831, Tribunalul din Paris dezbătu procesul de divorț al marchizei de Lavallière, care se măritase cu un respectabil profesor de la Sorbona. Aflând însă că soțul ei era unul din șefii cabinetului negru, ea ceru divorțul și, cu toate că tribunalul îi dăduse câștig de cauză, nici arhiepiscopul de Paris, nici biserica romano-catolică nu-i confirmă despărțirea. Legala înființare a ordinului iezuit era folosită pentru întemeierea de școli, ca și pentru chivernisirea avuțiilor care aparțineau ordinului. Puterile reale ale iezuiților, bogățiile și toate resorturile ascunse ale acestei uriașe mașinării, care pătrundeau oriunde, nu numai că nu erau cunoscute de toată lumea, dar nu erau

știute nici măcar de acei care dețineau grade inferioare în acest ordin.

Când carbonarii din Italia începură lupta împotriva ordinului iezuit, au fost siliți să împrumute disciplina de fier a iezuiților, pentru ca măcar în parte să-i poată înfrunta cu succes pe acești ascunși și temuți vrăjmași. În organismul Europei, iezuitismul era ca o tumoare canceroasă, cu nesfârșite tentacule subțiri și cu aderențe, care aveau însușirea de a se umfla și a se întinde, prefăcându-se în formațiuni independente, ori de câte ori activitatea Romei era paralizată. Această a doua oglindă, care reflecta viața ascunsă a Parisului, reflecta totodată și activitatea poliției secrete a lui Louis-Philippe. Dar, cu toate străduințele autorităților civile, ea rămânea în afara preocupărilor guvernului.

Sosit la Paris, lui Paganini i se făcu o fișă specială și un alt șir de imagini începu să se perinde prin fața oglinzilor.

Într-o bună zi, în Rue Denfert apăru un curier ministerial. Despre acest lucru știa atât subprefectul cât și domnul Gisquet. În altă zi, veniră la el doctori, muzicieni, literați, pictori, poeți. Iată și cupeul domnului Lafitte, fost ministru, proprietarul tuturor diligențelor din Franța și al celei mai mari bănci din Europa. Ce căuta el la violonist? Un lucru aproape fără însemnătate. Domnul Lafitte dorea să-l audă pe Paganini cântând în palatul său. Trecând întâmplător pe acolo, intrase la el, manifestându-și dorința de al lua la plimbare pe fiul lui signor Niccolo, copilul acela minunat, ducându-l pe la Passy sau prin Bois de Boulogne în landoul său deschis. Aerul proaspăt de primăvară nu-i putea face decât bine copilului.

Potcoavele perechii de cai pur sânge, cu egrete și cu hamurile de piele de Rusia, țcăneau zgomotos pe pavajul de lemn. Signor Paganini, micul Achillino și domnul Lafitte se aflau în landou. Lafitte spuse, fără ocoluri, că a plecat de la minister, fiind scârbit de politica externă a actualului guvern. Cu tot respectul pe care-l poartă regelui, era nevoit să constate că Louis-Philippe se află la cheremul unor persoane foarte suspecte.

— Eu am fost adus la putere de către cei de pe baricade – zise el, dându-și importanță. Am fost partizanul intervenției Franței în treburile minunatei dumitale patrii! A sunat demult ceasul ca Italia să

fie smulsă din mâna barbarilor!

Plimbarea se sfârși. Paganini refuză să treacă pe la domnul Lafitte. Strângând mâna lui Harris, secretarul domnului Lafitte îi spuse cu înțeles că toți banii signorului Paganini, tot șuvoiul de aur parizian ce va porni spre el, poate fi depus la banca domnului Lafitte, căci numai ea asigură cele mai bune dobânzi.

Seara, pe când Harris discuta această chestiune cu Paganini, același copoi, care raportase mai înainte subprefectului, dădea acum un raport tot despre Paganini, dar în altă parte, stând în fața unei alte mese. Pe aceeași stradă se vedea o firmă: „Notarul Bracciolini“. O odăiță, aer închis și o masă de scris. Fum de țigară să-l tai cu cuțitul. Nu erau decât doi inși și secretarul notarului, care vorbea în același timp cu amândoi. Dacă treceai prin odăi și prin fundul unui coridor, dădeai peste o cămăruță dosnică, foarte sărăcăcios mobilată. O masă, un scaun, un pat îngust, un lighean mare și o cană cu apă. Deasupra patului, un crucifix mare. Un bătrân, cu privirea foarte pătrunzătoare, șezând pe singurul scaun din încăpere, asculta raportul agentului cu privire la sosirea lui Paganini la Paris în groaznică zi a devastării bisericilor și palatului episcopal.

Alături de bătrân se afla signor Novi; o expresie, de răutate și de dezamăgire îi era întipărită pe chip. Venirea agentului întrerupsese o lungă discuție în contradictoriu.

Moșneagul nu are nimic împotriva lui Paganini. Raportul agentului nu-i face nicio impresie. El caută să descopere un cât de mic semn care să întărească temerile lui Novi.

Ce căuta Novi la Paris? N-avea nevoie să-l întrebe ce însărcinări are, de vreme ce, sub ochii săi, se afla nota scrisă prin care i se încredințase misiunea de a spori veniturile ordinului, datorită testamentelor unor persoane, ale căror nume Novi le cunoștea pe de rost. Bătrânului îi erau cunoscute împrejurările în care Paganini ajunsese la Paris. Îl interesa însă altceva: când avusese timp Novi să se vadă cu agentul secret? Îl sfredelea pe Novi cu privirea, temându-se el însuși ca nu cumva să greșească.

Agentul raporta despre noua activitate a așa-zisei brigăzi negre. Toți negustorii de fierărie, anticarii, tapițerii, postăvarii francezi căpătaseră

brusc, nu se știe de unde, puțința de a cumpăra conace vechi, castele și chiar case boierești părăsite, până și în Paris, procedând cu o uimitoare repeziciune la dărâmarea lor. Trebuia să se afle cine-i cârmuia, cine le dădea banii pentru treaba aceasta?

— Ce trebuie să facem ca să fii mulțumit? — întrebă bătrânul adresându-se lui Novi. Iată, am în față o hartă, cu toate călătoriile violonistului tău. Susții că toate sunt în legătură cu activitatea carbonară și afirmi că Fontana Pino e carbonar. Dar cum a folosit Paganini această relație? Dacă judecăm după copiile scrisorilor, el a pipăit doar terenul — atât și nimic mai mult. Nădăjduiesc totuși că Parisul îi va aduce mult aur. Averea lui va spori și avem încă destul timp, înainte ca să trecem acest aur în vistieria ordinului nostru, avem oricând posibilitatea de a folosi mijloacele de intimidare, fără a-i da lovitura hotărâtoare. Îl putem sili să trăiască hrănindu-se cu pâinea suferinței și bând din apa fricii. Avem la dispoziție medici parizieni. George-Benoit Fauderé, cel mai bun medic legist al Parisului, va executa oricând poruncile noastre. Doctorii Rostand, Cruvellier și Lassègue sunt adevărați tămăduitori de suflete...

— Da — întrerupse Novi — atâta vreme însă cât Urbani va fi lângă blestematul de Paganini, munca noastră va da greș.

Deodată, ochii bătrânului se întunecară, devenind de nepătruns; fără a spune nimic, făcu un gest cu mâna.

— Mai ușor conduci oamenii cu ajutorul viciilor și patimilor decât prin virtuți — zise el. Cultivând în oameni vicii neînsemnate, le putem înlătura pe cele mari. De ce patimă e stăpânit, în mai mare măsură, violonistul tău?

— E un demon, stăpânit de toate viciile și patimile cu puțință.

Bătrânul clătină din cap.

— Vorbești ca un tânăr, cu toate că ar trebui să cugeți ca un bărbat în toată firea. Ești un fiu încercat al bisericii și de aceea te întreb: ce putem pune la cale pentru a-l influența pe Paganini? Dacă ar fi ofițer al armatei regelui, am putea răspândi zvonuri care să lovească în onoarea-i de ostaș; dacă ar fi preot, l-am putea învinui de erezii; dar el nu e decât un artist, un violonist! Ce putem face împotriva unui asemenea om?

— O! – exclamă Novi. Ce putem face? Putem să-l jignim de moarte, prin presă; putem să-l împiedicăm de a apărea pe scenă; putem să-l aducem într-o stare de deprimare, încât arcușul să-i cadă din mână! Putem cheltui o sumă, nu prea mare, plătind ziare și reviste care să trâmbeze că puterea creatoare a lui Paganini, a secat. Putem publica articole care să-l lovească înadins, prin grosolănia nepriceperii lor. Putem încredința unei redacții întocmirea unui număr special în care proștii și tâmpiții de acolo vor descrie viața lui Paganini, publicând poze măsluite, care să înfățișeze temnițele în care a stat închis și portretele tuturor amantelor sale. Toate acestea îi vor provoca o criză de gălbinare. Să nu uităm că mai ușor i se iartă unui cronicar de ziar prostia decât unui maestru neîntrecut genialitatea. Înțelege, părinte, că numai așa vom reuși să împiedicăm activitatea lui la Paris!

Bătrânul se ridică.

— Fiul meu – spuse el – calci iarăși pe drumul cel vechi. În virtutea puterii cu care sunt investit de ordinul nostru, – îți ordon să renunți la orice gând de a cășuna vreun rău lui Paganini. Noi n-avem intenția să curmăm activitatea lui la Paris, ci să facem dintr-însul ținta unor preocupări speciale ale ordinului nostru. Sfânta noastră biserică ți-a dat un ordin lămurit, anume de a folosi toate mijloacele cu putință spre a converti pe Paganini și a face ca uriașa lui avere să ajungă în visteria ordinului nostru. Du-te.

A doua zi, după spectacolul de operă, Paganini se gândea la cuvintele profesorului său. Malibran îl uimise, iar opera *Otello* îl emoționase foarte mult, dovedindu-i înaltul grad de cultură muzicală la care ajunsese Parisul.

În sala operei îl zărise pe Rossini, care-l salutase de departe, dar nu venise la el, fiindcă ședea alături de Paer.

Paganini răfoi micul său carnețel, unde-și însemnase că trebuie să afle adresa lui Lafont; să trimită o invitație signorei Damoreau. Urmău apoi informațiile primite de la Paer; Laura Cynthia Damoreau, fiica lui Montalant, are treizeci de ani și cântă sub numele Cinti. Să ia relații de la Rossini. Auber i-a închinat ei opera *Dominoul negru*.

În momentul când Paganini se pregătea să scrie signorei Cinti, rugând-o să cânte împreună, cineva bătu la ușă. Intră Urbani împreună

cu curierul Conservatorului din Paris, care-i aducea o scrisoare din partea lui Paer. „Deseară, maiestatea sa ar dori să te asculte la Palais Royal. Cu aceasta, vom începe cucerirea Parisului. Sunt sigur de tine“.

„Dragul meu signor Fernando, gândi Paganini. Nu degeaba te socotesc nu numai profesor, dar și un om minunat“. Îl invitau însă la palat. Cum putea pune piciorul în palatul regelui, acum, când luptele pentru libertatea Italiei izbucniseră din nou? Hotărârea a fost luată pe loc. Câteva rânduri strâmbe aduceau la cunoștință lui signor Fernando Paer că o boală neașteptată îl împiedică să primească invitația regelui.

Ziarele, care până atunci însoțeau numele lui Paganini cu semne de exclamație, deveniră dintr-o dată mai reținute. A doua zi apărură notițe înțepătoare. În care se vorbea de nemaipomenita trufie a italianului.

Paer se plimba prin odaie, spunând:

— Nu mai garantez succesul tău la Paris. Prima ispravă pe care ai făcut-o venind este că l-ai jignit pe rege. Asta ți-i isprava!

Pe fața încă frumoasă a bătrânului violonist se iviră fine vinișoare sclerозate, iar ochii îi deveniră sticloși când rosti aceste cuvinte amare.

Putea oare Paganini să mărturisească profesorului toate gândurile sale? Paer însă parcă i le ghicise!

— Poate n-ai primit invitația fiindcă Louis-Philippe a refuzat să dea sprijin patriei noastre? — întrebă el în șoaptă, aplecându-i-se copilărește la ureche. Și, pe urmă, răspunzându-și parcă sieși, se corectă spunând: Am citit dările de seamă despre călătoriile tale prin Bavaria. Dar la palatul Tegemsee, la regina Bavariei, cum ai putut cânta?

Paganini nu răspunse.

— Vă spun sincer – zise el în cele din urmă – că am fost bolnav.

„Louis-Philippe, gândi Paganini, n-a făcut decât să repete trădarea câinelui de la Carignan!“ În momentul acela se simțea mai italian ca oricând.

— Iată ce este – continuă Paer – am vorbit cu Habenek. E dirijorul nostru. Urmează ca astăzi să vizitezi toate sălile din Paris și să vezi în care din ele sună mai bine vioara ta.

Trecură șase zile de căutare. Nu era vorba însă de săli, dacă erau

bune sau rele.

De fiecare dată, obosit, Paganini cobora din cupeu și urca sus, în odaia profesorului, unde urma o discuție cam în felul următor:

— Ei, ce-i? – întreba Paer, ridicând ochii.

— N-am găsit. Împreună cu Harris, am colindat prin tot Parisul. Într-una din săli, vor da un bal studenții de la medicină și vor dansa cu femeii de stradă trei zile în șir, în sunetele a paisprezece orchestre. În alta, va concerta pianistul Plasco, cu renume mondial.

— Care Plasco? – dădu Paer nedumerit din mâini. Nu-l cunosc!

— În a treia sală, un mag venit din India va prezenta scamatoria învierii unui câine mort. Într-a patra se va ține o consfătuire a societății „Reîntoarcerea tinereții pierdute”. În a cincea, saint-simoniștii țin o adunare, unde va vorbi un oarecare Enfantin. În a șasea, neîntrecutul, genialul și renumitul violonist Aphrodito, sosit de nu știu unde, își va da concertul, uimind tot Parisul.

Paer lovi cu pumnul în masă:

— Ce tâmpenie, de unde l-au mai scos pe acest Aphrodito?

Paganini înșira mai departe:

— Vignol va ține o conferință, în care se va proclama geniu dramatic, cu renume mondial; Sablais citește noul său roman despre viața lui Vidocq.

— Dracu' să mai priceapă ceva! – strigă Paer.

— Duclos va face o prelegere, în care va demonstra prostia și lipsa de talent a lui Shakespeare.

— Ei, da, asta mai merge – spuse Paer. Duclos, un ilustru necunoscut, are fără îndoială mai mult talent decât Shakespeare. Când Dumnezeu se va sfârși cu toate prostiile astea? Până la urmă, ai închiriat vreo sală?

Paganini, ținând mâinile la spate, spuse:

— Dragă maestre, dumneata mi-ai ascuns că Parisul mișună de genii muzicale și că aici s-a strins un număr uriaș de violoniști geniali.

Veni și ziua de 7 martie. Curierul trimis la Paganini de către Paer, care îl anunța că domnul Veron, noul dirigor al Operei Mari, îi pune la dispoziție sala pentru ziua de 9 martie, bătu foarte mult la ușă, dar nimeni nu-i deschise. Era ora două după amiază. Coborând scara,

curierul dete peste un băiețuș și un om cărunț, cu un barbișon ascuțit. În urma lor, suiau treptele un italian brun și înalt și o doamnă în vârstă. Văzându-l cum se îndepărtează de ușa locuinței lui Paganini, îl opriră:

— Cum, nu ți-a răspuns nimeni?

Harris, Urbani și bătrâna doamnă se uitară unul la altul.

— Dumneavoastră mergeți tot la signor Paganini? – întrebă curierul.

Harris se scotoci prin buzunare, deschise repede ușa și intra.

— Oare să fi plecat? Dimineața era în pat și m-a rugat să nu-l trezesc!

Când au deschis ușa odăii lui Paganini, îl găsiră întins pe jos, lângă masa de scris, cu capul proptit de zid și gâtul îndoit. Vioara, lângă el.

Achillino, țișând, se năpusti în odaie. Fräulein Weisshaupt își lovi palmele. Urbani strânse din dinți.

— Un doctor, imediat, un doctor! – strigă Harris.

Urbani se repezi glonț în jos, pe scări.

Curierul dădu scrisoarea și spuse cu compătimire:

— Am să raportez numai decît domnului profesor și împreună o să aducem un doctor.

Unul după altul soseau doctorii. Niciunul nu constată că ar fi mort. Era ceva ciudat: nici letargie, nici somn artificial, dar nici moarte! În odaie plutea un miros grețos și dulceag care te amețea, și primul lucru pe care-l făcu Urbani fu să deschidă grabnic fereastra.

Nu ajutară la nimic nici fricțiunile, nici gheața, nici încălzirea. Forțând cu cuțitul dinții încleștați ai bolnavului, tânărul doctor Jean Cruvellier îi turnă pe gât câteva picături dintr-un lichid. Trecură vreo trei minute. Paganini deschise ochii. Cruvellier îl trase pe Urbani la o parte și-l descusu pe îndelete. Apoi, când cu o voce stinsă Paganini începu să vorbească, primele sale cuvinte fură să i se dea ceva de mîncare. Medicul se apropie repede, îi luă pulsul și zise:

— Acum ați scăpat de orice primejdie; pot să plec!

Harris îl întrebă cu abilitate despre onorariu. Cruvellier clătină din cap și spuse:

— Nimic. Singurul lucru pe care l-aș dori este ca, până la sfârșitul cercetărilor mele, să ținem în taină această curioasă întâmplare. Și aș fi foarte recunoscător dacă aș primi, ca amintire, pernița viorii lui signor

Paganini. Sunt bucuros că am putut salva această podoabă a artei muzicale.

Cererea era ticluită după tipic și nimeni nu se arătă mirat. Harris dădu din umeri, iar signor Paganini împlini cu plăcere dorința ciudatului medic.

Paganini nu fu în stare să povestească nimic; nu-și mai amintea ce se petrecuse. Spunea numai că fusese cuprins de somn, auzind în jur sunete stranii. Își asculta propriul recviem și-și prezentase condoleanțe pentru preatimpuria trecere la cele veșnice.

Glumele acestea dovedeau că primejdia într-adevăr, trecuse.

După miezul nopții, doctorul Cruvellier, ținând în mână pernița de catifea neagră, ședea în fața bătrânului iezuit și spunea:

— Din tot Parisul, numai eu, signor, pot spune despre ce este vorba. Furtul n-a putut fi săvârșit numai din cauza unei simple întâmplări. Ceilalți s-au întors tocmai în clipa când agenții aveau de gând să deschidă ușa cu chei potrivite și să pătrundă în locuință.

— Ce tot spui? – făcu bătrânul.

— Susțin și sunt sigur că Paganini era cât pe-acți să cadă victima unui jaf, pus la cale de către autoritățile polițienești din Paris.

— Cu ce scop?

— Scopul nu-l cunosc. Știu doar atât că, acum două luni, la închisoarea preventivă, doctorul Soubeiran a făcut prima experiență cu compoziția asta, care, fără durere și fără să dăuneze prea mult organismului, adoarme omul până la totala pierdere a cunoștinței, a memoriei și a simțurilor. Amestecul acesta descoperit de doctorul Soubeiran se cheamă cloroform. Am fost de față la strălucitele experiențe ale colegului meu. Deocamdată ele se țin în taină. Această descoperire are un mare viitor, fiindcă va ușura nespuse de mult sarcinile chirurgiei. Afară de mine și de poliție, nimeni nu știe că doctorul Soubeiran deține secretul acestei substanțe narcotice. Cloroformul, cu care a fost îmbibată pernița aceasta, a fost furat de cei de la poliție.

— Așadar, dumneata ai reușit să-l salvezi pe violonist?

— Da! – răspunse medicul, dând cu mândrie din cap.

— Procedeele poliției sunt foarte ciudate! spuse bătrânul iezuit. În

orice caz, cred că aici n-a fost vorba de furt! Îi lipsește ceva lui signor Paganini?

— Da. Signor Harris a fost azi la mine și mi-a spus că s-au furat o sută douzeci de mii de franci.

— În cazul acesta afacerea nu ne interesează. Poliția a făcut-o, poliția să descopere vinovații! Dumneata, după cum cere disciplina ordinului, n-ai dreptul să spui nimănui cele întâmplate. Și, acum, încă o întrebare: ziceai că ușile erau închise în timpul leșinului lui signor Paganini! Sunt, așadar, ceasuri când nu se află nimeni în locuința lui signor Paganini?

— Secretarul lui susține că totdeauna este câte ceva acasă, răspunse doctorul.

— Bine. Îți poruncesc să fii mut ca mormântul.

La 9 martie, în uriașa sală a Operei Mari, avu loc concertul lui Paganini.

„A fost o seară de neuitat!” mărturiseau francezii. Cea mai frumoasă sală din capitala lumii gema de public. Concertul era așteptat. În ultimele zile nu se mai vorbea decât despre aceasta. Ce an uimitor! Parisul adunase toate gloriile, de la cei încununați cu lauri pe câmpul de bătlie la slăviții ziditori de palate; de la poeții și muzicienii lumii la căpeteniile cohortelor de eroi, iviți din mijlocul tainicelor organizații carbonare și care au participat la campaniile uriașe ale armatei iacobine.

Pregătindu-și noul concert, pe care voia să-l ofere acestui oraș, Paganini știa că trebuie să dea sunetelor toată forța geniului său, toată puterea spiritului său. El își dădea seama că trebuia să uluiască sala cu strălucirea virtuozității și măiestriei sale, că trebuie să dăruiască acestui oraș mai mult decât celorlalte, că trebuie să izbutească – măcar pentru o clipă – să oprească în loc inima lumii!

Iată, însă, că el uită de toate acestea; strâmb, adus de spate, semănând mai degrabă cu o maimuță de piatră dezgropată din ruinele Pompeiului, el prefiră prin sală clinchetele a mii de clopoței de aur, de argint, de bronz și de oțel. Auditorii simțiră apoi că îi învăluie un vânt puternic. Unora le părea un vânt lovind și vuind în clopotele unei străvechi catedrale, o vijelie care răbufnește prin ungherele bătrânei

clopotnițe; ei simțeau suflul unei noi răskoale, ajunsă până sub bolțile sfântului lăcaș și tulburând somnul păsărelelor. Trezite, ele fâlfâiau din aripi și, somnoroase încă, se cățarau cu ghearele lor mici pe pereții clopotelor și clopoțelilor, atingându-i cu penele și cozile. Lovind prin beznă cu pliscurile în reliefurile clopotelor care dormeau liniștite, păsărelele le trezeau la viață, deșteptând întreaga clopotniță. Cântecul bătrân de veacuri al bronzului răspundea neliniștii din jur, dând glas sunetelor de alarmă. Alți ascultători auzeau chiar și exploziile butoaielor cu pulbere de sub zidurile palatelor. Baricadele frondelor fremătau din plin. Altora li se părea că văd doar fluturași cu aripi străvezii, zburând spre flacăra pâlpâitoare a unei lumânări.

Deodată, vioara parcă se frânse în două, țâșnind glasul a două viori, apoi fiecare din acestea se prefăcu în câte zece viori mici. Ba nu! Erau mai multe viori, douăzeci, o sută, o mie de viori. Să fie tot viori sau niște zeități chinezești de porțelan ori niște amorași cu săgeți și cu aripioare, care se prăvălesc jos, în clinchete cristaline? Atinse, parcă din nebăgare de seamă, de niște păstori și păstorițe, în straie de mătase și cu peruci pudrate, dănțuind menuetele lui Rameau și Lully, bibelourile acestea gingașe de pe etajere cad jos. Apoi dansul se întrerupse cu un strigăt de spaimă. Printre draperiile de mătase se năpustesc cârțițe negre, cu milioanele lor de pui „sfâșiind mătasea perdelelor; năvala le este însoțită de vaieite, de un șuierat sălbatic și de trosnete. Geamurile se sparg; felinarele de pe stradă se răstoarnă. Zidurile castelului se crapă și viforul de gheață îl spulberă de pe fața pământului. O cantilenă măreață și triumfătoare, cântecul de luptă al poporului răsculat, atât de cunoscut francezilor, răzbate în melodia viorii. Apoi, un *adagio* întristător.

Muzica aceasta îi duce pe mulți cu gândul la Byron; le apar în minte versurile poetului mort de curând:

*În inima pădurilor de pini,
Adesea contemplan zorii senini
Și-mprejurimile Ravennei, unde
Izbeau în țărături valuri zbuciumate
Și-aveau cezarii falnică cetate,
Ca o amenințare pe pământ*

*Iubesc pădurea-n verde-nveșmtntată,
De Dreiden și Boccacio cântată.
E dulce, liniștit somnul pădurii...
Doar țârâit de greieri se-auzea.
Căluțul sforăia și clopoțelul
Din când în când tăcerea sfâșia.
Mă-ntâmpinau vedenii de tot felul,
Iscale chiar de-nchipuirea mea:
Năluca-vânător cu-al ei șoiman
Și zânele cu trupul diafan...*

După cantilena aceasta domoală, pe neașteptate răzbește un val de sunete tumultuoase.

În sală se afla și Franz Liszt. Mai târziu, el a mărturisit că ziua în care l-a ascultat pe Paganini i-a schimbat cursul vieții. A ieșit din teatru mai matur, mai vârstnic. În ziua următoare, dădea el însuși un concert. Și-a dat seama că până în clipa aceea nu pricepuse ce înseamnă viața și arta. Acum era alt om. Luptând cu mizeria și lipsit de ajutor, la nevoie înconjurat de o lume care nu-l va înțelege, el nu va trăi de acum încolo decât pentru creație, interzicându-și orice apariție în fața publicului până când desăvârșirea tehnicii nu-i va îngădui să-și întruchipeze pe deplin ideile sale ajunse la maturitate. Cine pofteste să-și scoată marfa sa ieftină în piața estradelor sau la iarmarocul scenelor de teatru – n-are decât! Cine are chef să dobândească foloase neînsemnate și un trai lesnicios prin asemenea concerte – n-are decât! El, Liszt, nu va concerta până ce pianul nu va ajunge în mâna sa o unealtă tot atât de ascultătoare ca vioara în mâna acestui violonist zănatic, care-și dăruiește însăși viața artei, istovindu-și inima și nervii. Pentru Liszt, concertul lui Paganini a fost rugul pe care și-a ars întregul său trecut muzical.

Alături de el ședea un alt fel de om. Era Ludwig Börne, spirit clar și analitic. În pauze, parcă se înăbușea. Și nu mai era în stare să vorbească. Frământa coperta de piele a carnetului, în care își nota cu înfrigurare:

„E ceva halucinant, diabolic. În viața mea n-am auzit și n-am simțit ceva asemănător. Toți cei care-l ascultă sunt cuprinși parcă de

nebunie! Nici nu poate fi altfel. Când cântă, ți se taie respirația și chiar bătaile inimii îți stânjenesc atenția. Până și propria ta inimă te supără și n-o mai poți suferi. Ți se pare că viața ți se sfârșește atunci când începe să cânte vioara”.

Seara, venind acasă, Börne continuă să scrie:

„La apariția sa pe scenă, înainte de a începe să cânte, Paganini a fost întâmpinat cu o furtună de aplauze. Și era foarte ciudat să vezi cât de stingherit părea, în toate mișcărilor sale, acest aprig dușman al artei coregrafice. Se împleticea ca un om beat, împiedicându-se în propriile sale picioare. Mâinile, când le ridica în sus, către cer, când le lăsa în jos; apoi, își îndrepta trupul, rugând parcă cerul și pământul, cerând parcă ocrotire în clipele grele. Alteori încremenea cu mâinile în lături, ca un răstignit”.

Și, în timp ce Paganini, vrăjitorul acesta, zăcea întins în pat, cu totul istovit și fără glas, iar micuțul Achillino îi mângâia duos mâinile, ecoul gloriei sale străbatea întreaga lume. Cuvintele cuprinse în decizia Academiei regale din Paris, prin care Paganini era ales membru, răsunau pe întregul glob. Cucerise Parisul!

„Încă în viață fiind, scria *Revue parisienne*, acest om a intrat în legendă. Din toate părțile nu se aud decât cuvinte entuziaste, pline de laudă, care duc la disperare pe cei care, din cauza lui, și-au pierdut faima mondială. Lor nu le mai rămâne decât să înlăture din viață pe marele violonist. Dar nici lucrul acesta nu le-ar reda gloria fiindcă omenirea a apucat să guste din nemărginirea înfăptuirilor genialului italian.

Paganini nu e numai un violonist care stăpânește toate tainele instrumentului său; el este, în deplinul înțeles al cuvântului, un mare artist, pentru care vioara este, în primul rând, mijlocul de a-și exprima genialitatea. E un creator și un inventator. Un descoperitor de lumi noi, nebănuite. Se simte că voința acestui om a desfășurat o muncă uriașă pentru a înlătura toate piedicile ce-i stăteau în calea cuceririi viorii.

Paganini este o apariție unică în lumea artelor, un om cu o misiune deosebită, cu o misiune ce i-a fost numai lui hărăzită. Rivalii pot să se mângâie cu o vorbă veche: nu toți se pot naște frumoși ca Apollo. Analiza tehnicii lui Paganini ne dovedește desăvârșita dezvoltare a

degetelor, a palmei și a încheieturilor sale. Mâinile lui zboară ca fulgerul pe vioara ce se ține parcă de la sine ca agățată în aer sau ca o continuare a nobilei lui inimi și vorbește o limbă vie, omenească, înțeleasă parcă de toți, dar rostită numai de acest mare artist.

Tot ce a văzut, tot ce a auzit Opera Mare din Paris, în timpul concertului dat de Paganini, depășește orice închipuire omenească. Arcușul și vioara lui Paganini pot fi comparate doar cu bagheta unui magician, care, cu o singură mișcare, subjugă lumea întreagă.

Deplângem pe toți cei care n-au putut asculta concertul. Întâlnim oare în viață atât de des un geniu, încât să ne putem îngădui a nu-i ieși înaintea, pentru a fi măcar o clipă martorii apariției lui? Este oare viața noastră atât de bogată, încât să putem renunța la acele câteva străfulgerări de lumină în viitor, la acele semne ale veșniciei, care, asemenea păsărilor călătoare ce vin din țări străine, ne fac să înțelegem deodată și să simțim ce lume minunată și necunoscută nouă, ce lume a viitorului trăiește în prezentul nostru!

Paganini e nemaipomenit de simplu, de o simplitate proprie numai marilor oameni”.

Parisul era cucerit. Din ziua aceea concertele lui Paganini deveniră ca un marș triumfal.

Fétis scria:

„În mâinile lui Paganini vioara e un lucru însuflețit, iar violonistul, un organism zămislit într-adins pentru minunile cântecului său unic, cu neputință de imitat, un organism făcând un tot cu vioara. Avântul înaripat al închipuirii se împletește, la Paganini, cu desăvârșita cunoaștere a măsurii muzicale și a tuturor tainelor tehnice ale instrumentului. O trăsătură caracteristică a lui Paganini este voința sa neclintită, singura în stare să-l facă pe om să-și jertfească viața unor țeluri înalte și să învingă greutăți nemăsurate și supraomenești. Este una din pildele cele mai rare ale veacului nostru, în care calculul mecanic se îmbină cu o genială inspirație, iar însușirea de a-și mistui viața pe rugul marii arte se împletește la el cu izbânda care îndreptățește această nimicire fizică a ființei, fiindcă ea duce la înfăptuirea unui scop înalt și uimitor”.

După al treilea concert de la Paris, Castil-Blaze a mărturisit:

„Paganini e un savant. Compozițiile lui au aceeași însemnătate ca și descoperirea unor lumi, unor pământuri noi. Ele întruchipează roadele unor calcule muzicale și ale unor cunoștințe, ce par supraomenești...”

La 27 martie, Paganini dădu concertul de adio. Ca urmare a dorinței ce și-o exprimase, la concert cântă și Cynthia Damoreau. Bériot își petrecu toată ziua cu Paganini, asemeni unui elev cu profesorul său. Cercurile muzicale pariziene, reprezentate prin Cynthia Damoreau, Malibran, Bériot și Pasta, îl înconjurară pe strălucitul lor oaspe cu semne de deosebită grijă și atenție.

Rămânea totuși prezentă o încercuire tainică, țesută din nou în jurul lui Niccolo Paganini.

Onorariile încasate la Paris se urcau la zeci de mii. Harris se gândea în fel și chip cumn să pună banii la adăpost. Cu toată impresia neplăcută ce i-o lăsase furtul săvârșit, signor Paganini îi dădu ordin lui Harris să-i aducă patruzeci de mii de franci, în loc să-i depună la banca domnului Lafitte, așa cum îl sfătuisese Harris și chiar îl rugase cu sităruință. Purtarea aceasta, după părerea lui Harris, era foarte ciudată. De altfel, în ultimele zile, Paganini ocolise orice convorbire mai deschisă, nu se interesase nici măcar de ce Harris era atât de îngrijorat. Se încheiase săptămâna de când dispăruse Urbani, și Paganini nici nu-i observase lipsa, de care, în schimb, signor Harris era foarte neliniștit, neștiind dacă trebuia sau nu să anunțe poliția.

După concertul de adio, noaptea târziu veni acasă la Paganini, Fontana Pino. A vorbit timp îndelungat cu Paganini, amândoi discutând, probabil, „chestiuni italienești”.

„Desigur că ceea ce fac eu este o necuviință”, se gândi Harris, dar ușa întredeschisă a odăii lăsa să se reverse prin ea valuri de lumină, în razele cărora jucau firișoarele de praf. Razele se reflectau în oglinda din antreu. Era o oglindă mare, cât un stat de om, și fusese așezată acolo de către vechiul stăpân al acestei case bătrânești, cu foarte mult timp în urmă. Era o minunată oglindă venețiană, încadrată în argint și împodobită sus cu mici amorași sculptați. „Amorași tipici stilului baroc”, cugetă Harris, care se socotea un cunoscător al artei italiene.

Desigur, nu era frumos. Ar fi trebuit să închidă ușa, dar ochii-i rămâneau ațintiți în oglindă. Astfel văzu cum signor Paganini scoase un

teanc uriaș de bancnote și un săculeț de aur. Signor Fontana Pino le băgă într-o raniță de piele. Se auziră vorbele spuse în șoaptă:

— Așadar, în numele cauzei sfinte a eliberării Italiei. Adio!

Harris nu-și dete seama cine rostise cuvintele, fiindcă vocea lui Fontana Pino era tot atât de răgușită și de șuierătoare ca și aceea a lui Paganini.

Fontana Pino plecă. Paganini se pregătea și el să o pornească spre Anglia. Formalitățile pentru obținerea pașaportului întârziară cu trei zile plecarea.

Capitolul 29

PÂINEA DURERII ȘI APA FRICII

Purtarea lui Paganini îl uimea pe Harris. Cum de putea el, cu sănătatea lui zdruncinată, să-și piardă atâta vreme prin spelunci pariziene, ca taverna Percheron sau murdarul „Café Tabac“, în care fusese târât de cântăreața Cynthia Damoreau și Schröder-Devrient. Despre doamna Schröder-Devrient se istoriseau lucruri groaznice. Ea își descrisese toate aventurile de dragoste într-un manuscris, ilustrat cu asemenea desene, încât nimeni nu cutezase să i-l publice. Era de neînțeles cum putea cineva să-și piardă timpul cu o astfel de femeie! Signor Paganini devenise însă posac și din cale afară de supărăcios.

— Simt că aveți o povară pe suflet – îi zise Harris. Nu vreți să-mi spuneți ce să fac ca să înlătur năpasta care vă amenință?

— Sunt îngrijorat de soarta prietenilor mei – răspunse, printre dinți, Paganini, privindu-l stăruitor.

Harris însă nu se uita la el, de parcă ar fi fost preocupat de altceva. Zărise pe masă un plic mare, negru, cu cap de mort. Pe nesimțite, încercă să se apropie de masă și să-l ascundă, pentru a înlătura la timp acest nou mijloc ieftin de intimidare, făcând ca plicul să nu ajungă la Paganini. Era însă prea tirziu! Paganini își aruncase și el ochii pe urmele privirii lui Harris și se repezi la masă. Harris acoperi scrisoarea cu palma și se uită la el rugător:

— Nu-l citiți, pentru numele lui Dumnezeu, nu-l citiți! Dar Paganini rupsese plicul.

Harris, îngrijorat, îl văzu cum se încruntă, urmărind cu ochii rândurile scrisorii și apoi, deodată, începu să-și desfacă gulerul.

— Fontana! – strigă el răgușit, tușind și scuipând o salivă înroșită. Sângele i se prelinse pe buze. Fontana e... un nemernic! Unde e Achillino? Achillino!

— Liniștiți-vă maestre! Băiatul doarme! Adineauri am fost la el.

— Ce noroc! — abia mai putu îngâna Paganini. Pe față îi apăru un zâmbet de jale. Părea zdrobit cu desăvârșire. Să facă orice, numai să-mi lase copilul! Facă din mine ce-or vrea!

Aplecat peste masă, Harris îl privea rugător:

— Liniștiți-vă, pentru binele copilului dumneavoastră. Îngăduiți-mi să citesc scrisoarea.

După primele slove, literele începură să-i joace în fața ochilor. El citi:

„M-am hotărât la această fugă disperată, fiindcă mi s-a părut că vă îndoiiți de mine și nu pot suferi să fiu bănuț. Dumneavoastră credeți că furtul din locuința dumneavoastră s-a făcut cu ajutorul meu. Iată însă dovezile: banii vi i-a furat signor Fontana Pino. El a fost prins și închis la Sainte Pélagie, iar mâine va fi trimis la închisoarea Laforce. Sunt fericit că am avut puțința să demasc pe hoț. El istorisește despre dumneavoastră tot felul de născociri. Am izbutit să citesc procesele verbale încheiate de poliție” Vinele de la tâmplele lui Harris se umflară. Poate că Paganini nu mai îndura o asemenea lovitură! Dar ce legătură are aceasta cu Achillino? Citi mai departe:

„Fontana avea de gând să vă răpească băiatul. I-am zădărnicit însă la timp planurile și, pentru aceasta, a trebuit să sufăr în tăcere și să îndur privirile dumneavoastră pline de neîncredere. Mă voi întoarce la dumneavoastră în ziua când ziarele de dimineață vor publica anunțul că doriți să cumpărați vioara Stradivarius, numărul șapte sute șaptezeci și șapte. Sunt gata să vă slujesc până la ultima suflare și voi face totul ca signor Achillino să fie în siguranță. Ponegrit în fața dumneavoastră, rămân al dumneavoastră credincios servitor, Fedo Urbani”.

— Să te duci îndată la un ziar și să dai anunțul! — strigă Paganini, cu glasul lui răgușit, la urechea lui Harris.

Harris nu-l văzuse niciodată atât de tulburat.

— Fontana — repetă Paganini. „Cel mai bun prieten”. Fontana apărătorul libertății italiene!

Urbani ședea în fața unui bătrân și cărunț coadjutor, ținând în mână ziarul de dimineață, în care apăruse, pe ultima pagină și cu litere mari, anunțul că signor Paganini dorește să cumpere vioara Stradivarius numărul șapte sute șaptezeci și șapte.

Sionor Novi și bătrânul iezuit se contraziceau, ca și înainte. De data aceasta, însă, Novi reușise să strecoare în sufletul bătrânului o mare îndoială: nu-i mai rămăsese decât foarte puțin pentru ca planurile lui să triumfe definitiv.

— De fiecare dată, când te ascultam, fiul meu, aveam impresia că nu vorbește în tine decât ura personală, un sentiment nevrednic de frații ordinului iezuit. Și acum, în măsura în care, la pornirea ta de revoltă îndreptățită, se amestecă și un sentiment personal, înclin să-ți iau în mod definitiv, pentru totdeauna, însărcinarea pe care o ai, se adresă el lui Urbani. Totuși, noi am hotărât să sfârșim cu Paganini. Am răbdut destul, iar informația ta că acest revoluționar primejdios și conspirator nerușinat, Fontana Pino, a primit de la nebunul de Paganini patruzeci de mii de franci pentru a da lupta cu autoritățile și cu biserica, ne-a convins că a sosit ceasul să-i dăm lovitura definitivă. Poliția s-a folosit de banii lui Paganini! Am auzit că signora Antonia Bianchi a devenit ibovnica prefectului Gisquet și că, având nevoie de bani, poliția i-a venit în ajutor, mutând sacii de aur din dormitorul fostului ei soț la dânsa. Asta-i treaba lor! Dar faptul că banii ne trec pe la nas, ajungând în mâinile nevrednice ale vrăjmașilor ordinului nostru, nu mai poate fi îngăduit. Du-te, fiule, intră din nou în slujba lui Paganini, împlinind întocmai poruncile date. Măine, Fontana va fi ucis. Spune-i lui signor Paganini că acesta, nici chiar înainte de execuție, nu s-a căit de nimic și că guvernul Franței, ținând seama de toate fărădelegile și planurile de rebeliune, l-a executat pe criminal, fără să-i mai pună în sarcină și furtul săvârșit în locuința lui signor Paganini. Vei însoți apoi pe signor Paganini la Londra, informându-ne pe toți prin semnele și anunțurile stabilite.

Drumul în nord fusese foarte anevoios. „Maestrul e cu desăvârșire zdrobit”, gândea Harris. El îl văzuse îmbrățișându-l înfrigurat pe Urbani, sărutându-l și strângându-i într-una mâinile. Urbani nu-l slăbea nicio clipă pe signor Paganini. Îi povestea pe larg toate grozăviile întâmpinate pe drum, cum știuse el să le înlăture și sfârșea de fiecare dată cu aceeași frază:

— Maestro, trebuie să vă împăcați cu biserica, iezuiții sunt mâniați împotriva dumneavoastră și vă pot face mult rău. De ce nu vă împăcați

măcar de formă? Faceți câteva danii și duceți-vă la slujbă!

Paganini era din ce în ce mai supărat de aceste propuneri.

— Acum am mai puțin ca oricând chef să mă împac cu popii! — spunea el, înfuriat. Și, rămânând singur, Paganini strângea pumnii și, ridicându-și brațele spre cer, striga, fără să se adreseze cuiva anume: Nemernicii! Nemernicii!

Din senin, începu să arate o lăcomie de bani aprigă, ostentativă, cinică. Tăia toate socotelile dinainte întocmite de Harris. Acesta se prefăcea că e de acord, dar făcea așa cum chibzuia el că e mai bine. Dar după concerte — așa cum s-a întâmplat la Boulogne — Paganini nu se mai interesa de încasări.

Violonistul devenise pripit în toate mișcările lui. Se părea că abia acum își da seama de mărirea urii și invidiei omenești. Starea aceasta era folosită de Urbani, care, de fiecare dată, turna gaz peste foc și-i spunea câte ceva, care-l făcea pe Paganini să turbeze de furie. După aceste izbucniri de mânie neputincioasă urma regulat pierderea vocii. Tăblița de fildeș apărui din nou.

Pe neașteptate, se hotărî să-i răspundă lui Spohr. Acesta tocmai dezlănțuise împotriva lui Paganini o cascadă de blesteme, într-o scrisoare adresată impresarului Laporte, care încheiase un contract cu Paganini. Lipsit de tact, Laporte înmânase scrisoarea chiar violonistului.

Spohr scria: „Tot ce e mai bun, tot ce e mai înălțător în lume e legat de creștinism. Cei mai mari muzicieni ai secolului scriu imnuri religioase. Nu există niciun compozitor clasic care să nu fi compus oratorii și misse. Recviemul lui Mozart, oratoriul lui Bach, precum și missele lui Haendel sunt o mărturie că Cel de Sus nu lasă Europa la voia întâmplării și că toată cultura noastră se întemeiază pe sentimentul creștin al dragostei și milei. Iată însă că a apărut un violonist care se abate de pe calea aceasta. Prin toată purtarea lui, prin lăcomia lui nesățioasă, prin otrava ametoitoare a ispitelor pământești. Paganini seamănă neliniștea pe planeta noastră, ajutând iadul să pună stăpânire pe oameni. Paganini omoară pe pruncul Isus!”

După multă stăruință, Harris îl înduplecă pe maestru să renunțe la gândul de a răspunde lui Spohr.

Paganini semnă un contract pentru a da șase concerte la Teatrul

regal din Londra. Primul fusese fixat pentru 21 mai, dar, în urma unei discuții cu Urbani, Paganini se simți rău. Leșinul greu și slăbiciunea groaznică ce-i urmă, ajungând până aproape de pierderea pulsului, pricinui amânarea concertului.

Revista *Armonia* culese toate însemnările presei europene cu privire la nemaipomenita iubire de arginți a lui Paganini, și articolul fu reprodus apoi de aproape toate ziarele engleze. Nota publicată de *Revue musicale* din Paris nu sluji la nimic. „Ziarele engleze îl înfățișează pe Paganini ca pe un om nerușinat și obraznic”, scria un corespondent englez al revistei franceze, iar ziarul adăuga, din proprie inițiativă: „Totul se reduce la faptul că Laporte, impresarul interesat și viclean al operei italiene din Londra, a dublat prețurile chiar și la locurile ieftine, care, potrivit unui străvechi obicei englez, nu sunt niciodată sporite”.

Primul concert avu loc abia la 3 iunie. Englezii luară cu asalt casele de bilete. Arta sa izbutise să ajungă mai desăvârșită, mai subtilă, mai pură, iar tehnica și mai uluitoare, redând din plin diversitatea fără margini a talentului său. Și totuși, Paganini era cuprins de groaznice stări de deprimare.

La unul din concerte, după ce apăru pe scenă urmat de violonistul englez George Smart și era gata să înceapă, cineva de la galerie strigă:

— Ei bine, suntem gata!

— Ce-i asta? — întrebă răstit Paganini, uitându-se către Smart și bătând din picior.

Lăsă vioara jos și ieși din scenă. Publicul rămase nespus de stânjenit. Câțiva reprezentanți ai aristocrației londoneze veniră să-l roage să continue concertul. Paganini rămase neînduplecat. El îi spuse lui Smart, și în așa fel, încât să fie auzit și de alții:

— Restituiți banii, concertul nu se mai ține.

Palid, cu buzele tremurânde, Smart îl rugă fierbinte să nu strice minunata impresie pe care o căpătaseră londorezii și să continue concertul. Până la urmă, Paganini acceptă. Dar iată, de sus răsună alt glas:

— Dragă domnule Paganini, bea un pahar de whisky și ia-o de la început!

Paganini se întoarse, lăsă vioara jos și spuse:

— Nu, nu pot cânta!

Peste câteva minute, însă, apăru pe scenă, fără să mai fie rugat și, după ce furtuna de aplauze se potoli, atacă primul acord.

În casa lordului Hollands avu loc un concert particular, pentru un grup restrâns din lumea aleasă a cercurilor literare și aristocratice. Paganini primi bucuros invitația. Tăblița de fildeș era împeștrită cu tot soiul de întrebări privitoare la răposatul Byron. Pare-se că nervii lui Paganini erau grozav de zdruncinați. Lordul Hollands, o fire reținută, era foarte încurcat de lacrimile ce împăienjeneau ochii lui Paganini, la amintirea poetului Byron... După cum, altădată, ascultând o bucată de Beethoven, nu-și putuse opri lacrimile la gândul morții celui mai mare compozitor al lumii, tot așa și acum, auzind cele ce se povesteau despre Byron, Paganini, întorcându-și capul, își ducea batista la ochi, ceea ce lordului Hollands i se păru o prefăcătorie.

Sub influența încordării creatoare el ajunsese treptat la o voioșie mai statornică. Și, odată cu liniștea, îi reveni și ușoara lui ironie. Starea sa fizică însă îi inspira temeri lui Harris.

Sosiră la Bristol și – ca altă dată la Viena – și aici Paganini primi o lovitură neașteptată. Străzile orașului Bristol erau împodobite cu afișe enorme, care spuneau:

„Cetățeni! Cu un sentiment de adâncă scârbă vestesc seria de concerte a unui oarecare signor Paganini, pripășit în orașul nostru. De ce, tocmai în anul acesta de năpaste și încercări hărăzite de soartă, să ascultăm pe acest diavol? În anul când holera seceră atâtea vieți în Europa, cine va avea neobrăzarea să meargă la concert, în loc să ajute pe cei obijduiți? N-ar fi de mirare ca tocmai acest violonist străin să fi adus molima aceasta groaznică în Anglia, pentru a stoarce prin orașele Marii Britanii banii care ar fi putut ajutarea pe cei nefericiți. Nu cădeți în greșală! Nu ascultați pe acest monstru muzical, pripășit din țări străine și pe care setea de arginți îl îndeamnă să amăgească pe naivul John Bull!” Afișul era iscălit „Philadelphus”.

Concertul avu totuși loc; dar afișul își atinsese scopul. Paganini era complet descurajat.

Harris fu mirat când, revenit la Londra, văzu pe masa din odaia lui Urbani cinci exemplare din acest afiș.

— De ce ai nevoie de ele? — îl întrebă Harris.

— Ai să vezi că o să am nevoie. Trebuie să aflăm pe nemernicul care a scris textul.

Harris clătină din cap.

La Londra, Paganini avu noi pricini de necazuri. Întorcându-se din călătoria prin Scoția și Irlanda, el îi scrisese lui Paer.

„M-am înfățișat în public de cel puțin treizeci de ori și nădăjduiam că astfel am satisfăcut curiozitatea englezilor de a vedea cum arăt. Cu tot numărul foarte mare de portrete afișate, ei nu se mulțumesc doar cu atâta. Nu pot ieși din casă (ce noroc să nu mai stau la hotel) fără să mă împresoare o mulțime de oameni. La hotel, era o adevărată nenorocire; nu puteam ieși nici măcar pe coridor. Pe străzi, însă, e și mai rău. O mulțime întreagă mă urmărește, unii merg pe lângă mine, alții mă înconjoară, îmi stingheresc mersul și se învârtesc în jurul meu, de parcă aș fi un stâlp, ba chiar, nesocotindu-mă un om viu, unii mă și pipăie, curioși să se încredințeze dacă sunt făcut din carne și oase și-mi adresează întrebări prostești, într-o limbă pe care n-o pricep. Și lumea aceasta nu e tocmai lumea de rând; asemenea gesturi își îngăduie și oamenii care aparțin, după toate aparențele, societății alese“.

Pentru prima oară, Paganini simți groaznica lui singurătate. Într-adevăr, se ferea de hoteluri. Folosind invitația unui prieten al lui Laporte, el se instalase la domnul Watson, pe Carlsonstreet. Era cum nu se poate mai mulțumit de tihna ce-l înconjura și abia mult mai târziu avea să plătească scump această bunăvoință a soartei.

Ciudățeniile și contradicțiile sale ieșiră și mai mult la iveală în cele câteva luni petrecute la Londra. Ba primea propunerea de a da lecții în familiile aristocratice, ocupându-se foarte atent și îndelung de elevii săi și dezvoltând neașteptatul său talent pedagogic, ba refuza cu trufie invitația regelui George al IV-lea de a cânta la palat.

Maiestatea sa îl poftise să vină într-o seară și, în schimbul unei neînsemnate sume, să concerteze la castelul Windsor. Paganini răspunse că maiestatea sa ar putea să-și cumpere un loc într-un rând oarecare al parterului operei din Londra, lucru ce l-ar costa mult mai ieftin.

Domnul Watson era îngrozit de o asemenea purtare. Nimeni nu

îndrăznise să-l jignească pe rege, în felul în care-l jignise acest violonist, încrezut peste măsură.

Sosi, în sfârșit, ziua plecării din Anglia. Paganini se îndrepta din nou spre Paris. Pregătirile de plecare țineau trei zile, timp în care el auzea mereu, din camera vecină, plânsul unei fete. Câteodată, miss Watson se ferea să fie zărită de violonist, pasămite fiindcă era certată rău cu tatăl ei și nu voia să i se vadă obrazul roșu ca sfecla. Nici în momentul plecării, ea nu veni să-și ia rămas bun de la signor Paganini. Trăsura care-l transporta împreună cu Achillino, Harris, Urbani și Fräulein Weisshaupt ajunse cu bine pe cheiul din Dover. Acolo, Urbani se făcu nevăzut, Pentru ca mai tirziu să apară, ducând de braț o femeie care plângea. Aceasta își ridică vâlul care-i acoperea fața și se aruncă înaintea lui Paganini.

— Salvați-mă, sir! – strigă ea, cuprinzându-l cu brațele.

— Maestro – spune Urbani – am observat fata când luam biletele; mă rugase, încă la Londra, să-i vin într-ajutor.

— Dar despre ce e vorba? – întrebă Paganini.

Fata îi povesti că a fugit de-acasă, unde viața îi devenise de neîndurat. Ea îl rugase, mai demult, pe Urbani să-i dea o mână de ajutor și acesta se arătase atât de milostiv, încât îi făgăduise să-i găsească în Franța lecții de limba engleză. Paganini dădu plictisit din umeri.

La Boulogne-sur-Mer, rămaseră trei zile la un hotel. Paganini se simțea rău. Era răcit și avea o durere de cap atât de mare, că nici nu-și putea ține ochii deschiși. Urbani încercă a-l îndupleca să primească serviciile domnișoarei Watson, dar, mai înainte ca Paganini să fi putut da un răspuns, tatăl fetei năvăli furios în cameră, însoțit de un comisar de poliție. Urmă o scenă îngrozitoare. Abia putând ține ochii deschiși, Paganini îi vorbi despre purtarea plină de grijă pe care părinții trebuie să o aibă față de copii.

— Eu nu-l ating pe Achillino al meu nici măcar cu un deget iar dumneata bați o fată de măritat.

— Nemernicule! – striga Watson. Banditule, mi-ai răpit fata. Arestați-l, zbiera el către comisar.

Poliția încheie un proces verbal. Între timp, Urbani se făcuse

nevăzut.

În procesul verbal scria că, încă de la Londra, Paganini făgăduise părinților fetei patru mii de guinee, iar lui miss Watson o diademă cu briliante și un inel cu diamant, care au și fost cumpărate și se află într-unul din cuferele artistului.

Buimăcit, Paganini nu știa ce să facă. Deschise valiza ca să arate că n-are niciun fel de podoabe și daruri pentru femei. Însă poliția îl susținea pe supusul Marii Britanii.

Și, la 26 iunie 1834, ziarul din Boulogne, vestea:

„Faimosul Paganini, pe care atâta l-am prețuit și l-am slăvit ca artist, a dovedit că are un caracter din cale afară de urât, așa cum dovedesc diferitele întâmplări scandaloase din viața lui. El a încheiat la Londra o învoială cu un oarecare domn Watson, prin care acesta îi oferea puțința unul trai tihnit și confortabil. Paganini nu s-a socotit satisfăcut. El nu numai că nu i-a plătit suma convenită domnului Watson, dar părăsind orașul, i-a ademenit și fiica pe care a răpit-o în taină”.

Urbani aduse violonistului ziarul și, de data aceasta, chiar Harris îl sfătui să trimită gazetei o scrisoare de lămurire. Paganini trimise ziarului *Annotateur* din Boulogne următoarele rânduri:

„Stimate domnule director, m-ați învinuit de răpirea unei fete de șaisprezece ani. Mi-ați pătat cinstea. Acum dați-vă osteneala să reconstituiți adevărul.

Vă aduc la cunoștință că domnul Watson, care mă calomniază, e căsătorit a doua oară, iar mama vitregă a tinerei, pe care o socotiți ademenită de mine, nu numai că se purta crud cu ea, dar îl silea pe tatăl fetei s-o persecute mereu. Eu, însă, nu m-am amestecat în aceste certuri familiale.

Banii pe care, în mod obișnuit, domnul Watson mi-i cerea cu împrumut, după fiecare concert, s-au transformat, după cum am aflat la plecare, în chirie; acest lucru nu-l știusem până atunci.

De asemenea, vă înștiințez că relațiile dintre domnul Watson și miss Welles, care a luat locul primei sale soții, mărturisesc existența unor legături tainice cu anumiți indivizi aflați în pușcărie, fapt care avea o foarte proastă influență asupra educației fiicei domnului Watson, în vârstă de optsprezece și nu de șaisprezece ani. Astfel, o atmosferă cu

totul amorală, foarte puțin asemănătoare unei atmosfere de familie, domnea în casa domnului Watson. De fapt, eu nici n-ar fi trebuit să scriu toate aceste lucruri dacă n-aș fi luat sub ocrotirea mea reputația fiicei sale, căreia nu-i mai rămăsese altă scăpare decât fuga din casa părintească. Puteam oare, fără a-mi călca simțământul datoriei, să refuz sprijinul meu unei fete, pe care, din întâmplare, am întâlnit-o aproape pe puntea pachebotului? Ea, din proprie inițiativă, mi-a cerut ajutorul. Niciodată n-am sfătuit-o să fugă de-acasă și nu i-am recomandat să vină cu mine. De nenumărate ori i-am oferit însă domnului Watson mijloacele care să-i dea fetei puțința de a trăi independent, dacă este într-adevăr o povară pentru el și pentru noua sa tovarășă de viață. Am făcut însă lucrul pe față, fără să mă fi înțeles dinainte cu miss Watson”

Paganini repetă greșeala pe care o mai săvârșise la Viena. Timp de două luni, ziarele europene reproduseră scrisoarea de dezvinovățire a lui Paganini, tălmăcind-o, mutilând-o și botezând-o „act nejustificat”. Ziarul *Annotateur* tipări o replică amănunțită la explicațiile lui Paganini.

„Noi răspundem domnului Paganini că, deși a dovedit o deosebită iscusință în a prezenta faptele spre a se dezvinovăți, totuși n-a putut să răspundă nimic precis, în afară de faptul că fata are optsprezece și nu șaisprezece ani și că ea a consimțit să nu-l urmeze chiar din casa părintească, ci l-a ajuns pe drum.

Faptul rămâne deci fapt. În toate țările lumii sunt legi care ocrotesc nevinovăția și tinerețea împotriva atentatelor acelora care, bazându-se pe poziția lor socială, dar neavând sentimentul religios și cinstea creștinească, se ating de fete nevinovate, în aparență cu bune intenții de educatori, dar în realitate dovedindu-și desfrânarea lor morală. Este necesar să observăm, cu toată revolta, că protecții de felul acesta sunt un abuz de putere și nu tind decât la posedarea obiectului asupra căruia se poartă așa-zisa protecție.

Cu nerușinare și insolență, domnul Paganini, acest străin imoral care s-a strecurat în familia Watson, cutează să joace acum rolul unui tată, în timp ce el însuși duce o viață depravată și are nevoie de măsuri corecționale.

Acordați puțină atenție argumentului prin care Paganini vrea să ne

convingă de nevinovăția sa, anume că el n-a avut de unde ști că miss Watson va părăsi Londra din proprie inițiativă. Noi avem însă dovezi că, înainte de imbarcare, agentul său, un oarecare Urbani, o căuta peste tot pe miss Watson, ca să-i comunice ora plecării și s-o roage stăruitor să se urce pe punte. Ca încheiere, putem spune că domnul Paganini ar fi trecut mai bine sub tăcere cele întâmplare decât să aducă în apărarea sa asemenea nefericite argumente”.

Plecarea la Paris trebuia să fie amânată; dar nici încercarea de a-l aduce pe Paganini pe banca acuzaților nu izbuti. La aceasta contribui un concurs de împrejurări foarte ciudat.

Pe neașteptate, Urbani dispăru, Harris începu să cerceteze cu toată stăruința cele întâmplare. Abia atunci se lămură întreaga purtare a lui Urbani. Domnul Watson și Urbani nu se înțeleseră cum trebuie. Harris puse mâna pe corespondența dintre ei și i-o înmână lui Paganini. Deodată lui Paganini i se arătă lămurit toată înlănțuirea de fapte și tocmeala aprigă dintre Urbani și Watson, căruia îi scăpărau ochii la vederea onorariilor uriașe ale lui Paganini. Toată trecuta activitate a lui Urbani îi dovedea lui Paganini că fusese victima unui șantaj monstruos. În același timp, el își dădu seama de munca devotată și discretă a lui Harris, care se desfășura zi de zi, fără zgomot și fără reclamă.

Domnul Watson și signor Urbani uneltiseră să-i stoarcă bani lui Paganini. Rămăsese înțeles că Urbani va îndupleca pe tânăra fată, cam nebunatică din fire și suferind din pricina purtării crude a mamei ei vitrege, să fugă din casa părintească și să joace rolul fetei ademenite, care se aruncă în brațele violonistului rătăcitor. Acest rol îi surâse fetei, și Urbani, care lucra, chipurile, în numele lui Paganini, o făcu să creadă că fuga va fi un lucru ușor, așa încât, înțeleasă cu el, fata sosi în portul Dover, unde Urbani înscenă fuga ei cu Paganini numai în clipa în care martorii erau în număr îndestulător.

Înștiințat din vreme de Urbani, Watson tocmi niște agenți și sosi la Dover, odată cu Paganini. Aci însă începură neînțelegerile dintre el și Urbani. Urbani urmărea izbucnirea unui scandal imens în jurul numelui celebrului violonist, uneltind o intrigă care trebuia să se termine cu arestarea lui Paganini și cu aruncarea acestuia în închisoare. Watson însă avea intenții mult mai puțin pretențioase. Soarta violonistului îl

lăsa rece. El nu dorea altceva decât să pună mâna pe o cât mai mare sumă de bani, să-și ia fata înapoi la Londra și să înceapă un trai lipsit de griji. Forma aceasta ușoară de câștig i se părea mult mai nimerită decât bătaia de cap cu un îndelungat proces la Boulogne și la Paris, unde ar fi fost nevoit să cheltuiască bani cu hotelul și întreținerea lui și a fetei.

Harris depuse la poliția din Boulogne dovezile care-l dădeau în vileag pe Watson, așa încât acesta fu obligat să plece îndată la Londra împreună cu fiica sa. Și astfel, planul organizației care-l însărcinase pe Urbani să-i dea lui Paganini „lovitura hotărâtoare“ a fost zădărnicit. Urbani trebui să dispară numaidecât din calea lui Paganini.

După această poveste începură peregrinările dintr-un hotel într-altul. Peste tot, cei care locuiau alături de dânsul în hoteluri, oameni cu înalte principii morale, cereau izgonirea artistului. Și lucrurile au mers așa până ce s-a renunțat a se mai da curs acțiunii împotriva lui Paganini. Acesta primi autorizația de a părăsi localitatea și porni în grabă la Paris.

În mai puțin de o oră de la sosirea trăsurii în Rue Denfert, Paganini se afla la Ferdinand Paer care, foarte obosit și îmbătrânit, îl întâmpină cu nespusă căldură pe fostul său elev.

După ce află de la Paganini ultimele știri din Anglia, el îi povestește, la rândul-i, tot ce se întâmplase în Franța – întețirea tulburărilor din orașele franceze și evenimentele de la Lyon, Grenoble și Paris – după care ajunse la subiectul ce-l interesa cel mai mult.

El îi arată lui Paganini un articol semnat de tânărul compozitor Berlioz.

— Ce are cu tine? Uite ce scrie în *Europa literară*! Cine e această miss Smithson?

— Miss Smithson? Habar n-am!

— Ești învinuit că ai lăsat-o muritoare de foame!

— Aud pentru prima oară de ea, – spuse Paganini. Cu Berlioz n-am avut decât o singură convorbire, și, aducându-și-o aminte, se posomorî. A fost la mine și mi-a cerut părerea despre partitura de alto pentru *Maria Stuart*. I-am spus că nu-mi place și l-am sfătuit să modifice toată opera.

Paer dădu din cap.

— Și a făcut întocmai. Dar să ne reîntoarcem la domnișoara Smithson; spui că nu i-ai refuzat nimic?

— Dar nici nu mi-a cerut nimic!

— Berlioz te învinovățește că ai refuzat să cânti o arie mică, la concertul dat în beneficiul ei.

— Atunci pot fi învinovățit de toți artiștii din lume la ale căror concerte de beneficiu n-am cântat! – spuse Paganini.

Deodată Paer începu să râdă.

— Berlioz s-a însurat! – zise el. Și oricât de curios s-ar părea, de ziua nunții sale a scris celebrul *Marș al omului care pășește spre eșafod*. *Maria Stuart* a fost prefăcută și poartă acum titlul *Harold în Italia*. Sunt aproape sigur că Berlioz suferă de aceeași slăbiciune pentru Byron ca și tine, s-a molipsit de la tine!

— Nu știu cât de mult s-o fi molipsit – zise foarte necăjit Paganini – dar bag de seamă că Berlioz este, în momentul de față, împotriva mea. Vă mărturisesc, maestre, rosti el, ridicându-se, că înainte nu eram atât de simțitor la loviturile vieții. Acum, mai mult ca oricând, aș vrea să-mi văd orașul natal. Parisul m-a obosit. Viața se scurge aici cu o iuțea amănunțită și puterile mi se topesc pe nesimțite. Dacă ați ști cât de nefiresc trebuie să-mi petrec timpul! Sunt nevoit să stau întins toată vremea, Harris e de părere să fac un consult medical la Paris. Dar lucrul cel mai ciudat este că toate faptele mele, izvorâte din cele mai altruiste porniri, sunt luate drept manifestări de egoism, iar faptele săvârșite din dorința de a face bine oamenilor sunt răstălmăcite în rău. Simt bine că se apropie ziua când mă voi porni înadins să fac rău, pentru ca oamenii să-l guste ca pe o binefacere.

— Constat că nu ți-ai pierdut hazul de altădată – zâmbi Paer. De altfel pot să te felicit; ai admiratori și discipoli. Liszt trudește fără odihnă, încercând să transcrie lucrările tale de vioară pentru pian. Schumann face același lucru. Oricât de ciudat s-ar părea, dar în fruntea urmașilor tăi sunt tocmai pianiștii, care cred că după tine vioara va amuți. Pe Liszt îl ascult cu nespusă plăcere. Influența ta asupra acestui om este uriașă.

Două din concertele lui Paganini la Paris nu fură de loc menționate de presa pariziană.

— „Ce-o fi asta? O conspirație a tăcerii?” – se întrebă Paer.

La 15 septembrie, domnul Jules Janin publica însă un lung foileton în *Journal des Débats*. Articolul purta pecetea unui interes strict personal și, într-o formă foarte usturătoare, autorul își arăta revolta împotriva lăcomiei și nemaîntâlnitei zgârcenii a marelui violonist.

Paganini fu cu atât mai nedumerit cu cât tocmai cele două concerte fuseseră date, în întregime, în beneficiul populației nevoiașе din Paris și a localităților ce suferiseră de pe urma inundațiilor. Trecerea lor sub tăcere, ca și atacurile furioase ale lui Jules Janin stârniră în Paganini mult mai mult interes decât toate cuvintele elogioase. Și, împreună cu Harris, porni spre redacția ziarului.

Încăperi îmbâcsite de fum și pline de colb; o scară murdară, o sumedenie de mese și o mare înghesuală – cam acestea fură primele impresii ale lui Paganini despre această uzină de opinii literare și de bârfeli poliitice.

Jules Janin trona pe un jilț înalt, în fața unei mese uriașе, pe care se aflau grămezi de manuscrise și șpalturi, o pereche de foarfeci, un borcan cu gumă arabică și pensule. Pe celelalte mese, teancuri de ziare. Podeaua era împeștrițată și ea cu petice de hârtie. Prezența lui Jules Janin, ca șef al acestei bucătării, aducea în atmosfera aceea o notă de neorânduială romantică. Se vede că firea dezordonată de fost student al Sorbonei era completată la el cu năravurile unui holtei convins, cu toate că lumea ce-l înconjura nu-i întărea această faimă. Dimpotrivă, Jules Janin trona acolo ca un mândru cocoș într-o curte de găini.

Harris aruncă o privire iscoditoare spre ungherul în care trei capete drăgălașе, aplecate asupra unei scrisori, umpleau odaia cu exclamații hazlii de felul acesta: „Tâmpitul ăsta își închipuie că o să fie publicat!” „Ce idiot! S-a gândit să dea o dezmințire!”

Sosirea lui Paganini și a lui Harris nu puse capăt torentului de exclamații. Iată că cocoșul observă, de pe stinghia sa, intrarea persoanelor străine.

— Ei, fetelor! Mai încet! – strigă el.

Dezmorțindu-și picioarele, se ridică și întinse mâna lui Paganini, cu aerul de parcă și-ar fi întâmpinat un vechi prieten. Nu juca teatru.

Recunoscuse numaidecât pe Paganini și îi arăta că nu e de loc mirat că-l vede la redacție, că se aștepta la obiecțiuni și că e bucuros să împlinească dorințele marelui maestru.

Convorbirea fu scurtă. Domnul Janin se încruntă de vreo două ori la auzul cuvântului „șantaj“. Paganini vorbea pe un ton glacial, anunțându-l că are de gând să se întoarcă la Geneva și că a dat două concerte de la care n-a primit niciun franc.

Însemnând în fugă spusele lui Paganini, cu mâna lui de ziarist, obișnuit să cizeleze frazele, Jules Janin îi arată violonistului cele ce notase în fața lui. Acesta aprobă din cap.

Se părea că pacea fusese pentru moment încheiată. După plecarea violonistului și a secretarului său, se încinse iar larmă și cotcodăceală în cotețul redactorului, iar fetele, care reprezentau opinia publică și reglau buna dispoziție a acestui ziarist, copleșit de importanța sa, primiră cu uimire ordinul simplu și răspicat de a publica în numărul următor scrisoarea lui Paganini. Comentariile verbale ale lui Jules Janin, privitoare la violonist, nu erau însă de loc măgulitoare.

După ce răsfoi ultima corespondență, Jules Janin spuse oftând:

— Desigur, ce-l costă pe acest Scapin și Harpagon să dea două concerte în folosul sărăcimii franceze, când corespondentul nostru italian ne înștiințează că, prin mijlocirea domnului Aliani, Paganini a cumpărat Villa Gayona, lângă Parma. Va trăi într-un lux cu adevărat princiar în propria sa vilă; de ce să nu zvârle un ciolan și dulăului francez?

Într-adevăr, Harris îl înduplecase să înceapă negocieri în vederea cumpărării unei case, pentru a pune capăt vieții de hoinar. Hotelurile, hanurile și diligențele deveneau tot mai dăunătoare sănătății marelui artist. Harris observa cu spaimă cât de mult slăbise Paganini. Cele mai strâmte haine atârnav pe el ca niște saci, mânecile se bălăbăneau, iar gulerile erau mereu prea largi.

Oricât s-ar părea de curios, dar cu cât forțele fizice ale lui Paganini scădeau, cu atât mai minunată, mai subtilă devenea muzica sa. Când închidea ochii, era destul de greu să îl deosebești de un cadavru de la morgă; de un muncitor asfixiat la uzina de gaz din Paris; de un meșter sticlar venețian otrăvit cu mercur; de un suflător de sticlă, care-și

vătămasse plămânii la cuptoarele uriașe, făurind minunate sticle colorate, în cea mai vestită fabrică din lume, aflată pe insula Murano. Dar când acești ochi se deschideau, în ei ardea flacăra liniștită a unei uriașe energii, a unei uriașe încordări creatoare. Artistul acesta nu regreta niciodată sănătatea pierdută. El căuta neîncetat să-și umple cât mai mult zilele. De multe ori, Harris îl vedea noaptea, îmbrăcat într-un lung halat alb, ceea ce îi sporea și mai mult asemănarea cu o stafie, luând vioara în mână și purtând arcușul pe strune, fără să scoată vreun sunet, în timp ce degetele-i agere alergau ca niște șoricei albi pe podeaua de lemn, între gratiile cursei. Apoi, fără să lase vioara pe care o ținea sub bărbie, lua hârtia și creionul, așternând pe portativele subțiri un izvod fin și complicat de semne, din care răsărea pe urmă o nouă creație de geniu.

Într-o dimineață Harris notă în carnetul său:

„O dată, pe când scriam la masă, el cântă primele acorduri din dumnezeiescul concert pentru vioară al lui Beethoven. N-am mai putut sfârși scrisoarea pe care mi-o încredințase. Am lăsat tocul jos. Paganini mă întrebă dacă știu ce cântă. I-am răspuns că da. Atunci îmi spuse: «Înainte de a ne despărți pe vecie, îți voi cânta concertul acesta până la capăt». Uneori mi se părea că și-a uitat făgăduiala. Totuși, veni și ziua aceea; erau la el doi tineri pianiști, elevi ai fostului său profesor. Deodată, la un semn al lui, unul din ei se așeză la pian și începu să cânte. Mi-am încordat atenția, recunoscând concertul pentru vioară al lui Beethoven. Niciodată n-am să uit surâsul lui Paganini, al chipului său palid și stors de puteri, în care fiecare trăsătură destăinuia o durere fizică neobișnuită. Era un adevărat martiriu. Executând concertul lui Beethoven, el cânta așa de parcă-ți sfâșia sufletul. Cei care-l ascultau nu știau de mai sunt pe pământ și își duc mai departe traiul obișnuit. Cânta mai departe și îndată ce sfârși, mai înainte ca cineva să-și vină în fire, se retrase în odaia sa, fără să-și fi luat rămas bun de la cei de față. Fiecare concert îi scurta viața cu un an. Niciun medic nu putu stabili de ce boală suferea Paganini”.

Capitolul 30

CENUȘA DEȘERTĂCIUNILOR

La 28 iulie 1835, Genova își dădu deodată seama că este leagănul unui violonist cu renume mondial. Genova, care în timpul copilăriei lui Paganini avusese o atitudine atât de crudă și nepăsătoare față de el, dorea acum să-și revendice gloria de oraș care dăruise lumii pe marele violonist. Pentru consiliul orășenesc și pentru capii orașului era o cinste să-i poată asigura o primire cât mai strălucită la întoarcerea sa din Europa de nord. Dintr-un imbold dezinteresat, marchizul Giancarlo di Negro se grăbi să clădească „un paradis terestru”, pentru a da acolo o serbare măreață, în onoarea sosirii celebrului *Maestro insuperato*. Tot ce puteau oferi acele ținuturi întinse a fost adunat în pavilioanele și grădinile lui di Negro.

...Un bust de marmură se înălța la intrarea într-o splendidă grădină tropicală. O primire fastuoasă îl aștepta pe Paganini pe scara străjuită de nimfe și fauni. Violonistul încă nu apăruse. Concertul trebuia să înceapă și el încă nu părăsise odaia în care se afla. Era cuprins de îndoieli și copleșit de simțăminte pe care nu le încercase până atunci. Trecuseră șase ani de când părăsise Italia, ani petrecuți prin calești, prin săli de concert și hoteluri. Va lua oare sfârșit această viață rătăcitoare, acum, când signor Paganini își va împodobi locuința cu un lux princiar, când patria îl va primi cu brațele deschise?

Care patrie? Întâmplările trăite demult și care-i lăsaseră un gust amar? În șase ani, se petrecuseră câteva evenimente. Cursul vremii măcinase legăturile familiale. Mamă-sa murise. Tatăl său, nemulțumit cu pensia ce o primea lunar și care ar fi fost îndestulătoare pentru patru tați, trimisese lui Harris, în trei rânduri, scrisori de amenințare. După moartea soției, nora sa devenise ținta poftelor sale de bătrân. Fiul său răspunse cu toată ardoarea temperamentului italian la această lovitură a soartei. Sclipiseră cuțitele și, în strigătele de spaimă ale vecinilor, sub ochii nepoților înmărmuriți de groază, bătrânul, legat

cobză, fu alungat din casă. Mai târziu, familia se risipi și bătrânul se stinse.

Cea mai grea fu despărțirea de Harris. Acesta se silise să-i spună cuvinte vesele, încercând să-l încurajeze. Dar pe obrazul său încă tânăr, acoperit de țepi cărunți, se întipăriseră cute adânci și pline de tristețe. Ultimele cuvinte de rămas bun și ultima strângere de mână. Trăsura porni stârnind praful. Pe jos, adus de spate, Harris se îndepărta de bariera Parisului. Achillino era în mâini sigure. La Genova, un locotenent austriac din suita Mariei-Luiza, împreună cu fiul său, sunt nedespărțiți de Paganini. Aici băiatul locotenentului e luat drept Achillino și lucrul acesta îl scutește pe Paganini de multe griji și necazuri. În fiecare zi, în odaia marchizului di Negro, ocupată de Paganini, sosesc heliograme, prin care, în puține cuvinte, i se aduce la cunoștință că băiatul e bine, sănătos, că e strașnic păzit și că doar un singur om știe unde se află.

Principesa Maria-Luiza, soția fostului împărat al Franței, își pierduse fiul, fără a-și pierde însă buna dispoziție și liniștea olimpică de Junonă. Din Parma, ea trimise violonistului un ac cu briliante și un medalion mare de aur, în care erau trei șuvițe de păr, împletite: a lui Napoleon Bonaparte, a Mariei-Luiza și o buclă blondă a ducelui de Reichstadt, răposatul ei fiu, Napoleon al II-lea, care nu domnise niciodată.

De trei ori cupeul încăpător adus de la Londra de bogatul signor Paganini cotise de pe drumul ce duce la Villa Gayona. De trei ori trecuse el pe acolo, fără s-o ia spre reședința sa permanentă. Villa Gayona, aproape complet reînnoită și pregătită, nu-și văzuse încă stăpânul. Iată drumul plantat cu chiparoși; iată verdeța mirtului. În depărtare se deschide o largă priveliște; se vede câmpul neted, mai încolo pădurea, iar peste pădure, un drum care Urcă pieptiș. În copilărie, Paganini nu trecuse pe acolo decât o singură dată. Acum trecuse de două ori pe lângă cotitura care ducea spre propria lui casă, uitând cu totul de existența Villei Gayona. A treia oară, privise atent fiecare cărare ce se zărea prin fereasta cupeului și inima i se strânse la gândul că poate n-o să ajungă niciodată să vadă adăpostul unde trebuia să se sfârșească pribegiile sale.

Sănătatea-i era foarte zdruncinată; echilibrul sufletesc însă era

desăvârșit. Avea simțământul că-și stăpânește pe deplin talentul. Mai mult decât oricând își dădea seama de posibilitățile infinite pe care le avea influența vrăjită, a viorii asupra oamenilor. Paganini era conștient că nicio greutate din lume nu-i putea stăvili avântul către desăvârșirea artei.

Simțea înțepături, ca de ac, în plăgile din gâtleej. Fiecare sunet al viorii era însoțit de această durere. Și cu cât sunetul era mai desăvârșit și mai înalt, cu atât durerea devenea mai ascutită. Cu cât era mai copleșitoare stingerea glasului, cu atât mai desăvârșit devenea graiul muzicii lui. Oamenii fără vedere își ascut simțul pipăitului! Lipsit de glas, Paganini își deprinse vioara să-i tălmăcească din plin gândurile și sentimentele.

Urcă scara în aplauzele și ovațiile mulțimii.

Coborî apoi în grădină și apăru într-un boschet în văzul a sute și mii de ascultători.

În loc de salut, Paganini ridică arcușul și în față îi răsăriră mai limpede ca oricând imaginile trecutului. Începu să cânte. Executa o lucrare de Beethoven. Se iveau parcă țărmurile unor meleaguri necunoscute sau poate chiar ale unor lumi încă nezămislite. Și, pe deasupra lor, răsuna ciocănitul amenințător al destinului, care bătea la ușă. *Cântecul destinului* apăru ca un cer înnorat, într-o amiază înăbușitoare de iulie, ca un glas de moarte ce curmă deodată o nesfârșită cantilenă, și apoi o *fermata* ciudată, nemaiauzită. Sunetul acesta prelung, necurmat, ținând la nesfârșit, silește mulțimea, vrând-nevrând, să-și oprească răsuflarea. La început, miile de oameni care-l ascultau oftară cuprinși de o încântare mută, pentru ca apoi să simtă o apăsare chinuitoare. Neomeneasca durată a acestui ultim sunet, a acestei note prelungite, te copleșea. Părea că sunetul se va frânge deodată, istovit printr-o mișcare iute a arcușului; amăgind însă așteptările, el căpătă o sporită tărie ce biciuia sângele, făcându-l să alerge spre tâmpile. Ascultătorii speriați, obosiți, tulburați, se priveau nedumeriți, dorind parcă să-și citească impresiile în oglinda ochilor din jur, încercând parcă să-și dea seama dacă acest sunet fermecat și plin de vrajă răsună aievea sau e doar un vis. Era adevăratul Beethoven, era cântecul destinului, cântat pentru prima și ultima dată în lume de către

violonist... Era prima oară când Paganini crease o muzică a nimicirii și a neființei, el însuși simțind în ea suflarea înspăimântătoare a morții. *Cântecul destinului* se prefăcu într-un dangăt de înmormântare, într-un țcănit de oase, în bubuitul înfundat al bulgărilor de pământ ce cad pe capacul coșciugului.

Încordarea ascultătorilor urcase până în pragul nebuniei, când, din senin, fără nicio trecere, fără nicio întrerupere, răsună un clinchet de clopoței și – iată-le – pe o pajiște înflorită cum dănțuiesc ușoare, vesele, vapoaze, perechile grațioase de păstorițe, cu alunițe lipite de obraz și cu măști pe ochi, și de ciobănași zvelți, cu toiage și ghirlande, în mantii lungi și peruci pudrate – cu toții într-o împestrigare de haine roz-albe, fumurii, trandafirii, verzi și albăstirii. Vedeniile acestea se risipiră însă ca pâcla norilor de la asfințit, ducând cu ele ultimele sunete ale muzicii beethoveniene, când, pe neașteptate, ca într-o ceață fumurie, răsună din nou glasul corzii de bas. Năvălea forfota de noapte a străzilor, a speluncilor mizerabile, se întindeau mâini descarnate și zbârcite; se azeau strigătele vânzătorilor de marfă vie care asurzeau piața. Apoi, deodată, un chițcăit scârbos de șobolan, urmat de un scârțâit. Cineva alerga grăbit pe o scară de lemn, spre mansardă; ajuns însă din urmă de miile de rozătoare, dezgustătoare și viclene, se încinse o luptă crâncenă; jivinile înfuriate își înfingeau colții în carnea omului, fierbinte și vie. Sunetele sălbatice se preschimbară într-un bubuit de tobă. Ce-a rămas din Beethoven? Măreția solemnă a muzicii lui grave e înlocuită cu fantasmagoria lui Paganini. Aceste răbufniri de sunete cumplite cuceresc publicul. Oamenii se feresc să privească. Iar deasupra lor se înalță bolta senină și înstelată a nopții genoveze. Undeva, hăt departe, se aude ropotul și plescăitul talazurilor mării. Dar nimeni nu ia aminte la farmecul nopții; ochii tuturor sunt ațintiți spre un punct negru, spre silueta mohorâtă a lui Paganini. Iată că el își apleacă fruntea la stânga și, ca un gâde care retează țeasta dintr-o singură lovitură, apasă arcușul pe cele patru strune. Și strunele, supuse, scot un vaiet nearmonios, înfiorător.

...În camera marchizului, doctorul ține mâinile lui Paganini. Violonistul a ațipit, însă nu poate fi lăsat singur. Pulsul abia se mai aude, inima abia îi mai bate. Au fost clipe când se părea că e mort.

Doar oglinda, ținută la gură, s-a aburit ușor.

Dincolo de zidurile palatului rățăcea un om mărunțel, ținând în mână patru foi de pergament – un act de notariat făcut după vechea formă. El zicea că, încă de dimineață, signor Paganini poruncise să i se pregătească testamentul și să-i fie adus la iscălit. Arătă și scrisoarea lui Paganini, adresată primului notar din Genova. Dorința celebrului violonist fusese împlinită și, fiindcă oficiul notarial lucrează fără greș, nu mai era niciun motiv să se întârzie cu semnarea.

Nu fu lăsat să intre. Atunci el spuse că, în curând, va sosi cineva atotputernic, în fața căruia se deschid ușile tuturor palatelor și că, împreună cu acesta, va pătrunde la Paganini, care va semna cuvintele sfinte pe care le purtase în inimă și pe care poruncise să le scrie pe sulul de pergament, cu scopul ca toate neamurile sale să fie mulțumite, în cazul în care Domnul Dumnezeu va binevoi să-i ia sufletul din lumea aceasta a durerii.

Trecuse o jumătate de oră și nu venise nimeni. Pare-se că ceva reținuse persoana despre care vorbise micul shijbaș. Trecu o oră. Un om îmbrăcat într-o pelerină neagră, însoțit de marchizul di Negro, se urcă în cupeul care porni îndată.

Niște ulicioare fără capăt, în sfârșit o fundătură a cărei singură ieșire trecea prin gangul unei case. E *Passo di Gatta Mora*. Acolo, băiețandru Niccolo se milogea odinioară pentru câteva macaroane, acolo foamea și munca istovitoare îi zdruncinaseră trupul, pe care acum boala îl silea să plătească cu vârf și îndesat. Sufletul uriaș, purtat în trupul acela plătând și mic, câștigase victoria, triumfase. Dar ceasul socotelilor sosise și el! Acum trebuia să țină seama de fiecare fărâmbă de vlagă.

Iată casa în care-i murise mama. De acolo fugiseră ei spre Alpii elvețieni; acolo, copilul obosit de drum, înarmat doar cu un arcuș mic și strâmb, trebuise să cânte zilnic paisprezece ore în șir, fără răgaz și fără somn, luptând cu o vioară mare și grea.

Cupeul negru trecu pe ulițele adormite ale Genovei. Paganini simțea să se înăbușă. Dădu drumul vizitului și coborî pe treptele de marmură dinspre piață. În inimă simți fiorul puternic al independenței, al libertății, ca atunci, în zilele fugii lui de sub jugul părintesc, după ce câștigase pentru prima dată o sumă uriașă în taverna de noapte.

Strecurându-se pe lângă ziduri, Paganini trecu pe la o răscruce. Nu se auzea nimic, străzile erau pustii. „Numai în patrie, numai pe meleagurile legate de amintirile copilăriei îți poți simți, atât de viu și de dureros, apropierea sfârșitului“, gândi Paganini, ascultându-și ecoul pașilor și plescăitul domol al mării, ce se deslușea tot mai limpede. În sufletul său pizmuia acum pe oamenii cei mai umili, care locuiau pe țărmul acesta binecuvântat. Grăbi pasul în întâmpinarea valurilor nepăsătoare și zgomotoase. Nu luă aminte cum o umbră mărunță se furișă, ca un șobolan, pe lângă el, îndreptându-se grăbită spre digul alb unde lumina farul Darsena Reale.

Paganini își scoase pelerina, își descheie haina și, deznodându-și cravata, o aruncă în mare. Cu pieptul deschis în bătaia vântului sărat, păși hotărât pe digul de piatră. O creastă îngustă de stânci ținea piept din amândouă părțile năvalnicelor talazuri. Stropi țâșneau în aer, căzând pe verigile înverzite ale ancorelor prinse de stâncile bătute de vânturi. Paganini călca pietrele ascuțite fără teamă de valurile care săltau de sub stânci. Asculta cântarea mării, aspirând adânc aerul ei proaspăt, simțind că-și retrăiește copilăria. Nici nu băgă de seamă că omul, care-i păstrase întreaga viață o dușmănie înverșunată și cumplită, stătea la capătul digului, lângă turnul înalt al farului și nu-l slăbea din ochi. Paganini nu-l zărise și mergea ținută spre el. Lui Novi însă i se părea nu numai că-l zărise, dar și că-l ținutise de stâncă, cu privirile ochilor săi negri, și dacă Paganini nici nu bănuia că nu e singur pe dig, Novi era în schimb întruchiparea urii și a spaimei. I se păru, deodată, că i se apropie clipa cea din urmă, când cel pe care-l prigonise o viață întreagă va veni la el și îl va înșfăca de gât cu degetele lui tari ca arcurile de oțel. O groaznică frică îl înăbușea. Ar fi vrut să strige, dar glasul nu-l mai asculta! Ar fi dorit să-i cadă în genunchi, dar picioarele și mâinile îi erau ca de plumb.

Ropotul valurilor și țipetele pescărușilor, care zburând deasupra farului, se apropiau tot mai mult, îl asurzeau pe Paganini, îmbătat de priveliștea din jur, de simfonia mării. El nu văzu cum silueta mărunță a omului acela înspăimântat se tot trăgea îndărăt, dorind să se ascundă după far și cum, nehibzuindu-și bine mișcările, se prăbuși brusc în valuri, scoțând un țipăt ce semăna cu al unui pescăruș.

Paganini ajunsese până la far și o luă înapoi, fără să bănuiască că în clipa aceea se stinsese o viață.

...Dimineața, Paganini se simți mai bine. Un pescar bătrân, slab, cu fața zbârcită și cu nasul încovoiat, lucra pe un banc de nisip. Purta un șorț de piele și era încins la brâu cu o funie de care-i atârnavu uneltele de pescuit. Băiatul lui cel mic îi ajuta la lucru, cântând în gura mare. Apele străverzii ale golfului, ce se liniștiseră odată cu răsăritul, păreau poleite de razele soarelui. Ceața dimineții plutea însă peste mare.

Paganini recunoscuse pe vicleanul Pascarelli de la „Han”. Își aminti de fostul tovarăș de joacă, mai cu seamă după cicatricea mare de deasupra sprâncenei stângi și după lipsa unei urechi. Pescarul însă nu și-l mai aminti. Privi de câteva ori pe omul care ședea pe stânci și apoi își văzu de treabă, tot așa de atent și cu aceleași gesturi măsurate ca și odinioară când meșterea vaporașe de hârtie și le dădea drumul în băltoacele din *Passo di Gatta Mora*.

La ora gustării, Paganini coborî din odaia lui în sufrageria mare a palatului di Negro. Greși însă ușa și o priveliște neașteptată îl făcu s-o închidă imediat la loc. Vreo zece persoane, adunate în odaie, discutau foarte aprins. Paganini își auzi numele rostit de o voce aspră și pe un ton plin de ură. Recunoscuse o femeie îmbrăcată într-o rochie largă de culoare albastru deschis. Signora Antonia nu se schimbaseră aproape de loc. În orice caz, el nu observase nicio schimbare, când, pentru o clipă, își încrucișase privirea cu ea.

La masă, marchizul di Negro părea destul de încurcat. După ce tăie ultima frunzuliță de andivă, Paganini îi spuse, privindu-l ținută:

— Te rog spune-mi acum despre ce e vorba.

Di Negro se înroși. Îi arătă un teanc de ziare franceze, care vesteau că, pe neașteptate, violonistul fusese răpus de holeră, în orașul natal. Printre ziare, un plic mare cafeniu, cu multe timbre și ștampile. Era o scrisoare de la Fräulein Weisshaupt și câteva rânduri mari mângălite de mâna unui copil. Copilul se îmbolnăvisese de spaimă, dar acum se simțea mai bine.

Peste o oră, cupeul lui Paganini gonia nebunește spre nord.

Capitolul 31

COBORÂREA ÎN INVERN

Signor Fernando Paer era bolnav. Malibran, care fermecase cu glasul ei întreaga Anglie, nu se mai întoarse din turneul prin Marea Britanie. La un concert dat la Manchester, după ce cântase ultima notă a unei arii, se clătina și căzuse moale în brațele lui Bériot, care o acompania. Murise ușor, într-o clipă. Și Rossini părăsise Parisul, renunțând pentru totdeauna la muzică.

Achillino era fericit și sănătos ca niciodată. Așadar, zvonurile despre moartea tatălui său fuseseră neadevărate. Signora Antonia însă, plină de prevedere, apărea oriunde moartea putea să-i surprindă bărbatul. Pândindu-i sfârșitul, îl urma peste tot, ca o umbră. „O, ce umbră fericită! – gândea Paganini. Se prea poate să călătorească încă multă vreme prin Infern”.

Fernando Paer îl dojeni pentru fuga lui neașteptată din Paris și pentru că nu dăduse în tot acest timp niciun semn de viață. Îi mărturisi că se simte la apusul vieții.

Harris lipsea. Cât de scrupulos își îndeplinise însă acest prieten dezinteresat toate îndatoririle lui de secretar! Un bun contabil, tocmit în serviciul lui Paganini, îi ținea la dispoziție un registru gros și o servietă de marochin, încăpătoare. Din actele și socotelile din ele, violonistul putea să-și verifice totalul averii și să știe căile pe care aurul se va scurge neîncetat în jgheburile băncilor. Lafitte și Rotschild își disputau cinstea de a servi cât mai bine pe marele violonist. Domnul Rotschild se întrecuse pe sine însuși, trimițând lui Paganini, prin primul director al băncii sale din Paris, un ac de cravată cu rubine și briliante.

Dar nici dușmanii lui Paganini nu-l pierdeau din ochi.

Într-o zi veni la el doi domni – Tardif de Petitville și Rousseau-Demenloterie – propunându-i să participe la înființarea unui palat muzical în capitala lumii. De fapt, acesta avea să fie o casă a muzicii, casa însemnând în italienește casă. Va fi așadar un *casino* – o casă cu

ușile larg deschise, întemeiată de iubitorii muzicii. În casa asta, ca într-un palat al artelor, vor găsi adăpost și literatura, și pictura, și muzica, și coregrafia, și arhitectura. Într-un cuvânt, *casino*-ul va fi o instituție de cultură generală, împodobită cu numele lui signor Paganini, cel mai mare artist al lumii. Totul era gata. Domnul de Petitville cumpărase splendidul „Jaumart” de lângă Chaussée d’Antin, care, odinioară, în timpul Revoluției Franceze, fusese proprietatea unui om al finanțelor, domnul Perrego.

— L-am ales bucuros, — spuneau oamenii aceștia cu nume nobil, adresându-se lui Paganini — fiindcă signor Perrego era italian, iar apoi palatul a aparținut ducelui de Padua, Arrighi, și acolo a luat, de fapt, fiindă prima bancă a domnului Lafitte, păzitorul averii dumneavoastră. Nu trebuie decât să iscăliți statutul și actele acestea mărunte.

La 25 noiembrie 1837, parizienii s-au adunat pentru prima oară în noul *casino*. Berlioz, în *Cronica pariziană*, publicată în ultima pagină din *Gazette musicale*, a scris un articol foarte usturător, exprimându-și revolta față de această nouă speculație a lui signor Paganini.

„Contribuția personală a marelui violonist la acest ciudat *casino* se va reduce la atât: Paganini va trece de vreo două-trei ori prin grădină, dacă timpul va fi frumos...”

Cibindu-i rândurile, Paganini dădu din umeri: „Ce vrea oare omul acesta de la mine? Mi se pare că am făcut totul pentru a-l ajuta”.

În adevăr, nu-i refuzase lui Berlioz niciun sfat muzical și îi răspunse la toate scrisorile. Cu toate acestea, în cercul cunoscuților apropiați, când gura lui slobodă trecea de orice margini și când se adeverea zicala: ferește-mă Doamne de prieteni, domnul Berlioz devenea necruțător față de tânărul Liszt — admiratorul lui Paganini — pe care-l pizmuiau, ca și față de Paganini, al cărui nume îi pricinuia o groază aproape superstițioasă.

Berlioz avea puțința să povestească mult mai multe despre Paganini decât ceilalți prieteni din lumea muzicală. Era și firesc, de vreme ce domnul Berlin, mare financiar și proprietarul ziarului *Journal des Débats*, pe lângă care se aciuase ziaristul Jules Janin, era la curent cu toate bârfelile care-l priveau pe Paganini. Ziarul avea o serie de corespondenți, cunoscuți sau anonimi, de la care primea zilnic prin

poștă date și episoade interesante din viața lui Paganini. Redacția avea la îndemână și unele informații pe care Paganini nici nu le bănuia. La rândul său, domnul Berlin era direct interesat în chestiunile muzicale. Opera *Esmeralda*, compusă de Berlioz după libretul domnilor Hugo și Fouché, îl interesa îndeosebi, deoarece fiica sa cânta în ea. Dacă Berlioz îl ponegreă pe Paganini, parizienii aveau și mai multe motive să-l ponegrească pe Berlioz, șușotind despre legătura lui cu fiica domnului Berlin. Berlioz era căsătorit; se însurase, fără să chibzuiască bine, înainte de a fi cunoscut pe domnișoara Berlin. Acum era silit să ducă un trai de mizerie, neavând uneori nici cu ce-și plăti spălătoreasă. De nevoie, trebuia să fie cronicar la *Gazette musicale*, să-și ia gustarea la Jules Janin, prânzul la domnul Berlin, fiind obligat să renunțe la cină și să se culce cu stomacul gol, recitind a suta oară minunatul roman al lui Balzac *La peau de chagrin*. Cât de mult semăna unul din eroii romanului, egoistul Rafael, cu signor Paganini, deoarece vioara acestuia, cu toată puterea ei vrăjită, nu era în stare să-i redea sănătatea!

Într-o bună zi, un exemplar din romanul *La peau de chagrin* fu predat la poștă pentru Paganini.

Violonistul citi povestea tragică a lui Rafael, sărmanul parizian care, întocmai ca și el odinioară, intrase într-o respingătoare speluncă, jucând ultimul ban ce-l avea. Apoi ciudata întâlnire din prăvălia unui anticar. Pielea se micșora treptat, numărând zilele și orele lui Rafael pe măsura împlinirii fiecărei dorințe a acestuia. Bogății fără număr, înfăptuirea tuturor dorințelor și, în același timp, scurtarea grăbită a propriei existențe. Zi după zi, ca niște foi de calendar luate de vânt, se scurgeau orele și minutele lui Rafael, mâncându-i totodată viața. Pielea de măgar, odinioară atât de mare, încât atârna pe un perete întreg, se micșora văzând cu ochii. Iată-i conturul de altădată, marginea roșie pe peretele alb, și iată-i și întinderea de-acum! Zgrunțuroasă, lucioasă, cu inscripția ei misterioasă, scrisă într-o limbă străveche, restul acesta de piele însemna pentru Rafael puținele ore și zile ce-i mai rămâneau de trăit. Pregătindu-i lovitura, Berlioz ochise bine. Planul lui izbutise. Paganini simți, dintr-o dată, asemănarea deplină a ursitei sale cu aceea a lui Rafael.

Întimplările ce s-au petrecut după întoarcerea lui Paganini la Paris te uimeau prin neobișnuita lor înlănțuire.

Șeful biroului de poliție, domnul Simonet, secretarul general al prefecturii poliției, domnul Maleval, *Gazette musicale*, reprezentanții clerului, doctorii și juriștii, cronicarii și ziariștii Parisului – toți ajunseră uneltele unuia și aceluiași plan.

Harris trăia acum în Anglia. Într-o bună zi a primit o scrisoare care-l anunța că signor Paganini avea oarecare bănueli cu privire la administrarea fondurilor sale de către Harris. În dorința de a restabili adevărul, Harris i-a răspuns pe dată lui Paganini, oferindu-și din nou serviciile. Paganini însă nu a primit această scrisoare. Harris a socotit că cele comunicate fuseseră adevărate și nu a mai stăruit, ducându-și mai departe viața modestă în orașul Brighton.

Nu mult după aceea, Paganini fu încunoștințat că va sosi pentru el o mare navă transoceanică, pe bordul căreia va putea pleca în Lumea Nouă. Paganini începu pregătirile de plecare. El vorbise atât de deschis despre călătorie, încât cei care îi urmăreau pas cu pas viața știură să-i zădărnicească pregătirile.

Dacă era nevoie de un medic, apărea un doctor anumit; dacă era nevoie de un jurist, era chemat unul special; dacă era nevoie de un cronicar muzical sau de un reprezentant al presei, acesta apărea sub masca aceleiași puteri care-l urmărea sub masca medicului și masca juristului.

Anul 1837 a fost anul loviturii hotărâtoare, anul care a pregătit osândirea și pieirea lui Paganini. Talentatul și elocventul avocat X striga în gura mare, la toate răspântiile și prin toate sălile unde-l purta meseria, că Paganini e nebun. „Nemulțumindu-se cu averea colosală pe care o are, Paganini a intrat în asociație cu niște speculanți, jucători de bursă și afaceriști suspecti din Paris, care au înființat un *casino* pe un loc viran, fără a avea banii trebuitori”.

Declarația aceasta a unuia dintre cei mai încercați avocați era apoi repetată de toată lumea. Dacă Paganini ar fi dat mai multă importanță zvonurilor care circulau pe seama lui, dacă ar fi citit unele afișe și anunțuri din ziare, el ar fi înțeles că acel *casino* nu era de loc o nevinovată întreprindere de binefacere. Peste tot se șoptea că

veniturile casinoului sunt veniturile lui; *casino*-ul e opera lui Paganini: *casino*-ul și Paganini sunt unul și același lucru.

Vărsând suma de șaizeci de mii de franci, ca prima rată pentru înființarea acestei case a artei, Paganini socotise că a făcut un gest mărinimos de recunoștință față de centrul mondial al culturii muzicale. Între timp însă, aventurierii cheltuiseră banii și, folosind numele celebrului violonist, contractaseră datorii uriașe, începând unele afaceri în stil mare. Paganini se trezi astfel în fața unor fapte care, fără a mai corespunde intențiilor sale de la început, îl amenințau cu o ruină completă.

Reprezentanții de vază ai științei juridice pariziene nu se amestecau în chestiunea aceasta, așteptând ca Paganini să apeleze la sprijinul lor. Unii doreau chiar ca lucrurile să se încurce și mai rău, pentru a-l face apoi să-și golească buzunarele, iar *casino*-ul, pe zi ce trecea, lua tot mai mult înfățișarea unei cutii a Pandorei, plină de nenorociri.

Domnul Rousseau-Demenloterie se dovedi a fi un biet simbriaș, administratorul domnului Tardif de Petitville, iar Tardif părăsise, fără veste, Parisul.

Paganini era obligat să apară în fiecare zi la *casino* și să concerteze, fiindcă publicului așa i se făgăduise și nu-i păsa dacă domnul Paganini era sau nu suferind.

Lui Paganini lucrul acesta i se părea caraghios, ca o glumă de care se va sesiza justiția franceză, venind în ajutorul său, ca unul care voise să dea un sprijin artelor franceze. Acestea erau limpezi ca bună ziua. Violonistul scrisese secretarului general al prefecturii poliției pariziene, domnul Malevale, dar primi un răspuns neașteptat. Acesta îi scria că în zadar își închipuie domnul Paganini că legile franceze vor apăra specula nerușinată a unor indivizi necunoscuți; dacă domnul Paganini nu va vărsa cele două sute de mii de franci, cheltuiți cu amenajarea *casino*-ului, va avea de-a face nu numai cu justiția civilă, dar și cu cea corecțională.

La 7 martie se judecă procesul și Paganini se pomeni condamnat să plătească absolut toate uriașele sume înșirate în scrisoarea lui Malevale.

Paganini se adresa atunci avocatului X. Acesta, dând din umeri, îi

spuse că nu e lesne de descurcat o afacere atât de complicată. Domnul X... fiind însă foarte înțeleghător, îi făgăduise totuși să-l ajute. Și iată cum începu să-l ajute. Venea în fiecare zi și-i povestea toate zvonurile, aducându-i *Gazette des tribunaux*. Îi citea tot ce se scria pe socoteala sa, printre altele, că, din punctul de vedere al politiei și al tribunalului parizian, signor Paganini nu e decât un șantajist ordinar. Organizând *casino*-ul cu scopul de a se îmbogăți, a înșelat așteptările onorabilului public, ca un vechi și încercat speculant ce este, motiv pentru care Paganini va fi deferit tribunalului corecțional.

— O să vă coste cam scump absolvirea de o pedeapsă atât de grea, îi spuse avocatul X. Știți, cred, că domnul Petitville a fugit din Paris, luând cu el toți banii *casino*-ului. El a fost în legătură cu un bătrân copoi al poliției, Fleury, care, în momentul de față, e dat și el în judecată. Deopotrivă de nemulțumit de dumneavoastră este și domnul Simonet și secretarul prefecturii, Malevale, care au înaintat ministrului justiției câte o plângere. Ca dovadă concretă că sunteți un șantajist, ei au înaintat și acțiunile *casino*-ului, pe care le-ați trimis cu intenția de a-i mitui.

Paganini îl privea cu ochii holbați ai omului în fața căruia s-a deschis o prăpastie. Dar, cuprins deodată de furie, începu să bată din picior și îl dete afară pe avocatul X, hotărât să se ocupe singur de această afacere.

La 16 martie, toate ziarele pariziene publicară sentința prin care signor Paganini, organizatorul *casino*-ului, era obligat să cânte la *casino* de cel puțin de două ori pe săptămână, fără a primi vreun onorariu. În caz de refuz, era obligat să plătească pentru fiecare concert neexecutat o amendă de șase mii de franci. Drept cauțiune, toate veniturile casinoului fură declarate poprite.

Nu mai putea fi vorba de nicio plecare. Paganini fu silit să semneze o declarație că nu va părăsi Parisul. Așa i se scurse timpul până în august. Paganini se zbătea ca o fiară în cușcă. Boala i se înrăutățise. Seara, era scuturat de friguri, iar noaptea, chinuit de coșmaruri. Scurpa sânge.

Unele persoane cu anumite împuterniciri date de poliție, exploatau încăperile casinoului. Marți, în timpul carnavalului, o oarecare cântăreață, San-Felice, apăru pe scenă, folosind o scrisoare falsă din

partea lui Paganini. După concert, dispăru împreună cu casierul și cu toți banii încasați. Avocatul X... cumnatul prefectului Gisquet, se transformă în scurtă vreme din avocat în reclamant. El chemă pe Paganini, cerându-i o sumă uriașă de bani pentru că se ocupase de procesul său. Paganini tăgădui orice ajutor din partea domnului avocat X... dar justiția îl condamnă la despăgubiri. X... se simțea satisfăcut. Paganini trimise atunci o scrisoare ministrului de justiție și procesul urmă să fie dezbătut la Palatul de justiție.

Palatul de justiție era însă un mecanism foarte greoi. Unele acte și dosare se pierdeau. Declarațiile date de Paganini dispărură, de parc-ar fi fost scrise pe tăblițe de gheață, ce se topesc sub razele soarelui. Doar ziarele franceze și europene tipăreau diferite știri despre toate aceste nenorociri, uneori compătimentându-l pe Paganini – ceea ce îl jignea – alteori mărturisind o satisfacție răutăcioasă – ceea ce îl zdrobea. Paganini nu mai era marele violonist, ci un om prăbușit în mlaștinile șantajului, un om grav bolnav, de care medicii începură să se îngrijoreze.

Artistul încercă să scape de miasmele Parisului. Scrise o scrisoare lui Laporte, în care îi arăta dorința de a da câteva concerte la Londra. Ziarele engleze anunțară chiar zilele și orele la care urmau să aibă loc concertele. Paganini se pregăti de drum, dar nu reuși să plece. Dintr-o dată, Palatul de justiție își aminti de cererea domnului Paganini de a i se revizui procesul și îi trimise o citație, care-l sili să-și amine voiajul la Londra.

Chiar în ziua când s-a aflat la Paris că ziarele engleze anunțaseră renunțarea lui Paganini de a mai cânta la Londra, acesta primi o altă citație. Procesul care urma să se judece la Palatul de justiție fusese amânat pentru luna decembrie. Paganini nu mai știa ce să facă. Era aproape sfârșit.

La 24 iunie, *Gazette musicale* publică o scrisoare a lui signor Paganini, care, după părerea gazetei, dovedea gradul înaintat al nebuliei artistului. Prin această scrisoare, adresată domnului Douglas Loveday și pusă de acesta cu amabilitate la dispoziția gazetei, Paganini cerea douăzeci și șase de mii patru sute de franci pentru lecțiile de vioară date fiicei acestuia. Se produse o nouă explozie de indignare.

Paganini ajunsese victima unei nemaipomenite campanii de presă. Oamenii care până mai ieri fuseseră entuziasmați de concertele sale dădeau din umeri, zicând: „Ce s-a întâmpla cu omul acesta? Auzi! Douăzeci și șase de mii de franci pentru lecțiile pe o lună? Într-adevăr e nebun!” Iar când vreun original cuteza să spună că n-o fi chiar așa, se găseau atotștiutori care, clătinând din cap, ziceau: „Habar n-aveți ce fel de om e ăsta!”

În zadar s-a zbătut Paganini. Aproape șase săptămâni ca să publice o lămurire. În cele din urmă, dovezile vădite pe care le înfățișă și amenințarea că va merge direct la Louis-Philippe își făcură efectul. Ziarul cu pricina a fost nevoit să publice și o scrisoare a lui sir Douglas Loveday către Paganini, trimisă înaintea celei expediate de Paganini.

Prin aceasta, Loveday îi ceruse lui Paganini patruzeci de mii de franci chirie pentru cele trei luni petrecute în casa lui; de asemenea, pentru faptul că la Londra fiica sa dăduse timp de zece zile lecții de pian micului Achillino, pretindea câte două mii de franci de fiecare lecție; în caz de refuz, îl amenința cu darea în judecată. Scrisoarea era scrisă în termeni categorici. În timp de trei zile, Paganini trebuia să plătească șaiszeci de mii de franci.

În scrisoarea publicată, Paganini adăugase:

„N-am dat niciun fel de lecții fiicei lui sir Douglas Loveday. Am răspuns doar scrisorii sale, spunându-i că dacă fiecăruia îi este îngăduit să dea frâu liber fanteziei, să născopească ce-i trece prin cap, atunci și eu pot să inventez ce vreau. Pot, de exemplu, să-i pretind douăzeci și șase de mii patru sute de franci sau oricare altă sumă ce-mi va trece prin minte, pentru lecțiile pe care nu i le-am dat niciodată fiicei sale. N-am atins nicio altă chestiune. Domnul Harris, secretarul și prietenul meu, a oprit la timp vizitele fratelui domnului Loveday, recomandat de acesta ca un eminent medic englez. Nu știu dacă are diplomă de doctor, pot însă afirma că după ce am luat medicamentul prescris de acesta am simțit o înrăutățire a sănătății. În scurtă vreme, Harris a descoperit însă toată înșelătoria. Medicul acesta renumit îl uimise cu prețul ridicat al consultațiilor, pretinzându-mi câte o susă de franci de vizită, chiar atunci când mă întreba numai: «Cum vă simțiți?» Am fost nevoit să părăsesc în grabă locuința domnului Loveday, iar Harris i-a

luat o declarație că i-a plătit absolut totul.”

De la o vreme Paganini se temea să mai apeleze la medicii din Paris. Grav bolnav, ascultă totuși, în ziua de 16 decembrie 1837, concertul lui Berlioz. Așadar, muzicianul acesta straniu, care disprețuia numele lui Paganini, se dovedea a fi un minunat compozitor.

— E o minune! — exclamă Paganini, auzind *Harold în Italia*.

A doua zi, Berlioz scrisese tatălui său următoarele rânduri:

„Paganini, acest mare și nobil artist, a venit la mine, spunându-mi că de astă dată e mișcat până în adâncul sufletului de cele cântate la concertul care mă așază alături de Beethoven. Acum cinci minute s-a petrecut un fapt care m-a zguduit nespus. Un fermecător copil de doisprezece ani, Achillino Paganini, mi-a înmănat o scrisoare de la tatăl său, în care era și un cec asupra băncii Rotschild și care mă făcea stăpânul unei averi de douăzeci de mii de franci. Iată ce-mi scria Paganini:

«Dragul meu prieten!

Beethoven a murit și numai Berlioz a fost în stare să-l reînvie, ieri. Eu, care am avut fericirea să aud sunetele dumnezeiești ale operelor dumneavoastră, îmi îngădui să-mi fac datoria față de un geniu: primiți vă rog, ca semn de recunoștință din partea mea, suma de douăzeci de mii de franci, pe care-i puteți încasa de la baronul Rotschild.

Al dumneavoastră devotat prieten, Niccolo Paganini.»”

Pe neașteptate, în *Journal des Débats* apăru următoarea notă:

„Spre rușinea mea trebuie să recunosc că n-a existat nimic mai josnic, nimic mai crud și mai nedrept decât articolele pe care le-am scris împotriva domnului Paganini. Am greșit întru totul. În adâncul inimii eram și eu alături de atitudinile opiniei publice față de Paganini. Jules Janin”.

Aceste câteva fraze neclare nu pomeneau în niciun fel de adevărata cauză care determinase încetarea atacurilor împotriva lui Paganini.

Ziarele de pe marile bulevarde începură să urle despre cele întâmplare cu prilejul concertului lui Berlioz. Povestea celor douăzeci de mii de franci devenise obiectul celor mai năstrușnice cancanuri privitoare la violonist. Unii spuneau că Paganini ar fi dat lui Berlioz bani care nu-i aparțineau și că acești bani ar fi fost aduși lui Paganini chiar

de către fiica domnului Berlin, proprietarul lui *Journal des Débats*, fără ca tatăl să știe ceva. Ea îl rugase pe Paganini să-i înmâneze lui Berlioz acest dar făcut din toată inima. Astfel se explică – ziceau aceiași clevetitori – și notița publicată de Jules Janin, colaborator la *Journal des Débats*.

Într-o scrisoare adresată lui d'Ortigue, Liszt condamnase gestul de binefacere al lui Paganini. Alții afirmau, pur și simplu, că Paganini dăruise lui Berlioz bani furați.

„Banii câștigați la joc necurat nu-i vor aduce noroc lui Berlioz” prevestea o fițuică pariziană de pe Boulevard des Italiens.

Berlioz era însă fericit. Darul însemna trei ani de muncă ușoară, de libertate și de fericire. Acum își va putea termina opera *Romeo și Julieta*.

„L-am găsit – scrie Berlioz surorii sale – părăsit, într-o sală uriașă. Trebuie să știi că și-a pierdut vocea. Fără mijlocirea lui Achillino, băiatul lui, e cu neputință să înțelegi ce vrea să spună. Când m-a văzut, i-au dat lacrimile și am simțit că sunt gata să izbucnesc și eu în plâns. Poți să-ți închipui: Paganini plângea! Acest sălbatic mâncător de oameni și distrugător de inimi, mă strângea în brațe, plângând. «Nu spune nimic, n-am nevoie de cuvinte! Am simțit o bucurie mult mai mare decât dumneata, zicea el. Mi-ai dat simțământul, pe care nu-l mai încercasem de mult, al adevăratei arte muzicale.» Apoi, ștergându-și lacrimile, râzând, lovi în masă și începu să miște repede din buze, privindu-mă cu o neobișnuită expresie de durere. Micul Achillino îmi tălmăci cuvintele lipsite de sonoritatea glasului.

«Sunt fericit, spunea Paganini, sunt în culmea fericirii. Acum toți ticăloșii aceia, care au scris împotriva dumatăle, nu vor mai îndrăzni să-și repete calomniile. Sunt o autoritate în muzică și vă proclam un mare muzician»”

Berlioz era în realitate atât de mișcat, încât nici nu putea vorbi. Perspectiva înfăptuirii visurilor sale din zilele de foame și mizerie îl umpluse de entuziasm și, în primul moment al întrevederii cu Paganini, nu putut scoate o vorbă. Își reveni însă, îl întrebă de starea sănătății și se îngrozi, văzând că nu avea în fața sa decât o umbră de om, chinuit peste măsură, departe de a semăna cu violonistul sănătos și puternic

pe care-l văzuse pe scenă. Și, cu toate că starea sa era atât de gravă, încât n-ar fi trebuit să se gândească decât la viața lui, totuși acest om făcuse un gest dezinteresat, care însemna o mare binefacere pentru Berlioz.

Berlioz pomeni de secretul vrăjit pe care-l poseda din plin vestitul Paganini. Violonistul clătină din cap. Achillino tălmăci răspunsul scurt:

— Secretul meu nu e un fruct al întâmplării; este rodul unei munci îndelungate și istovitoare. Caută să studiezi natura instrumentului dumitale. Pornește de la ideea că nu-i cunoști toate posibilitățile. Însușirile viorii sunt mult mai bogate decât au crezut-o înaintașii mei.

— Despre dumneata se vorbește ca despre un preot al zeiței Isis – răspunse Berlioz.

— Da de unde! – răspunse Paganini. Zeitatea căreia mă închin se numește: vioara.

Berlioz stătu pe gânduri dacă trebuia să-l înștiințeze pe Paganini despre ceea ce aflase datorită legăturilor ce le avea cu revistele și ziarele pariziene. Dorea să-i deschidă ochii asupra noilor primejdii ce-l amenințau, se simțea dator să facă aceasta, dar, în același timp, i se părea că e cu neputință să înceapă vorba despre lucruri atât de grave și neliniștitoare, tocmai în momentul unei vizite la omul care-i făcuse atâta bine. Berlioz se încurcă, se fistici și în cele din urmă plecă, luându-și rămas bun cu un aer stingherit. Simțământul unei pacoste, care se apropia și care trebuia neapărat să se întâmple la Paris, îl cuprinse pe Berlioz îndată ce ieși în stradă. Ar fi vrut să strige și să cheme pe cineva în ajutorul lui Paganini. Cele ce se petreceau în taină și ajungeau, pe căi necunoscute, la acel cartier general, unde se plănuiau noi mijloace de atac împotriva lui Paganini, îi păreau ceva monstruos. Sentimentul propriei sale fericiri, al libertății și al siguranței materiale, îl îmbată însă într-atâta, încât peste câteva clipe Berlioz uită de Paganini. El se gândea acum la cecul ce-l va încasa de la banca Rotschild, la imaginea monedelor strălucitoare de aur, la o seară modestă dar plăcută, petrecută în cercul unor oameni aleși dar fără prea multă gălăgie, că – de! muzicanții sunt oameni invidioși. Cam acestea erau gândurile și sentimentele lui Berlioz, care își zise la un moment dat: „Într-adevăr, ce aș fi putut face pentru omul acesta așa de ciudat?”

Doctorul Lallemand, trimis de prietenii și admiratorii lui Paganini, constată o înrăutățire a sănătății.

— Tot Parisul se interesează de sănătatea dumneavoastră, îi spuse medicul.

„O, desigur! – gândea Paganini. Tot Parisul! Da! Da! Procesul de la Palatul de justiție s-a amânat din nou, iar eu sunt mai departe amenințat”. Privi pe doctor cu ochi triști și gravi, în timp ce buzele-i șopteau cuvinte ce n-aveau nicio legătură cu starea sănătății.

Treptat, din redacția ziarelor *Gazette musicale* și *Journal des Débats*, știrile privitoare la starea gravă a lui Paganini începură să se răspândească pretutindeni.

Doctorul Lallemand convocă un consult. Patru dintre somitățile medicale ale Parisului îl cercetară pe Paganini, retrăgându-se apoi într-o altă cameră.

Tânărul doctor Lassegue, care descoperise mania persecuției și o considera ca o boală gravă, încercă a dovedi că artistul suferă tocmai de această boală. Bătrânul și venerabilul psihiatru Fauville, autorul unei lucrări despre grandomanie, susținea că Paganini a căzut pradă maladiei denumită *mania grandioasa*. Doar doctorul Jean Cruvellier constată toate semnele unui surmenaj nervos și, înfățișând viața lui Paganini, își ului colegii prin cunoașterea desăvârșită a copilăriei și adolescenței artistului.

— Eu l-am mai vizitat – spuse Cruvellier – într-o zi când cineva încercase asupra pacientului efectul remediei descoperit de colegul nostru Soubeiran.

— Cum? Ce spui? – întrebă doctorul Rostand, îndreptându-și ochelarii.

— Da – spuse Cruvellier – niște bandiți au furat de la locuința lui un sac de aur, după ce l-au adormit cu cloroform.

— Cred că n-a avut o pagubă prea mare! – spuse Rostand, dovedind astfel că era de acord cu zvonurile ce mișunau pe seama averii extraordinare a lui Paganini.

Luă cuvântul apoi doctorul Lassegue:

— O însușire fundamentală a acestui om e extraordinara sa rezistență la unele percepții. Socot că această opera a naturii,

denumită Paganini, posedă o uriașă forță de rezistență la fenomenele străine firii sale. E o natură prin excelență productivă. Mă consider destul de competent în muzică și pot să vă spun, domnilor colegi, că nicio lucrare a compozitorilor de vioară n-a fost executată de signor Paganini fără să nu fie complet transformată, oglindind atât de viu trăsăturile caracteristice ale propriei sale individualități, încât compozitorii respectivi aveau dreptate să se supere. Încăpățânarea aceasta de a nu primi nimic străin, clocotul vulcanic al propriilor sentimente și gânduri au avut drept rezultat, la pacientul nostru, o hipertrofie a individualității, care a dus la această consumare a sistemului nervos în propria sa văpaie. Cu fiecare nouă apariție pe scenă, această consumare nervoasă va merge *crescendo*.

— Eu socotesc – spuse răspicat doctorul Cruvellier – că starea lui e deznădăjduită. Anemierea organismului, încă din anii copilăriei, și munca supraomenească, într-adevăr distrugătoare, au pregătit terenul acestei boli, care a izbucnit acum cu atâta putere. Domnul Paganini e pierdut. Are tuberculoză, care s-a întins de la laringe. În curând, acesta va provoca distrugerea tuturor țesuturilor. Paganini seamănă cu un ceainic de plumb, ajuns dincolo de cercul polar. Se știe că acest metal dur și ductil se transformă sub influența gerului arctic în praf. Nu există salvare. Fiecare concert îi va răpi cinci ani din viață. Cred că e de ajuns să dea zece concerte, ca la al unsprezecelea să scape vioara din mâini și să moară.

— Are urmași? – întreabă cu indiferență Lassegue.

Cruvellier nu răspunse nimic.

— Fără îndoială că are – spuse într-o doară psihiatrul Fauville. Se spune că situația lui bănească e foarte încurcată. Am auzit și eu, cu o jumătate de ureche, că a făcut o întâmpinare la Ministrul de Justiție, dar care a rămas fără răspuns. Câtă dreptate a avut ministrul Lafitte când a spus că domnii bancheri vor reprezenta de acum încolo puterea. Aristocrații aceștia ai aurului, care se află în guvernul nostru, nu sunt de acord când oamenii străini de cercul lor găsesc metode proprii de îmbogățire, cum e cazul lui Paganini. El pusese la cale pe niște aventurieri, un oarecare Petitville și Rousseau și, ascuns în spatele lor, dorea să facă aici, în Paris, o afacere frumoasă. Planul n-a

izbutit și însuși domnul Paganini a nimerit pe banca acuzaților. Dacă el ar fi jignit pe cineva în public, lucrul acesta poate i-ar fi fost iertat, dar încercarea de a se îmbogăți aici, la Paris, și încă în felul în care a făcut-o, aceasta nu i se va ierta niciodată!

— Așa! – observă Cruvellier. Ce sentință s-a dat?

— Ne-am cam abătut de la subiect! observă Fauville, în loc de răspuns.

Cruvellier nu mai stăruie. El știa mult mai multe decât colegii săi. Doctorul Rostand scoase din portofel o hârtie de scrisori frumos păturită, îi cercetă cuprinsul și apoi o puse din nou în portofel.

— Așadar, ne-am condamnat pacientul la moarte. Va trebui să-l supăr pe domnul Lafitte, care mă rugase să-i ajut lui Paganini.

Medicii se priviră unii pe alții.

— Cui îi este adresată scrisoarea domnului Lafitte? întrebă Cruvellier.

Cu toată ciudățenia întrebării, Rostand răspunde:

— Da, aveți dreptate. Scrisoarea nu mi-e adresată direct mie, ci facultății.

Cruvellier își plecă fruntea.

— Așadar – spuse doctorul Fauville – în afară de doctorul Lallemand, care ne-a convocat aici, ne-am dat toți părerea.

Lallemand, care se afla lângă fereastră și nu scosese până atunci niciun cuvânt, spuse:

— Eu, și nu doctorul Rostand, voi face facultății un referat. Parisul medical răspunde de viața marelui violonist.

— O, desigur, desigur – răspunseră doctorii în cor, cu cele mai acre zâmbete.

— Așadar, începând de astăzi, îi sunt interzise categoric, orice fel de concerte, spuse Cruvellier.

— Cum se poate, dragi colegi! – exclamă doctorul Lallemand. Cum se poate ca în capitala Franței să fie îngăduit ca... și Lallemand se opri, nereușind să găsească cuvintele potrivite.

— Medicina nu se amestecă în viața particulară! – spuse supărat Fauville. Ce pot face doctorii din Paris, când cauza maladiei e însuși pacientul, iar justiția franceză creează o atmosferă care mă îndoiesc că

ar putea fi prielnică pacientului nostru.

La un semn al doctorului Lallemand, Fräulein Weisshaupt întinse fiecăruia un plic, cu câte un cec. Vorbind zgomotos, doctorii părăsiră încăperea. Rămase doar Lallemand. Așezându-se pe patul lui Paganini, el încercă, plin de hotărâre și stăruință, să-l convingă să se supună hotărârii facultății și să renunțe la vioară.

— Dragă prietene și scumpe maestre – spuse Lallemand. Din ziua în care am folosit îngăduința de a vă răpi muzicii, toate viorile se află în păstrarea prietenului dumneavoastră Aliani. Ar fi bine să rămână acolo, iar dumneavoastră să plecați cu mine în sudul Franței. Vă pot asigura că nu va trece nicio jumătate de an și veți fi pe deplin restabilit. Unde anume ați dori să plecați?

— Despre aceasta trebuie să-mi întreb stăpânul – scrisese el pe tăbliță.

Îl chemă pe stăpân. El năvăli în cameră vesel, râzător, aprins la față de joacă. Adusese cu el un teanc de scrisori, pe care le smulsese din mâna guvernantei. Scăpându-le pe jos și sărind prin cameră, se arătă entuziasmat de propunerea doctorului Lallemand de a merge în sudul Franței, la mare.

În timpul când micul Achillino țopăia pe parchet în fața tatălui său, patru persoane elegante așteptau jos în fața intrării. Tot acolo erau înșirate și patru trăsuri, ai căror vizitii, rezemați de stâlpii felinarelor, vorbeau despre războiul din Alger, despre răzvrătirea arabilor și despre Fanchette, nepoata unuia dintre ei, care pusese mâna pe un băiat fercheș, un frizer de pe strada Rivoli.

Iată însă că apărură grupul doctorilor cu jobene colorate și haine bine croite. Vizitii se repeziră la trăsuri.

Grupul persoanelor elegante – Hugo, Lamartine, Musset și George Sand – se apropie de medici. Îngrijorați, căutau din ochi persoana căreia să i se adreseze mai ușor.

— Cu cine am onoarea? începu doctorul Cruvellier, când Musset se apropie hotărât de el. Zâmbind amabil, cu întreaga sa făptură, îi întinse mâna lui George Sand și-l salută apoi pe Musset.

— Cred că nu i-au mai rămas de trăit decât o lună, două, spuse el.

George Sand, deznădăjduită, făcu un gest din mâini. În momentul

acela, de după colț, se ivi un om de statură mijlocie, cu părul lung, cu ochii vioi și strălucitori, era Liszt. Cât pe-aci să întârzie la întâlnire.

...Paer era pe moarte. În delir, îl striga pe Paganini. Într-un moment de ușurare a început să răsfoiască niște hârtii de pe masa mare din fața patului și, găsind actul căutat, îl pecetlui într-un plic greu, cenușiu, și apoi sună din clopoțelul ce se afla pe masă. Intră signora Riccardi, care îl dojeni din nou, fiindcă n-o lăsa să mute masa de lângă pat. Ea luă plicul și ieși. Simțind că i se apropie sfârșitul și fără să mai aștepte o aprobare specială din partea lui Paganini, Paer trimise Conservatorului din Paris o declarație scrisă de elevul său, încă din primele zile de fericită ședere la Paris. Spre seară, signor Fernando Paer nu mai exista.

La Conservatorul din Paris, alături de actele referitoare la șederea lui Paganini în acest oraș, era depusă și această declarație a sa. Ea începea cu obișnuitele cuvinte:

„Stimați domni,

Primirea pe care a binevoit să mi-o facă societatea franceză mă îndreptățește să cred că nu-i voi înșela speranțele premergătoare sosirii mele la Paris.

Dacă în privința succeselor aș fi putut avea oarecare îndoieli, acestea ar fi fost risipite datorită portretelor mele afișate în toate părțile, uneori semănându-mi, de cele mai multe ori însă nu. Dar străduințele portretiștilor nu s-au mărginit numai la dorința de a reda un chip care să-mi semene. Azi, trecând pe Boulevard des Italiens, am văzut o litografie înfățișându-mă iarăși, ca și în anii trecuți, la închisoare. Ce să faci, mi-am zis, oamenii încearcă să se îmbogățească, folosind o învinuire ce planează asupra-mi de cincisprezece ani.

Desigur că există o sumedenie de povești în legătură cu șederea mea la închisoare – un material care se potrivește de minune pentru tot felul de ilustrații. De pildă, se povestește că, surprinzându-mi rivalul la amanta mea, l-am omorât pe la spate, tocmai când era lipsit de orice putință de apărare. Alții sunt de părere că mi-am descărcat toată furia turbată a geloziei asupra iubitei. Asupra unui singur punct nu sunt de acord, anume felul în care mi-am trimis iubita pe lumea cealaltă. Unii spun că am folosit pentru aceasta un pumnal în trei muchii, iar alții că am preferat otrava. Eu cred, în ce mă privește, că există oameni care

nu se sfiesc să născocescă și răspândească zvonuri asemănătoare pe socoteala mea. Dar ce să mai spun atunci despre desenatorii care își iau dreptul să mă înfățișeze în desenele lor așa cum le trece prin minte?

Voi aminti o întâmplare petrecută acum 15 ani. Dădusem la Padova câteva concerte și, după câte băgasem de seamă, avusesem succes. A doua zi după un coficert, pe când luam masa la restaurant, șezând ca de obicei retras și neobservat, am fost martorul discuțiilor unor vecini da masă. Vorbeau despre concertul meu din ajun. Unul dintre ei nu mai sfârșea cu laudele; celălalt avea aceeași părere măgulitoare. «Arta lui Paganini nu mă uimește, adăugă deodată al treilea, e firesc din moment ce a stat 8 ani la închisoare și nimeni nu i-a luat vioara din mână. Ce vrei să fi făcut de dimineața până seara? Fusesse doar osândit pentru că înjunghiasse în modul cel mai ticălos pe unul din prietenii mei, dovedit rivalul lui la femei. Tot orașul era revoltat de această odioasă crimă a lui Paganini».

Nimeni nu se aștepta să mă amestec în vorbă. Dar eu m-am adresat, direct, aceluia care părea atât de bine informat asupra crimelor săvârșite de mine. Deodată, toți comesenii s-au întors spre mine. Vă puteți închipui înmărmurirea și efectul produs! Lumea din restaurant recunoscă imediat pe criminalul înrăit și nemernicul descris de povestitorul care părea acum tare stingherit. În fond cel omorât nu era prietenul său, zise el, și toată povestea o auzise de la o a treia persoană. Încurcat, cu o mutră plouată, mărturisi că poate a fost indus în eroare.

Stimați domni! Vedeți la ce joc mârșav este supusă reputația unui artist. Leneșii nu pot pricepe că omul care și-a făurit un ideal măreț poate într-adevăr să-l atingă printr-o muncă stăruitoare și asta în orice condiții, lucrând încordat nopți întregi, lucrând și pe furiș, lucrând chiar și când se preface că vorbește sau când se plimbă pe stradă, cu ochii închiși! De aceea leneșii, paraziți ce trăiesc pe spinarea societății, ar trebui izolați, închiși în celule, ca să poată pricepe singurătatea rodnică a gândirii omului care, chiar în mijlocul tumultului unui oraș, rămâne singur, cu conștiința sa creatoare.

La Viena am fost martorul unei întâmplări și mai ciudate. Nu știu,

stimați domni, cum aş putea-o numi. Era oare vorba de o credulitate caraghioasă, stârnită de entuziasmul cu care cântam la vioară? Sau poate rea intenție? La Viena, am executat variațiunile pentru vioară, intitulate *Vrăjitoarele*, al căror efect a fost cu totul neașteptat. Un tânăr cu obrazul palid, cu nasul acvilin, cu o barbă mici, cu ochii răătăciți și cu înfățișarea unui om nespus de iritat, mă privea țintă și încerca în gura mare să-și convingă vecinii că nu-l miră de loc felul meu de a cânta, fiindcă el vede foarte limpede, în spatele meu, cum însuși dracul îmi conduce toate mișcările mâinii și apăsarea arcușului.

«Priviți, spunea tânărul. Seamănă leit cu Paganini. Paganini și dracul sunt una și aceeași persoană. Sunt gemeni, cu deosebirea că unul e îmbrăcat în negru, iar celălalt în roșu. Priviți în spatele lui signor Paganini și veți vedea o ființă îmbrăcată în roșu, cu coarne, cu bărbuță de țap, cu buza de jos ieșită în afară, cu zâmbetul pe buze și cu un râs răgușit! Coadă lui roșie lovește pantofii lui signor Paganini!»

Stimați domni! După o asemenea întâmplare, parcă nici eu n-aș putea să mă mai îndoiesc de adevărul acestor spuse. Iată, dar, cum răsare mulțimea aceasta de oameni care explică secretul măiestriei mele printr-un târg cu puterea necurată a diavolului, răuvoitoare și răufăcătoare. Stimați domni, toate aceste povești scandaloase m-au revoltat, m-au scos din sărite. Am încercat să dovedesc absurditatea și ridicolul lor. Biografia mea e simplă și tristă... Stimați domni! De la vîrsta de paisprezece ani, am dat neînterupt concerte în public. Cinci ani am fost director și capelmaistru la curtea din Lucca. Adăugați cei opt ani petrecuți într-o celulă din închisoare, pentru asasinarea amantei și a rivalului meu și veți vedea, printr-o simplă socoteală de aritmetică, că anul crimei, al asasinatului, al ocnei și al muncii silnice cade tocmai în vremea când împlineam șapte ani. La vîrsta de șapte ani, am avut amantă și am suprimat un rival.

La Viena, în vestitul oraș al artei, am fost silit să aduc mărturia ambasadorului italian, care mi-a eliberat un certificat dovedind că el, ambasadorul preaglorioasei Italii, mă cunoaște de douăzeci de ani ca pe un om cinstit și cumsecade. Eu însumi pot să dovedesc oricînd că toate acuzațiile ce mi se aduc sunt niște bârfeli nerușinate”.

Capitolul 32

SUFLUL MISTRALULUI

Vântul ce băntuie orașele din sudul Franței se plimbă șuierând peste câmpii, se năpustește din senin pe străzile orașelelor și, în izbucniri sălbatice, rupe vârfurile copacilor, ridicând vârtejuri de frunze, doborând felinarele din piețe, îndoină până la pământ arborii cei înalți, scoțând pietrele din loc. Prin văgăunile munților, prin ulițele înguste și cotite și chiar prin ochiurile mansardelor, vântul pornește brusc să cânte cu un glas adânc și surd, parcă de orgă. Această „zeitate binefăctoare a Provenței”, cum o numesc cei din sud, bate dinspre nord-vest și aduce întotdeauna timp frumos. Frângând copacii ca pe niște trestii, el vântură prundișul și pietrele mai mici. Și e o nenorocire dacă un om este prins în cale de acest vârtej de pietre ce înaintează de parcă-ar fi un călugăr bătrân. Acest vârtej aruncă lesne pe drumetri prin șanțuri. Oile gonesc și se strâng grămadă, îndată ce aud șuierul mistralului.

Cupeul lui Paganini era al treilea în șirul de trăsură, cu toate că doctorul Lallemand ar fi dorit să-l scutească de praf. Violonistul ținuse însă cu tot dinadinsul ca trăsura lui Achillino să fie la mijloc, ca să o aibă sub ochi.

În referatul adresat colegilor săi, Lallemand scria: „Paganini a ajuns o umbră. Și-a pierdut glasul și n-o și-l mai recapete niciodată. Doar ochii lui arzători și gesturile tăioase, cu care ne-am obișnuit, ne ajută să-l înțelegem. Fiind rugat, a acceptat să cânte la Marsilia cvartetul lui Beethoven. Deși i-am interzis, i-a cerut lui Aliani să-i trimită viorile Guarneri și Stradivarius. Acest agent al gloriei sale a coborât acum cu el din trăsura. Cum în Martinica se află numeroase victime de pe urma unei catastrofe neașteptate, Paganini vrea să dea, cu toată împotrivirea mea, un concert de binefacere la Marsilia”.

La 12 mai 1839, „Societatea celor patru anotimpuri” din Paris a atras privirea întregii Franțe. Pe strada Bourg l'Abbé, un grup de

răzvrățiți a pus mâna pe mai multe magazine de arme, iar capii lor porniră să îndemne pe parizieni la răscoală. Lângă Palatul justiției răsculații fură respinși și atunci ei ridicară baricade pe strada Grenette. Spre seară însă împușcăturile amuțiră. Barbes, Blanqui, Bernard și Guimbaud fură arestați. Și procesul „Societății celor patru anotimpuri” începu, în timp ce, în sud, se simțeau mișcările unei noi societăți carbonare „Tânăra Italie”.

În zilele acelea, când Palatul justiției n-avea vreme să se ocupe de Paganini, un nou proces a fost intentat violonistului. Procesul cel vechi, aflat în apel, luase pe neașteptate o altă întorsătură. În lipsa lui Paganini, se hotărâseră o serie de cercetări suplimentare a tuturor fărâdelegilor săvârșite de artist, iar hotărârea primei instanțe rămăsese definitivă.

Doctorul Lallemand nici nu îndrăznea să-i pomenească lui Paganini despre sentință. Îi era teamă ca emoția subită să n-aibă urmări fatale. Sentința prevedea, pe lângă daune plătite pe loc, pe lângă confiscarea averii sale pentru a acoperi cheltuielile *casino*-ului, și obligația lui Paganini de a da concerte fără onorariu, pentru a acoperi toate pretențiile bănești ale victimelor lăcomiei sale, care se iviseră pe neașteptate. Sentința tribunalului regal porunea lui „signor Niccolo Paganini” să cânte la *casino* de două ori pe săptămână cel puțin, deși ar fi de dorit să cânte zilnic. „Pentru fiecare zi lipsă de la cele două concerte săptămânale obligatorii”, va fi obligat să plătească o amendă de șase mii de franci.

Lallemand simțea că i se zbârlește părul din cap. Luă un creion și începu să socotească. I se păru că visează! Citi din nou sentința aceea zguduitoare. Nu. Cifrele erau adevărate! Dacă ar fi fost o greșeală, ea nu s-ar fi repetat peste tot. Și suma de șase mii de franci era peste tot indicată drept despăgubire pentru fiecare zi de lipsă.

Lallemand socotea pe hârtie: anul are trei sute șazeci și cinci de zile. O sută douăzeci de absențe de la concerte, într-un singur an, îl vor costa pe Paganini jumătate din avere. În orice caz, după informațiile pe care le avea Lallemand, era de ajuns un an pentru ca Achillino să ajungă cerșetor, iar doi ani fără niciun concert pentru ca Paganini să fie complet ruinat. „Se spune că averea lui se urcă la trei milioane de

franci”, își zicea doctorul Lallemand Sentința e ticluită în așa fel, încât fiecare zi de viață a tatălui să-l ruineze pe fiu, căci dacă Paganini s-ar sfârși azi ori mâine, toate pretențiile ar cădea. Fiecare concert este o povară pentru el; dacă moare, moștenirea rămâne intactă. Ce plan diabolic! Oamenii aceștia știu bine că numai câteva concerte date de bolnav, în starea de acum, sunt de ajuns pentru a-l face să-și în rămas bun de la viață.

Guvernul francez avea multe griji. Cazul din strada Bourg l'Abbé dovedise că Franța trăia pe un vulcan. Avea oare timp cineva din guvern să se ocupe de un lucru atât de neînsemnat, ca salvarea din mâna unor asasini a celebrului violonist cu faimă mondială, care acum locuia la Nisa, la domnul Sergent?

Domnul Sergent, în casa căruia se instalase Paganini, nu se prea grăbea să-și povestească trecutul. Fusesse membru în comitetul revoluționar și părăsise apoi de bună voie Franța, în zilele când steaua libertății ei căzuse la picioarele primului consul. Prieten din tinerețe cu Robespierre și Marat, fusese la Nisa pe vremea când Charlotte Robespierre rățăcea pe țărmul mării, însoțită de uscățivul locotenent Bonaparte. Cine putuse bănuî atunci că ofițerul acela va deveni împăratul francezilor! Acum, bătrânul Sergent, îmbrăcat într-o jachetă verde închis și purtând cămașă albă de olandă, își petrecea restul vieții pe malul mării, închiriind camere lui signor Paganini și altora.

Seara însă, când doctorul Lallemand se așeza alături de el pe o bancă din grădină, bătrânul începea să depene povestea crucii de marmură aflată de cealaltă parte a mahalalei. În drum spre Savona, papa Paul al III-lea, ostatecul lui Bonaparte, petrecuse câteva zile la Nisa. Nisa abia fusese alipită Franței prin decretul lui Bonaparte. Râulețul Var despărțea toamai în acele locuri pământul Franței de cel al Italiei. Dincolo de râul acesta, peste care se afla un podet, papa văzu o femeie îngenunchată. Coborî din cupeu și îi ieși în cale. Acolo unde se vede crucea de marmură, avu loc o întâlnire înduioșătoare între marele pontif și o altă victimă a despotismului napoleonian, regina Etrurici, căreia i se fixase în acel an domiciliul la Nisa.

— Iar la 9 februarie 1814 – continuă Sergent – când în nord răsunau bubuiturile tunurilor și Bonaparte fu doborât, un alt ostatic, papa Pius

al VII-lea, se întorcea liber spre capitala sa.

Crucea de marmură, ridicată de niște cetățeni slugarnici, îi făcea scârbă lui Sergent.

— Locuitorii de aici – îi spunea el doctorului Lallemand – sunt foarte superstițioși. De altfel sunt mulți ani de când m-am jurat să nu mai discut cu ei niciodată politică!

Chiar în zilele acelea, când doctorul era foarte neliniștit de știrile ziarelor cu privire la reluarea procesului cazinoului în fața Curții juridice regale, Paganini se simți pe neașteptate mai bine.

Când Paganini mișca buzele, se auzeau, printre sunetele șuierătoare, articulații de cuvinte limpezi și mai curate. Cu toate că era convins de durata scurtă a acestei noi explozii de energie, Lallemand a fost totuși uimit de rezistența neobișnuită a acestui organism de om simplu, de adevărat genovez, uscățiv, cu vinele ca niște otgoane de oțel, de om care călătorise pe drumurile Europei mai mulți kilometri decât străbătuseră în marșurile lor toți generalii napoleoneeni. Lui Paganini îi plăcea să spună că „ar putea măsura până la ultima palmă tot drumul parcurs dintr-un oraș în altul, de pe o scenă pe alta”. Toată viața și-o trăise prin cupeuri, săli de concerte, hanuri, hoteluri și palate luxoase, dând dovadă că este un om modest, învățat să trăiască mai mult flămând.

Folosind puțința de a vorbi, Paganini îi înfățișă doctorului Lallemand părerile sale despre muzică și planul său de a construi – după ce se va face bine – un conservator uriaș pentru întreaga Italie. Vorbea cu atâta însuflețire despre începuturile unei arte noi, vorbea cu atâta înțelepciune cumpătată în priviri și cu atâta claritate a minții, încât Lallemand căpătă convingerea că organismul biruise definitiv boala.

Lallemand își notase părerile lui Paganini asupra ritmului muzical: „Signor Paganini socotește ritmul ca o lege interioară a oricărui proces. În concepția sa, timpul este o formă a mișcării materiei, iar legea interioară a procesului se manifestă în timp, prin transformarea frecventă a ritmului în sunete. Muzica este un ritm nematerializat, este cea mai subtilă formă a mișcării materiei, în care se arată în modul cel mai vădit legea interioară a procesului”.

— Am ajuns la această concluzie pe căi ocolite – spunea Paganini –

și i-am găsit urmele pretutindeni. Există un mijloc de a învinge distanța, pe calea accelerării mișcării în timp. Am făcut într-adins acest lucru, pentru a semăna pretutindeni germenii muzicii noi. Binele, adevărul, frumosul, alcătuirea sufletească a unui om care găsește ecouri în sentimentele altora, toată gama de relații dintre oameni constituie un lanț ritmic, închis. Binele și răul, adevărul, frumosul, ritmul și armonia, iar apoi discordanța, iată ce este aritmia! Dezordinea produsă în aplicarea ritmului istoriei naște furtună și tulburare, lipsă de armonie în societatea umană, așa precum diapazonul care, fixat în mod greșit, împrăștie pulberea de lycopodium pe o lamă. Puteți întâlni ritmul peste tot. Priviți cât de ritmic repetă natura succesiunea anotimpurilor.

Pronunțând aceste cuvinte, destul de tare, Paganini se opri. Ușa se întredeschise și apoi se închise la loc, scârțâind. Domnul Sergent se ridică și trecu în camera de alături; acolo însă nu era nimeni.

— Nu-i nimeni — spuse el, revenind și așezându-se într-un fotoliu lângă fereastră.

Prin geamul deschis, în triunghiul format de marginile grele de catifea ale draperiilor, năvălea natura veselă și însorită a sudului, cu toate culorile și sunetele ei, cu briza mării, cu ciripitul păsărelelor, cu murmurul valurilor înspumate ce se zdrobeau de țărm. Un vânt domol, răcoros, mișca frunzele, ramurile și marginea draperiei de la fereastră.

Odaia bolnavului se învecina cu niște săli mari, parcă din alte timpuri. În jur era liniște. Pe un fotoliu de catifea era așezată vioara. Paganini își lăsa obosit capul pe pernă.

— Așadar, dumneata crezi că binele și mila divină nu sunt izvoarele absolute ale existenței universului? Unde e atunci locul bisericii?

Paganini clătină din cap; părea că nu înțelege.

Un băiat blond, cu ochii albaștri, se juca cu cercul în grădină, sub fereastra odăii violonistului. Un cerc auriu zbură pe fereastră și, lovindu-se de draperie, săltă pe plapumă, la picioarele lui Paganini. Se auzi o bătaie în ușă.

Apăru Fräulein Weisshaupt, cu o figură speriată. Ochii ei priveau insistent pe Paganini.

— Ei, intră odată! Nu te teme, Fräulein! — spuse Paganini.

Bătrâna tăcea. Doctorul Lallemand se ridică stângaci și se apropie de

ea. Apoi întorcându-se spre Paganini spuse liniștit:

— Monseniorul Antonio Galvani, episcopul orașului Nisa, a trimis pe vicarul său. Preotul acesta pios susține că dumneavoastră l-ați chemat. Sfânta biserică, îngrijorată de starea sănătății dumneavoastră și dorind să vă ușureze, vă propune să vă spovediți și să vă împărtășiți, pentru iertarea păcatelor.

Domnul Sergent se ridică. Paganini clătină din cap.

— Măcar de formă! – șopti doctorul, apropiindu-se de pat.

— Cu atât mai puțin de formă – rosti Paganini răgușit, lăsându-și capul pe pernă. În ochii săi fulgera mânia.

Lallemand era cu totul buimăcit. Cuvintele cu privire la ritmul schimbării anotimpurilor, spuse cu atâta imprudență de către signor Paganini, destul de tare și de răspicat, îi trecură deodată prin minte. Cuprins parcă de delir, tot Parisul nu vorbea decât despre aceasta. Membrii Societății secrete a celor patru anotimpuri erau căutați pretutindeni. Ce făcuse bolnavul fără să-și dea seama! Minte doctorului lucra de zor. El, doctorul Lallemand, nu era legat de nicio organizație, afară de Facultatea din Paris. Nu avea decât o dorință, și aceasta sinceră, anume de a-l ajuta pe bolnav. Nu cunoștea toată grozăvia intrigilor țesute în jurul lui Paganini. Și tocmai aceasta dovedea rafinata viclenie a oamenilor acelora care au ucis o ființă, cu certitudinea că nu va mai învia niciodată. Ei luau martor al morții pe omul cel mai dezinteresat și care nu le cunoștea gândurile. Doctorul Lallemand era amărât de încăpățânarea lui Paganini. Cu toate că era un ateu convins în adâncul sufletului său, doctorul acesta încercat și bătrân își dădea seama de atotputernicia bisericii catolice în sudul Franței.

Pescarii din satele de pe țărm și târgoveții din orașul Nisa, negustorii de lapte de capră, de flori, de vin și de struguri cunoșteau foarte bine pe domnul prefect și mai bine încă pe vecinul lor, agentul de poliție. Ei cunoșteau deopotrivă de bine pe monseniorul episcop Galvani, dar și mai bine pe preotul lor din parohie. Nu-l știau însă și nici nu ar fi vrut să știe de tuberculosul acela care cântase odinioară din vioară. De unde să ghicească ei că pe riviera lor binecuvântată sosise un tuberculos mai mult? Ar fi aflat de el numai dacă preotul și jandarmul l-ar fi arătat cu

degetul ca pe un dușman al bisericii, ca pe un slut nemernic și atunci tot ce ar fi putut aduna de pe stradă ar fi zburat pe ferestrele casei în care se stingea Paganini.

— Ce să-i răspund? Întrebă doctorul, foarte neliniștit.

Paganini deschise ochii. Văzând fața îngrijorată a bătrânului își aminti că preotul așteaptă și zise tare:

— Spuneți-i că s-a cam grăbit, că n-am de gând să mor, asta dacă nu-i puteți spune altceva.

— Dați-i ceva preotului – șopti Sergent doctorului Lallemand.

Doctorul îl privi nedumerit. Nu pricepea.

— A! da, da – se lămuri el și începu să caute caseta cu bani, care însă dispăruse.

Fu nevoit să cheme pe Fräulein Weisshaupt. Bătrânica deschise ușa de la odaia ei spunind:

— Am ascuns-o, fiindcă servitoarea cea nouă se uită cam prea mult la casetă. – Numără apoi mecanic, cu îndemânare, banii pentru preot și, dându-i doctorului, adăugă: Signor nu știe niciodată câți bani are. Când coboară din cupeu are grijă să-și ia băiatul și vioara, dar niciodată nu-și amintește de casetă. O dată, tocmai când plecam din Praga, am rămas fără bani, fiindcă signor Paganini aruncase caseta în fundul unui cupeu și rămăsese acolo, în cupeul din grajd. A trebuit să ne întoarcem și să o căutăm.

Lallemand reveni, foarte încântat de modestia neobișnuită a preotului, care nu arătase niciun gând rău și avea mai degrabă o înfățișare naivă, de om cam prost.

Mai trecură trei zile. De data aceasta, în vestibul se aflau doi preoți. Paganini se simțea mai rău. Sângele îi năvălea pe gât, pe nas și chiar prin urechi. Măinile ca de ceară se zgârceau pe plapumă. Căzuse în nesimțire. Doctorul nu-i mai spuse nimic despre stăruințele preoților, care se purtaseră destul de grosolan. Unul din ei își suflase zgomotos nasul și scuipase pe covor. Un sentiment de adâncă neliniște pusese stăpânire pe micul Achillino. Cu cearcăne adânci sub ochi, povestea fără șir că cineva, în grădină, îl speriasse, strigând că tatăl lui murise.

— De ce spun că e blestemat? – Întrebă Achillino pe doctor.

Pe la ora trei, starea lui Paganini se înrăutăți. Aproape că nu mai

putea să-și revină. Gemea încet și, din când în când, ofta adinc. Într-o clipă de luciditate, încercă să ajungă până la vioară. Răsturnă însă masa cu carafa de apă și căzu din pat. Nimeni nu putu să-i vină în ajutor, fiindcă tocmai în momentul acela subprefectul poliției bătea cu ciocanul de lemn la ușa intrării. El comunică doctorului Lallemand că Paganini fusese condamnat la cincizeci de mii de franci amendă, fiindcă nu se prezentase în fața justiției regale. De asemenea, acesta îi înmână și ordinul autorităților locale de a se prezenta îndată la prefectură, pentru a pleca neîntârziat la Paris, ca să-și ispășească condamnarea la zece ani închisoare. Sentința era întărită de decizia din 4 ianuarie 1840 a justiției regale.

— Dar e bolnav! Foarte grav bolnav! strigă doctorul Lallemand subprefectului, privindu-l cu uimire și plin de revoltă.

Reprezentantul poliției dădu din umeri și plecă. Strângând în mână ordinul, doctorul se îndreptă spre camera în care zăcea Paganini. Era în ziua de 27 mai 1840, pe la ora patru după amiază.

Îl găsi mort. Comunicarea justiției regale franceze întârziase.

Signora Bianchi nu întârziase însă. În aceeași seară era la Nisa. O! cât de nemângâiată părea văduva aceasta, strângând la piept pe micul și dragul ei Achillino și stropindu-i creștetul cu lacrimi! Ea rugă stăruitor pe domnul subprefect s-o lase, măcar pentru o clipă, să asiste la deschiderea testamentului.

Doi jandarmi și patru funcționari de la poliție păzeau toate intrările casei, în timp ce subprefectul sigila cu peceti grele de ceară plicurile, corespondența, notele actele și casetele. Voia să sigilizeze chiar și coșul în care se aflau rufele copilului.

— A murit monstrul fără glas! spunea grădinarul mulțimii de curioși adunați în fața casei, a murit diavolul blestemat! N-a vrut să primească preotul, a murit nespovedit, ca un câine! Cadavrul lui ne pângărește orașul!

Zadarnic se rugase signora Bianchi de preoți să-l slujească pe iubitul ei soț decedat. Niciunul nu veni să facă slujba înmormântării. Fețele tuturor exprimau o completă nedumerire. Signora a început să fie îngrijorată.

A doua zi dimineața sosiră niște oameni necunoscuți. *Gazette*

musicale din Paris publicase o telegramă, cu data de 27 mai 1840:

„La Nisa a încetat din viață celebrul violonist Paganini, care a lăsat moștenire unicului său fiu – un frumos băiat de paisprezece ani – marele său nume și o avere colosală. Corpul îmbălsămat al violonistului a fost transportat la Genova, orașul său natal. Nădăjduim că și de această dată vestea morții nu e decât un zvon, cum au mai fost și altele până acum și care în curând va fi dezmințit”.

De data aceasta, informația din *Gazette musicale* nu fu dezmințită. Totul era adevărat, în afară de știrea privitoare la înmormântarea lui la Genova.

Capitolul 33

PEREGRINĂRI DUPĂ MOARTE

— Am adus cu mine cele necesare – spuse doctorul, după o absență de două zile.

Trupul uscățiv al lui Paganini era întins pe un pat tare de lemn, lângă o masă acoperită cu mușama, pe care se aflau borcănase, sticlute și o seringă mare și grea. Doctorul începu imediat îmbălsămarea. Totul fu terminat repede. Metodic, el injecta pe sub piele, în mușchi, în venele și arterele cadavrului lui Paganini preparatul doctorului Gannal, o soluție de clorat de zinc. După două ore de muncă, pielea nu mai atârna, fleșcăită, nu se mai zbârcea, iar mușchii căpătaseră o rotunjime firească. Lallemand nu se atinse de față, injectându-l în ceafă și sub piele. Chipul lui Paganini era liniștit. De acum înainte, leșul său, la adăpost de amenințarea descompunerii, avea să se mumifice din ce în ce mai mult, fără să putrezească.

Signora Bianchi venise de două ori de la hotelul unde trăsesese. Era din ce în ce mai posomorâtă Cineva îl speriasse pe Achillino atât de tare, încât, după o criza de două ore, în care timp se bătuse cu capul și cu picioarele de podea și făcuse spume la gură, căzuse într-un somn greu și febril.

Signora comandase un sicriu de metal; celelalte demersuri rămăseseră însă fără rezultat. O tăcere stranie, apăsătoare, arăta că undeva se uneltea ceva, așa încât măsurile prevăzătoare ale doctorului Lallemand se dovediră absolut necesare.

Două lumânări așezate în colțurile camerei, pe jumătate întunecată, fumegau încet. Trecură trei zile. În cele din urmă, signora a fost înștiințată de preoții localnici că ei refuză categoric să citească rugăciunea de dezlegare. Niște gheare aprige îl țineau pe Paganini încă pe pământ, împiedicându-l să coboare în groapă. Alte două zile de rugăminți zadarnice – și signora înaintă o plângere preasfințitului episcop al Nisei. A treia zi, ea fu primită în vorbitorul mănăstirii din

oraș. Printre gratii și destul de departe, ea zări un tânăr impunător care, întrebuițând expresii aspre, o făcu să înțeleagă că, trăind ca un nelegiuit și murind ca un ateu, Paganini nu numai că a nesocotit harul sfintei biserici apostolice, dar a și jignit-o, refuzând cu grosolănie milostiva și binevoitoarea ei propunere de împăcare. Fraza aceasta lungă și întortocheată ca o formulă magică, rostită cu o voce sonoră și aspră de litanie medievală, ce răsună printre gratii, îi arătă dintr-o dată signorei Bianchi toată gravitatea celor întâmplate.

Înțelese cât de bine făcuse părăsindu-și încă din viață bărbatul. Dar testamentul?

Până la urmă fu deschis și testamentul. Era scris cu mult înaintea morții și semnat la data de 27 aprilie 1837.

Mai înainte de a se despărți de Paganini, Harris făcuse totul ca să apere averea prietenului și maestrului său iubit. Milioanele de franci, investite în acțiuni și în rente de stat engleze și ale regatului celor două Sicilii, asigurau pentru mulți ani pe urmașul său drag, Achillino. De asemenea, o oarecare doamnă din orașul Lucca avea de primit o sumă importantă, pentru anumite scopuri cunoscute numai de ea și încredințate ei să le ducă la îndeplinire. Doamna – fără să-și dezvăluie numele – urma să prezinte singură semnele de recunoaștere, emblemele și certificatele menționate, desenate și descrise amănunțit în testament.

„Mamei copilului meu, spunea mai departe testamentul, i se va plăti o rentă pe viață de câte o mie două sute de franci pe an. Marchizul Lorenzo Parento și signor Giambattista Giordani, Lazaro Rebbizo și Pietro Torilliani, genovezi, sunt invitați a fi martori și executori ai voinței mele”.

„Ce om ciudat, acest Paganini – scria *Gazette musicale*. Pentru a încheia o viață absurdă, el atinge culmea printr-o moarte absurdă. Ce poate fi mai caraghios decât acest testament pe care oricine îl poate numi testamentul unui nebun, sau cel puțin al unui om ciudat!”

Într-adevăr – va spune cititorul – e destul de curios să asiguri existența unei femei care n-a făcut decât rău bărbatului ei! Oare nu tot ciudățenia firii lui îl îndemnase să lase – prin testament – cele opt viori cu renume mondial nu numai prietenilor, ci și dușmanilor? Vreți să

aflați în mâinile cui au ajuns minunatele viori Amati, Guarneri și Stradivarius? Iată numele celor opt violoniști care au primit prin testament viorile lui Paganini: în primul rând Bériot, pe urmă Ernst, Lipinski, Meiseder, Molique, Ole Bull, Vieuxtemps și, la urmă, Spohr. Da, până și Spohr deveni moștenitorul marelui maestru, al spiritului său mărinimos.

„Am o singură speranță, scrisese odinioară Paganini lui Paer, că după moarte mă vor lăsa în pace toți acei care s-au răzbunat atât de crunt pe mine, din pricina succeselor mele de violonist; sper că nu-mi vor mai tulbura odihna de veci și nu-mi vor mai necinști numele, când voi zace în pământul natal”.

Signor Paganini se înșelase însă. El se afla întins, doborât la pământ. Doctorul își scoase halatul alb. Cadavrul a fost îmbrăcat și așezat în coșciugul de metal, după ce i s-a dat să bea din groaznica băutură de clorat de zinc. Cavalerul acesta al viorii, după un turnir³⁶ prin întreaga lume zace acum în raclă. Toți așteptau parcă să se deschidă așa și să apară un cavaler îmbrăcat în negru, care să-și ridice viziera și să spună;

— Da, eu m-am luptat toată viața cu el!

Ușa într-adevăr se deschise. Dar în locul unui cavaler în negru, cu viziera lăsată, în locul unui cavaler crunt și mândru, se ivi un călugăr murdar și pipernicit, cu o fițuică mototolită în mână. În urma lui, alți doi nepoți, cumnații lui Paganini. Pe una din surori o cunoscuse cândva, despre alta auzise numai și, totuși, când făcuse testamentul își încordase memoria și le pomenise pe amândouă. Apăru și Andrea Paganini, care se declarase rudă din cele mai apropiate, cu toate că decedatul violonist nu-l menționase în testament. Familia aceasta de mici burghezi catolici se năpusti să sfâșie moștenirea decedatului violonist.

Cu privirea lui blajină și neliniștită, călugărul semăna cu un animal îmbrăcat în om. Ochii îi rătăceau prin odaie fără ca să se oprească asupra cuiva. Se vedea bine că ar fi voit să întrebe ceva. Se mulțumi însă să-și pună mâinile pe burtă și să-și învârtască nervos degetele. Sfârșind de cercetat camera, el dori să afle cine-i stăpânul casei.

³⁶ Serbare în evul mediu, în care cavalerii, îmbrăcați în zale și armuri, se întreceau în luptă cu armele (n. tr.).

Nevăzându-l, se îndreptă cu o figură amenințătoare și misterioasă spre ușă. Deschise ușa, se uită prin portieră și, văzându-l pe Achillino Paganini, îi făcu semn cu degetul. Băiatul intră, dădu cu o mișcare draperia la o parte și, susținând-o cu mâna stângă, privi pe călugăr cu ochii săi mari. Acesta începu să se frământa, apoi, părăsind camera, se năpusti spre ușa de intrare și dispăru. Peste o clipă se auziră strigătele sale sălbatice, adresate mulțimii. Palid, cu buzele tremurânde, domnul Sergent intră în odaie, se apropie de Achillino și-i șopti ceva la ureche. Băiatul, cu obrajii îmbujorați, se refugie în fundul apartamentului domnului Sergent.

În acel moment, la poarta casei se petrecea un lucru groaznic. Cocoțat pe treapta de sus a scării, călugărul cel pipernicit și îmbrăcat într-o rasă zoioasă striga mulțumii adunate la intrare că în casă zace un groaznic ateu, care a refuzat ajutorul și ocrotirea bisericii. Acest vrăjitor, acest mag, se hrănea cu creier de copii, iar din intestinale soției, chinuită și omorâtă de el, își făcuse strune de vioară. Călugărul împrăștia tot felul de calomnii, subliniind îndeosebi că omul care cutează să refuze ajutorul sfintei biserici își pângărește prin aceasta nu numai propriul său trup, după moarte, dar face să cadă blestemul asupra casei în care se găsește, asupra localității în care a murit, asupra orașului în care a trăit și a cimitirului în care este înmormântat. Nu vorbi mult dar era atât de convingător, încât mulțimea care sporise treptat și luase proporții era întăritată la culme.

Casa cea veche fu înconjurată din toate părțile. Frizeri cu sânge iute, băcani și slujbași, femei de stradă, vânzătoare de măsline și de lapte de capră, țărani care îngrijeau de viile lor – toți fii credincioși ai bisericii catolice – formară un lanț, împresurând casa blestemată în care zăcea demonul în sicriul lui de zinc. Ei cereau să li se dea trupul lui Paganini ca să-l ardă. Înarmați cu pietre, sape, pari, cărămizi și cu orice le cădea sub mână, mulțimea aceasta porni să ia cu asalt ultimul lăcaș al marelui violonist, amenințând să distrugă până în temelii casa care adăpostea trupul său blestemat.

Respectabilul domn Sergent nu-și dădu bine seama când se pomeni cu pietre azvârlite în ferestre. În același timp, pe acoperiș se iviră niște flăcăi cutezători și obraznici, stăpânii porumbăriilor învecinate. Cu toții

sfărâmau cercevelele, spărgeau geamurile, asaltau casa în care zăcea nevinovatul maldăr de oase și mușchi injectați cu clorat de zinc, amintind de acela care, persecutat până la moarte de bancherii francezi și de biserica papală, fusese cel mai mare violonist pe care îl cunoscuse vreodată lumea – Niccolo Paganini.

— Unde e monstrul? – strigau unii. Vrem să-l vedem.

— O să-l vedeți îndată, răsunau alte glasuri, din celălalt capăt al uliței.

Dar chiar în clipa aceea, o apariție ca din ceruri opri mulțimea. O femeie necunoscută și tânără, în rochie trandafirie, cu o ramură mare de palmier în mână, se ivi în fața mulțimii, pe treapta de sus a scării de la intrare.

— Potoliți-vă! – zise femeia cu glas tare. Vă mâniați zadarnic! Sunt în viață! Puteți vedea cu toții că bărbatul meu, marele violonist Paganini, care zace mort în casă, n-a făcut coarda de vioară din intestinele soției sale. Eu sunt nevasta defunctului violonist! Nu e vina mea dacă, din nesocotința doctorilor care erau în jurul său, n-a putut să se spovedească și să se împărtășească pentru a se uni cu biserica. Vă rog să plecați și să nu tulburați liniștea răposatului.

Mulțimea se împrășteie. Olanele acoperișului azvârlite în stradă și cioburile de sticlă mărturiseau că isprava începută avusese succes.

Domnul Sergent era tulburat. Zvonurile ciudate despre farmece și vrăjitorii făcuseră înconjurul litoralului; trebuiau luate măsuri neîntârziate.

Își aminti, fără să vrea, de timpurile trecute când, stând de gardă lângă cadavrul înjunghiat al lui Marat, o consola pe Simone Evrard, femeia care-și trăgea obârșia din suburbiile Parisului și care împărtășise drumul greu și nopțile de nesomn ale marelui Marat, prietenul poporului. El socotea că și de data aceasta era de datoria sa să ocrotească văduva nemângâiată a chinuitului Paganini. Dar odinioară, tânărul ofițer de gardă, în vârstă de șaptesprezece ani, cetățeanul Sergent, fusese gata să-și dea viața secțiunilor revoluționare. Iar cetățeanul Evrard era sigură că adolescentul Sergent își va vărsa și ultima picătură de sânge pentru a apăra trupul neînsuflețit al lui Marat, după ce se întâmplase nenorocirea ca aristocrata Charlotte Corday să

lovească pe prietenul poporului cu un pumnal în inimă.

Acum însă, bătrânul acesta, îmbrăcat într-o haină da culoare verde-închis, alerga fără astîmpăr prin odăi, neştiind ce să facă. Lumânările fumegau la cele două capete ale sicriului lui Paganini. Signora Bianchi era nemîngîiată. Iar băiatul... ce băiat minunat! Ce păcat că tocmai la o vîrstă atît de fragedă îl lovise o nenorocire atît de cumplită... Durdulia şi rumena signora Bianchi nu semăna nici pe departe cu Simone Evrard.

În zori, mulţimea se adună din nou în faţa porţii. Domnul Sergent apăru în uşă. Un pietroi bine ţintit de un seminarist ager îl nimeri drept în ochi. Domnul Sergent căzu. După prima lovitură urmă alta. Mulţimea se năpusti asupra lui şi peste zece minute domnul Sergent, însângerat, bătut şi cu oasele frînte, era dus la spital.

Din fericire, în ziua următoare apărură executorii testamentului şi o adevărată târguială se porni cu autorităţile bisericeşti ale oraşului Nisa.

Noaptea veniră trei necunoscuţi la hotelul în care locuia signora Bianchi şi-i propuseră – date fiind complicaţiile nemaipomenite privitoare la înmonnântarea lui Paganini şi mai ales fiindcă ea probabil fusese străină de viaţa defunctului ei soţ – să-l transporte într-un loc tihnit, în inima regatului francez, şi acolo să-l înmormânteze fără prea mult zgomot. Peste două-trei săptămâni, zvonurile se vor mai potoli şi nimeni nu-şi va mai aminti de aceste lucruri triste.

Bărbatul cel slab, cu chipul alb şi neobişnuit de simpatic, fermecător de calm şi senin, cuceri cu totul pe signora Bianchi.

— În ce mă priveşte, sunt de acord – zise ea.

Şi ca o gazdă pricepută adăugă:

— Nici nu ştiu cui şi cum să mulţumesc...

Dar iată că omul cel blînd şi liniştit făcu un pas înainte şi începu să vorbească:

— Ştiţi, signora, am să-l înmormântez chiar în pămîntul meu, aşa că va trebui să îndur rigorile părinţilor bisericii noastre. Sunt însă gata să fac orice, numai să-mi ştiu familia asigurată.

— Aşteptaţi – spuse signora şi părăsi odaia.

În camera alăturată a hotelului dormea Achillino. Băiatul, care se maturizase în aceste câteva zile, încât era de nerecunoscut, îşi dădea

bine seama de ceea ce-l aștepta în viață. După primele crize, vecine cu nebunia, se potoli, devenind un copil liniștit, melancolic și pe deplin lămurit de atotputernicia bisericii, care cerea supunere oarbă în fața autorității ei, chiar atunci când judecata sănătoasă, întreaga ființă a omului se împotriveau.

Mama îl trezi și îl aduse în halat și papuci de casă.

— Achillino – zise signora Bianchi – noi amândoi suntem victimele nebuniei tatălui tău.

Achillino își plecă fruntea, așteptând tăcut ce va mai spune femeia aceasta.

— Așadar – continuă signora – iată persoana, și sublinie cu asprime cuvântul, arătând spre propriul său fiu, care dispune de mijloacele necesare.

Achillino ridică ochii spre cel căruia mama sa îi vorbise. Signora Bianchi îl lămuri:

— Dumnealui vrea să-l înmormânteze pe ascuns pe tatăl tău, undeva într-o provincie din centrul Franței.

Micul Achillino privi din nou spre omul cu pricina.

— Bine, să-l înmormânteze, deși tata, așa cum a scris în testament, ar fi dorit să fie înmormântat la Genova. N-a știut, se vede, că lucrul acesta va fi atât de greu!

Signora Bianchi, adresându-se fiului, zise:

— Va trebui să dăm bani.

— Cât?

Unul dintre necunoscuți scrisese ceva, repede, cu creionul. Signora citi: doi și jumătate. Era cifra doi, urmată de o fracțiune: jumătate.

— Nu înțeleg! – spuse ea.

— Doi franci și jumătate? – întrebă Achillino, dovedind prin însăși această întrebare toată naivitatea sa de copil.

Necunoscuții se priviră cu amărăciune. Un zâmbet ciudat trecu pe fețele lor. Numai cel care scrisese cifra zise răgușit.

— Două mii și jumătate de franci? – întrebă signora Paganini, cu o licărire de speranțe în ochi.

Toți tăceau.

Vizitatorii se ridicară.

— Signora și dumneata, tinere domn, ne veți da două milioane și jumătate de franci, adică tot ce v-a fost lăsat prin testament. Altfel o să fie rău și pentru dumneata, tinere, și pentru tatăl dumitale...

...Testamentul nu fusese recunoscut. Începuse o nouă frământare atât pentru executorii testamentari ai lui signor Paganini, niște burghezi liniștiți din Genova, cât și pentru cei care, dezinteresați, ar fi dorit să-i ajute, printre care marchizul Sesole și contele de Maistre, amândoi socotindu-se reprezentanți cu destulă autoritate ai partidelor legitimiste din sudul Franței. Sesole și de Maistre sfătuiră pe executorii enumerați în testament să înainteze o plângere tribunalului civil al orașului Nisa. După părerea lor, magia și vrăjitoria, de care era acuzat Paganini, constituia, la jumătatea secolului XIX, o rămășiță sălbatică a ignoranței medievale. Tribunalul orașului Nisa, însă, nu numai că întări hotărârea monseniorului episcop al orașului Nisa, Antonio Galvani, dar lărgi opreliștea.

Cercul vicios cuprinse toată Franța. Instrucțiuni tainice, tot soiul de procese verbale și circulare fură trimise pretutindeni, interzicându-se înhumarea lui Paganini în oricare țară unde există crucea lui Cristos.

„În veci să nu fie dat pământului, fie în vreun cimitir din oricare alt oraș, fie în vreo proprietate particulară sau de stat, moșierească sau țărănească, aparținând nobililor sau ducilor, în câmpie sau pădure, în vie sau livadă, în baștină boierească sau în ograda vreunui negustor de la oraș, nicăieri și sub niciun temei și dacă totuși va fi înmormântat în taină, i se iartă toate păcatele acelui fiu credincios al bisericii care va dezgropa trupul lui diavolesc din țărână, îl va arunca din coșciug și îl va împrăști în vânt”.

Prefectul poliției și călugărul cel pipernicit făcură cunoscut că din acel moment casa domnului Sergent trece în proprietatea municipalității. Se făcu o percheziție prin toate odăile și, în timp ce domnul Sergent stătea la spital, prefectul orașului, ascultând de cererea în masă a populației scoase din casă cu mare tărașă, cosciugul lui Paganini și îl depuse la spitalul central al orașului. Dar, tremurând pentru situația sa, medicul șef, fiu credincios al bisericii, care ura pe doctorul Lallemand și nu pricepea nimic din muzică, medic care-și trata bolnavii de la țară cu agheasmă, iar pe cei de la oraș cu ulei de ricin,

ceru ca sicriul să fie scos fără întârziere din spital, fiindcă spitalul este instituție de sănătate, și nu un loc pentru cadavrele celor nemernici.

Drumul spre răsărit, pe țărmul stâncos al mării, era nespus de anevoios. Opt persoane, având în frunte un băiat care purta felinarul, Achillino, cu genunchii răniți și obosit peste măsură, însoțeau sicriul.

Ploaia, furtuna, tălăzuirea valurilor care se izbeau de mal, petrecură trupul lui Paganini de la Nisa spre răsărit

Se făcu ziuă. O dimineață cețoasă și posomorâtă. Soarele încins dogorea. Toți răsuflau cu greu, prin trecătorile munților. Hamalii erau sleiți de putere. Micul Paganini privea marea, pe care nu demult o admirase tatăl său. Mama vitregă – așa o numea el în gând pe signora Bianchi – discuta mai la o parte cu un agent de pompe funebre, un om chipeș, cu mustăți negre. Flăcăul acesta, cu galoane de argint la haină și cu joben negru, o mânca din ochi și îi arăta o văgăună așezată nu departe de drum. Noaptea o petrecură acolo.

La Villa Franca era o clinică unde se afla și o morgă pentru înecați, pentru pescari și pentru cei omorâți de jandarmii papali sau de preacinstiții tâlhari de drumul mare. În această morgă, între cadavrele ucigașilor, hoților și prostituatelor, a fost așezat coșciugul de zinc. Acolo însă nu putea rămâne mai mult de două zile. Achillino se duse singur la Polcevero, nu departe de Genova, cerând învoirea de a transporta corpul tatălui său la vestitul cimitir din Genova, unde se află monumente funerare neîntrecute și sculpturi de marmură, care împodobesc mormintele oamenilor iluștri. La Polcevero, Paganini era necunoscut, dar locuitorii, speriați de holeră, se temeau de oricine care, după părerea lor, ar fi putut-o răspândi.

Băiatul colindă pe la toate oficialitățile și persoanele de vază, care-l măsurau cu îngăduință și aroganță și-i răspundeau:

— Paganini! N-am auzit de acest nume!

În sfârșit, sicriul a putut fi adăpostit într-o pivniță la Villa Franca, în schimbul unei sume uriașe, plătită pe loc. Urmă o călătorie lungă pe malul Mării Mediterane. Începu o viață grea și tristă pentru însoțitorii cadavrului.

Văzând că nu mai are același drum cu tânărul ei fiu, signora Bianchi dispăru subit cu notarul din Polcevero, care, în inima ei, înlocuise

repede pe agentul de pompe funebre. Băiatul rămase singur. Alături de el pășea un om înalt, cu înfățișare de frizer și care îl vizitase pe Paganini la Paris, când locuise pe Rue de l'Enfer. Era signor Andrea Paganini. Bătându-l pe Achillino pe umăr, el îi spuse:

— Așteaptă! Vor veni și zilele bune!

De-a lungul țărmului, de la Marsilia până la granița Spaniei și de la Marsilia până la Genova, au fost încercate toate mijloacele de mituire.

Noaptea, în drum spre țărmul Spaniei, aproape de graniță, își făcuse apariția un om murdar, înalt, cu sprâncenele îmbinate. Aflase povestea acestei călătorii groaznice, asemănătoare peregrinărilor Isabellei de Castilia, mama lui Carol al V-lea, care rătăcea după coșciugul bărbatului, așteptându-i învierea.

Cam în aceeași vreme, undeva, într-o capitală din țările nordice, un om posomorât, cu ochii negri, care ducea mai departe opera genialului Paganini – Franz Liszt – spusese:

— Zadarnic! Paganini nu va învia!

Omul care se ivise, omul acela ciudat, cu sprâncenele îmbinate, propuse băiatului și tovarășului său de drum treizeci de mii de franci în schimbul cadavrului lui Paganini.

— Nu va trece anul – spuse el – și violonistul va cutreiera din nou Europa. Îl cunosc. Știu eu că va învia!

Crispat de oboseală și firav, cu cearcăne vinete la ochi și pete galbene în obraji, Achillino asculta, plin de spaimă, vorbele omului acesta ciudat.

A doua zi, un alt drumeț, care se alăturase procesiunii funebre a familiei Paganini, lămuri lucrurile:

— Braconierul acesta care a venit la dumneavoastră e un monstru, un adevărat Ahasverus. El întreține orchestre ambulante. Ați făcut bine că n-ați încheiat târgul cu el, căci n-ar fi înviat pe tatăl dumneavoastră, ci ar fi făcut să renască zvonurile că răposatul Paganini e un vrăjitor, care otrăvește întreaga Europă și strică aerul curat al țării noastre cu suflarea lui ce usucă până și rodul viilor.

Iată, în sfârșit, țărmul și, dincolo de valurile mării, o insulă. Marinarii, strânși în jurul focului de pe mal, poftesc pe călători să se oprească, să guste din mâncarea lor săracă, alcătuită din *frutti di mare*,

roade aduse de apa mării. Achillino și signor Andrea se așezară lângă foc.

În urma poruncii date de căpitanul unei corăbii necunoscute, sicriul a fost dus într-un târziu de noapte pe insula Saint-Féréol. Dacă cineva, acostând pe micul și singuraticul ei pământ, a vizitat insula aceasta din Marea Mediterană, a văzut desigur o peșteră parcă într-adins ridicată deasupra mării și locul unde a fost fixat cu lanțuri coșciugul lui Paganini.

Autoritățile afluă că Achillino își îngropase tatăl pe insulă. Tânărul Paganini însă stătea de veghe. Acest tânăr melancolic și pe jumătate nebun umblase în ultimii ani peste tot.

Și iată că adolescența lui luminoasă se irosi în citirea pergamentelor, a vechilor cărți, enciclice, bule și reguli canonice, cărți în scoarțe de pergament, cu tipar vechi și nou. La Roma, Achillino își petrecea zile întregi studiind articole, capitole și paragrafe, note corolare și argumente, care să dovedească dreptul lui de a înhuma cadavrul tatălui său.

Majordomul papal Marchese îl invită la masă. Vinuri alese, mâncăruri admirabile, muzici, cântece și dansuri. Fete tinere, minunate, gata să satisfacă orice dorință, fără să ceară nimic în schimb, veniră la Trastevere ca să-i tulbure lui Achillino somnul. I se șoptea la ureche că e un copil prostuț, *stupido bambino*. Nu trebuia decât să plătească bine bisericii catolice și tatăl său va fi înmormântat, iar fiul va rămâne mulțumit.

— Dar cum? Oare numai cu bani? — întrebă Achillino.

Nu primi însă niciun răspuns.

Din nou o barcă cu pânze, o noapte pe covertă, lumini palide de făclii, miros de basamac și mahorcă, oase de pește și înjurături de marinari beți.

Bordighera, San-Remo, portul Maurice și, în fine, Savona.

— Rătăcește după moarte, cum a rătăcit și marele pontif al Romei în timpul vieții! — spuse Andrea, lovind cu pumnul în sicriul marelui violonist și atingându-l pe Achillino pe umăr.

Signor Achillino Paganini își cumpăraseră încă un marchizat, și acum era excelență; trecuse timpul când se putea râde de el. Acum e unul

dintre cei mai buni cunoscători ai dreptului canonic din întreaga Italie.

În anul 1853, în biserica „Steccata”, se înălțau rugăciuni pentru iertarea păcatelor celui mai mare păcătos. Un milion și o sută de mii de franci s-au scurs într-un șuvoi de aur, prin canalele consistoriului curiei apostolice romane. Încă puțin și i se vor storce lui Achillino și ultimele resurse.

Bărbat matur, nu lipsit de extravaganță și o melancolie maiestuoasă, marchizul Achillo Paganini se adresează papei cu rugămintea de a limpezi soarta de dincolo de moarte a tatălui său. Și oricât de curios ar părea, papa, revocând toate hotărârile din trecut, ordonă ca doi canonici trimiși de la Roma să cerceteze în ce măsură se făcuse vinovat de erezii defunctul părinte al marchizului, un violonist necunoscut și disprețuit. Lucrul acesta trebuia făcut pentru vestitul Achillo Paganini, care se dovedise fiu credincios al bisericii catolice și ajunsese având titlul de arhidiacon al bisericii romane, paroh la capela „Steccata” din Parma.

— E o simplă formalitate – i se spuse marchizului la Roma.

Această formalitate dură însă doisprezece ani, în care timp sicriul lui signor Paganini a fost de vreo trei-patru ori îngropat și apoi dezgropat.

Și, în timpul când cei doi canonici călătoreau prin orașele unde concertase odinioară răposatul violonist, chipul lui signor Achillo se acoperea de zbârcituri.

A venit și anul 1876. Din cavoul Villei Palevri, coșciugul a fost dus în taină la Parma, unde, pentru prima dată, a fost așezat într-un cavou de piatră la cimitir. Dar trecură încă șaptesprezece ani până ce papa îngădui ca trupul să fie dat pământului.

În anul 1896, stăpânul Villei Gayona intra, în coșciugul său de zinc, pentru prima oară pe moșia sa.

Un bătrân cărunt, foarte înalt, cu fața galbenă, șubred, cu pleoapele umflate și cu sprâncenele stufoase, cavalier al ordinului „Sfântul Gheorghe” – marchizul Achillo Paganini – stătea cu lumânarea în mână, printre chiparoși. Înconjurat de un mic grilaj, se înălța un monument de opt coloane; deasupra arhitravei o cupolă uriașă; pe frontonul arhitravei scria cu litere mari: „Niccolo Paganini”.

Signora Bianchi fusese înmormântată demult, undeva în nordul

Franței.

Marchizul Achillo Paganini aștepta sosirea preotului. Alături de el se afla Ondricek, un violonist ungur nu prea priceput, care executa la vioară o melodie sfâșietoare în amintirea lui Paganini. Apoi violonistul plecă. Signor Achillo privi împrejur cu îngrijorare. Lumânarea arsesese pe jumătate și preotul nu mai sosea. Oare și de data aceasta se întâmplase ceva?

Iată că apăru, în sfârșit, cel care hotărăște ursitele oamenilor. Aspru, brutal, cu mișcări repezi, conștient de puterea care o avea asupra omului, el oficie slujba înmormântării după toate regulile sfintei biserici catolice.

Deodată signor Andrea Paganini veni în fugă:

— Genovezul acela blestemat nu vrea să plătească cele două sute de mii de lire! Spune că nu prea are nevoie de medaliile, ordinele, acele și butoanele astea! Ce mai vor de la noi, ticăloșii?

— Mai încet – îl opri signor Achillo. Și așa v-ați bătut joc destul de memoria tatălui meu!

Înmormântarea se sfârși. În sala cea mare a Villei Gayona se aflau adunați oaspeți. Trecuseră cincizeci și șase de ani de la moartea părintelui său și stăruința neînfrântă a marchizului Achillo Paganini își atinsese ținta. Tatăl său fusese în cele din urmă înhumat și putea să se contopească cu țărâna patriei sale. Preotul spuse că sufletul nepocăit al păcătosului avea parte acum, cu o bucurie îngerească, de iertarea lui Dumnezeu.

Marchizul Achillo își duse încet batista la ochi, iar când lacrimile înduioșării i se uscară, socoti banii rămași, gândindu-se, îngrozit, cât de scump îi costă pe oameni împăcarea cu biserica papală.

Redactor: Nina Marinescu

Tehnoredactor: George Măgureanu

Bun de tipar: 27.07.1987

Coli de tipar: 24,75

Tiparul executat la I.P. Oltenia Craiova

Str. Mihai Viteazul, nr.4

Sub comanda nr.120

Republica Socialistă Romania